

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

NİŞANTAŞI UNIVERSITY
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Cilt *Volume: 1*   **Sayı** *Number: 1*   **Yıl** *Year: 2013 Bahar Spring*

NIŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	NIŞANTAŞI UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES
<p>SAHİBİ / PROPRIETOR: Prof.Dr. Abdullah BAYRAM (Nişantaşı Üniversitesi adına / On Behalf of Nişantaşı University)</p> <p>EDİTÖRLER KOMİTESİ / EDITORIAL COMMITTEE: Prof.Dr. Abdullah BAYRAM Doç.Dr. Serap İNCAZ Yrd.Doç.Dr. Efe ARIK Yrd.Doç.Dr. İ. Sarper KARAKADILAR Yrd.Doç.Dr. Barış BAŞARAN</p> <p>EDİTÖR YARDIMCILARI / VICE EDITORS: Arş.Gör. Hazar DÖRDÜNCÜ Öğr.Gör. Gözde YÜKSEL</p> <p>İNGİLİZCE REDAKSİYON / ENGLISH REDACTION: Öğr.Gör. Sinan AŞÇI</p> <p>YAYIN SEKRETERİ / PUBLISHING SECRETARY: Kübra AYDIN</p>	<p>YAYIN KURULU PUBLISHING BOARD: Prof.Dr. Abdullah BAYRAM Doç.Dr. Neşet HİKMET Doç.Dr. Serap İNCAZ Yrd.Doç. Dr. Efe ARIK Yrd.Doç. Dr. Ayşen Buket ARBATLI Yrd.Doç. Dr. Berna Aksoy ÖZCAN Yrd.Doç. Dr. İbrahim S. KARAKADILAR Yrd.Doç.Dr. Barış BAŞARAN Yrd.Doç. Dr. Funda YALIM</p> <p>DANIŞMA KURULU / ADVISOR COMITTEE: Prof.Dr. Ahmet KIZIL Prof.Dr. Ali Rıza ABAY Prof.Dr. Alparslan AÇIKGENÇ Prof.Dr. Berdal ARAL Prof.Dr. Mehmet KARA Prof.Dr. Musa TAŞDELEN Prof.Dr. Cemal ŞANLI</p>

Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi yılda iki kez yayımlanan, bilimsel hakem kurulu olan bir yayındır. Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayımlanan makalelerdeki düşünce ve görüşler sadece yazarların kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Sosyal Bilimler Dergisi'nin veya Nişantaşı Üniversitesi'nin görüşlerini ifade etmez. Her hakkı saklıdır.

ISSN: 2147-5121

Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Abdi İpekçi Cad. No 89 Bayrampaşa 34030 - İSTANBUL
Tel : 0 (212) 210 1010, Faks : 0 (212) 565 2525
E-posta: sbd@nisantasi.edu.tr
Web: www.nisantasisbd.edu.tr

Kapak Tasarımı: Öğr.Gör. Fidel DURU (Grafik Tasarımı Programı)

ISSN: 2147-5121

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

NİŞANTAŞI UNIVERSITY
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Cilt *Volume*: 1   Sayı *Number*: 1   Yıl *Year*: 2013 Bahar *Spring*

ÖNSÖZ

Türkiye’de ve dünyada, sosyal bilimler, Foucault’nun sarkacı gibi, bir yandan uzmanlaşmaya doğru salınıyor; bir yandan da disiplinlerarası çalışmalara doğru. Bu bağlamda, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi ile bu sarkacın uçları arasında akademik bir diyalog zemini yaratmayı amaçlıyoruz.

Dergimiz, disiplinlerarası olduğu kadar uzmanlaşmış çalışmalarını da kabul etmektedir. Bu bağlamda, iktisadi, idari, sosyal, iletişim, sanat, tasarım gibi alanlarda ülkemizdeki nitelikli yayın eksikliğini bir nebze de olsa gidermek gibi bir amaç taşımaktadır. Ancak dergimizin bazı sayılarında tematik konuları ele almak istiyoruz. Üniversitemiz 27-28 Haziran 2013 tarihinde düzenlediği “Aile İçi Çatışma, Şiddet ve Farkındalık” Sempozyumunda sunulan bildirilerden Dergimiz Yayın Kurulu tarafından uygun görülenler makale formatında, bu dergide yayınlanmıştır. Böylece bu sayımız tematik olmuştur.

Ülkemizde sosyal bilimlerin yerelleştirilmesi ve küresel ölçekteki çalışmalarla ilişkilendirilmesi, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nin bir diğer temel amacıdır.

Yeni sayı için makalelerinizi bekliyoruz.

Yrd.Doç.Dr. Efe ARIK

Genel Yayın Yönetmeni

BU SAYININ HAKEMLERİ / REFREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Ali Rıza ABAY	Yalova Üniv. (Sosyal Hizmet)
Prof. Dr. Güliz ERGİNSOY	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. (Sosyoloji)
Prof. Dr. Musa TAŞDELEN	Sakarya Üniv. (Sosyoloji)
Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN	Sakarya Üniv. (Sosyoloji)
Doç. Dr. Adem GÜRLER	Giresun Üniv. (Sosyoloji)
Doç. Dr. Bayram ÜNAL	Niğde Üniv. (Sosyoloji)
Doç. Dr. Emine UÇAR İLBUĞA	Akdeniz Üniversitesi (Radyo TV Sinema)
Doç. Dr. Nazmi AVCI	Süleyman Demirel Üniv. (Sosyoloji)
Doç. Dr. Serap İNCAZ	Nişantaşı Üniv. (Uluslararası Ticaret ve Loj.)
Yrd. Doç. Dr. Arzu SOMAY	Nişantaşı Üniv. (Psikoloji)
Yrd. Doç. Dr. Barış BAŞARAN	Nişantaşı Üniv. (Sosyal Hizmet)
Yrd. Doç. Dr. Davut İBRAHİMOĞLU	Nişantaşı Üniv. (Sosyal Hizmet)
Yrd. Doç. Dr. Efe ARIK	Nişantaşı Üniv. (Sosyal Hizmet)
Yrd. Doç. Dr. Elif YILMAZ	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. (Sosyoloji)
Yrd. Doç. Dr. İsak PARDO	Nişantaşı Üniv. (Psikoloji)
Yrd. Doç. Dr. Funda YALIM	Nişantaşı Üniv. (İletişim Tasarımı)
Yrd. Doç. Dr. M. Ali BALKANLIOĞLU	Marmara Üniv. (Sosyoloji)
Yrd. Doç. Dr. M. Muhteşem G.NEJAT	Nişantaşı Üniv. (Psikoloji)

KAPSAM / SUBJECTS

İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler

- İşletme Yönetimi / Business Management
- Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi / Political Sciences and Public Administration
- İktisat ve Ekonomi Politik / Economics and Political Economy
- Uluslararası İlişkiler / International Relations
- Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi / International Trade and Logistics Management
- Finans ve Bankacılık / Finance and Banking
- Turizm ve Otel İşletmeciliği/ Tourism and Hotel Management
- Psikoloji / Psychology
- Sosyoloji / Sociology
- Sosyal Hizmet / Social Work
- Sağlık Yönetimi / Health Management
- Halkla İlişkiler ve Reklam / Public Relations and Advertising
- Üretim ve Teknoloji / Production and Technology

İletişim, Sanat ve Tasarım

- Radyo – TV – Sinema / Radio – TV - Cinema
- Gazetecilik / Journalism
- TV Haberciliği ve Programcılığı / TV Reporting and Programming
- Fotoğrafçılık / Photography
- İletişim Tasarımı / Communication Design
- Görsel İletişim Tasarımı / Visual Communication Design
- Çizgi Film ve Animasyon Tasarımı / Animation Design
- Tekstil ve Moda Tasarımı / Textile and Fashion
- Endüstriyel Ürün Tasarımı / Industrial Design
- Tiyatro ve Sahne Sanatları / Theatre and Performing Arts
- Gastronomi ve Mutfak Sanatları / Gastronomy and Culinary Arts
- Plastik Sanatlar / Plastic Arts

Diğer Dallar

- Hukuk / Law
- Tarih / History
- Türk Dili ve Edebiyatı / Turkish Language and Literature
- İngiliz Dili ve Edebiyatı / English Language and Literature

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

	<u>Sayfa No</u>
Ekonomik Sömürü ve Şiddet Mağduru Çocuklar: Sokakta Çalıştırılan Çocuklar Sorunu Elif YILMAZ	1-15
Toplumsal Cinsiyet Rejimi Bağlamında Aile ve Aile İçi Şiddet Şenay Leyla KUZU	16-27
Evimin Kadını, Çocuklarımlın Anası: Emekçi Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Türkiye Sinemasındaki Sunumu Dilara BALCI GÜLPINAR, Duygu KANDEMİRCİ	28-44
6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddeti Önlenmesine Dair Kanun'un Değerlendirilmesi Hayrunnisa ÖZDEMİR	45-63
Kadına Yönelik Şiddetin Özel Bir Çeşidi Ve Türkiye'de Güncel Bir Tartışma: Kürtaj Yasası Ve Sosyal Hizmet Uzmanının Etik İkilemi Ural NADİR	64-76
Bir Sağlık Sorunu Olarak Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde "Ekolojik Yaklaşım" Filiz YILDIRIM, Duygu ÖZTAŞ, Şengül HABLEMİTOĞLU	77-87
Türkiye'de Belediyeler Ve Yerelde Kadın-Erkek Eşitliği Şartı Kapsamında Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Esin Benhür AKTÜRK, Evin DOĞAN	88-98
Aile İçi Şiddet ve Medya: Televizyonda Şiddetin Görünürlüğü Ve Yeniden Üretilmesi Tülay ÖZÜBEK	99-108
Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Aile Terapisinin Rolü Zeki KARATAŞ, Fatih KILIÇARSLAN	109-128
Türkiye'de Aile İçi Kadına Karşı Şiddetin Psiko-Sosyal Ve Kültürel Dinamiklerinin Değerlendirilmesi Kasım TATLILIOĞLU	129-149
Kadına Şiddeti Besleyen Kültür ve Çözüm Noktasında Sosyal Hizmetler Kemal ER	150-170
Aile İçi Şiddetin Bir Boyutu Olarak Kadına Yönelik Şiddet: Toplumsal Algı ve Tutumlar Mustafa ASLAN, Selim ŞEKER	171-193

EKONOMİK SÖMÜRÜ VE ŞİDDET MAĞDURU ÇOCUKLAR:

SOKAKTA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLAR SORUNU

Yrd. Doç. Dr. Elif YILMAZ

Özet

Çalışmamızın konusu aileleri tarafından sokaklarda çalıştırılmak suretiyle ekonomik sömürü ve şiddete maruz kalan çocuklardır. Bir çocuğun çalıştırılması onun eğitim hakkı, sağlıklı gelişme hakkı, oyun oynama hakkı ve hatta kimi zaman yaşama hakkı gibi en temel haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Bu hakların korunmasından ve çocuğun gelişiminden birinci dereceden sorumlu olan aileler, çocuklarını birçok tehlikeyle yüz yüze kaldıkları sokaklarda çalıştırarak hem maddi anlamda sömürmekte; hem de şiddetin farklı türlerine maruz bırakmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda sokaklar da kâğıt mendil, su, çiçek satan ya da katı atık toplayan çocuklarla ilgili olarak iki farklı tarihte gerçekleştirmiş olduğumuz saha araştırmasının verileri ışığında ekonomik sömürü ve şiddet mağduru çocuklar sorunu irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, ekonomik sömürü, çocuk istismarı, çocuk hakları, sokakta çalışan çocuklar.

CASE OF DEAD END KID: ECONOMIC EXPLOIT OF VICTIMIZED CHILDREN

Abstract

The subject of our study is the children who are victims of economic exploitation and violence. Because they are forced by their families for working on the streets. To force a child to work means the violation of his/her some fundamental rights like the right of education, the right to a healthy development, the right to play and sometimes the right to life. Parents who are responsible of first-degree from protection of these rights and development of their children are abusing and exploiting them economically by forcing them to work on dangerous streets. Therefore, in this study the data of two different field research about children selling tissue, water or flower and collecting solid waste on streets will be discussed. In

this way the problem of children who are victims of economic violence and exploitation will be examined.

Keywords: Violence, economic exploitation, child abuse, children's rights, children working on the streets.

Kavramsal ve Yasal Çerçeve

Şiddet kavramının değişik tanımları vardır. En genel anlamda uygulayıcısı tarafından maddi ya da manevi bir çıkar için mağdurun haklarına zarar veren, onun haklarını geçici bir süre için ya da tamamen ortadan kaldıran davranışların tümünü “şiddet” olarak tanımlayabiliriz. Maddi, fiziksel, sınıfsal vb. güç unsurlarını kullanmak suretiyle başkasını sindirmek, bağımlı kılmak, ona boyun eğdirmek ve isteneni yaptırmak için gerçekleştirilen eylemlerin tamamı “şiddet” içerir (Küntay, 2011: 12). Aile içi şiddeti tanımlamak ise daha da güçtür. Kavram üzerinde uzlaşmış bir tanım olmadığı için konuyla ilgili çeşitli varsayımlar vardır. Kimine göre fiziksel etkinlikler şiddet olarak tanımlanmakta ve bireyleri sakat bırakacak derecede bir şiddetten söz edilirken; kimileri cinsel ve duygusal istismarı da tanımın içerisine alırlar. Onlara göre şiddet, kasten zarar verme durumudur ve bu zarar vücutta herhangi bir hasar bırakmasa bile şiddettir (Millar ve Mey, 2000: 374). Şiddet kavramı doğrudan “güç kullanma” ile ilgilidir. Bu nedenle mağdur ile fail arasındaki güç ilişkisi eşitsizdir. Aile içi şiddetten söz ettiğimizde ise fiziksel ve maddi anlamda en zayıf; bu nedenle en çok mağdur olanlar çocuklardır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre bir yetişkinin bilerek veya bilmeyerek çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyen tüm davranışları, “çocuk istismarı” olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun istismar ya da şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar olarak kabul etmediği davranışlar da bu tanım kapsamındadır. Çocuk istismarı fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismarı içerir. Çocuğun gelişimini engelleyen, haklarını ihlal eden işlerde ya da düşük ücretli işgücü olarak çalışması/çalıştırılması ise “ekonomik istismar”dır. Çalışmamızın konusu sokaklarda çalıştırılan, başka bir deyişle ekonomik anlamda istismar edilen çocuklardır. ILO'nun 87. Genel Konferansında kabul edilen 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk

İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Planı'nda, doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işler “çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri” olarak tanımlanmaktadır ve çocukların sokakta çalıştırılması da bu kategori içinde yer almaktadır. Çalışma nedenleri, kendilerine verilen ad ve yapılan tanımlar ne olursa olsun; rüşt yaşını tamamlamadan, zorunlu eğitim çağında olmasına rağmen zor ve tehlikeli koşullarda çalışan çocuklar hedef nüfusumuzu oluşturmaktadır.

Konuyla ilgili ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere bakacak olursak; Anayasanın 41. maddesinde ailenin ve çocukların korunması için Devletin gereken tedbirleri alacağı, 50. maddesinde kimsenin yaşına ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştıramayacağı ve küçüklerin özel olarak korunacağı, 61/4 maddesinde de korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili tedbirlerin Devlet tarafından alınacağı hükümleri yer almaktadır (Anayasa, 1982). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin¹ önsözünde de çocuğun bedensel ve zihinsel açıdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle özel güvence ve korunmaya ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır. Sözleşmenin 6. maddesi uyarınca da taraf devletler, çocuğun yaşamını ve gelişmesini güvence altına almak ve bu yönde azami çabayı göstermekle yükümlüdürler. 19. maddede; çocuğun yanında bulunduğu kişinin suistimal, ihmal ya da ihmalkâr muamelesine karşı devletin gerekli tedbirleri alacağı açıklanmıştır. 32. maddesinde ise “çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı ve bedensel, zihinsel, ruhsal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı” taraf devletlerin koruma sağlaması ve bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımların uygulanabileceği belirtilmiştir. Yine, Sözleşmenin 36. maddesinde de taraf devletlerin, “esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka türlü sömürüye karşı çocuğu” koruyacakları hükmü yer almıştır. 2828 sayılı Kanun ile kimsesiz veya aileleri tarafından istismar edilen çocukların korunması ve bu konuda gereken tedbirlerin alınması konusunda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Anılan sözleşmede sözü edilen kimi idari tedbirler hâlihazırda

---

¹ Sözleşme TBMM tarafından 9.12.1994 tarihinde 4055 sayılı Kanunla onaylanarak kabul edilen ve 27.1.1985 tarihli 22184 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanarak yürürlüğe giren ve iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiştir.

Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından uygulanmakta olsa da; anlaşılan yeterli değildir. Çalışmamızda çocuk işçiliğinin en zor biçimlerinden biri olan sokakta çalıştırılan çocuklar sorununa ilişkin sahada elde ettiğimiz verilerin ışığında çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır.

Yöntem

Çalışmamızda, biri İstanbul Valiliği diğeri MİM Evrensel Yaşam Araştırma ve Yardımlaşma Derneği tarafından desteklenen iki ayrı araştırmanın verileri kullanılacaktır. Sokaklarda çalışırken Küçükleri Koruma Şubesi memurları tarafından yakalanan çocukların ailelerine ziyaretlerde bulunmak ve derinlemesine mülakatlar uygulamak suretiyle gerçekleştirmiş olduğumuz “Selpağa Gitmek: Sokakta Çalıştırılan Çocuklar” (Küntay vd., 1998) adlı araştırmada çocuklarını sokağa salarak çoğu zaman zorla çalıştıran ebeveynleriyle görüşülmüştür. Çocukların yaşlarının çok küçük olması nedeniyle sokakta çalışan otuz çocuğu olan on beş ebeveynle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilerek çocukların demografik özellikleri, aile profili, sokakta çalışma/çalıştırılma nedenleri irdelenmiştir. İkinci araştırma ise “Kayıp İnsanlar Programı” (KİP)’nin gereği olarak pilot bölge olarak seçilen Kadıköy İlçesinde Ocak-Temmuz 2007 tarihlerinde gerçekleştirilmiş ve araştırma raporu (Yılmaz, 2007: 61-86) tarafımda kaleme alınmıştır. Çalışma doğrudan doğruya katı toplayıcılarla ilgili değildir. Ancak verilerin değerlendirilmesi sırasında görülmüştür ki 620 katılımcıdan 400’ü (%64,51) geçimlerini alüminyum, ambalaj, demir, kağıt, karton, pet şişe, çöp vb. maddeleri toplayarak ya da hurdacılık yaparak sağlamaktadırlar ve toplayıcıların 60’ı 18 yaşın altında bulunmaktadır. Çalışmamızda bu çocuklarla ilgili veriler de kullanılacak, böylece konunun her iki tarafının da (ebeveynler ve çocuklar) görüşlerine yer verilmiş olacaktır.

Saha Araştırması Verileri

Bu bölümde her iki araştırmanın da katılımcılarının yaş, cinsiyet, doğum yeri, eğitim durumu gibi demografik özelliklerinin sunulmasının ardından çalışma ve yaşam koşulları incelenecektir.

Tablo 1- Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	TOPLAM
Sayı	1	2	3	4	5	5	5	4	7	6	15	15	23	95

Çalışma kapsamında ele aldığımız iki farklı grubun yaşlarına göre dağılımlarını incelediğimizde katı atık toplayıcısı çocukların yaşlarının 13-17 arasında değiştiğini; sokaklarda satıcılık yapan çocukların yaş ortalamasının ise çok daha düşük olduğu ve beş yaşından itibaren aileleri tarafından sokaklarda çalıştırılmaya başladıkları görülmektedir. Sokaklarda satıcılık yapan çocukların hane bileşimleri incelendiğinde evdeki kişi sayısının 5-18 arasında değiştiği, evdeki çocuk sayısının ise en az 3, en çok 12 olduğu, bu çocuklar arasında sokaklarda çalıştırılan çocukların sayısının ise 1 ile 5 arasında değişmekte olduğu görülmektedir. Örneklem grubundaki ailelerin toplam 90 çocuğu bulunurken, bu çocuklardan sadece 35'inin sokakta çalıştırılmasının öncelikli nedeni çocukların yaşlarıdır. 5-12 yaş grubundaki çocuklar sokakta satıcılık yaparken, 5 yaşından küçükler çalışmamakta, 12 yaşından büyükler ise hazır giyim atölyelerinde veya başka işlerde çalışmaktadırlar.

İki grup arasındaki belirgin yaş ayrımının bir diğer nedeni ise katı atık toplayıcılığı işinin yoğun güç gerektirmesidir. Yine aynı nedenden dolayı katı atık toplayıcısı çocukların tamamı erkektir. Aileleriyle görüştüğümüz sokaklarda satıcılık yapan çocuklardan 7'si (%20) kız, geri kalan 28'i (%80) ise erkektir. Cinsiyete dayalı ayrımcılık sokakta çalıştırılan çocuklar konusunda kızların lehine işlemekte; eğer ailede sokakta çalışabilecek erkek çocuklar varsa kız çocuklar çalıştırılmamaktadır (Yılmaz, 2008: 197). Kız çocuklar üzerindeki yoğun baskı çoğu zaman onları sokaklardan ve

yasal olmayan etkinliklerden uzak tutmakta; daha özgür büyütülen erkek çocukların gün boyu sokaklarda başıboş gezmeleri ise onları sosyal risklere karşı daha savunmasız kılmaktadır.

Tablo 2 - Katılımcıların Doğum Yerleri

Katı Atık Toplayıcıları			Sokak Satıcıları		
Doğum Yeri	Sayı	Yüzde	Doğum Yeri	Sayı	Yüzde
Diyarbakır	40	66,66	Mardin	16	45,71
Urfa	16	16,66	Siirt	9	25,71
Batman	1	1,66	Adıyaman	3	8,57
Hatay	1	1,66	Bitlis	3	8,57
Nevşehir	1	1,66	Ağrı	2	5,71
Van	1	1,66	Van	2	5,71
TOPLAM	60	100	TOPLAM	35	100

Sokakta çalışan çocuklar, yaşadığı bölgede yoksullaşan, o bölgede yaşama olanağı kalmadığı için göç eden ve göç ettiği bölgede de aradığını bulamayan ailelerin çocuklarıdır. Çocukların hiçbiri İstanbul doğumlu değildir ve tamamı İstanbul'a geliş nedenlerinin iş bulup çalışmak olduğunu beyan etmişlerdir. Çocukların dörtte üçü aileleriyle birlikte doğdukları illerden İstanbul'a gelmişler; geri kalanı ise İstanbul'a gelmeden önce Manisa, Adapazarı, Samsun, İzmir, Antalya, Bursa gibi illere göç etmişler ve daha sonra İstanbul'da yaşamaya başlamışlardır.

Çocukların doğum yerlerine bakıldığında katı atık toplayıcılarla sokaklarda satıcılık yapan çocukların farklı illerden gelmiş olduklarını görmekteyiz. Bu farklılığın en önemli nedeninin iki araştırmanın İstanbul'un iki ayrı yakasında gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklandığı kanaatindeyiz. Katı atık toplayıcıları Kadıköy ve civarında ikamet ederken; sokak satıcıları Tarlabası civarında yaşamaktadırlar. İstanbul'a göç ederek gelenlerin büyük şehirde tutunmalarını sağlayacak sıkı hemşerilik ağları ve bağlantıları yoksa bir iş ve konut bulmaları çok zor olmaktadır. Bu türden ilişki ağları bulunsa bile göçle gelenlerin sürekli ve sigortalı işler bulmaları çoğu zaman mümkün olmamaktadır (Önder ve Şenses, 2006: 204-206). Yeterli eğitimi, herhangi bir mesleği ya da bir iş kuracak sermayesi bulunmayanlar kaçınılmaz olarak enformel sektöre

kaymakta; günübürlük, geçici işlerde çalışmaktadırlar. Enformel sektörde işe başlama öyküsünün altında da çoğu zaman akrabalık ve hemşerilik ilişkilerinin yattığı görülmektedir. Kadıköy ilçesinde toplayıcılık yapan çocukların da çoğunlukla Diyarbakır ve Şanlıurfa'dan, Beyoğlu'nda satıcılık yapanların ise çoğunlukla Mardin ve Siirt'ten gelmiş olmaları; bu türden ilişki ağlarına işaret etmektedir.

Tablo 3 - Katılımcıların Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Sayı
Küçük	3
Okur – yazar değil	12
İlkokul öğrenci	23
İlkokul terk	17
İlkokul mezun	30
Ortaokul terk	1
Ortaokul mezun	8
Lise terk	1
TOPLAM	95

Çocuklardan üçü araştırmanın gerçekleştirildiği tarihte 5 ve 6 yaşlarında oldukları için henüz ilkokula gitmemekteydiler. Çocuklardan 12'si okul çağları gelmiş olmasına rağmen hiç okula gitmemişlerdir ve okuma-yazma bilmemektedirler. 17 çocuk ise ilkokula başlamış; ancak mezun olamadan okuldan ayrılmak durumunda kalmışlardır. 30 çocuk da 5 yıllık ilkokul eğitimlerinden sonra öğrenimlerine devam etmemişlerdir. Çocukların 23'ü de bir yandan sokakta çalışırken, bir yandan eğitimlerine devam etmektedirler. Ailelerin bu durumdaki savunmaları ise “Okul harçlığını çıkartmak için çalışıyor” şeklinde olmaktadır. Ancak çocuklar bütün yaz çalıştıkları halde hiç para biriktiremediklerini, çünkü anne ve babalarının kazandıkları bütün parayı ellerinden aldıklarını ifade etmektedirler. Çocuklardan bazıları kışın memleketlerinde okula gitmekte, yazları ise sırf sokakta çalıştırılmak için aileleri tarafından mevsimlik işçiler gibi İstanbul'a getirilmektedirler. Okul masrafları gerekçesiyle çalıştırılan çocuklardan biri en çok istediği şeyin tatile gidip denize girmek olduğunu dile getirmiştir. Görüşülen çocuklardan bir diğeri ise okumayı çok sevdiğini, ancak devlet okullarının yeterli

olmadığını; bu nedenle özel bir okula gitmek istediğini belirtmiş ve maddi imkanlarının bu istediğini karşılamak için yeterli olmadığını da eklemiştir.

Sokaklarda çalışan çocuklar ailesi yoksul olduğu için okuldan ayrılmış, yoksulluk koşullarında yaşamını sürdürebilmek ve yoksullukla savaşımında ailesini destekleyebilmek için üretime katılmak zorunda kalmış çocuklardır. Sokaklarda çalışan çocukların eğitim sistemini terk etmeleri kaçınılmaz bir sonuç olmasa da, öğrenimine devam edenler kendi kendilerini gerçekleştirme konusunda ciddi sıkıntılar çekmektedirler. Katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin tablo incelendiğinde, eğitim seviyesinin Türkiye ortalamasının çok altında olduğu görülmektedir. Bu denli genç bir araştırma nüfusunun böylesine düşük bir eğitim seviyesine sahip olması hem şu anda içinde buldukların durumun nedenlerine bir ölçüde açıklık getirmekte; hem de yoksulluğun kronikleşmiş olduğu, doğduklarından beri yetersiz ve olumsuz koşullar altında yaşadıkları ve eğitim olanaklarından yeterince ve gerektiğince yararlanamadıklarına ilişkin değerlendirmelerde bulunmamızı sağlamaktadır

Çocukluk, oyun, öğrenim ve yetişme çağıdır. Bir çocuğun gün boyu bir işte çalışmaya zorlanması onun eğitimini, sağlığını ve beden gelişimini bozmakla kalmaz; kişilik gelişimini de olumsuz yönde etkiler ve çocuğun becerileri artsa bile zihinsel yetenekleri belli bir düzeyde kalır. Öğrenimi engellenmiş bir çocuk ömür boyu işçi ve emekçi kalmaya mahkum edilmiş demektir. Öğrenime en yatkın yıllar, eve giren az bir gelir karşılığında yok olduğu için çocuk çalıştırmak uzun dönemde çok verimsiz bir yatırımdır. Çocukluk dönemindeki yoksulluk, yetişkinlikteki yoksulluğun da temel nedenidir. Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar genellikle yetişkinlik dönemlerinde de yoksulluk içinde yaşarlar ve sonuçta onlar da kendi çocuklarını gene yoksul ortamlarda yetiştirmek zorunda kalırlar. Birbirini izleyen kuşakları kapsayan bu döngünün kırılabilmesi için, yoksulluğa karşı mücadelenin çocukluk döneminde başlaması gerekir. Yoksulluk, çocukları hem temel mal ve hizmetlerden; hem de fırsatlardan yoksun bırakır. Çocuk yoksulluğunun azaltılması, çocukların yaşama, normal büyüme ve gelişme açısından gerekli mallara ve hizmetlere ulaşma haklarının gerçekleştirilmesi anlamına gelir ve dezavantajlı çocukların topluma katılma fırsatlarının artırılmasını sağlar.

Sokakta çalıştırılan çocukların yaptıkları işleri incelediğimizde, katı atık toplayan 60 çocuğun dışında sokaklarda satıcılık yapan çocuklardan 21'inin sokakta kağıt mendil sattığını, diğerlerinin ise kart, topaç, su ve gece kulüplerinde çiçek sattıklarını, birinin de baskülüyle sokakta isteyenleri tarttığını görmekteyiz. Çocuklar, sokakta, kaçırılmaktan çeşitli taciz ve tecavüzlere kadar pek çok tehlikeye karşı savunmasız ve korunmasızdırlar. 12 yaşından küçük çocukların geç saatlerde gece kulüplerinde çiçek satmaları ise onlar için risk faktörlerini daha da arttırmaktadır.

Çocuklar için sokağın risklerini bir tarafa bırakacak olsak bile, çalışma yaşamının güçlükleri de ciddi bir risk oluşturmaktadır. Ergenlik çağından önce çalışmaya başlayan çocuklarda büyüme yavaşlar, beden gelişmesi aksar. Ağır çalışma koşulları, kötü ve düzensiz beslenmeyle birleşince hastalıklara direnç azalır. Bulaşıcı hastalıklara, tüberküloza daha kolay yakalanırlar. Çalışan çocuklar arasında belkemiği çarpıklıkları, kansızlık, kalp hastalıkları çok yaygındır. Meslek hastalıklarına kolay yakalanırlar. İlkel çalışma koşulları yetersiz iş güvenliği önlemleri söz konusu ise iş kazalarına ilk ve en sık uğrayanlar da, en çok sakat kalanlar da çocuklar olmaktadır. Katı atık toplama işinde çalışan çocukların yakalanabilecekleri bazı hastalıklar ise çöp ve içindeki tehlikeli bileşenlerin yol açtığı kanserler, kronik solunum yolu hastalıkları, uzun ve yorucu çalışma koşullarının yol açtığı stres, sosyal dışlanmaya bağlı psiko-sosyal sorunlar ve kirlenmiş el veya giysiyle temas eden gıdaların alımı sonucu ortaya çıkan beslenme bozukluklarıdır. Bu insanlar ayrıca çöpten beslenen hayvanların ısırmasıyla ortaya çıkan enfeksiyonlara ya da çöpten sızan kirli sularda yaşayan sivrisineklerin yol açtığı sıtma hastalığına maruz kalabilirler. Keskin cisimlerle temas sonucu ortaya çıkan yaraların mikrop kapması, çöplere karışmış olan kimyasal atıklara temas sonucu zehirlenme, yanıklar ve yaralanmalar çöp toplama işinde çalışan çocukların karşılaşabilecekleri diğer tehlikelerdir. İki büklüm araba itmekten ya da çuval taşımaktan kaynaklanan bel, kemik ve iskelet rahatsızlıkları, akciğer sorunları, özellikle verem, köpek ve fare ısırıkları, romatizma gibi rahatsızlıklar çöp toplayıcılar arasında sıklıkla görülmektedir.

Örneklememizdeki çocukların herhangi bir fiziksel engeli bulunmamaktadır. Toplayıcılar için yokuş inip çıkarken sırtlarındaki arabayı kontrol etmek hiç de kolay değildir. Bir otomobille çarpışmak ya da arabayı frenleyemeyip altında kalmak, sıkça

karşılaştıkları bir durumdur. Özellikle trafik kazalarında bacakları sakatlanıp, çöp toplayıcılık işini bile yapamayacak hale gelen toplayıcılar da bulunmaktadır. Katı atık toplayıcıları sağlıklarını ve hayatlarını tehdit eden pek çok risk faktörüyle karşı karşıyadırlar ve kendini koruma becerisine sahip olmayan çocukların böylesine tehlikeli bir işte çalışmaları/çalıştırılmaları, onlar için hayati bir tehdit oluşturmaktadır.

Tüm tehlikelerine rağmen sokakların çocuklar için cazip gelen yönleri de bulunduğu inkar edilemez. Çalışma saatlerini, çalışma mekanlarını kendileri belirlemekte, kendilerini sokakta özgür hissetmekte ve okul ortamını sıkıcı bulmaktadırlar. Aileler çocuklarının günlük kazancının tamamını ellerinden almakta; eğer o gün para kazanamamışlarsa çocuklarını hakaret etmekten dövmeye kadar çeşitli şekillerde cezalandırmaktadırlar. Bu nedenle çocuklar çok para kazandıkları günler kazançlarının bir kısmını kendi istedikleri oyuncak vb. şeyleri almak ya da satış yapamadıkları günler ebeveynlerine vermek için sakladıklarını ifade etmişlerdir. O gün için yeterli para kazanamadığı için eve dönmeye korkan ya da renkli ışıkların çekiciliğine kapılan çocuklar sokakta yaşamaya başlayabilmekte; sokakta yaşama ya da kötü alışkanlıklar edinme yönünde birbirlerini etkileyebilmektedirler.

Tablo 4 -Katılımcıların Bakmakla Yükümlü Oldukları Kişi Sayısı

Kişi	Yok	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	Toplam
Sayı	7	12	7	2	6	10	6	8	7	9	9	3	3	2	-	2	2	95

Sokaklarda satıcılık yapan çocukların tamamı, yaşlarının da küçük olması nedeniyle de olsa gerek, aileleriyle birlikte yaşamaktadırlar. Katı atık toplayıcı çocuklardan 45'i, (%75) topladıkları atıkları biriktirdikleri depoda, 9'u (%15) aileleri veya arkadaşlarıyla birlikte kiraladıkları oda veya dairelerde kalmaktadırlar. 6 çocuk (%10) ise bu soruya yanıt vermedikleri için nerede kaldıkları bilinmemektedir. Tablodan görüldüğü üzere çocukların 88'ünün (%92,63) bakmakla yükümlü oldukları en az bir kişi bulunmaktadır ve çocukların bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı on altıya bile bulabilmektedir.

Çalışan çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar da, çocukların çalışma nedenlerinin ailelerinin gelir seviyesinin düşük olmasından kaynaklandığını göstermektedir.

Satıcılık yapan çocuklar beş yaşından itibaren sokaklarda ya da çeşitli işyerlerinde çalışırken annelerden hiçbirinin çalışmadığını, babaların ise sadece 46,66'sının çalıştığını görmekteyiz. Annelerden sadece %33'ü Türkçe konuşabilmekte ve sadece %0,67'si okuma-yazma bilmektedir. Büyük çoğunluğu Türkçe bilmeyen annelerden hiçbiri memleketteyken tarlaya gitmenin dışında bir işte çalışmamıştır. İstanbul'a geldikten sonra da öncelikle dil sorunu nedeniyle yanlarında aileden Türkçe bilen bir kimse olmadan sokağa bile çıkamayan ve bakmakla yükümlü oldukları çocuk sayısının çokluğu nedeniyle bir işe girip çalışmak için vakitleri ve imkanları olmayan annelerin eve gelir sağlamaları mümkün görünmemektedir. İki anne daha önce evde fason boncuk işi yaptıklarını, ancak fazla para kazanamadıkları için bu işten de vazgeçtiklerini ifade etmişlerdir. Babalardan biri uyuşturucu madde satmak suçundan dolayı hapiste; bir diğeri ise diğer eşiyile köyde yaşadığı, birinin de bacakları sakat olduğu için çocuklar evin reisi konumuna yükselmişler ve evin geçimini sağlama görevini üstlenmek zorunda kalmışlardır. Evde, aileleriyle birlikte yaşamalarına rağmen babalardan %33,33'ü işsiz, %20'si ise seyyar satıcı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu da babaların yarısından fazlasının formel sektörde, sürekli bir işi olmadığı anlamına gelmektedir. Babalardan %13,33'ü memurdur ve düzenli bir gelire sahiptir. Babalardan %33,33'ünün ise dönem dönem işçi olarak çalıştıklarını görmekteyiz. Babaların bir meslek sahibi olmamaları, eğitim seviyelerinin düşüklüğü ve sağlık sorunları nedeniyle çalışmayıp bütün günlerini evde ya da kahvehanede oyun oynayarak geçirmeleri, annelerin büyük bir çoğunluğunun ise çalışmak gibi bir seçeneklerinin söz konusu bile olmaması çocuklar için çalışmayı ve evin geçimini sağlamayı kaçınılmaz kılmaktadır. Babalardan biri hiçbir işte çalışmadığını, arkadaşlarının günde üç kuruş yevmiye aldıklarını, o işin de kendisine çok ağır geldiğini, bu nedenle iş bulsa bile çalışmayacağını ifade etmiştir. Kırk yedi yaşındaki baba hamallık yapan, konfeksiyonda çalışan ve sokaklarda kağıt mendil satan üç oğluna sırtını dayamış ve evin geçimini sağlama görevini onlara yüklemiş olduğu için çalışmak istememektedir. Çocukları sokaklarda çalışıp eve gelir getirirken anne ve/veya babaların gelirinin düşüklüğü ya da işin zorluğu nedeniyle çalışmaktan vazgeçtiklerini ifade etmeleri oldukça düşündürücüdür. Ancak eğitim seviyesi oldukça

düşük olan ve herhangi bir mesleği bulunmayan ebeveynlerin enformel sektörde bir iş bulup çalışsalar bile çocuklarından çok daha az para kazanabilecekleri de bir gerçektir. Bu nedenle özellikle babaların, zaman zaman kendileri çalışmak yerine çocuklarının sağlığını, hatta can güvenliğini tehlikeye atmak pahasına onları çalıştırmayı tercih ettikleri görülmüştür. Çocukların kazandıkları paranın da çoğu zaman çocukların ya da ailedeki kadınların ihtiyaçları için değil; evin zorunlu giderleriyle babaların içki, kumar, uyuşturucu gibi giderleri için harcandığı da tespit edilmiştir.² Başka bir deyişle çocuklar ebeveynleri tarafından zorla çalıştırılmakta ve maddi anlamda sömürülmektedirler. Bazı evlerde oturacak koltukların bile bulunmadığı ve ailenin oldukça güç koşullarda yaşadıkları da görülmüştür. Yine de tüm maddi zorluklara rağmen ailelerin başka çözümler üretmek yerine okul çağındaki çocuklarını sokaklarda çalıştırmaları kabul edilemez.

Sonuç ve Öneriler

Bugün Türkiye’de 80.000 kadar çocuğun sokaklarda yaşadığı ve/veya çalıştığı bildirilmektedir. Bu çocukların kabaca yarısı ekonomik kimsesizlerdir. Başka bir deyişle, bu çocukların ana babaları olmakla birlikte, ana babaları çocuklarını aile ortamında yetiştirebilecek maddi imkanlardan yoksundurlar. Sokaklar çocuklar için fiziksel ve cinsel istismara açık, son derece tehlikeli ortamlardır. Çalışırken karşılaştıkları farklı gruplar da çocuklar için tehlike arz etmektedir. Sokakta çalışan çocuklar zabıta ve polislerle sık sık karşı karşıya gelmekte, kimi zaman kötü muamele görebilmektedirler. Sokakta çalışan çocuklar ile sokakta yaşayan çocuklar arasında ayırım çok ince ve geçirgendir. Sokakta çalışan çocuklar, aileleriyle sorun yaşadıklarında evi terk ederek sokakta yaşayan çocuklar grubuna dahil olabilmektedirler. Ailesi ve okuluyla ilişkisi kesilen, zamanının büyük bölümünü sokaklarda geçiren, sokaklarda geceleleyen çocuklar sokak çetelerine katılabilmekte ya da uçucu, uyarıcı ya da uyarıcı maddelere alışabilmektedirler.

---

² Eşini ve kızlarını hasta oldukları halde doktora bile götürmeyen bir baba, günlerini kahvehanede arkadaşlarıyla oyun oynayarak geçirdiğini ve midesi ağrıdığı için çalışmadığını ifade etmiştir.

Çocukların sokaklarda çalıştırılmasını önlemek ve onları sokağın risklerinden korumak için; medya ve paneller aracılığıyla konuya ilişkin toplumsal bilinci arttırmak ve toplumun sokaklarda çalışan çocuklardan mal ve hizmet almasını önlemek gerekir. Talep olmazsa arz da ortadan kalkacaktır. Sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog ve eğitimcilerden oluşan bir ekibin çocuklarını sokaklarda çalıştıran aileleri bilinçlendirmek ve çocuklarını tehdit eden riskler konusunda bilgilendirmek üzere ev ziyaretleri yapmalarının da faydalı olacağı kanaatindeyiz. Buna rağmen çocuklarını sokakta çalıştırmak konusunda ısrar ettikleri takdirde çocukların devlet koruması altına alınması konusundaki yasal düzenlemelerin de ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de çocuklara yönelik sosyal hizmet kurumlarının sayısal ve niteliksel zafiyetleri bilinmekle beraber; ailelerin, çocuklarının ellerinden alınacak olmasının, çocuklarını çalıştırmamak konusunda yeterince motivasyonu sağlayacağı kanısındayız. Bununla birlikte sokakta yaşayan/çalışan çocuklar için ilk adım ve ikinci adım olan sığınma evlerinin de tüm büyük şehirlerde yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu tür sosyal hizmet kurumlarında akran grupları oluşturarak rehabilitasyon hizmeti vermek de çok yararlı olacaktır. Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar genellikle yetişkin bakım ve denetiminden yoksun oldukları için kararlarını verme konusunda bağımsızdırlar. Akran grupları bu çocuklar için aileden daha önemli ve önceliklidir. Kendileriyle benzer sorunları yaşamış ve aşmış çocuklar onlar için “rol model” oluşturacak, özendirici olacaktır.

Çocukluk, büyük ölçüde yetişkinlerin sağladıkları ya da sağlayamadıkları bakım ve koruma ile belirlenir. Bakım ve koruma sağlayacak olanlar ise, ailelerle birlikte, daha geniş anlamda toplumlar ve devletlerdir. Çocuklara karşı yükümlülükleri olan bütün taraflar – hükümetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum, aileler ve kişiler – çocukların haklarının tanınmasını ve kollanmasını sağlamak zorundadırlar. Çocuklar istismar ve sömürüye karşı korumasız bırakıldıklarında, yaşanacak çocukluk dönemi de tehlikeye girer. Koruyucu bir ortam, hükümetlerin ve toplumların tek bir çocuğun bile kendi potansiyelini gerçekleştirmesini ve eşit ve tam bir üye olarak topluma katılmasını sağlayacak maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan mahrum kalmamasını sağlama görevi açısından merkezi önemdedir. Çocukları eğitim, sağlık, dinlenme, oyun oynama,

katılım gibi pek çok haktan yoksun bırakan çocuk işçiliğinin önlenmesinin toplum kalkınmasının en önemli ayaklarından birini oluşturacağı unutulmamalıdır.

Maddi yoksunluğun sömürüye ve istismara davetiye çıkarmasını gösteren en açık olgulardan biri de çocuk işçiliğidir. Maddi yoksunluk güç durumdaki çocukları çoğu kez okul ve dinlenme zamanı da bulamadan tehlikeli çocuk işçiliği biçimlerine zorlanmaktadır. Bu nedenle öncelikle toplumun, sokakta çalışan ya da yaşayan çocukların bir tehdit oluşturmadığına; aksine bu çocukların kendilerinin tehdit altında olduğuna ikna edilmesi gerekmektedir. Medya da çocukları damgalayıp, etiketlemek yerine konunun toplumsal sonuçlarını açıklığa kavuşturmak için destek sağlanmalıdır.

Kaynaklar

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1994). <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf>, 10.04.2013.

Küntay, E., (2011). “Okul Çağındaki Çocuklar Arasında Şiddet Olgusu”, *Polis Dergisi*, 53, İstanbul: Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını.

Küntay, E., Erginsoy, G. ve Yılmaz, E., (1998). *T.C. İstanbul Valiliği Selpağa Gitmek Sokakta Çalışan Çocuklar*, T.C. İstanbul Valiliği Pilot Araştırma Raporu.

Millar, L.D. ve Mey, B.J.V., (2000). *Sociology of the Family: Investing Family Issues*, Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi.

Önder, H. ve Şenses, F., (2006). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”, *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

T.C. Anayasası (1982). http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, 22.04.2013.

Yılmaz, E., (2008). *Gizli Dilenciler: İstanbul’da Sokakta Çalıştırılan Çocuklar, Bir Kent Sorunu: Dilencilik*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı Yayınları.

Yılmaz, E., (2007). *Kayıp İnsanlar Programı Kadıköy Araştırma Raporu*, İstanbul: MİM Evrensel Yaşam Araştırma ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.

TOPLUMSAL CİNSİYET REJİMİ BAĞLAMINDA AİLE VE AİLE İÇİ ŞİDDET

Yrd. Doç. Dr. Şenay LEYLA KUZU

Özet

Kadının maruz kaldığı ve eril şiddetin en yaygın biçimlerinden biri olan aile içi şiddet son dönemlerde sıkça tartışılmaktadır. Bu konunun tartışılmasında kadına yönelik şiddetin görünürlüğünün artmasının ve konunun kurumsal olarak sahiplenilmesinin (sığınma evleri, şiddeti önleme ve izleme merkezleri gibi mekanizmalar) payı olduğu açıktır. Bununla birlikte aile içi şiddetin özel alandan kamusal alana taşınması tartışmaları, aileyi ve aile içi şiddeti yeniden düşünme fırsatı sundu. Özellikle Walby'nin (1990) *ataerkilliğin kamusallaşması* tartışmaları dikkate alındığında, ataerkil aile ve aile içi ilişkilerin diğer kurumlarla (eğitim, arkadaşlık grupları ve piyasa gibi) çok boyutlu etkileşimi önemli olmaktadır.

Bora ve Üstün'ün ifade ettiği gibi *cinsiyet rejimi*, sadece 'kadın sorunu' alanıyla ilişkili olmayıp siyasetten ekonomiye, kültürel yaşamdan eğitime kadar bütün toplumsal alanların kurucu öğelerindedir. Özellikle aile ve aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet rejimini analiz etmek için zengin bir alan sunmaktadır. Bu nedenle cinsiyete dayalı işbölümü, kadının aile içindeki konumu, iş ve erkeklik arasındaki ilişki, kadının otoriteyle ilişkisi, eril gözetim ve öznellik kapasitesi gibi bir dizi ilişki/çekişmeli alan bize ailenin toplumsal cinsiyet rejimine dair geniş bir bakış açısı sunabilir. Özetle bu makalede aile yapısı ve aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet rejimi bağlamında tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Aile, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet rejimi, eril tahakküm, kadın.

FAMILY AND DOMESTIC VIOLENCE IN THE CONTEXT OF GENDER REGIME

Abstract

Domestic violence, which woman is exposed to and one of the most common forms of masculine violence, is frequently discussed in recent years. It is clear that increased visibility of violence against

---

· Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. leyla@gantep.edu.tr

women and institutionally ownership of the issue (women's shelters, Violence Prevention and Monitoring Centers, etc.) have a share in discussion of this issue. However, moving out from private to public space domestic violence discussions also offered the opportunity to re-thinking the family and domestic violence. In particular ,considering the discussions of Walby's 'public patriarchy', patriarchal family and domestic relations multi-dimensional interaction with other institutions (education, friendship groups, market, etc.) are important.

Gender regime, as stated by Bora and Üstün, is not only relevant to the field of women's issues but also constitutive element of all social areas from politics to economy and from cultural life to education. In particular, family and domestic violence offer a rich field for analyzing the gender regime. Therefore, a set of relation/ controversial areas such as gender-based division of labor, position of women in the family, the relationship between work and masculinity, woman's relationship with authority, masculine monitoring and capacity of subjectivity can offer us a broad perspective on family, gender regime. In summary, in this article, family structure and domestic violence will be discussed in the context of the gender regime.

Key words: Family, domestic violence, gender regime, masculine domination, women.

Kadına Yönelik Şiddet ve Şiddetin “Kamusallaşması”

Kadına yönelik şiddeti analiz edebilmek için bazı yaygın kabullerin sorgulanmasıyla başlamak yerinde görünmektedir. ‘Kadına yönelik erkek şiddeti’ tartışmalarında Walby'nin uyardığı birkaç nokta bulunmaktadır. Türkiye’de kadına yönelik erkek şiddeti tartışılırken bu uyarıları dikkate almak gerekir. Kadına yönelik erkek şiddetini tartışırken kullanılan yaygın kabullerden birincisi, şiddetin, birkaç erkeğin birkaç kadına uyguladığı bir eylem olarak görülmesidir (1990: 128). Bu kabul özellikle Türkiye’de erkeklerin uyguladığı şiddetin verileri yayınlandıkça (TUIK verileri veya kadın STK’ların araştırma ve verileri) gözden düşmeye başlamıştır. Bu süreçte hem STK’ların ve kadın akademisyenlerin konuyla ilgili araştırmaları hem de konunun medyada (haberlerin veriliş tarzı, kadının kurbanlaştırılması tartışmalarına girmeden) yer bulması etkili olmuştur. Kadına yönelik erkek şiddetinin sıkça gündeme gelmesi en azından şiddeti ‘münferit’ten çıkarmış görünmektedir.

Walby'nin bizi uyardığı ikinci nokta erkek şiddetinin birkaç sosyal sonucu olan bireysel kaynaklı bir eylem olarak anlaşılmasıdır. Aynı şekilde şiddet eyleminin yaygınlığı bunu bireysellikten çıkarmış görünmektedir. Walby'e göre kadına yönelik şiddetin sayısız şekli devam etmekte/uygulanmakta ve bunlar birbirleriyle ilişkili olup tamamen aynı değil ama benzer şeylerdir (1990: 128). Gerçekten de kadına uygulanan şiddeti çeşitlendirmek mümkündür. Gözlemlenmesi belki de kolay olan fiziksel şiddetten, tanımlanması ve kabul edilmesi zor olan (özellikle evlilik içi cinsel şiddetin tanımlanması ve yaptırımları ile ilgili tartışmalar dikkate alındığında) cinsel şiddete, kadının büyük oranda bağımlılığına neden olan ekonomik şiddete ve iletişim tarzlarına sızmış olan duygusal ve sembolik şiddet türlerine kadar ilişkili birçok durum söz konusudur.

Kadına yönelik erkek şiddetini açıklamak için yaygın görüşlerin aksine Walby'nin önerdiği gibi sosyal yapıyı daha açık bir biçimde patriarkal sosyal yapının analizi gerekli olmaktadır (1990: 128). Kuşkusuz **patriyarkaya** dair kapsamlı tartışmalar bulunmaktadır (Savran ve Tura, 1992). Örneğin Hartmann, patriyarkanın maddi temeli olarak aileyi görmektedir. Ancak onun deyimiyile sadece aile değil "bu sürecin merkezi alanları patriyarkal davranışların öğretildiği ve kadınların aşağı konumda tutulduğu ve bu konumların pekiştirildiği ev dışı yerlerdir: kiliseler, okullar, spor kulüpleri, sendikalar, ordular, fabrikalar, bürolar, sağlık merkezleri, medya, vb." (2006: 32). Bu kapsayıcı bakış açısına ek olarak Hartmann, patriyarkanın evrensel değil aksine yaş, sınıf, ırk, milliyet, medeni durum ve cinsellik gibi farklı değişkenlere bağlı olarak farklı iktidar dereceleri olabileceğinin altını çizer (2006: 38-39). Benzer şekilde Walby'nin katkısı patriyarkanın özel alandan kamusal alana kaydığı şeklindedir. Bu bağlamda Walby, kadınlar üzerindeki tahakkümün kurumsal uzantılarını takip edebileceğimiz altı temel patriyarkal yapı sıralar: ev içi üretim, ücretli işler, patriyarkal ilişkiler, devlette patriyarkal ilişkiler, erkek şiddeti, cinsellikte patriyarkal ilişkiler ve kültürel kurumlarda patriyarkal ilişkiler (din, eğitim ve medyayı içine alan) (1990:177). Burada önemli olan tespit patriyarkanın özel/mahrem alandan kamusal alana doğru yayılmasıdır. Bu yayılmaya örnek olarak kadına yönelik şiddet olaylarının kayıt altına alınması ve gerekli işlemlerin başlatılmasında otoritelerin isteksizliği gösterilebilir. Ya da 'ailenin

korunmasına dair yasa'ya getirilen eleştiriler de (yerel yönetimlerin sorumluluğunun belirlenmemiş olması gibi) bu çerçevede düşünülebilir.

Sancar'ın ifade ettiği gibi patriyarkaya yönelik evrensellik eleştirileri farklı kadınlık deneyimlerinin (yaş, sınıf, etnik kökene göre farklılaşan) dikkate alınmasını sağlarken erkeklikler arasındaki farklılıklarının da (orta sınıf, tam gün iş sahibi, heteroseksüel erkeğe denk düşen hegomonik erkeklik ve bundan farklı erkeklik deneyimleri) önünü açmıştır (2009: 27). Nasıl ki tek bir kadınlık yoksa tek bir erkeklik tanımı da mümkün görünmemektedir. İşte bu bağlamda erkeğin ne olduğu? Nasıl kurulduğu? Nelerle ilişkili olduğu? Nasıl değiştiği/ değişebildiği? İktidarını nasıl devam ettirebildiği? Her erkeğin aynı iktidara sahip olup olmadığı? Kadınların bu iktidar ilişkileri içindeki konumu nedir? gibi sorular mikro anlamda sadece erkeğin nasıl cinsiyetlendirildiğini değil kadınlığı da dahil eden sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu sorular *hegemonik erkeklik* tartışmaları kapsamında ön plana çıkmaktadır.

‘Toplumsal Cinsiyet Rejimi’ ve Eril şiddet

Connell, toplumsal cinsiyet rejimini “...erkekler ile kadınlar arasında ve kadınlık tanımıyla erkeklik tanımı arasında tarihsel olarak kurulmuş bir iktidar ilişkileri örüntüsü” şeklinde tanımlar (1998: 140). Connell, bu tanımı kullanarak bütün bir toplumun yapısal özelliklerine oradan da bu terimi daha küçük ölçekte herhangi bir kurumun yapısal envanteri bağlamında kullanışlı hale getirir (1998: 141). Bora ve Üstün'ün belirttiği gibi, burada asıl vurgu kadınlığı ve erkeklığı kuran toplumsal ilişki ve süreçlere ilişkindir (2005: 13). Ama aynı zamanda bu ilişki bir iktidar ilişkisi olup, bunun sistematığı olduğunu ve toplumdaki bütün yapılarla etkileşim içinde olduğunu ifade eder. Aynı şekilde ‘toplumsal cinsiyet rejimi’ kavramı sosyalleşme kavramıyla belli bir mesafeyi hatırlatır. Walby'nin belirttiği gibi sosyalleşme her ne kadar toplumsal cinsiyetler arasındaki farkı, biyolojik köklerinden uzaklaştırırsa da kadın ve erkek arasında kurulan karşıtlıkları açıklamada yeterli değildir (1990: 93).

Erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği şeklinde karşımıza çıkan yapısal olgu ‘hegemonik erkeklik’ çerçevesinde hem kadınları hiyerarşiye tabi kılmakta hem de diğer erkeklerle ilişkileri düzenlemektedir. Connell, hegemonik erkeklik ile ataerkil şiddet arasında yakınlık görmekte birlikte (örneğin sapıkların dövülmesi egemen kültürü destekler) asıl vurgusu farklı grupların, örüntülerin tabi kılınmasıdır yoksa tamamen ortadan kaldırılması değildir. Özetle hegemonik erkeklik, kadınların tabi kılınmasının erkeklere fayda sağladığını ve bu ilişkinin kültürel olarak ifade edildiğini anlatmaktadır (1990: 245, 247 ve 248). Örneğin Jenny B. White, genç kadınların karşılaştıkları zorlukların daha sonra gelinlerine uygulanan otoriteyle yer değiştirdiğini ifade etmektedir. Ona göre iktidarın bu döngüsü aslında kadınların ataerkil değerleri içselleştirmeyi kolaylaştırmakta veya teşvik etmektedir (1999: 65).

Şiddet ile hegemonik erkeklik arasındaki ilişkiye biraz daha odaklanmak gerekir. “Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin karmaşıklığı düşünülecek olursa, karmaşık olamayan ya da tek tip bir stratejinin mümkün olduğu söylenemez: Bir “karışım” kaçınılmazdır. Öyleyse hegemonik erkeklik, oldukça tutarlı bir biçimde, evcimenliğe yönelik açılımları ve şiddete yönelik açılımları ve heteroseksüel çekime yönelik açılımları aynı anda barındırabilir” (Connell, 1990: 249). Bu çerçevede “eril şiddet, yaş, sınıf, cinsiyet ve etnisiteye dayalı hiyerarşilerle yapılandırılmış ve en güçlünün kazanacağı biçimde örgütlenmiş bir davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir” (Sancar, 2009: 216).

Toplumsal cinsiyet hiyerarşisine bakıldığında tepede hegemonik erkekliğin olduğu görülebilir. Nasıl ki hegemonik erkekliğe göre erkeklerin (işsiz, farklı etnisiteye mensupluk gibi) konumları farklılaşıyorsa aynı şekilde kadınların da durumu değişmektedir. Kadınlar arasında hiyerarşiyi mümkün kılan noktalar kısaca şöyle özetlenebilir: Farklı kadınlık biçimleri her zaman mümkündür, çünkü bu ilişkiler tarihseldir. Çoğu zaman kadının desteklediği şey ile olduğu şey arasında farklılık söz konusudur. Ama aynı zamanda kadınların öbür kadınlar üzerinde kurumsallaşmış iktidar ilişkilerinden bahsedilebilir (örneğin anne-kız ilişkileri) (Connell, 1990: 250). Bu bağlamda toplumda “ön plana çıkarılmış kadınlıkların” izi sürüldüğünde hegemonik erkekliğin kadın inşasını anlamak kolaylaşır. Connell’in ifade ettiği gibi ön plana

çıkartılmış kadınlık en fazla kültürel ve ideolojik desteğin verildiği örüntüdür. Teknik beceri yerine toplumsallık özelliklerinin ön plana çıkarılması, erkeklerin arzularına boyun eğme, emek piyasasında ayrımcılık ve buna tepki olarak evlilik ve çocuk bakımının kabul edilmesi, genç kadınlar için cinsellik ve yaşlı kadınlar için anneliğin hâkim kılınması ön plana çıkarılmış kadınlığı oluşturan özellikler olarak sıralanabilir (1990: 251). Bu bağlamda aslında kadınlar iş piyasasında ayrımcılığa uğradıkları ve ailede yeterli kaynaklara sahip olamadıkları için ciddi bir biçimde ekonomik şiddete maruz kalırlar.

Türkiye’de erkeklik kimliği ile iş sahibi olmak arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Sancar, *iş sahibi olma, ailesini geçindirme ve aile üyelerini disipline etme* süreciyle harmanlanmış bir erkeklik anlayışını şöyle ifade etmektedir:

“Şiddet kullanan erkeklere baktığımızda gördüğümüz şey aslında ailesini geçindirmeye çalışan, karısının namusunu koruyan, çocukları kötü yola düşmesin diye onları eğitmeye ve disiplin vermeye çalışan bir baba konumu olabilir. Ya da ailesinin geçimini sağlamanın bir erkeklik görevi olduğu bilinciyle piyasada çalışmaya koşulan işçinin işini korumak için yaşadığı rekabet ortamında giriştiği “mücadele”dir”; devletini düşmanlara karşı korumak için savaşması, ölmeyi ve öldürmeyi göze alması istenen askerin “kahramanlığı”dır. Eril şiddet aslında erkeklerden beklenen toplumsal görevlerin onlarda yarattığı istek ve arzu duygularının içine gömülüdür” (Sancar, 2009: 219).

Toplumsal cinsiyet rollerinin kabul edilmesi süreci aktörlerin onayına ya da içselleştirmelerine dayanır. Sancar, hem onay hem de içselleştirmelerin altını çizmektedir:

“Erkek olma” ile özdeşleşen işler, sorumluluklar, tarzlar ve davranış biçimleri ne kadar şiddet kullanmayı içeriyorsa, o ölçüde bu şiddet ilişkisini normalleştiren iktidar teknikleri ve söylemsel stratejiler ile sarmalanmış haldedir. Şiddet kullanmaya yönelen erkekler, bu bağlamda basitçe kendi istemedikleri bir şeyi yapmış olmaya

zorlanmıyorlar; aynı zamanda bir tür erkeklik değerlerini ve davranışlarını da onaylamaları ve içselleştirmeleri kaçınılmaz olmaktadır” (Sancar, 2009: 219).

Erkeğin şiddeti içselleştirmesi söz konusu olduğu gibi bu süreçte kadının da benzer içselleştirme sürecine dâhil olduğunu söyleyebiliriz. Hem erkeğin hem de kadının şiddeti içselleştirirken benzer kavramlara referans verdikleri görülmektedir. Yapılan niteliksel çalışmalarda kadınların şiddeti her zaman şiddet olarak görmedikleri ortaya çıkmaktadır.

“Toplumsal, ekonomik, siyasal ve aile düzeyindeki baskılar, bu baskıların engellediği ve biçimlendirdiği insanlar tarafından her durumda birer baskı olarak algılanmıyor. Görüştüğümüz kadın ve erkeklerin bir bölümü, yaşam öykülerini anlatırken bu engellerden söz ettiklerinde bile bunları koruma, sevgi ya da namus gibi kavramlarla adlandırdılar, engel ve baskı olarak değil” (Bora ve Üstün, 2005: 31).

Aile içi şiddet olaylarına bakıldığında, genellikle kadının şiddet eylemine maruz kaldığı görülmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanan çalışmalara bakıldığında erkeklerin de birçok şiddet anlatısına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle erkeklerle ait anlatıların arkadaşlık gruplarında, babayla ilişkilerde ve askerlik dönemlerinde yoğunlaştıkları görülmektedir (Sancar, 2009: 215; Bora ve Üstün, 2005: 19). Aynı şekilde iki cinsin şiddetle başa çıkma stratejileri arasında da anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. Bora ve Üstün’ün çalışmasına bakıldığında örneğin kadınlar aile içi şiddeti yaşamlarında belirleyici bir unsur olarak görüp anlatırken erkeklerin daha mizahi hale sokma, hafifletme ya da soyut bir dille anlatma yolunu seçtikleri görülmektedir (2005: 18-19). Şiddet anlatılarının çoğunda erkekler ile şiddet arasındaki ilişki çok sorgulanmaksızın normal kabul edilmekte veya erkeklik ile şiddet arasında doğrudan bir bağ kurulmaktadır. Özellikle kadınların ekonomik olarak güvencesiz oldukları düşünüldüğünde ataerkil hislerin- itaatkârlık, uygun davranma, emek karşılığı korunma ve güvenlik- devreye girdiği söylenebilir (White, 1999: 100).

Hegemonik erkeklik konumundan uzaklaştıkça şiddet eyleminin arttığı (örneğin Walby bu tartışmalarda yoksullaşan erkeğin niye hincını ve şiddeti eşine yönelttiğini

anlayamaz) veya herkesin ataerkil paydan yararlandığı şeklindeki bakış açısı tartışmalı olduğu gibi iktidar alanından dışlanmış mağdur kadınlar söylemi de tartışmalıdır. Açık bir dille belirtmek gerekir ki, şiddeti reddeden erkekler olduğu gibi şiddete destek veren kadınlar da söz konusudur (Sancar, 2009: 222-223). Bu durum farklı kadınlık ve erkeklik konumlarına dair söylemi güçlendirmektedir.

Eril Denetim Alanı Olarak Aile İçi Şiddet

Toplumsal cinsiyet merkezli olarak aileye bakıldığında, başta akrabalık ilişkileri olmak üzere cinsiyete dayalı işbölümünün ve patriyarkal ilişkilerin dikkate alındığı söylenebilir (Dedeoğlu, 2000: 141). Hartmann, açık bir ifadeyle ailenin sadece duyguların ve akrabalık bağlarının hâkim olduğu bir birim olarak görülemeyeceğini belirtmektedir. Hartmann'a göre aile bir mücadele alanıdır. Öyle ki ailenin, üretim ve yeniden bölüşümün alanı olduğunun bilinmesi gereklidir. Hartmann'a göre aile, farklı etkinlik ve çıkarlara sahip bireylerin çoğu kez çatıştığı bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile bireylerinin sahip oldukları gelir ve kaynak eşitsizliği, cinsiyete dayalı iş bölümü ve aile bireylerinin farklı otorite konumları gibi birçok değişken dikkate alındığında ailenin *mücadele alanı* olarak görülmesi açıklık kazanmaktadır (1981: 368). Connell'in belirttiği gibi aile, toplumun temeli olmakla birlikte toplumun karmaşık ürünlerindedir. Toplumsal cinsiyet ve aileyi anlamak istiyorsak cinsiyete dayalı işbölümüne, ev içi otorite, cinsel gözetim ve kişilerarası şiddetle ilişkili olan otoriteye (iktidar) ve son olarak arzu (kateksis) örüntülerine (güven, kıskançlık, nefret, dayanışma ve çocuk yetiştirme gibi) daha yakından bakmak gerekir (1998: 167-172).

Aile içi şiddeti açıklamaya yönelik ya da erkeklerin niye şiddet kullandığına dair pek çok teorik tartışmanın olduğunu söylemek mümkündür (Connell, 1998: 100-120). Ancak bu tartışmalarda Sancar'ın belirttiği gibi iki önemli unsurun altı çizilmelidir. Bunlardan birincisi; "toplumsal faktörlerin kışkırtması" ikincisi ise; "öğrenilen şiddet fikri"dir (2009: 218). Dolayısıyla aile içi şiddeti açıklarken sıkça kullanıldığı gibi bireysel bir sorun ya da kişiler arasındaki ilişkisel bir sorun olarak ele alınması aile içi

şiddetin yaygınlığını açıklayamamaktadır. Aile içi şiddeti konu alan niteliksel araştırmalara bakıldığında kadınların erkek şiddetine yönelik tespitleri bireysel sorun veya geçimsizlik tanımlamalarının ötesindedir. Örneğin Altınay ve Arat'ın 2007 yılında yaptıkları araştırmaya bakıldığında kadınların erkek şiddetini açıklarken eril tahakkümü görünür kıldıkları söylenebilir.

“Sizce neden erkekler eşlerine şiddet uyguluyorlar. Açık uçlu sorduğumuz bu soruya verilen yanıtlardan bir bölümünde itaatsizlik (% 13), ekonomik sorunlar (%14), geçimsizlik (% 6), psikolojik sorunlar (% 9) gibi konular vurgulanmış olsa da bir bölümünde de erkeklerin “güçsüzlüklerinden, acizliklerinden” dövdükleri (% 13), kendilerini daha üstün gördükleri için şiddet uyguladıkları (% 10) veya şiddeti “üstünlük sağlama aracı” olarak kullandıkları (% 4) gibi tespitlere yer verilmiştir. Başka bir deyişle, görüşülen kadınların yaklaşık dörtte biri, dayak, iktidar ve hakim “erkeklik” kurguları arasındaki ilişkiye dair yapılan feminist çözümlere yakın durmaktadırlar” (Altınay, 2007: 75-76).

Şiddete karşı erkek hareketinin öncülerinden olan Kaufman, erkek şiddetini analiz ederken, ataerkil güç, şiddetin -gelenek, yasal kodlar ve çeşitli uygulamalarla-onaylanması ve geçmiş deneyimler üzerinde durmaktadır (1999: 1-2 ve 4). Şiddetin kültürel olarak onaylanması şiddetle mücadelede olumsuz bir etkiye sahiptir. Yapılan farklı araştırmalarda şiddete dair hem bireysel hem de kurumsal toleransın eskiye göre değiştiği gözlenmektedir. Son yıllarda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 'kadına yönelik şiddetle mücadelede sıfır tolerans' açıklamaları kurumsal toleransa örnek olarak gösterilebilir. Benzer şekilde 2009 yılında yapılan araştırmada şiddete yönelik tutumlar ölçülmüştür. Araştırma fiziksel şiddete yönelik tutumları kent-kır değişkenine göre değerlendirmiştir. Araştırmada kentte yaşayanların tutumları kırsalda yaşayanlara göre farklılık gösterirken (burada 'bazı durumlarda erkekler eşini dövebilir' ifadesine yönelik tutumlar ölçülmüştür) son on iki ayda yaşanan şiddete yönelik tutumlar dikkate alındığında belirgin bir fark gözlenmemiştir (KSGM, 2009: 62).

Kadına yönelik aile içi şiddet tartışmalarında üzerinde en çok durulan iki değişken bulunmaktadır. Bunlardan birincisi erkeğin çalışıp çalışmadığı ya da erkeğin geliri ile

şiddet arasındaki ilişkidir. Elde edilen gelir, kadına yönelik şiddetin nedenleri tartışmalarında sıkça karşılaşılan bir değişkendir. Özellikle yoksulluk ve şiddet kavramları birlikte anılırlar. Ancak kadına yönelik aile içi şiddet araştırmalarına bakıldığında erkeğin gelirinin tek başına belirleyici olmadığı görülmektedir. Buna ek olarak kadının gelir getirici olup olmadığı ya da erkeğe göre gelirinin miktarı belirleyici olmaktadır. Örneğin Altınay ve Arat'ın araştırmalarında fiziksel şiddet ile gelir arasında ters bir orantı söz konusu olmakla birlikte kadının eşinden daha fazla gelir getirmesi şiddet riskini iki kat arttırmaktadır. Eşlerin eşit gelir getirdikleri durumlarda ise fiziksel şiddet en alt düzeyde görülmektedir (2007: 84). Dolayısıyla yoksulluk ve şiddet arasındaki tartışmalarda geliri kimin getirdiği ve ne kadar getirdiği önemli olmaktadır.

Gelir ile fiziksel şiddet arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak gelir ile sembolik şiddet arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktan daha kolay görünmektedir. “Özellikle *ekonomik şiddet* veya *sembolik şiddet* aslında orta ve üst sınıf erkeklerin sahip oldukları ekonomik ve kültürel sermayelere dayanarak inşa edebildikleri şiddet türleridir. Yukarı sınıflara doğru çıkıldıkça fiziksel şiddet, sembolik şiddet ile yer değiştirerek kapitalizmin sınıfsal hiyerarşilerinin inşasına katkıda bulunur” (Sancar, 2009: 223).

Kadına yönelik aile içi şiddette tartışılan ikinci değişken eğitimidir. KSGM'nin yaptığı araştırmada eğitim, hem şiddete maruz kalma oranında hem de şiddetle başa çıkma araçlarında farklılığa neden olduğu vurgulanmıştır. Aynı araştırmada eğitim düzeyi arttıkça yaşanan şiddet oranında azalma olduğu belirtilmekle birlikte son dönemlerde eğitim -farklı nedenlere bağlı olarak- belirgin bir farklılaşma yaratamamaktadır (2009: 53-54). Benzer şekilde Aksu ve Üstün'ün çalışmalarında da cinsiyet farkı dışında eğitim, yaşanan yer ve sınıf gibi değişkenlerin şiddet konusunda anlamlı bir fark yaratmadıkları belirtilmiştir (2005: 19).

Sonuç

Kadına yönelik aile içi şiddetin tartışılması ve özel alandan kamusal alana taşınması çeşitli kampanyalara, kadın gruplarının ve kadın sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine dayanmaktadır. Bununla birlikte kadına yönelik şiddet 1990'lerden sonra gelişen kurumsal politikalara eklenmiştir. Kadına yönelik şiddetin yaygınlığı nedeniyle konuya dair birçok araştırma ve tartışma yapılmıştır. Ancak çoğu zaman kadına yönelik aile içi şiddet aile ilişkilerine veya bireysel sorunlara indirgenmektedir. Aile içi şiddetin yaygınlığını, ne bireysel durumlarla ne ilişkisel (kadın-erkek arasında yaşanan) problemlerle ne de sosyalleşmeyle açıklamak mümkün görünmemektedir. Aile, birçok işlevinin yanı sıra aile üyeleri arasında otorite farkı, gelir ve kaynak eşitsizliği, cinsiyete dayalı iş bölümü ve kişilerarası şiddetin yoğun olarak yaşandığı bir *mücadele* alanıdır. Öyle ki Connell' in üzerinde durduğu gibi 'kadın ve erkek arasındaki iktidar ilişkileri' bütün kurumlarla ilişkili olan uzun bir süreci kapsamaktadır. Bu bağlamda eril şiddet böylesine karmaşık örüntülerle birlikte düşünülmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Özetle kadın ve erkek kimliklerinin nelerle (itaatkârlık, uygun davranma, korunma - iş sahibi olma, ailesini geçindirme, ailesini koruma) ilişkili olarak kurulduğuna bakmak ve her iki cinsin iktidarı içselleştirme sürecine odaklanmak, toplumsal cinsiyet rejiminin nasıl işlediğini anlamak için kaçınılmaz görünmektedir.

Kaynaklar

Altınay, A. G. ve Arat, Y., (2007). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul.

Bora, A. ve Üstün, İ., (2005). "Sıcak Aile Ortamı" *Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*, İstanbul: TESEV Yayınları.

Connell, R. W., (1990). *An Iron Man: The Body And Some Contradictions Of Hegemonic Masculinity*. Champaign, Human Kinetics Books.

Connell, R. W., (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, Çev. C., Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dedeoğlu, S., (2000). “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği”, *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.

Hartmann H., (1981). “The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism”, <http://www.old.li.suu.edu/library/circulation/Gurung/soc2370sgUnhappyMarriageMarxismFeminismFall10.pdf>, 20.04.2013.

Hartmann, H., (2006). *Marxizm’le Feminizm’in Mutsuz Evliliği*, Çev. G., Aygen, İstanbul: Agora Kitaplığı.

Jenny B. W., (1999). *Para ile Akraba* (1b.), İstanbul:İletişim Yayınevi.

Kaufman, M., (1999). “The Seven P’s Of Men’s Violence”, www.michaelkaufman.com, 12.08.2013.

KSGM (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, Ankara.

Sancar, S., (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar-Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, İstanbul: Metis Yayınları.

Savran G. ve Tura N., (1992). *Kadının Görünmeyen Emeği: Maddeci Bir Feminizm Üzerine*, Kardelen Yayınları.

Walby, S., (1990). *Theorizing Patriarchy*, Blackwell, Oxford.

White, J. B., (1999). *Para ile Akraba-Kentsel Türkiye’de Kadın Emeği*, Çev. Aksu Bora, İstanbul: İletişim Yayınevi.

“EVİMİN KADINI, ÇOCUKLARIMIN ANASI”: EMEKÇİ KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETİN TÜRKİYE SİNEMASINDAKİ SUNUMU

Arş. Gör. Dilara Balcı GÜLPINAR*

Uzm. Psik. Duygu KANDEMİRÇİ**

Özet

Kadının çalışma yaşamına adım atması tüm toplumlar için sancılı bir süreci beraberinde getirmiştir. Ataerkil bir toplum olan Türkiye’de toplumsal cinsiyet rollerinin değişime uğraması ve erkeğin ekonomik iktidarının sarsılması yönünde bir tehdit oluşması, ekonomik bağımsızlığını elde etme mücadelesindeki kadını hedef haline getirmiştir. Kitleler üzerinde tartışılmaz bir etkisi olan sinema, bu iktidar savaşında uzun yıllar boyunca erkeğin yanında yer almış, konuyu eril bir bakış açısıyla işlemiştir. “Evimin kadını, çocuklarımın anası olacaksın” söyleminin tekrarlandığı popüler eserlerde, kadının geleneksel rollerinden uzaklaşıp ekonomik açıdan bağımsızlaşması olumsuzlanmıştır; iş yaşamında kendine yer edinmeye çabalayan kadının eşi ve ailesi tarafından baskı ve şiddet görmesi meşrulaştırılmıştır. Bu çalışmada, emekçi kadına uygulanan aile içi şiddetin Türkiye sinemasında yansıtılış şekli çeşitli filmlerden örneklerle incelenmiştir. Araştırmada niteliksel içerik analizi yönteminin kullanılmasıyla; Ah Müjgan Ah, Şoför Nebahat, Gelin, Bütün Anneler Melektir, Bir Yudum Sevgi ve Bir Kadın Bir Hayat filmleri analiz edilmiştir. Bu filmlerde, çalışan kadının baskı ve şiddete maruz kalışının onaylandığı yönünde önemli bulgulara rastlanmıştır. Diğer yandan bu yaklaşımın yıllar içinde değişime uğradığı da dikkati çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çalışan kadın, aile içi şiddet, Türk sineması.

VISUALIZATION OF TURKISH CINEMA ABOUT DOMESTIC VIOLENCE AGAINST PROLETARIAN WOMAN AND MARKING WITH “YOU WILL BE THE LADY OF MY HOUSE AND MOTHER OF MY CHILDREN”

Abstract

---

* Yaşar Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Film Tasarımı Bölümü, dilarabalcı5@gmail.com

** Ege Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, duygukandemirci@gmail.com

The social change that came along with the time women started taking part in labour, brought a painful process for almost all societies. As a patriarchic country, women in Turkey also faced a long and compelling challenge. Women's struggle for economic independence initiated a change in gender roles and this was seen as a threaten on the economic competence of men.

Having an indisputable effect over a large mass, cinema has taken a masculine side in this issue for long years. In the popular films that repeat the saying "You will be the lady of my house and mother of my children!", women's withdrawal from traditional feminine roles and seek for economic independence has been negated; domestic violence against working women has been legitimated. In this study, the projection of domestic violence against working women in Turkish cinema has been reviewed through examples of various films. The films, namely *Ah Müjgan Ah*, *Şoför Nebahat*, *Gelin*, *Bütün Anneler Melektir*, *Bir Yudum Sevgi ve Bir Kadın Bir Hayat*, have been analyzed by using qualitative content analysis method. The films are found to include important evidences toward the exposure of working women to violence and oppression.

Key Words: Working woman, domestic violence, Turkish cinema.

Giriş

Geleneksel Türk toplumunda özel alana hapsedilen kadın, modernleşme süreciyle birlikte kamusal alanda da kendine yer edinmeye başlamıştır. Kadının ilk kez ücretli olarak işgücüne katılması, ataerkil toplumun değerleriyle çatışan sancılı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca anne ve ev kadını olarak görülen kadının, çalışma hayatına katılıp ekonomik anlamda güçlenme çabasına girişmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin değişmeye başlamasına neden olmuştur. Bu değişimin erkek için getirdiği riskler; ev içindeki dengelerin değişmesi, erkeğin aile reisi rolünün sarsılması ve haklarının bilincine varan kadının erkek egemen düzene başkaldırmasıdır. Bu sebeple kadın; ailesi ve yakın çevresi tarafından eğitim ve iş yaşamından uzakta tutulmakta, erken yaşta evlendirilmekte, fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddetle baş etmek zorunda bırakılmaktadır.

Türkiye'de erkek ve kadın işgücünün çalışma yaşamına katılımı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra küresel değişimle, kentleşimle ve sektörler arası işbölümü ile değişmektedir (Tatlidil ve Xanthacou, 2002). İstihdamın tarım alanından sanayi ve hizmet sektörüne

kaymasıyla birlikte, köyden kente göç hareketleri başlamış ve işgücünün cinsiyete göre dağılımında görülmeye başlayan farklılaşma kadın ve erkeğin aile içindeki rollerinin de köklü biçimde dönüşüme uğramasında neden olmuştur. Tatlıdil (1994), kadınların çalışma hayatındaki oranının 1970’te %54 iken, 1990 yılında %45’e düştüğünü ifade etmiştir. Bu konuda getirilen açıklamaların başında, kadının köydeki tarım istihdamı sonrasında kent iş pazarında yeteri kadar teşvik görmeyişi bulunmaktadır. Kadının okullaşma düzeyinin düşük olması, hizmet öncesi ve hizmet içi mesleki kurslarda yer almaması, iş pazarında emeğini sunacak niteliğe sahip olmasını engellemektedir. Bu çalışmanın belkemiğini oluşturan diğer bir engel ise kültürel değerler içinde kadının çalışma yaşamına kent ortamındaki yaklaşımdır (Tatlıdil ve Xanthacou, 2002).

Bu çalışmada, kadının iş yaşamında yer edinme sürecinde maruz kaldığı aile içi şiddetin Türkiye sinemasındaki temsil pratikleri incelenecektir. Bu amaçla ve öncelikle, kadına yönelik aile içi şiddetin kapsamı ve etkileri ele alınacak, ardından Yeşilçam sinemasının emekçi kadına yönelik aile içi şiddeti nasıl yansıttığı çeşitli film örnekleriyle tartışılacaktır. Araştırmada niteliksel içerik analizi yönteminin kullanılmasıyla belirli filmler örnek olay olarak incelenmiştir. Bu filmler: Mehmet Dinler’in yönettiği 1970 yapım *Ah Müjgan Ah*, Süreyya Duru’nun yönettiği 1970 yapım *Şoför Nebahat*, Lütfi Akad’ın 1973 yılında çektiği *Gelin*, Orhan Aksoy’un yönettiği 1971 yapım *Bütün Anneler Melektir*. Atıf Yılmaz’ın 1984 yılında çektiği *Bir Yudum Sevgi* ve Feyzi Tuna’nın yönettiği 1985 yapım *Bir Kadın Bir Hayat*’tır. Filmlerin seçiliş nedeni, bu filmlerde kadın karakterlerin sevgilileri, nişanlıları, eşleri, eşlerinin aileleri tarafından çalışmamaları yönünde baskı görmelerine; iş yaşamına girişin namussuzluk olarak görülüp bu sebeple ailelerin dağılmasına; eşlerinin parasıyla geçinen kadınların edilgenliğine dair konulara yer verilmiş olmasıdır. İncelenen filmlerin bir çoğunda kadının çalışmamasının onaylandığı dikkati çekmektedir; ancak 1980’li yıllarda çekilen kadın temalı filmlerde bu anlayış yerini kadının kendi ayakları üzerinde durması gerekliliğine bırakmıştır.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ülkemizde kadınlara biçilen rol daha çok aile içindeki işlerin yürütülmesini sağlayarak “iç işleri sorumlusu” olmaktır; dış işleri ise erkeklerin sorumluluğuna verilmiştir. Kültürümüzde kadınların değeri iyi bir evlilik yapmasıyla ve istenen sayıda çocuk doğurmasıyla ölçülmektedir. Başarı, eril bir değer olup kadınların yaşamında en az sözü edilen unsurdur. Kadın kendini değerli hissetmek istiyorsa öncelikle evdeki sorumluluklarını yerine getirmelidir (İnceoğlu ve Kar, 2010). Yeni roller edindikçe kadının kendilik ve bağımsızlık duyguları artmakta, ancak bu, toplumsal yapının kabullenemediği bir durum olması nedeniyle engellenmektedir (Prochaska ve Norcross, 2007). Kadın ev dışındaki alanlarda başarılı olmayı hedeflediğinde, evdeki sorumlulukları O’na hatırlatılmaktadır. Bunun yolu ise genellikle şiddetin çeşitli biçimleri olarak görülmektedir (İnceoğlu ve Kar, 2010).

Kadına yönelik aile içi şiddet, aile içerisinde ya da hanede veya mağdur faille aynı evi paylaşırsa da paylaşmasa da, eski veya şimdiki eşler veya partnerler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemine işaret etmektedir (COE, 2011). Her açıdan yıkıcı olan bu eylem, kadınları değersizleştiren ve onları ikinci planda tutmayı hedefleyen ataerkil sistemle yakından bağlantılıdır (İnceoğlu ve Kar, 2010).

Şiddet aile içinde fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik olmak üzere dört alt boyutta incelenmektedir (Aktaş, 2006). Ancak kadınlar şiddeti çoğunlukla birden fazla yaşamakta ve bu şiddet biçimlerinin birden fazlasına maruz kalmaktadır (Page ve İnce, 2008). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009 yılında yayınladığı “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”nda, kadınların şiddete maruz kalma oranlarını fiziksel şiddet için % 39, cinsel şiddet için % 15, duygusal şiddet için % 44 ve ekonomik şiddet için ise % 23 olarak bildirilmiştir.

Maruz kalınan şiddetin sonucunda ölüme kadar gidebilecek bedensel hasarların yanı sıra, intihar düşüncelerine varabilecek psikolojik etkinin görülmesi de olasıdır (WHO, 2002). Bir travma olarak aile içi şiddetin diğer travma türlerinden en kritik farkı, kaynağının bir doğal afet ya da yabancı değil, kadının en yakınındaki kişilerden biri

olan eşi olmasıdır. Kadının hem duygusal, hem fiziksel hem de birçok vakada görüldüğü üzere ekonomik açıdan bağımlı olduğu eşinden şiddet görüyor oluşu, durumu son derece karmaşık hale getirmekte ve baş etmeyi her açıdan güçleştirmektedir (Bauman vd., 2008; Aktaş, 2006; Ross, 2011).

Şiddete uğramak, benlik saygısını örseleyerek kadını utanmaya, kendini diğer insanlardan izole etmeye götürebilmektedir. İlerleyen aşamada, şiddetin sonunun gelmeyeceği ve bundan kurtulmanın mümkün olmadığı düşünceleri çaresizliğe, baskının içselleştirilmesine neden olabilmektedir. Diğer yandan, kadının eşinden gördüğü şiddeti “hak ettiğini” düşünmesi, kendini suçlamasına da neden olabilmektedir. Kadının kendini değersiz görmesi de şiddetin sonuçlarından bir diğeridir (Akpınar, 2011; Altınay ve Arat, 2008; İnceoğlu ve Kar, 2010; Aktaş, 2006; Ross, 2011).

Sinemannın Kitleler Üzerindeki Etkisi

Kitle iletişim araçları ve sanat yapıtlarının en önemli özelliği, toplumun değişen yapısına ışık tutmalarının yanı sıra kitlelerin yönlendirilmesinde araç olarak kullanılabilmesidir. Özellikle televizyonun yaygınlaşmasından önce oldukça geniş bir izleyici kitlesine hitap eden filmler, çekildikleri döneme ayna tutmalarının yanı sıra baskın ideolojilerin toplumda yaygınlık kazanmasını sağlama işlevlerini başarıyla yerine getirmişlerdir. Toplumun sosyolojik, kültürel, ekonomik ve politik yapısını yansıtan, biçimlendiren, yönlendiren ya da eleştiren sinema yapıtlarının saydığımız işlevleri, filmler ve toplumsal yaşam arasındaki ilişkiyi analiz etmemize olanak tanımaktadır.

Sinema başta olmak üzere iletişim araçları, toplumsal değişimlerin hızını, biçim ve yönelimlerini gözler önüne sererler. Bu nedenden ötürü filmlerin ait oldukları toplumu doğrudan, dolaylı ya da karmaşık olarak yansıttıklarını ileri sürmemiz mümkündür. Popüler filmlerin yaratıcıları, kendi duygu ve düşüncelerinden çok, geniş halk kitlelerinin eğilim ve isteklerini ön planda tutmayı, toplumda yaygın olan görüş ve

davranışları eserlerinde tekrarlamayı tercih ederler. Öte yandan sinemanın salt bir yansıtıcı olduğu söylenemez. Çünkü filmler yoluyla kitlelerin duygu ve düşünceleri yönlendirilir ve biçimlendirilir; seyircinin bilgisinin olmadığı konular üzerinde görüş birliği yaratılır (Güçhan, 1992: 4,5). Sinemanın kitleleri manipüle etme gücü tartışılmazdır ve sinema tarihinin ilk yıllarından bu yana baskın ideolojileri empoze etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Gerçekte tüm filmler politiktir. Suya sabuna dokunmuyor izlenimi veren popüler sinema örneklerinin birincil amacı, seyircinin film izlediği duygusunu ortadan kaldırarak filmsel anlatıdaki başkarakterlerle özdeşleşmesini sağlamaktır. Böylece seyirci başkarakterin davranış biçimlerini içselleştirir. Theodor W. Adorno'ya göre sesli film adeta bir illüzyon tiyatrosudur, seyirciye hayal gücünü kullanma olanağı tanımaksızın iletilerini birbiri ardına sıralar. Seyirci, bir süre sonra film ile gerçekliği ayırt edemez hale gelir ve filmsel anlatıları mutlak gerçek olarak algılamaya başlar. Çünkü filmler hiçbir düşünsel etkinliğe izin vermeyecek şekilde tasarlanmışlardır (2007: 55, 56). Öte yandan filmlerin ürettiği imgeler çoğu kez gerçekliğin yanına bile yaklaşmamaktadır. Filmlerin asıl amacı seyircinin ilgisini çekmek ve yönlendirmek olduğunda, imge, önyargılara hizmet eden bir yanılsama haline gelmektedir.

Sinema -ve diğer iletişim araçları- bireylerin kimlik kazanma sürecinde önemli faktörlerin başında gelmektedir. Kimlik kazanma süreci özdeşleşmeyle başlar; kişinin ilk özdeşleştiği aile bireyleridir. Özdeşleşme, sosyalleşme ile genişler; toplum, bireyi biçimlendirmeye başlar. Kişi, onaylanma içgüdüğü ile toplumun belirlediği kalıpların içine girer. Bununla birlikte kişinin deneyimlerinin ve çevresel faktörlerin haricinde toplumsal rollerinin benimsetilmesinde, sanatın ve medyanın önemi de büyüktür. Bu sebeplerden ötürü sinemanın, sanat olma özelliğinin yanı sıra kitle kültürüne hizmet eden bir aygıt olduğu ileri sürülebilir (Yazıcı, 2003: 39, 40).

Filmlerin sunduğu imgeler, seyirci kitlesi üzerinde kolektif bir bilinç oluşturur. Filmsel anlatıları gerçeklik olarak algılayan seyirci, sinema salonlarında deneyimlediği sanal dünyayı gündelik yaşam pratiklerine uyarlar. Bu sebeple sinema toplum hayatını ve kültürünü -yansıtmasının yanı sıra- belirgin biçimde şekillendirir (Kaplan, 2004: 20).

Dahası, filmler yoluyla üretilen imgelerin, insanların içinde yaşadıkları toplumun temel özelliklerini anlamlandırmaları üzerinde büyük ölçüde etkili olduğu ileri sürülebilir. Bu etki, toplumun şiddet düzeylerinden cinsiyet rollerine, mesleki beklentilerden politik görüşlere kadar geniş bir alana yayılmakta, içinde yaşanan kültürden devralınan bu imgeler, sosyal gerçekliğin inşasında etkin rol oynamaktadır (Lull, 2001: 25). Özellikle ataerkil ideoloji ve cinsiyet rolleri sinema başta olmak üzere tüm sanat dalları ve iletişim araçlarınca sürdürülen ve pekiştirilen olgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geçmişten günümüze, filmsel anlatıları şekillendiren faktörlerin başında toplumsal cinsiyet gelmektedir. Biyolojik temelli olmaktan çok kültürel olarak inşa edilen kadın ve erkek rolleri sinema yoluyla kitlelere iletilmekte ve benimsetilmektedir. İstisnalar dışında popüler sinemanın cinsiyet kalıplarına bakıldığında erkeğin etkin, güçlü, sert, kadının ise edilgen, güçsüz ve kırılğan olduğu görülür. Başka bir deyişle erkeğin iktidar, kadının yönetilen ikincil cins olduğu görüşü ana akım sinema örneklerinde onaylanmaktadır. Türkiye sinemasında da, 1970’li yıllara dek bu bakış açısına eleştiri getiren eserlerle karşılaşmamız ne yazık ki mümkün değildir. Çünkü bu döneme kadar çekilen filmlerin neredeyse tamamında, ataerkil Türk aile yapısı idealleştirilmiş, “erkeklik” ve “kadınlık” üzerine klişeleşecek söylemler oluşturulmuştur.

Türkiye Sinemasında Yüceltilen Bir Kurum: Aile

Ataerkil bir toplum olan Türkiye’de temel bir kurum niteliği taşıyan aile, sinemada itinayla ele alınan konuların başında gelmektedir. Yeşilçam’ın altın çağı olarak bilinen 1960’lı yıllarda rekor düzeyde üretilen yapımlarda en yoğun olarak işlenen konu ailedir. Bu filmlerde aile kurumunun önemi, ailenin devamlılığı, ailenin dağılması paranoyası işlenirken hedef seyirci kitesini yine aileler oluşturmuştur.

Filmlerin sunduğu üç farklı aile imgesinin toplumsal gerçeklikle uyduğu görülür. Bunlar anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile; geleneksel değerlerin öne çıktığı, akrabalık ilişkilerine ve işbirliğine dayanan kırsal geniş aile ve göç olgusuyla birlikte

ortaya çıkan, geçiş süreci içindeki gecekondulu tipidir. Neşe Kaplan'a göre; ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklara rağmen bu üç aile yapısında da ataerkil değerlerin hâkim olduğu görülmektedir (2004). Modernleşme süreci içinde kadının çalışma hayatına girmesi bile, ailedeki erkek iktidarını sarsmakta yeterli olamamıştır. Filmsel anlatılar, aile içindeki bu hiyerarşinin sürdürülmesinde önemli rol oynamaktadır.

Yeşilçam sinemasında evlilikle biten mutlu sonlar yoluyla gençler evlenmeye ve çocuk sahibi olmaya özendirilir. Kurulan “yuva”lar daima tehlike altındadır. Aile bireyleri, aralarındaki birlik ve beraberliği korumak için her yolu denerken, verilen mücadele başkarakterlerle özdeşleşen seyirci tarafından da onaylanarak içselleştirilir (Abisel, 1994: 73). Aile üzerindeki tehditler kötü adamlar, vamp kadınlar, hastalık, kan davaları, iftiralar, yanlış anlamalar, geçim sıkıntıları ya da göç sonrasında yaşanan kültürel çatışmalar olabilir. Ailenin dağılması paranoyasında rol oynayan faktörlerin en önemlilerinden biri ise modernleşmeyle birlikte geleneksel aile yapısının çözülmesi, ataerkil aile yapısının ve cinsiyet rollerinin değişime uğramasıdır.

Geleneksel Türk aile yapısına uygun şekilde sinemanın sunduğu baba imgesi, daima aile reisi şeklinde karşımıza çıkar. Ekonomik güç erkeğin elinde olduğundan “evin direği” konumundaki erkek imgesinin kadından daha saygın ve güçlü olduğu görülür (Kaplan, 2004: 33). Eve ekmek getirmek dışında, kadına göre çok az yükümlülüğü olan erkek, ailedeki kadınların namusundan sorumlu tutulur. Bu sorumluluğu yerine getirmek amacıyla karısı ve kızlarının özel alanla sınırlı bir yaşam sürmelerini bekleyen erkek/baba, çoğu kez “ev”in sınırlarının dışında ikinci bir yaşam sürer; arkadaşlarıyla dışarı çıkar, meyhanelere gider, kimi zaman ise başka bir kadına tutularak aile birliğini tehlikeye atar. Öte yandan erkeğin evlilik dışı kurduğu ilişkiler “elinin kırı” olarak yorumlanır. Yasak ilişkiyi bitirip karısından af dilediğinde, aile yeniden bir araya gelecektir.

Sinemanın sunduğu Türk ailesi imgesinde annenin rolü, en az baba kadar önemlidir. Eşinin iktidarında yaşayan kadının, oldukça özverili, sadık, sabırlı, sevecen ve düşünceli olduğu dikkati çeker (Abisel, 1994: 81). Ailenin tüm üyelerini bir arada tutan kadın,

“yuvayı yapan dişi kuş”tur. Anne olduğunda saygınlığı, çocukları için hiçbir fedakârlıktan çekinmez. Aileyi işleyen filmlerde kadın, erkeğin sadakatsizliğine boyun eğer; ancak kendi sadakatsizliğinin cezası çoğunlukla ölümdür. Kadın, eşine saygılı, çocuklarına bağlı, sadık ve namuslu davrandığında iyi bir eş olarak nitelendirilmektedir (Kaplan, 2004: 32, 33). Buna göre ailenin parçalanmamasının tek yolu kadının, toplumun belirlemiş olduğu “iyi eş” rolünü sürdürmesinden geçer. Ezilen, çile çeken kadın imgesi seyirci tarafından benimsenirken, boyun eğmeyen ve eşine başkaldıran kadın imgesi olumsuz stereotiplerle sunulur. Böylece seyirci yönlendirilir ve toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmeye koşullandırılır.

Evinin Kadını-İşinin Kadını İkileminde Şiddet

Türkiye sinemasında kadın, yalnızca bir aile içinde değerlidir. Modernleşme süreci içinde kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ve iş yaşamına girmeye başlamaları bile bu algıyı yetmişli yılların sonuna dek değiştirememiştir. Dönemin filmsel anlatılarında “faziletli anne” ve “dokunulmamış sevgili” kimliklerinin dışında kalan kadınların neredeyse tamamı ahlaksız, iffetsiz ve kötü olarak temsil edilir (Kalkan, 1988: 20). Bu nedenle kadın karakterler, filmlerde erkek otoritesi altında yaşamak pahasına, aile dışında bir kimlik edinme arayışına girmekten kaçınır.

Toplumun kadına en fazla yakıştırdığı kurum ailedir; ancak ekonomik sıkıntılar ve toplumsal değişim gibi sebeplerle özellikle 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de tarım dışı alanda çalışan kadın sayısında da belirgin bir artış olduğu dikkati çekmektedir. Sinema, yansıtıcı özelliğine uygun olarak hemen her dönemde çalışan kadınları da ele almıştır. Neşe Kaplan’a göre; kadınlar önceleri, toplumsal cinsiyet rolleri gereğince kadına en uygun görülen iş alanlarını tercih etmiş ve öğretmen, ebe, hemşire, doktor, eczacı, laborant, kimyager ya da avukat olarak çalışmışlardır. Bu dönemde daktilo-steno kullanan kadınların da büyük artış gösterdiği bilinmektedir. İş yaşamında kendilerine kimlik edinmeye çalışan kadınlar, geleneksel düşünce biçimlerinin kurbanı olmuş; iş yaşamı, eşlik ve annelik rollerinin ağırlığı altında ezilmişlerdir (Kaplan, 2004: 38, 40).

Ataerkil toplumda kadının iş yaşamına girmesi, ev yaşantısının dışında kendisine bir kimlik edinmesi ve ekonomik özgürlük kazanması bazı dengelerin değişmesine neden olmuştur. Türkiye’de cinsiyetler arası ilişkileri belirleyen ilkelerin başında “namus” gelmektedir. Erkeğin, kadının namusu üzerindeki denetimini yitirme korkusu kadına yönelik psikolojik baskı ve şiddeti arttırmıştır (Özkan, 2012: 80). Otoritesini korumak ve namus bekçiliğini sürdürmek isteyen erkek, evleneceği kadının çalışmamasını arzu eder. Kadının yeri evidir. Evin dışına çıkan kadın tehlikelerle dolu bir dünyaya adım atacaktır. Bu bilinmezlik karşısında paranoyaklaşan erkeğin evlilik öncesinde koyduğu yegâne kural: “Çalışmayacaksın!” olur. Bu kural sinemada da yinelenmektedir.

Türkiye sinemasında kadın karakterler, nişanlıları, eşleri, babaları ya da ağabeyleri tarafından çalışmamaya zorlanır. Sevdiği adam tarafından baskı gören kadın, iş yaşamına girmeyi aklından bile geçirmez ya da işinden ayrılmak zorunda bırakılır. Mehmet Dinler’in yönettiği 1970 yapımı *Ah Müjgan Ah* adlı film, çalışan kadın paranoyasını besleyen popüler film örneklerinden biridir. Filmde, evlilik hayalleri kuran Müjgan ve Hüsnü’nün trajik hikâyesi anlatılmaktadır. Birbirini çok seven çift, ekonomik sıkıntılar sebebiyle evlenememektedir. Bir gün Müjgan, Hüsnü’ye en azından evlenene kadar çalışmak istediğini ve bir iş bulduğunu açıklar. İkilinin arasında geçen diyalog aşağıdaki gibidir:

Müjgan: Haftada 100 Lira kazanacağım düşünsene!

Hüsnü: Çalışmayacaksın!

Müjgan: Nasıl çalışmam. Hem niçin?

Hüsnü: İçim rahat etmez benim. Üzülürüm, kuruntu yaparım. (...) Yakın bir zamanda evleneceğiz hayırlısıyla. O zaman nasıl olsa çalışmayacaksın. Bari boş yere hiç başlama.

Müjgan: Hiç olmazsa evleninceye kadar çalışayım. Ne olur müsaade et de çalışayım

Hüsnü: Etme Müjgan. Bir kız kendi evinden bir de kocasının evinden başka ev görmemeli, başka hayat bilmemeli.

Filmin devamında Hüsnü’nün kuruntuları doğrulanmaktadır. Terzi olarak çalışmaya başlayan Müjgan, farklı hayatlar görüp farklı beklentiler içine girer. Bu durum çiftin

ayrılmasına sebep olur. *Ah Müjgan Ah* filminde kadın karakter evlenmek üzere olduğu erkek tarafından açık bir şekilde yönlendirilmektedir. Kadının başkaldırması ve kendi bildiği yolda yürümesi, henüz kurulmamış bir ailenin parçalanmasına sebep olacaktır. Bu noktada kadın seyirciye erkek sözünden çıkmama, erkek seyirciye ise kadına karşı otoriter olma mesajı verilmektedir.

Benzer bir öykü Süreyya Duru'nun yönettiği 1970 yapım *Şoför Nebahat* filminde tekrarlanır. İlk versiyonu 1960 yılında Metin Erksan tarafından çekilen filmde, ekonomik sıkıntılar sebebiyle erkek işi olan şoförlüğe başlayan Nebahat'in nişanlısı tarafından terk edilmesi ve çevresince dışlanması anlatılmaktadır. Nebahat'in şoförlük yaptığını duyan Seyfi, nişanı atmaya geldiğinde çiftin arasında şu diyalog geçer:

Seyfi: Ben onu, bunu bilmem. Çalışmanı istemiyorum. İstemiyorum anladın mı? Mahallenin ağzına sakız olduk. Anneme ne diyeceğim ben şimdi.

Nebahat: Çalışmak ayıp mı Seyfi?

Seyfi: Anlamam. Ya edebinle evinde oturursun ya da...

Nebahat: Ya da ne? Nişanı atarsın olur biter.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi toplumun belirlediği rolü sürdürmeyen, “evinin kadını” dışında bir kimlik edinmeye çalışan kadınlar, yalnızca sevdikleri erkekler ya da aileleri tarafından değil tüm çevreleri tarafından dışlanmakta ve en iyi olasılıkla psikolojik şiddete uğramaktadır. Oysa kadının yeri evidir. Üstelik bu argüman zengin ve üst sınıftan kadınlar için de geçerlidir. Örneğin, *Küçük Hanımefendi* serisinde varlıklı bir ailenin kızı olan Neriman çalışmamaktadır.³ Üstelik filmde Neriman'ın eğitim durumuna dair hiçbir bilgiye yer verilmemiştir (Kaplan, 2004: 36). Mesleği olmayan, babasının şirketinde dahi çalışmayan Neriman, açıkça evlenip yuva kuracağı günü beklemektedir.

---

³ Küçük Hanımefendi (Yön: Nejat Saydam, 1961), Küçük Hanımın Şoförü (Yön: Nejat Saydam, 1962), Küçük Hanım Avrupa'da (Yön: Nejat Saydam, 1962), Küçük Hanımın Kısmeti (Yön: Nejat Saydam, 1962), Küçük Hanımın Şoförü (Yön: Tunç Başaran, 1970), Küçük Hanımefendi (Yön: Ertem Eğilmez, 1970)

Ataerkil Türkiye toplumunda olduğu gibi erkek egemen Yeşilçam sinemasında da namus ve aile şerefi büyük önem taşımaktadır. Filmsel anlatılarda aile şerefi, genç kızların bakire ve evli kadınların sadık olmalarını ifade etmektedir. Erkeğin ailedeki kadınların namus ve şereflerini denetim altında tutmasının tek yolu, kadının yaşamını özel alanla sınırlandırmaktır (Abisel, 1994: 88). Bu nedenle hangi sınıftan olursa olsun kadının iş yaşamına girmesine çoğunlukla iyi gözle bakılmamaktadır. Eşinin isteği dışında işe başlayan kadınlar, psikolojik baskı ve dayaktan töre cinayetlerine dek geniş bir yelpazede şiddete maruz kalmaktadırlar. Bu duruma örnek olarak Lütfi Akad'ın 1973 yılında çektiği *Gelin* filmi gösterilebilir. Filmde İstanbul'a göç eden kalabalık bir ailenin öyküsü anlatılmaktadır. İki erkek kardeş, eşleri, çocukları ve anne-babalarından oluşan aile, açtıkları iki bakkal dükkanıyla kapitalist düzene uyum sağlarken; kapalı kapılar ardında köylerindeki feodal yaşantıyı sürdürmektedir ve bu yaşantıda kadınlara hiçbir söz hakkı düşmemektedir. Özellikle ailenin en genç gelini olan Meryem, hasta çocuğunu doktora götürmek için bile olsa evden dışarı çıkmakta zorluk çekmektedir. Oğlunu kaybeden ya da kurban veren Meryem, evden kaçıp bir fabrikada işçi olarak çalışarak ekonomik özgürlüğüne kavuşur; ancak aile büyükleri Meryem'in ölmesine karar verecektir. Aşağıdaki diyalog, geleneksel toplumun çalışan kadına bakışını özetler niteliktedir:

Baba: Mal dünya malı... Sel alır, yangın tüketir. Kimi ölür, kimi sürünür, kimi abad olur. Lakin ırz işi başka! Seninki şu fabrikada çalışmaktaymış. Buna boyun eğmeli değil. Var bildiğin gibi yap. Erkek gibi erkek elin titremesin.

Gelin filminde Meryem'in eşi Veli, aile meclisinin aldığı kararı uygulamayarak Meryem ile aynı fabrikada çalışmaya başlayacaktır. Bu filminde Lütfi Akad, kendisine yeni bir kimlik edinme ve ekonomik özgürlük kazanma sürecinde eleştirel bir bakış açısıyla kadına destek vermektedir. Öte yandan bazı popüler sinema örnekleri, kadının çalışmasını paranoyak bir gözle ele alır. Bu filmlerde kadının bir işte çalışması trajik olayların başlangıcını oluşturur. Çevresindekilerin onayı olmadan çalışmaya başlayan kadınlar yanlış anlaşılır, suçlanır ya da iş yerindeki "kötü" adamların pençesine düşerek

batağa sürüklenirler. Bu filmlerde kadın seyirciye iş yaşamına girmeme mesajı verilmektedir.

Orhan Aksoy'un yönettiği 1971 yapımı *Bütün Anneler Melektir* filminde isminden de anlaşılabilir gibi eşlik ve annelik yüceltilmektedir. Öte yandan filmde mutlu bir ailenin dağılmasının tek sebebi olarak kadının eşinden izinsiz olarak çalışmaya başlaması gösterilmektedir. Selma'nın tek amacı ekonomik sıkıntı içindeki ailesine destek olmaktır. Belli bir eğitimi ve iş deneyimi olmadığından gündüzleri kör bir adama bakıcılık yapmaya başlar. Bu durum eşi Fikret tarafından yanlış anlaşılır. Fikret, çocuklarının doğum gününde onlarca insanın önünde Selma'yı hakaret ederek evden kovar. Sinemanın ataerkil bakış açısı günümüze dek sürmekle birlikte 1970'li yılların sonundan itibaren kadını özne olarak konumlayan filmler de üretilmiştir. Bu filmlerde kadının iş yaşamına girmesi ve ekonomik bağımsızlığını kazanması desteklenmeye başlamıştır.

Feminist Filmlerde Desteklenen Kadın Emeği

1980'li yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye sinemasında da feminist filmler çekilmeye başlanmış ve bu filmlerde kadın, ataerkillikle sınırlandırılmayan bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılmıştır. Bu dönemde kadın filmleri dendiğinde akla ilk gelen yönetmen Atıf Yılmaz'dır. Yılmaz, filmlerinde kadını erkekle eşit bir cins olarak konumlandırmayı amaçlamış, kadın cinselliğinin kutsallığı mitini yerle bir etmiştir. Bunun yanı sıra kadının çalışma hayatına girişini onaylayan ve ev içi hiyerarşik düzeni yıkan yönetmenin filmlerinde güçlü kadın imgelerine sık rastlanmaktadır.

Atıf Yılmaz'ın 1984 yılında çektiği *Bir Yudum Sevgi* filminde Aygül karakteri, gecekondu semtinde dört çocuğu ve pısırık kocasıyla yaşamaktadır. Aygül, silik kişiliği ve cinsel güçsüzlüğüyle betimlenen kocasından çok daha güçlü bir karakterdir. Kısa bir süre sonra çevredeki tüm tepkilere rağmen kocasından boşanan Aygül, fabrikada bir işe girer ve çalışmaya başlar. Fabrikada çalışması ona yepyeni bir yaşamın kapılarını açar.

Böylece Aygül değişir, aydınlanır ve ekonomik özgürlüğünü kazanır. Filmde çalışarak ekonomik güç kazanan kadının daha güvenli ve özgür olabileceğine dair umut vaat edici bir bakış açısı hâkimdir (Esen, 2000: 58).

Bu dönemde çekilen bir başka önemli kadın filmi Feyzi Tuna'nın yönettiği 1985 yapım *Bir Kadın Bir Hayat*'tır. Film, varlıklı bir ailenin günlük yaşantısından kesitlerle başlar. Nuran, iş adamı eşiyle evliliği boyunca çeşitli zorluklara göğüs germiş ve pek çok kadın gibi eşinin duyarsızlıklarını sabırla karşılamış bir ev hanımıdır. Son olarak eşinin kendisini aldattığını öğrenmesiyle yıkılır, bu durumu hazmedemez ve boşanma kararı alır. Nuran'ın yakın çevresi bu kararı onaylamaz; çünkü evlilik dışı ilişkiler erkeğin "elinin kiri" olarak görülmekte ve toplum tarafından boşanma nedeni sayılmamaktadır. Aynı zamanda boşanmış ve yalnız yaşayan bir kadına da iyi gözle bakılmayacaktır. Nuran, dul bir kadın olmanın tüm dezavantajlarını yaşadıkdan sonra kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenir. Karşısına Metin'in çıkmasıyla yeniden mutlu olsa da evlilik kurumunu sorgulayacak ve sevdiği adamla evlenmek için acele etmeyerek cinsiyet hiyerarşisi baskısına karşı duracaktır. Aşağıdaki diyalog, 1980'lerin Türkiye'sinde çalışma hayatına atılmak isteyen kadınların mücadelelerinin aslında yeni başladığını gözler önüne sermektedir:

Enişte: Orhan meselesini açık koydu, nafaka vermem diyor.

Nuran: Olabilir, çalışırım.

Orhan: Kim iş verir sana, nerede çalışırsın?

Nuran: Evlenmeden önce çalışmıyor muydum? İşini birlikte kurmadık mı?

Abla: O, o zamandı.

Orhan: Evliliğin rahatı O'na çalışmayı unutturdu.

1980'li yıllarda çekilen çok sayıda kadın filminde, Yeşilçam'ın kadına yönelik aile içi şiddeti onaylamak yerine yönetmenlerin cinsiyet hiyerarşisine karşı bir tavır aldıkları dikkati çekmektedir. Bu filmlerde kadının ekonomik ve cinsel bağımsızlaşma, kadının özgürleşmesinin anahtarı olarak gösterilmektedir. Bu dönemin feminist sineması, toplumun genelinde kadına yönelik algıyı belli bir ölçüde değişime uğratmıştır.

Sonuç

Kadının, ekonomik açıdan bağımsızlaşma mücadelesine girişmesinin, modernleşme sürecinde ataerkil düzenin sarsılmaya başlamasındaki en önemli etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim, erkeğin aile reisi rolüne yönelik bir tehdit olarak algılanmış, özgürleşme yolunda ilerleyen kadın fiziksel ve psikolojik şiddet yoluyla engellenmeye çalışılmıştır.

Seyirciyi manipüle etme gücü yüksek bir iletişim aracı olan sinema, uzun yıllar boyunca ataerkil aile yapısını kitlelere dayatmıştır. Bu sebeple Yeşilçam filmleri aile reisi/iktidar erkek imgeleri ve korunmaya muhtaç, erkeğe her açıdan bağımlı kadın imgeleriyle dolup taşmaktadır. Bu filmlerde kadının çalışma hayatına girmesi kutsal aile birliğine yönelik büyük bir tehdit olarak yansıtılır. Çalışan ve bağımsız kadın iffetsiz olarak genellenir ve olumsuz stereotiplerle sunulur.

Bu durum seksenli yıllardan itibaren yaygınlaşan kadın filmleri furyasında belli ölçüde değişime uğramıştır. Bu filmlerde kadının ekonomik ve cinsel anlamda bağımsızlık kazanması onaylanmaya başlamıştır. İleriki dönemlerde ortaya konacak sinema yapıtları da aile içi şiddeti, kadını ikincil cins olarak gören yaygın görüşü, kadının ekonomik yaşamdan baskı ve şiddetle uzaklaştırılmasını onaylamak ya da yansıtmak yerine şiddetle eleştirmelidir.

Kaynaklar

Abisel, N., (1994). *Türk Sineması Üzerine Yazılar*, Ankara: İmge Yayınevi.

Adorno, T. W., (2007). *Kültür Endüstrisi-Kültür Yönetimi*, İstanbul: İletişim Yayınevi.

Akpınar, O., (2011). *Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Kadınların Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Yordanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.

Aktaş, A. M., (2006). *Aile İçi Şiddet: Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara: Elma Yayınevi.

Altınay, A. G. ve Arat, Y., (2007). “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet”, <http://research.sabanciuniv.edu/7029/1/TurkiyeKadınaYönelikŞiddet.pdf>., 15.04.2013.

Bauman, E. M., Haaga, D. A. ve Dutton, M. A., (2008). “Coping with Intimate Partner Violence: Battered Women's Use and Perceived Helpfulness of Emotion-Focused Coping Strategies”, *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 17 (1), 23-41.

Council of Europe (2011). “Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence”, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/210.htm>., 11.05.2011.

Esen, Ş., (2000). *80’ler Türkiye’inde Sinema*, İstanbul: Betaş Yayınevi.

Güçhan, G., (1992). *Toplumsal Değişme ve Türk Sineması*, Ankara: İmge Yayınevi.

İnceoğlu, Y. ve Kar, A., (2010). *Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında: Kadın ve Bedeni*, Ankara: Ayrıntı Yayınevi.

Kalkan, F., (1988). *Sinema Toplumbilimi*, İzmir: Ajans Tümer Yayınevi.

Kaplan, N., (2004). *Aile Sineması Yılları 1960’lar*, İstanbul: Es Yayınevi.

KSGM (2009). “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet”, <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2008-AnaRapor.pdf>., 10.03.2013.

Lull, J., (2001). *Medya, İletişim, Kültür*, Ankara: Vadi Yayınevi.

Özkan, Z. Ç., (2012). “Türkiye Sineması’nda Kadının Değişen İmgesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 5 (2), 79-81.

Page, A. Z. ve İnce, M., (2008). “Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.

Prochaska, J. O. ve Norcross, J. C., (2007). *Systems of Psychotherapy: A Transtheoretical Analysis* (6.b), Thomson Brooks/Cole.

Ross, R. S., (2011). “Because There Won’t Be A Next Time”. *Journal of Law & Family Studies*, 13, 329-343.

Tatlıldil, E., (1994). “Kentleşme Sürecinde Kadın ve Çalışma Yaşamı”, *Kadının Çalışma Yaşamı Sempozyumu*, İzmir Alman Kültür Merkezi, 18-19 Kasım 1993.

Tatlıldil, E. ve Xanthacou, Y., (2002). “Türk İşgücünün Yapısı ve Avrupa Birliği İstihdam Politikaları”, *Ege Akademik Bakış*, 2, 1-4.

WHO (2002). “World Health Report on Violence and Health”, <http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf>, 12.02.2013.

Yazıcı, İ., (2003). *Kitle İletişiminde İmaj*, İstanbul: Bilim Yayınevi.

6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'UN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Hayrunnisa Özdemir*

Özet

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 08.03.2012 tarihinde bütün partilerin oylarıyla kabul edilerek 20.04.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bundan evvel yürürlükte olan 4320 sayılı Kanunun kapsam açısından yeterli korumayı gerçekleştirememesi üzerine yeni bir Kanun yapma ihtiyacı doğmuştur. Kadına karşı şiddetin tırmanması ve önemli boyutlara ulaşmasından duyulan tedirginliğin giderilmesi için geniş kapsamlı bir yasa yürürlüğe girmiştir. Ancak bu yasanın da belli eksiklikleri bulunmaktadır. İşte bu eksiklerin neler olduğunun tespiti için yürürlükte bulunan kanun Türk Medeni Kanunu ve evvel yürürlükte olan 4320 sayılı Ailenin Korunması Hakkında Kanunda göz önünde tutularak genel olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile içi şiddet, kadına karşı şiddet, Cedaw, İstanbul Sözleşmesi

EVALUATION OF LAW NO 6284 “FAMILY PROTECTION AND PREVENTION OF VIOLENCE AGAINST WOMAN”

Abstract

Protection of the Family and the Law on the prevention of violence against women, adopted by the votes of all parties on 08.03.2012 entered into force on 20.04.2012. In force prior to that, in terms of the scope of Law No. 4320 on the adequate protection in realizing there was a need to make a new law. The escalation of violence against women and the significant level effectuated into a comprehensive law to eliminate unease needed. However, the law has certain deficiencies. Behold what is happening in these

---

* Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı, hayrunnisazdemir@gmail.com

gaps in effect for the determination of the applicable law before the 4320 Turkish Civil Code and the Law on the protection of the family, taking into account the overall assessment.

Keywords: Domestic violence, violence against women, Cedaw, Istanbul Convention.

Giriş

Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet toplumumuzda yaygın ve büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple ülkemizde kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla önleyici ve koruyucu nitelikte tedbirlerin alınmasını sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Ulusal düzeyde bakıldığında, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla yürürlüğe giren ilk kanun, 4320 sayılı Ailenin Korunması Hakkındaki Kanun olmuş, böylece aile içi şiddet sorunu çeşitli tedbirler ve hükümler çerçevesinde önlenmeye çalışılmıştır. “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” 08.03.2012 tarihinde bütün partilerin oylarıyla kabul edilerek 20.04.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı; “Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir”.

Kanunun oluşumunda yararlanılan kanuni metinlerden ilki uluslararası İstanbul Sözleşmesi’ (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Sözleşmesi) dir. Söz konusu bu sözleşme, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul’da imzaya açılmıştır. “Kadına Yönelik Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bununla Mücadeleye Dair Sözleşme” uluslararası hukukta kadına karşı şiddet ve aile içi şiddet konusunda yaptırım gücü olan ilk sözleşme niteliğini taşımaktadır. Sözleşme İstanbul’da imzaya açıldığı için bu adla anılmaktadır.

Sözleşmede ilk defa bağlayıcı ve kadına karşı şiddetin insan hakları ihlali olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca kadına karşı şiddetin engellenmesi için bağımsız bir denetim mekanizması kurulmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Sözleşme, 8’i Avrupa Konseyi

olan on devlet tarafından onaylandıktan sonra üç aylık sürenin sonunu takip eden ilk gün yürürlüğe girecektir. Sözleşme hâlihazırda 13 ülke tarafından imzalanmıştır. Ancak sadece Türkiye tarafından onaylanmıştır. Kanuni düzenlemelerde, Temel insan haklarına dayalı, kadın erkek eşitliğine duyarlı sosyal devlet ilkesine uygun adil, etkili ve süratli bir usul temel alınmıştır. İstanbul sözleşmesinde, şiddetin kadın erkek eşitsizliğinin bir sonucu olduğu vurgulanmıştır. Sözleşme hem CEDAW'ın⁴ güçlenmesine hem de CEDAW'da düzenlenen ayrımcılığın kaldırılmasına eşitliğin sağlanmasına destek olacak niteliktedir⁵.

Kanunun İçerik Olarak Değerlendirilmesi

Kanun, kapsam itibariyle şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan dört grubun korunması amaçlanmıştır. Bunlar; kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerdir. 4320 sayılı yasadan farklı olarak, şiddetin önlenmesi açısından evlilik temelli birlikteliklerin şart kılınmadığı görülmektedir⁶. Kanun, Avrupa Konseyi Sözleşmesi ile paralel olarak, kadını “kadın olduğu için” korumaktadır. Bu durum, Kanun m. 2/f. 1/b. (ç)'deki “kadına yönelik şiddet” tanımında vurgulanmaktadır. Erkeğin de “aile bireyi” sıfatına sahip olması nedeniyle koruma kapsamında olduğu görülmektedir. Buna karşın, aile bireyi sayılmayan erkeklerin ilk bakışta kanun kapsamında korunmadığı düşünülebilirse de, erkeklerin, “tek taraflı ısrarlı takip mağduru olmaları” hâlinde, korumadan yararlanabilecekleri söylenebilir.

---

⁴ CEDAW; BM Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilmiş, 1981 yılında 20 ülkenin onayını takiben yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, kadına karşı ayrımcılığı tanımlayan ilk uluslararası belge olması ve ayrımcılık yapılmamasına ilişkin yasal normu kadın bakış açısıyla geliştirmesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca, Sözleşme ile uluslararası hukuk alanındaki insan hakları belgelerinin, kadınların özgül sorunlarına kapsamlı şekilde yanıt vermediği, bu alanda özel düzenlemelere ve önlemlere gereksinim bulunduğu daha net görülmüş; böylece “kadınların insan hakları” kavramı, uluslararası hukuk belgelerinde giderek daha fazla yer almaya başlamıştır; Genel Kurulun 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı kararıyla kabul edilerek imzaya, onaya ve katılmaya açılmış, 3 Eylül 1981'de yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde 1985 yılında onaylanan Sözleşme 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁵ Moroğlu, Nazan, Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi, 6284 sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi, http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2012-99-1169.pdf (UT. 11.06.2013).

⁶ “Bu Kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” (m. 1).

Kanun metninde şiddet konusunda ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. 6284 sayılı Kanunda, daha evvelki 4320 sayılı Kanundan farklı olarak, şiddet kamusal ve özel alan esas alınarak tanımlanmıştır. Buna göre şiddet; “*Kişiyeye, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar verme*” dir. Sözleşmedeki “kadına yönelik şiddet” tanımı, Kanunumuzda “şiddet”in tanımı olarak verilmiştir. Kanunumuzdaki “kadına yönelik şiddet” tanımında ise, “yalnızca kadın olmaktan kaynaklanma”, “cinsiyete dayalı ayrımcılık ve “kadının insan hakları ihlaline yol açma” unsurları vurgulanmıştır. Bu itibarla, “kadına yönelik şiddet” tanımı, Sözleşmedeki “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” tanımı ile benzerlik göstermektedir⁷. Ayrıca kanundaki “şiddet” tanımında fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddetin yanı sıra, “buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesinin” de düzenlendiği görülmektedir. Böylelikle bir mahkeme kararında “sosyal şiddet” olarak ifade edilen kadını eve hapsederek bütün sosyal ilişkilerine engel olmak biçimindeki davranışların da şiddet kavramı içinde değerlendirilmelidir⁸.

Şiddetin bu şekildeki geniş tanımının yanı sıra, ev içi şiddetin tanımına da yer verilmiştir. Buna göre ev içi şiddet, “*...aile veya hane ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet*” tir. Kanun metninde aile mensuplarının şiddet olarak kabul edilebilecek eylemleri isabetli bir şekilde dar tutulmuştur. Şiddetin aile mensupları arasında meydana gelmesi aranmıştır. Aile içi şiddetin aile mensupları arasında, devamlılık arz etmesi gerekir. Aksi takdirde ani gelişen devamlılık arz etmeyen şiddet durumları buraya girmez.

---

⁷ Özbilen/Soygüt Arslan , (2012): 377.

⁸ Ankara 8. Aile Mahkemesi’nin E.2007/898, K.2009/605 sayılı ve 13.5.2009 tarihli kararına göre “tanık anlatımlarından, davalı kocanın evlilikten kısa bir süre sonra eşine ilgisini yitirdiği, sorumsuz davranarak evlilik birliğinin gerektirdiği sorumluluk ve yükümlülüklerini yerine getirmediği, eşine karşı baskı ve şiddet uyguladığı, ayrı ev açmayı ailesi ile birlikte yaşamaya zorladığı, davalının yabancı ülkeye uyum sağlaması için katkıda bulunmadığı, hâttâ onu eve kapatıp sadece ev işlerini yapmasını beklediği anlaşılmalı, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı, bunda davalı kocanın ağır kusurlu olduğu anlaşıldığından tarafların boşanmalarına karar verilmiştir. Öte yandan davacıya fizikî şiddet uygulandığı yolunda kanıtlar bulunduğu gibi evden çıkması kısıtlanarak ve kendisini geliştirip, içinde yaşadığı yabancı ülkeye uyum sağlaması için gerekli ortam sağlanmadığı ve destek olunmadığı için uğradığı sosyal şiddet de değerlendirilerek TMK’nın 174/2 maddesi uyarınca manevî tazminat takdir edilmiştir. (Karinca, 12).

Kanunda “aile içi şiddet” yerine “ev içi şiddet” ifadesinin kullanılması ve “... Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler” e yer vermesi isabetli olmuştur (m. 2/1/b). Çünkü “Aile içi” ve “ev içi” kavramı birbirinden farklı kavramlardır. Ev içinde olan aile içinde olmayabilir. Aile içinde olan ise ev içinde olmayabilir. Örneğin; evde günü birlik çalışan hastabakıcı, hizmetçi veya öğretmenin o evdeki diğer bireylerle olan ilişkisi ev içi şiddet tanımına göre değerlendirilir. Aile içi şiddet en temel tanımıyla anne-baba ve çocuklar arasında gerçekleşen şiddettir. Ancak bu tanımlara kanunun başka hiçbir yerinde yer verilmemiştir.

Bunların yanı sıra, Kanundaki “ev içi şiddet” tanımı, Sözleşmedeki “aile içi şiddet” tanımı ile karşılaştırıldığında, kanundaki tanımın yeterince açık olmadığı dikkat çekmektedir. Zira Sözleşmede yer verilen “eski veya şimdiki eşler” veya “partnerler” ifadelerine Kanunda yer verilmemiştir. Her ne kadar, Kanunun kapsamını düzenleyen 1. maddenin lafzından, bu kişilerin de şiddet mağduru olarak koruma kapsamına dâhil olduğu sonucuna yorum yoluyla ulaşılabirirse de, Kanundaki “ev içi şiddet” tanımında bu unsurlara açıkça yer verilmemiş olması uygulamada kafa karışıklığına yol açabilecektir. Ancak yasalaşan metinde, kapsamın sadece aile ilişkisi ile mi sınırlandırıldığı, yoksa Türk Medenî Kanunu’na göre aile sayılmayan birlikteliklerin de kapsam içinde tutulmasının mı hedeflendiği belli değildir. Bundan başka, “aile” tabiri ile, dar anlamda ailenin mi, yoksa geniş anlamda veya en geniş anlamda ailenin mi kastedildiği de tam olarak belli edilmemiştir. Kanun koyucunun aile kavramını vurgulama ve aile dışındaki ilişki biçimlerini açıkça zikretmekten kaçınma çabası, kanunun genelinde olduğu gibi, burada da göze çarpmaktadır. Ayrıca, kanunda geçen “aile mensubu sayılan diğer kişiler”in kim olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır. Kanunun gerekçesinde de bu konuyla ilgili herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Kanun metninde şiddet mağdurunun tanımına da yer verilmiştir. Buna göre, kanunun 2/e bendi uyarınca, “ Bu Kanunda, şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişiler” e yer verilmiştir. Bu

tanımının içine tek taraflı ısrarlı takip mağdurları da dâhildir. İsrarlı takip, Uygulama Yönetmeliğinde⁹, “kendilerine aralarından aile bağı veya ilişki bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, şiddet uygulayanın şiddet mağduruna yönelik olarak güvenliğinden endişe edecek şekilde fiziki veya psikolojik açıdan korku ve çaresizlik duygularına sebep olacak biçimde, içeriği ne olursa olsun fiili, sözlü, yazılı olarak ya da her türlü iletişim aracını kullanarak ve baskı altında tutacak her türlü tutum ve davranış” olarak tanımlanmıştır. Kanun açısından bu düzenleme olumlu bir davranıştır. Mağdur sıfatı eski kanundan farklı olarak geniş tutulmuştur. Kanun metninde CEDAW hükümlerinde yer alan “kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın” hükmü göz önünde bulundurulmuştur. Burada evli bekâr kadın erkek, eşcinsel lezbiyen, biseksüel ayrımı yapılmadan geniş bir yelpazeye yer verilmiştir¹⁰. Bu düzenlemeden sonra hâkim önüne gelen bir olayda, bir travestinin şiddet görmesini kanunda böyle bir hüküm yoktur diyerek reddedemez. Buradaki kişilerin ortak paydaları bir şiddet eyleminin mağduru olmalarıdır.

Kadın ve Aile Bireylerinin Şiddetten Korunmasına Dair Kanun Tasarısı’nda, nişanlılık aşamasında¹¹ gerçekleşen şiddet olayları, açıkça kapsama dâhil edilmiş olmasına rağmen, yasalaşma sürecinde “nişanlılık” ibaresinin metinden çıkarıldığı

⁹ 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği, 18.01. 2013 T, S. 28532 sayılı RG’de yayınlanmıştır.

¹⁰ Özbilen/Arslan Soygüt,(2012): 367.

¹¹ Türk Medenî Kanununa göre nişanlanma, bir kadınla bir erkek arasında karşılıklı olarak evlenme vaadinde bulunulması şeklinde tanımlanmaktadır (MK m. 118/f. 1). Evlenme vaadinin geçerliliği, herhangi bir şekil şartına bağlı değildir. Evlenme vaadine ilişkin irade açıklaması, açık (sarih) olarak sözle veya yazıyla yapılabileceği gibi, evlenme niyetini ortaya koyan bir davranışla (*factum concludens*) da yapılabilir. Bkz. Dural/Öğüz/Gümüş (2010):15; Koç, 47. Ancak, nişanlılığın geçerli olabilmesi için taraflar arasında bir nişanlanma töreni yapılmasına veya tarafların yüzük takmalarına gerek olmasa da, bu hareketler, nişanın varlığını ispat etmek bakımından önem taşır. Karşılıklı evlenme vaadi alenî hâlde gelmedikçe, nişanlılığın ispatı zorlaşacaktır (Akıntürk/Ateş Karaman (2011): 34-35); Saymen/Elbir: (1960) 44; Dural/Öğüz/Gümüş, (2010): 15. Aslına bakılırsa, günlük yaşamda “söz kesme” şeklinde ifade edilen olaylar da, kadın ile erkeğin birbirlerine karşı evlenme niyetlerini ortaya koyduğundan, hukuken nişanlılık olarak nitelendirilir. Bkz. Zevkliler/Havutçu/Gürpınar:(2008), 249-250. Nişanlanma sözleşmesinin örtülü irade açıklamasıyla kurulmasına ilişkin örnekler için bkz. Koç(2002): 49 ve Öztan: (2004), 29; Kadın ve Aile Bireylerinin Şiddetten Korunmasına Dair Kanun Tasarısı m. 1: “Bu Kanun, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, eşlerin, nişanlıların, nişanlılık veya evlilik birliği herhangi bir sebeple sona ermiş olan bireylerin veya diğer aile bireylerinin, tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları kapsar”.

görülmektedir¹². Yasama organı, Kadın ve Aile Bireylerinin Şiddetten Korunmasına Dair Kanun Tasarısı'nda yer verilen “nişanlılar” ile “nişanlılık veya evlilik birliği herhangi bir sebeple sona ermiş olan bireyler” ifadelerini metinden çıkarmış ve yalnızca “kadın”, “çocuk”, “aile bireyi” ve “tek taraflı ısrarlı takip mağduru” olan kişilerin şiddetten korunmasının amaçlandığını göstermiştir. Kanun koyucunun bu tercihinin amacının ne olduğunun tespit edilmesi gerekir. Değişikliğin amacı gereksiz bir tekrarı önlemekten ibaret midir, yoksa kanunun koruma kapsamını daraltmak mıdır? Madde gerekçesi maddenin tekrarından ibaret olduğundan, bu sorulara yanıt vermekten çok uzaktır.

Kanunun 1. maddesinde açıkça yer almasa da, “nişanlı” bir kadın, maddede yer aldığı şekliyle şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan bir “kadın” olarak; nişanlı erkek ise, yasa metninde yer aldığı gibi, ancak “tek taraflı ısrarlı takip mağduru” olması durumunda korunacaktır. Kanun Tasarısında yer verilmesine rağmen, yasalaşma sürecinde metinden çıkarılan “nişanlılık veya evlilik birliği herhangi bir sebeple sona ermiş olan bireyler” bakımından ise, bunlar aile bireyi kapsamında değerlendirilemeyeceğinden, şiddet gören “kadın” veya “tek taraflı ısrarlı takip mağduru erkek” olarak korunacaktır.¹³

Kaldı ki, kadına yönelik şiddetin engellenmesi için kadın ile erkek arasında karşılıklı evlenme vaadi bulunduğunu ispat etmeye dahi gerek olmamalıdır. Dolayısıyla, flört ya da “metres hayatı” ilişkisini, nişanlılık ilişkisinden ayırmak amacıyla öğretilen ortaya konulan kriterlerin, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda herhangi bir önem taşımaması gerektiğini düşünüyoruz. Nitekim “kadının” şiddetten korunmasını hedefleyen bir kanun, onun, “flört”, “sevgili” hatta “metres” tanımı içine girmesiyle ilgilenmeksizin, yalnızca ona yönelik olarak uygulanan şiddetin önüne geçmeyi amaçlamalıdır.

---

¹² Kadın ve Aile Bireylerinin Şiddetten Korunmasına Dair Kanun Tasarısı m. 1: “Bu Kanun, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, eşlerin, nişanlıların, nişanlılık veya evlilik birliği herhangi bir sebeple sona ermiş olan bireylerin veya diğer aile bireylerinin, tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları kapsar”.

¹³ Özbilen/Arslan Soygüt (2012): 371.

Ancak Kanun metninde öteden beri toplumda çeşitli çalışmalar yapılan alan olan “Toplumsal Cinsiyet” tanımının yer almamış olması bir eksiklikler. Toplumsal cinsiyet, toplumun kadına sırf kadın olmasından dolayı yüklemiş olduğu sosyal kurgulanan roller, davranışlar ve eylemler olarak tanımlanabilir. Bu yönden kanunda tanımlar kısmında bu tanıma yer verilmemesi eksiklikler. Çünkü kadına karşı yöneltilen şiddet içerikli eylemlerin temelinde genelde toplumun kadından beklediği, “iyi aşçı”, “iyi anne” ve “ sadık eş” rollerinin kadının yerine getirmemesi durumlarında ortaya çıkmaktadır. Böyle önemli bir kavramında kanun metninde yer almaması manidardır.

6284 sayılı Kanun metninde şiddete uğramış olan kişilerin başvurdukları kurumlar tarafından kendilerinin uzlaşmaya arabuluculuğa yönlendirilmelerini öngören arabulucu ve uzlaşma yasağı hükümlerine de metinde yer verilmemiştir. Bu durum da bir eksiklikler. Çünkü şiddet mağduru olan kadınlar kendileri ile kurumlara başvurduklarında aile bireyleriyle barıştırılma, uzlaşma ve arabuluculuk kendilerine teklif edilmektedir. Bu durum şiddet gören kadın ve kız çocuklarının aileleri ile barıştırılmak adına şiddet gördüğü kişilere teslim edilme uygulamasının devam edeceği görüşünü güçlendirmektedir.

Kanuna göre şiddeti uygulayan ise, “*Bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışları uygulayan veya uygulama tehlikesi bulunan kişiler*” olarak ele almaktadır (m. 2/g). Kanun maddesi şiddetin mağdurunu belirlerken eşit davranmıştır. Burada yine şiddeti uygulayanın kadın erkek eşcinsel evli bekâr olması aranmamıştır. Hatta kanun şiddet uygulayanları içinde buldukları durumdan koruma maksadıyla onlara rehabilitasyon imkanı da tanımıştır (m. 15/III).

6284 sayılı yasanın yenilikleri arasında şiddetin faili ve mağduru için öngörülecek tedbirlere de yer verilmiştir. Söz konusu bu tedbirler genişletilmiştir. Bu kişiler için, mülkî amir ve hâkim tarafından koruyucu tedbirlerin verilebileceğine yer verilmiştir. Söz konusu tedbirlerin verilmesinde delil ve belge aranmamıştır. Önleyici tedbir kararları gecikmeksizin verilir (m. 8/III). Tedbir kararlarına aykırı davranma söz konusu olması halinde de, uzun zaman alan ceza davaları yerine, zorlama hapsi öngörülmüştür (m. 13).

Kanununda getirilen en önemli özelliklerden biride şiddetle mücadelenin kurumsal hale getirilmesidir. Kanunun m. 14. maddesinde, “ şiddetin önlenmesi, verilen tedbir kararlarının etkin olarak uygulanmasının izlenmesi bakımından 7/24 saat çalışan Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezlerinin” kurulması öngörülmüştür. Kurumlar arası koordinasyon Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır. Bakanlık tarafından kurulan bu sistem eğer gerçek anlamda görev yapabilirse kadına yönelik şiddet konusunda büyük bir mesafe kat edilmiş olacaktır.

6284 Sayılı Kanunda Öngörülen Kanunî Tedbirler

Kanuni tedbirler, genel anlamda koruyucu ve önleyici olmak üzere ikiye ayrılırlar. Ayrıca söz konusu bu tedbirler, acil durumlarda Mülki Amirin Verdiği Koruyucu Tedbirler ve Hâkimin verdiği koruyucu tedbirler olarak da tekrar ayrılırlar.

Mülkî amir tarafından verilebilecek koruyucu tedbirler; kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması, diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımlar saklı kalmak üzere, geçici maddi yardım yapılması, psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi, hayati tehlike durumunda resen geçici koruma, çocuklar için kreş yardımıdır (m. 3).

6284 sayılı Kanunda şiddete uğrayan kadına barınma hizmeti verileceğinden bahsediliyor. Kanun metninde sığınma evlerinden bahsedilmemektedir. Sığınma evleri kadına yönelik şiddetle mücadelede en önemli araçlardandır. Bilindiği üzere nüfusu 50 bini geçen tüm yerleşim birimlerinde 2005 yılında çıkarılan Belediye Yasası ile belediyelere sığınma evi açma zorunluluğu getirilmişti. Ancak belediyeler tarafından bu düzenlemeye uyulmadığı bilinmektedir. Türkiye’de hâlihazırda bulunan sığınma evlerinin sayısı yetersizdir ve buralarda sunulan hizmetin niteliği ve niceliğine ilişkin temel sorunlar bulunmaktadır.

Şiddete maruz kalan kişinin kanunda belirtilen barınma imkânından yararlanması yöntemi Uygulama Yönetmeliği m. 7/IV’de de düzenlenmiştir. Buna göre, “*Barınma yeri sağlanması tedbirinin kolluk amirince uygulandığı veya korunan kişinin kollukta bulunduğu hallerde, kolluk tarafından kişi ŞÖNİM (Şiddeti Önleme Merkezi)’e ivedilikle ulaştırılır. Bunun mümkün olmaması halinde barınma ve iâşe giderleri Bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak üzere kendisine ve beraberindekilere geçici barınma imkânı tanınır*” şeklinde bir düzenleme yer almıştır. Kişinin hayati tehlikesinin bulunması halinde kolluk refakati talep edilir.

Yasa’da merkezî hükümete sığınma evi sayısını artırmak, verilen hizmeti iyileştirmek vb. herhangi bir görev verilmemiştir. Ayrıca “sığınma evi” kavramı hiçbir biçimde kullanılmamış “**barınma imkânı**” sağlamak gibi genel bir tanım kullanılmıştır. Barınma kavramı sığınma evleri kavramına karşılık gelmez. Çünkü sığınma evleri ihtisaslaşmış yapılardır ve şiddete maruz kalan kadınlara şiddetsiz bir hayat kurmak için destek veren merkezlerdir. “**Barınma**” kavramı bu hizmetleri kapsamamakta, dışarıda bırakmaktadır.

Bu tedbirlerin karara bağlanmasında gecikme söz konusu olduğu durumlarda, barınma, hayati tehlike halinde resen koruma tedbirine ilgili **kolluk amiri** tarafından da alınır. Kararın alındığı tarihi takip eden ilk iş günü içinde mülki amirin onayına sunulur. Mülki amir tarafından 48 saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkarlar.

Ayrıca yine kanunda belirtilen şiddet mağdurlarının çocukları için tanınacak kreş yardımında da belli eksiklikler söz konusudur. Şöyle ki, şiddete maruz kalan kadınları istihdama yönlendirmek amacıyla kreş imkânı sunulacağı Kanunda ifade edilmektedir. Kadın çalışmıyorsa ve iş arıyorsa 4 ay, çalışmaya başladıysa 2 ay devlet tarafından çocukların kreş ücretinin karşılanacağı ifade edilmektedir. Kreş imkânının süresi kadının elde ettiği gelire göre belirlenmelidir. Eğer kadın asgari ücretli bir işte çalışıyorsa süre belirtilmeden kreş hizmeti devlet tarafından verilmelidir; ancak bu şekilde istihdamda süreklilik sağlanabilir.

Hâkimin Verdiği Koruyucu Tedbirler

Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak sayılan tedbirlerin bir veya birkaçına hâkim tarafından karar verilir (m. 4). Bunlar, İş yerinin Değiştirilmesi, Ayrı yerleşim yeri tahsis edilmesi, Aile Konutu Şerhi (TMK. m. 194), korunacak kişinin aydınlatılması şartı ile Tanık Koruma Kanunu hükümleri gereğince, kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesidir.

Kendisine tedbir uygulanacak kişinin aydınlatılması, uygulama yönetmeliği m. 3/a'da “*Korunan kişinin kendisi hakkında verilebilecek tedbir kararının anlayabileceği bir biçimde sebepleri, aşamaları ve sonuçları hakkında açıklama yapılarak bilgilendirilmesi ve özgür iradesi ile bu hususların tamamını anlayıp kabul ettiğine dair yazılı beyanı*” şeklinde tanımlanmıştır. Aile Konutu şerhi de Türk Medeni Kanununda maddi açıdan güçsüz olan eşin korunması için getirilmiş bir hükümdür. Aslında burada eşlerden biri bunu talep etmesine gerek yoktur. Bu şerh kanun tarafından kendiliğinden var olan bir şerhtir. Buna göre, “*eşlerden biri, diğer eşin açık rızası bulunmadıkça, aile konutunu devredemez veya aile konutu üzerindeki haklarını sınırlayamaz*”. Aksi durum söz konusu olduğunda hâkimin müdahalesi söz konusu olur. 6284 sayılı yasa burada tekrar önemine binaen bu hususa burada da yer vermiştir.

Hâkim Tarafından Verilecek Önleyici Tedbir Kararları (m. 5)

Kanun, şiddetin veya daha büyük sorunların önüne geçebilmek amacıyla hâkim tarafından alınması gereken önleyici tedbirlere yer vermiştir. Önleyici tedbir kararlarını sadece kanun gereği hâkim tarafından verilebilmektedir.

Failin Uyarılması, “Failin müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhal uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi, Tedavisinin sağlanması, Failin, korunan kişi şiddete uğramamış olsa bile; yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hükümler saklı kalmak şartıyla çocuklarına yaklaşmamasına, Şahsi eşyalarına zarar verilmemesi, Failin silahını teslim etmesi, kişi

eğer kendi görevi sebebiyle silah taşınması gerekli ise, zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi, korunan kişilerin buldukları yerde alkol ya da uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların buldukları yerlere yaklaşmaması bağımlılığının olması halinde hastaneye yatmak dâhil muayene ve tedavisinin sağlanması tedbirlerine” hâkim karar verir.

Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amiri;

Failin; uyarılması, Müşterek konuttan uzaklaştırılması, Korunan kişinin konutuna işyerine okula yaklaşmaması ve nihayet Korunan kişinin yakınlarına ve çocuğuna yaklaşmamasına, karar verir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden yirmi dört saat içinde hâkimin onayına sunması gerekir. Aksi takdirde geçerli olmaz.

Yukarıda sayılan tedbirlerin yanı sıra Hâkim, Çocuk Koruma Kanununda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler ile 4721 sayılı TMK'nun ilgili hükümleri uyarınca velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar verebilir. Bunların yanı sıra hâkim Medeni Kanun hükümlerince TMK m. 197 gereği düzenlenen tedbir nafakasına da hükmedebilir.

Mali Tedbirler

Kanunda şiddete maruz kalanlara karşı, mülkî amir tarafından geçici maddî yardımlar öngörülmüştür (m. 17). Mali yardımlar 16 yaşından büyükler için ilgili dönem için kararlaştırılan aylık net asgari ücretin 1/30 ne kadar günlük ödenir. Korunan birden fazla kişi olması halinde, ilave her kişi için bu tutarın yüzde 20 oranında ayrıca ödeme yapılır. Endeksli olarak gerçekleştirilir.

Nafaka

Kanunun 18. maddesinde, hâkim önleyici tedbir olarak mağdura failden alınmak üzere nafakaya hükmeder. Bu nafakanın medeni Kanundaki hukuki niteliği “Tedbir Nafakası” hükmündedir. Çünkü henüz evlilik devam etmektedir. Nafaka ödeyecek fail, SGK ile çalışan ise maaşından korunan kişinin başvurusu olmadan doğrudan, icra müdürlükleri tarafından tahsil edilir. İcra müdürlüklerinin posta giderleri ise, CBS suçüstü ödeneğinden karşılanır.

Sağlık Giderleri

Kanunun 19. maddesine göre, kendisi hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişi herhangi bir sağlık sigortası kapsamında bulunmuyorsa, bu durumda masraflar SSK genel Sağlık Sigortası Kanununun m. 60/I/c/I kapsamında gelir testine tabi tutulmaksızın genel sağlık sigortalısı sayılır. Mağdurun rehabilitasyonu için gerekli olan harcamalarda sağlık sigortası tarafından karşılanmıyorsa Bakanlık bütçesinden karşılanır.

Muafiyet

Kanun kapsamında yer alan başvurular için ve verilen kararların infazı için yapılan yargılama giderleri, harç, posta giderleri adı altında hiçbir masraf alınmaz. Ayrıca Kanunun 17. maddesinde düzenlenen mali yardımlar da gelir ve veraset ve intikal vergisinden, bu ödemeler için düzenlenen kâğıtlar ise, damga vergisinden muaftırlar.

Tedbir kararları, Bakanlığın ilgili il ve ilçe müdürlükleri ile verilen kararın niteliğine göre cumhuriyet savcılığına veya kolluğa en seri vasıtalarla bildirilir. Hakkında barınma yeri sağlanmasına karar verilen kişiler, Bakanlığa ait veya Bakanlığın gözetim ve denetimi altında bulunan yerlere yerleştirilir. Barınma yerlerinin yetersiz kaldığı hallerde korunan kişiler, mülki amirin, Bakanlığın veya kolluğun talebi ile kamu kurum ve kuruluşlarına ait sosyal tesislerde barınabilir (m. 9/VI).

Teknik Takip

6284 sayılı Kanuna göre verilen tedbir kararlarının takibinde, teknik araç ve yöntemler kullanılmak suretiyle de yapılabilir (m. 11/I). Teknik takip kavramından şiddet uygulayan eş in elektronik kelepçe sistemi ile takip edilmesi anlaşılmalıdır. Bu sisteme göre, şiddet uygulayan failin mağdurun evine veya işyerine yaklaşmaması için elektronik hafızaya belli bir mekânsal sınır yüklenmektedir. Kişi bu sınır geçtiği durumlarda bağlı olduğu kolluk tarafından uyarılmakta hatta birden fazla gerçekleştirildiği takdirde cezası daha da artırılmaktadır.

Teknik araçlarla yapılacak takipler kollukta genel birimlerden ayrı özel eğitimle desteklenen şiddet önleme birimlerinin kurulması ile başarılı olabilecektir. Zira, teknik araçlar sadece kolluğun harekete geçmesi için düğmeye basılmasını sağlayacakken, gerçek bir korumadan söz edilebilmesi için kolluğun müdahale hızı son derece önemlidir¹⁴.

Tazyik Hapsi

Şiddet uygulayanlar için öngörülen tedbir kararlarına aykırı hâkim kararıyla 3-10 güne kadar zorlama hapsine tabidirler. Bu durum her defasında tekrarlanırsa, hapis 15-30 gün arasında değişir. Ancak 6 ayı geçemez. Buradaki hapis cezasının niteliği zorlama hapsidir. Bu hapis cezası türü, Kişinin belirli bir yükümlülüğe aykırı davranmamak konusunda kural olarak mecburiyeti bulunmamaktadır. Ancak, kişi, bazı durumlarda bir yükümlülüğe uygun davranmaya belli ölçüde icbar edilebilmektedir. Başka bir deyişle, kişi, bazı durumlarda yükümlülüklerinin gereğini yerine getirmesini sağlamak için, belli ölçüde icbar edilebilmekte ve bu amaçla bir süreye kadar hürriyetinden yoksun bırakılabilmektedir.

---

¹⁴ Yıldız, Ali Kemal (2013): Teknoloji Şiddeti Çözer mi? <http://www.anneboyutu.com/Haber?teknoloji-siddeti-cozer-mi-&ArtId=6695>, 21.08.2013.

Bu hürriyetten yoksun bırakma olgusu, bir disiplin hapsi niteliği taşımaktadır. Ancak, yükümlülüğün yerine getirilmesi halinde, bu yaptırımın uygulanmasına derhal son verilmektedir. Bu bakımdan söz konusu disiplin hapsine ilişkin olarak kanunda sadece azami bir süre belirlenmektedir. Kişi kendisine terettüp eden yükümlülüğün gereğini yerine getirmeye zorlanmak amacıyla ancak belli bir süreye kadar hürriyetinden yoksun bırakılabilecektir. Bu nedenle, söz konusu disiplin hapsine, Kanunda tazyik hapsi veya zorlama hapsi denmektedir. Burada öngörülen hapis cezasının zorlama hapsi olması manidardır. Çünkü söz konusu hapis cezası idari bir karardır. Yerine getirilmediğinde ise para cezası ile cezalandırılmaktadır.

Şiddete uğrayan birine tanık olma veya uygulama tehlikesinin varlığı halinde herkes bu durumu resmi makam veya mercilere ihbar edebilir. İhbarı alan kamu görevlileri bu Kanun kapsamındaki görevlerini gecikmeksizin yerine getirmek ve uygulanması gereken diğer tedbirlere ilişkin olarak yetkililere haber vermesi gerekmektedir (m. 7).

Tedbir Kararlarının Süresi

Tedbir kararları, ilgilinin talebi Bakanlık veya kolluk görevlileri ya da Cumhuriyet savcısının başvurusu üzerine verilir. Tedbir kararları en çabuk ve en kolay şekilde ulaşılabilecek yer hâkiminden mülki amirden ya da kolluk biriminden talep edilebilir. Burada amaçlanan şiddet mağduru kişinin en kolay ve etkin bir şekilde alınmasının sağlanmasıdır.

Tedbir kararı ilk kez alındığında en çok altı ay için verilir. Ancak şiddetin devamında veya devam tehlikesinde; resen, korunan kişinin veya Bakanlığın talebi üzerine tedbirin süresi veya şeklinin değiştirilmesine, kaldırılmasına veya aynen devam etmesine verilebilir.

Tedbir kararı alınırken talep eden tarafın şiddetin uygulandığı konusunda delil veya belge sunmasına gerek yoktur. Önleyici tedbir kararı vakit geçirilmeksizin verilir. Kararın verilmesi Kanunun konuluş amacını tehlikeye sokacak şekilde geciktirilemez.

Burada şiddet mağduru korunmak istenmiştir. Ancak bu kararların verilmesi sırasında delil ve belgenin aranmaması bazı durumlarda keyfiliğe sebep olabilir. Verecek makamın yine de delilleri çok ayrıntılı olamasa da incelemesi yerinde olabilirdi.

Tedbir kararı korunan kişiye ve şiddet uygulayana tebliğ veya tefhim edilir. Talep reddedilmişse, karar sadece korunan kişiye tebliğ edilir. Eğer gecikmesinde sakınca bulunan bir durum söz konusu ise, ilgili kolluk birimi tarafından verilen tedbir kararı, şiddet uygulayana bir tutanakla derhal tebliğ edilir.

Yetkili makam tarafından verilecek tedbir kararına aykırılık söz konusu olduğunda şiddet uygulayana zorlama hapsi uygulanacağı ihtarında bulunulur. Tedbir kararında korunan kişi ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek kişisel verileri tüm resmi belgelerde gizli tutulur. Bu durum hem Anayasanın 20. maddesinde yer alan kişisel verilerin korunması hem de Türk Ceza Kanununun 134 ve devamı maddelerince korunan özel hayat ve kişisel verilerin korunması kanunlarına dayanarak, Korunan kişi için yeni bir tebligat adresi tayin edilir.

Gerekli görüldüğü takdirde koruna kişilerin kişisel eşyaları da kolluk tarafından koruma altına alınır (m. 8).

Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri (Şönim)

6284 sayılı kanunda Avrupa ülkelerinde öteden beri uygulanmakta olan “*Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri*” kurulması konusunda bir adım atılmıştır. Bu kapsamda, bakanlık, gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirleri etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını yedi yirmi dört saat gerçekleştiren şiddeti önleme ve izleme merkezleri kurulmasını düzenlemiştir. Merkezlerde, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına izleme çalışmaları yapılır ve destek hizmetlerin verileceği hükme bağlanmıştır (m. 14). Ancak kanunda bu şekilde yer alan düzenleme mali

kısıtlamalarla kağıt üzerinde kalmaya mahkum gibi görünmektedir. Açılacak bu merkezlerin ilk iki yıl içinde, seçilecek illerde pilot uygulamasının başlaması öngörülmektedir. Bu merkezler için Bakanlıkça (ASPB) hazırlanan tasarıda talep edilen kadro sayısı 5577 iken, meclis sürecinde bu sayı (Maliye Bakanlığının uyarısı ile) 362'ye indirilmiştir.

Sosyal Tedbirler

Ayrıca Milli Eğitim de ilkokul ve orta öğretim müfredatına kadın insan hakları ve kadın erkek eşitliği konusunda eğitime yönelik derslerinde konulacağı müspet değişiklikler arasında yer almaktadır. Bu sayede çocuklara daha eğitim aşamasında bu tür konular verilerek hayatlarının geri kalan kısmında toplumda daha sağlıklı bireyler olarak yer almaları ve bu tür konulara daha duyarlı olmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Kanunda belirtilen koruyucu önleyici ve diğer tedbirlerin yerine getirilebilmeleri için kurumlar arası koordinasyonun sağlayıcısı olarak da aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı öngörülmüştür. Bu koordinasyonun sağlanmasında kamu kurum ve kuruluşları ile diğer tüzel kişiler birlikte çalışmak ve işbirliğinde bulunmak zorundadırlar. Ayrıca bunların yanı sıra Radyo ve Televizyon Kurumu ile ulusal, bölgesel ve yerel televizyon kanallarını da kullanarak ayda en az doksan dakika kadınların çalışma yaşamına katılımı, özellikle kadın ve çocukla ilgili olmak üzere şiddetle mücadele mekanizmaları ve benzeri politikalar konusunda Bakanlık tarafından hazırlanan veya hazırlatılan bilgilendirme programları yayınlamak zorunda olduğuna ilişkin olarak düzenleme getirilmiştir (m. 16).

Sonuç

Hiçbir düzenleme şiddet olaylarını tam manasıyla çözemez. Söz konusu Kanunda, olaylara her açıdan çözüm olacak şekilde ele alınmamıştır. Ancak bundan evvelki

Kanuna ve hatta İstanbul Sözleşmesini de temel alması açısından Avrupa ülkeleri açısından da bakıldığında bünyesinde ilkleri barındırmaktadır. Toplumumuzda eskiye nazaran daha fazla duymaya başladığımız kadına çocuğa ve yaşlılara karşı uygulanan şiddetin önlenmesi açısından korunan kişi tanımının genişliği bizlere ister istemez daha iyimser geleceğe bakma cesareti vermektedir. Toplumdaki şiddetin önlenmesi için muhakkak ki kanun çıkarma derman olmaz. Ancak söz konusu kanunun uygulanmasına bütün kamu kurum ve kuruluşları medya ve eğitim sisteminin de kullanılması olumlu bir gelişmedir.

Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi için öncelikle şiddetin, kadının sırf kadın olmasından kaynaklanan bir tür ayrımcılık ve insan hakları ihlali olarak algılanması gerekmektedir. Temel çözüm olarak belirttiğimiz zihinsel ve toplumsal değişime katkıda bulunmak açısından başta anayasa olmak üzere mevzuatımızda ayrıntılı bir tarama yapılması ve ayrımcılık oluşturan bütün hükümlerin kaldırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, Anayasamızın eşitliği düzenleyen 10. maddesinde, Sözleşmeyle paralel olarak, toplumsal cinsiyet veya cinsel yönelim bakımından da eşitlik düzenlenmelidir. Kanunda, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelime ilişkin bir belirleme olmaması Anayasadaki bu eksikliğin bir görünümüdür. Ne yazık ki, bu eksikliğin giderilmesi bakımından önemli bir fırsat kaçırılmıştır. Medyanın bu tür toplumsal olaylara gösterdiği hassasiyet kendisine sıkı takip eden bireyler üzerinde olumlu etki sağlayacaktır. Ayrıca kanun bünyesinde şiddet görene hatta görme ihtimali olan kişilere yönelik tedbirleri aciliyet kesp etmesi hallerinde kolluk ve idari mülki amirlerin yer alması da tedbirlerin zamanında alınması açısından olumlu bir gelişmedir. Tedbirler alınırken herhangi bir delil veya ihbar ile bağlı olunmadan hızlıca alınması da şiddetin önlenmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Akıntürk T. ve Ateş K. D., (2011). *Türk Medenî Hukuku, Cilt II, Aile Hukuku* (13b.), İstanbul.

Dural M., Ögüz T. ve Gümüş A., (2010). *Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku (3b.)*, İstanbul.

Karınca E., (2010). *Sorularla Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara.

Koç N., (2002). *Türk-İsviçre Hukukunda Nişanlanma Sözleşmesi*, İzmir.

Moroğlu, N., (2012). “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi, 6284 sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi”, http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2012-99-1169.pdf, 11.06.2013.

Özbilen, Arif B. ve Mualla B., Soygüt A., (2012). “6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un Değerlendirilmesi, 10. Yıl’a Armağan”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (2), 365- 387.

Öztan B., (2004). *Aile Hukuku*, Ankara.

Saymen F. H. ve Elbir H. K., (1960). *Türk Medenî Hukuku, C. III, Aile Hukuku (2b.)*, İstanbul.

Yıldız A. K., (2013). “Teknoloji Şiddeti Çözer mi?” <http://www.anneboyutu.com/Haber?teknoloji-siddeti-cozer-mi-&ArtId=6695>., 21.08.2013.

Zevkliler A., Havutçu A. ve Gürpınar D., (2008). *Medeni Hukuk Temel Bilgiler (6b.)*, Ankara.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖZEL BİR ÇEŞİDİ VE TÜRKİYE’DE GÜNCEL BİR TARTIŞMA: KÜRTAJ YASASI VE SOSYAL HİZMET UZMANININ ETİK İKİLEMİ

Uz. Psk. Ural NADİR

Özet

Kürtaj gerek dünya ölçeğinde gerekse de ülkemizde çokça tartışılmakta olan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ülke kendi iç yasal düzenlemelerinde kürtaja ilişkin çeşitli sınırlamalar getirmişler ve konuyu tartışırken veya yasalaştırırken duruma üç temel noktadan yaklaşmışlardır. Bunlardan ilki kadının isteyerek olan bir birlikteliğinden sonra meydana gelen istenmeyen bir gebelik durumunda, bir diğeri ise ensest, tecavüz, gibi durumlarda kürtajın olabirliği üzerinedir. Bir üçüncü tartışma da özellikle annenin sağlığını tehdit eden bir sorunun varlığı durumunda veya bebeğin sağlığı ile ilgili olarak gebeliğin sonlandırılması ile ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. En ciddi tartışmalar özellikle ilk maddeye ilişkin yürütülmekte, ikinci ve üçüncü durumlar için ise kürtaj konusunda en muhafazakâr çevreler bile konuya daha ılımlı yaklaşabilmektedirler. Türkiye’de de özellikle son günlerde tartışma yeniden alevlenmiş, kürtaja ilişkin birçok siyasi yapı, sivil toplum örgütü ve meslek odası fikirlerini açıklamışlardır. Kürtaj ile ilişkin yapılan bu tartışmalarda, kürtajın engellenmesine ilişkin, çok ciddi insan hakları ihlallerini de içeren önlemlerin (ikna odaları, kürtaj videoları izlettirme gibi) konuşulmaya başlandığı görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanları açısından konuya bakıldığında sosyal hizmet mesleğinin en temel değerlerinden birisi olan “kişilerin kendi kaderlerini tayin hakları” çerçevesinde konunun değerlendirilmesi ve bir mesleki duruşun sağlanması oldukça önemlidir. Bu makalede, son dönemde Türkiye’de var olan tartışmalar ve yasa tasarısı hazırlıkları da örneklenerek konu hem kürtaj öncesinde hem de sonrasında sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rolleri çerçevesinde tartışılacak ve sosyal hizmet uzmanları açısından hem mesleki etik rol ve sorumluluklar hem de temel insan hakları çerçevesinde nasıl bir duruş belirlenmesi gerektiği ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kürtaj, kadına yönelik şiddet, kadın hakları, sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanı, etik.

**A SPECIAL KIND OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND A CURRENT DEBATE IN
TURKEY: THE ABORTION LAW AND THE ETHICAL DILEMMA OF THE SOCIAL
WORKERS**

Abstract

Abortion is a subject that is often debated both in the world and in our country. All countries imposed some restrictions on abortion in their own internal legal regulations and approached the situation from three main points while discussing and legislating the subject. First of them is about the possibility of abortion in case of an undesired pregnancy resulting from a voluntary intercourse of women, another one is about possibility of abortion in case of incidents such as incest, rape etc. The third argument is about termination of pregnancy in case of a problem especially putting the life of the mother in danger or in connection with the health of the baby. The most serious debates are made about the first point and even the most conservative people have a more moderate approach to abortion for the second and third situations. The debates flared up in Turkey especially recently; many political bodies, nongovernmental organizations, and trade associations told their opinions about abortion. It is observed that these debates about abortion have started to involve precautions including very serious violations of human rights related to prevention of abortion (such as persuasion rooms, having people watch abortion videos etc.). From the point of view of social workers, it is very important to evaluate the subject within the framework of “personal self-determination rights”, which is one of the most basic values of the social work, and a professional stand must be formed. This article will discuss the subject within the framework of professional roles of social workers both before and after abortion by giving examples from the recent debates in Turkey and the preparations for the law draft, and try to explain both professional roles and responsibilities in terms of social workers and the stand that must be taken in line with basic human rights.

Key Words: Abortion, violence against women, women rights, social work, social worker, ethic.

Giriş

Sosyal hizmet uzmanları özellikle son yıllarda birçok etik ikileme birlikte yaşamaya alıştılar. Sosyal Refah sistemlerindeki büyük oranda çözülme, sosyal devletten atılan geri adımlar ve toplumun da bunun dışında kalamayan sosyal hizmet uzmanlarının da muhafazakârlaşmaya başlaması belki de bunun en önemli etkenlerinden. Bu

“muhafazakârlık” sorunu mesleğin her uygulama alanında kendisini ne yazık ki gösteriyor. Örneğin, son günlerde kürtaj tartışmalarında görüldüğü gibi.

Kürtaj tartışmasının genel olarak iki boyutta ilerlediği görülebilir. Bunlardan birincisi özellikle tecavüz, ensest, ergen hamileliği gibi konularda ne yapılması veya nasıl tavır alınması gerekliliği, diğeri de yetişkin bir kadının kendi isteğiyle yaşadığı bir beraberlikten sonra karşı karşıya bulunduğu istenmeyen bir gebelik durumunda sosyal hizmet uzmanının nasıl tavır alması gerektiği. Bunlara bir de doğacak çocuk ve annenin sağlık durumunu da ekleyerek belki bir üçüncü yol da açılabilir.

Yine tartışmalara baktığımızda genellikle tecavüz, ensest gibi durumlarda kürtajın olabilirliği konusunda bir uzlaşma yakalanmış gibi. Sağlıkla ilgili problemliler durumlarda da öyledir. Fakat sorun yetişkin bir kadının isteyerek yaşadığı bir birliktelikten olma istenmeyen bir gebelik noktasına gelince kürtaj tartışmaları alevleniyor ve büyük oranda tıkanıyor. Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki bu sadece bizde olan bir tartışma ve tıkanıklık değildir. Neredeyse tüm dünyada durumun benzer olduğu, internetten yapılan ufak bir araştırmada bile görülebilmektedir.

Türkiye’de Yasal Durum ve Yeni Yasa Tartışmaları

Kürtaj ülkemizde 1965 yılında yasal hale gelmiş 1983 yılında da 10 hafta süre ile sınırlandırılmıştır. Var olan yasal düzenlemeler çerçevesinde ülkemizde evli bir kadın 10 haftaya kadar eşinin rızasıyla, yasal olarak evli olmayan bir kadın kendi isteği ile ve 18 yaşından küçük ise aile rızası veya özel durumlarda mahkeme kararı ile bir kadın doğum uzmanına kürtaj yaptırabilmektedir.

Geçtiğimiz günlerde, tartışmaların başlangıcında kürtaj ile ilgili sürenin neredeyse dört haftaya kadar indirilmesi gündeme getirilmiş, konu ile ilgili geniş bir kamuoyu oluşturma çabaları gözlenmiş, hatta yine bu konu ile ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığından bile görüş alınmıştır. Kürtaj tartışmalarının politik ve dini tarafını bir kenara bıraksak bile tüm bu tartışmaların her kadını potansiyel bir katil gösterme

(özellikle kürtaj yanlısı olanları) ve etiketleme yönünü burada vurgulamakta yarar vardır.

Özellikle Kadın Örgütlerinin büyük muhalefetine konu olan tartışmalar ve yasal düzenleme hazırlıkları bu yazının yazıldığı günlerde biraz daha farklı bir noktaya evrilmiş durumda. Şu anki yasa hazırlığı en azından kürtaj süresini 10 hafta olarak korumakta. Fakat bunun yanında farklı sınırlamalar getirilmekte. Bunlardan en önemlileri 2-4 gün arası bir bekleme süresinin ve kürtaj öncesi bir heyet tarafından kadına danışmanlık hizmeti verilmesi gerekliliğinin tasarıya eklenmesidir. Ayrıca isteyen hekime kürtaj yapmama hakkının tanınması da kürtajın özellikle daha küçük şehirlerde fiili bir yasağa dönüşme ihtimalini gündeme getirmektedir. Bunlar biraz daha ehveni şer tedbirler. Konuşulan tedbirler arasında neresinden baksanız psikolojik şiddet olarak adlandırabileceğiniz kürtaj yaptırmak isteyen kadınlara kürtaj videoları izletilmesi veya bebeğinin kalp sesini dinleterek kürtajdan vazgeçirilmeye çalışılması gibi yöntemler de son zamanlarda dillendirilmekte. Ve yine tüm bunların “üreme sağlığı ve çocuk istismarı” adı altında bir yasa tasarısı ile gündeme gelmesi ve aynı yasa tasarısı içeriğinde, çalışan kadınların doğum izninin 24 haftaya çıkartılması yolu ile tepkilerin azaltılmaya çalışılması ise ironi olarak değerlendirilebilir.

Tüm bunlarla birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Kürtaj konusuna nasıl baktığı da aslında önemli görülmektedir. Özellikle kurulduğu günden bugüne kadar kadın ve aile konusunda kendisini oldukça öne çıkaran bakanlık, tartışmaların başından bu yana çok net bir duruş ortaya koymaktansa diğer bakanlıklarla yapılan ortak çalışmalarını adres göstermekte ve ortak bir noktanın bulunabileceğine vurgu yapmaktadır. Fakat buna rağmen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı eğitim programları içerisinde (Aile Eğitim Programı ve Evlilik Öncesi Eğitim Programı, 2012) kürtajın sadece anne veya bebeğin sağlığı ciddi tehlikede iken yapılması uygun bir yöntem olduğu açıklıkla yazılmaktadır. Bunun yanında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bu yayınlarında ısrarla kürtajın sadece olası risklerinden bahsedilmekte

işin diğer boyutu (aşağıda daha detaylı tartışılacağı üzere kadınlar için yasal ve sağlıklı kürtaj savunucularının argümanları) tamamen yok sayılmaktadır.¹⁵

Diğer yandan Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası belgelere bakıldığında da var olan yasa tartışmalarının bu imzalarla çeliştiği rahatlıkla ifade edilebilir. Dahası şu an halen ülkemizde yasal bir hak olan kürtajın, resmi söylemlerin ve ülkede artarak devam eden muhafazakâr eğilimlerin de etkisiyle gitgide devlet hastanelerinde yaptırılmasının imkânsız hale geldiğini vurgulamak gerekir (Moroğlu, 2012).

Kürtajı Savunmak veya Karşı Çıkmak

Dünyanın çeşitli ülkelerindeki yasal düzenlemelere bakıldığında da 8 hafta ile 24 hafta arasında çeşitli süreler karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Fransa'da 12 haftaya kadar her kadın kendi rızası ile kürtaj yaptırabiliyorken, İtalya'da bir gerekçe göstermeden kürtaj yaptırmanın neredeyse imkânsız olduğu görülmektedir. Yunanistan'da ise kadınlar doktor raporu ile 24 haftaya kadar kürtaj yaptırabiliyorlar.

Kürtaja yönelik toplumsal tutumlara baktığımızda 1990 yılından bu yana yapılan değerler araştırmasının iyi bir veri olduğu söylenebilir (BETAM, 2011). 2008 araştırma sonuçlarına göre eğitim düzeyi ile kürtaja karşı tutum arasında güçlü bir ilişki var ve eğitim arttıkça kürtaj belirgin bir biçimde daha fazla onaylanıyor. Fakat en yüksek eğitim düzeylilerde bile alternatif bir doğum kontrol yöntemi olarak kürtajı onaylayanların oranı yarıdan azdır. Ancak anne evli değilse, o zaman yüksek eğitimlilerin yaklaşık yarısı kürtajı onaylıyor. Birey için dinin önemi arttıkça kürtaja olan destek azalıyor. Kişinin hayatında tanrının önemi arttıkça kürtaja olan destek azalıyor. Siyasal ideoloji soldan sağa doğru gittikçe kürtaja karşıtlık artıyor. 2011 yılına bakıldığında ise, dindarlık yükseldikçe kürtajı yanlış bulma eğiliminin arttığı, eğitim düzeyi yükseldikçe kürtajı yanlış bulma eğiliminin azaldığı, gelir düzeyi yükseldikçe kürtajı yanlış bulma eğiliminin azaldığı gösterilmektedir. Bu çalışmada cinsiyetin,

---

¹⁵ <http://www.aep.gov.tr/>

yaşın, kentte veya kırdaki yaşamanın ve sol-sağ cetvelindeki konumun etkileri ise istatistiksel anlamlılık düzeyine erişemiyor.

Kürtajı savunanların argümanlarına genel çerçevede baktığımızda, kadınların seçme özgürlüğünün ve kendi kaderini tayin hakkının öncelikli bir gerekçe olduğunu görebiliyoruz (Feminist hareket ve özelde feminist sosyal hizmet teorisinin bu konudaki duruşu da benzer olmakla birlikte aşağıda daha ayrıntılı olarak tartışılacaktır). Bunun yanında özellikle kürtajın yasaklanması ile artarak yaşanması, muhtemel yasa dışı kürtajların ve kadınların kendi kendilerine yapmaya çalışacakları sağlıksız kürtajların hem kadın hem de doğması muhtemel çocuk açısından getireceği ciddi sağlık sorunları, kürtaj taraftarlarının önemli bir argümanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak da hiçbir doğum kontrol yönteminin tam olarak güvenli olmaması ve kimi ülkelerdeki ciddi nüfus sorunları da kürtaj taraftarları tarafından vurgulanmaktadır (Zastrow, Kirst-Ashman, 2010). Bunların yanında kürtajın serbest bırakılması ile suç oranlarındaki düşüş arasında bir bağ kuran çeşitli teorilerin varlığından da burada söz etmek gerekir (Donohue, 2001).

Kürtaja karşı çıkanlar ise anne hakları gibi fetüsün de hakları olduğu görüşünü öne çıkartmaktadırlar. Bu noktada kadının kendi kaderini tayin hakkı gibi bir argümanın bencilce olduğunu ifade eden kürtaj karşıtları, bu kararın anne tarafından verilen bencilce bir karar olduğunu ve sonuçları açısından bakıldığında aile kurumunu zedeleyeceğini ifade etmektedirler. Son ve belki de en önemlisi her ne olursa olsun kişilerin dini inançlarına olan bağlılıkları, kürtaja karşı olan tavırlarında kendisini göstermektedir (Zastrow, 2010).

Tüm bunlar tartışılırken konu ile ilgili meslek örgütleri nerede duruyor bakmak gerekiyor. Çok fazla ses getirmese de kimi meslek örgütlerinin konu ile ilgili açıklamalarını internette ufak bir araştırma yaparak da bulmak mümkün. Örneğin İstanbul Barosu yaptığı bir açıklama ile kürtajın kadının en temel insan haklarından birisi olduğunu vurgulamış ve her türlü yasaklamaya karşı çıkmıştır.¹⁶ Yine Türk

---

¹⁶ <http://www.istanbulbarosu.org.tr/detail.asp?CatID=1&SubCatID=1&ID=7675>

Tabipler Birliği bir açıklama yaparak kürtaj ile ilgili tıbbi tartışmalara da taraf olduğunu vurgular bir dille kürtaj yasağına karşı olduğunu ifade etmiştir.¹⁷ Bunların yanında Türk Psikiyatri Derneği ve Uluslararası Af Örgütü gibi çeşitli meslek örgütleri veya kurumlar benzer açıklamalarda bulunmuş ve birçok meslek örgütü veya sivil toplum örgütü de “Başbakanın ve hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliğini, kadın bedenini, doğurganlığını ve cinselliğini hedef alan politikalarına sonuna kadar hayır diyoruz!” başlıklı bir bildiriye ortak imzacı olmuşlardır.¹⁸

Kürtaj ve Sosyal Hizmet Uzmanı

Kürtaj ve sosyal hizmet uzmanı tartışmasına bakıldığında Feminist sosyal hizmetin konuya bakış açısı ayrı bir biçimde ele alınmaya değer görülmektedir. Feminist sosyal çalışma genel olarak bakıldığında kadın ve erkek arasında var olan toplumsal eşitsizliği temel alarak kadınların yaşadıkları ayrımcılıkları ve eşitsizliklerin yapısal nedenlerini anlamaya ve bunu ortadan kaldırmaya çalışır (Öztürk, 2013). Yine feminist kuram açısından kutsal aile değerleri yerine kadın erkek arasında yeniden tanımlanmış eşitlikçi ve özgürlükçü bir ilişki temel alınmakta ve feminist sosyal çalışma bunun üzerine bina edilmektedir (Öztürk, 2013). Feminist sosyal hizmet teorisi, kadınların üreme sağlığı ve üreme haklarına bütüncül bir bakış getirmektedir. Aynı zamanda, tüm kadınların aile planlaması yöntemlerine ve kürtaja koşulsuz ve sağlıklı bir biçimde ulaşabilme hakkını, gerek lezbiyen kadınların gerekse de evlenmemiş yalnız kadınların bir çocuğa sahip olma ve çocuk yetiştirme hakkına sahip olabilmesi açısından sperm bankalarının ulaşılabilir kılınmasını gündemlerinin ön sıralarına almaktadırlar (Dominelli, 2002).

Sosyal Hizmet Uzmanları genel olarak bu tartışmanın neresinde durmaktadır? Hendershot ve Grimm’in araştırmalarında sosyal hizmet uzmanlarının sadece yaklaşık %60’ının, herhangi bir sağlık sorunu yokken (kadın evli değilse, daha fazla çocuk

¹⁷ <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/kurtaj-3574.html>

¹⁸ <http://www.kurtajyasaklanamaz.com/kategori/kurumsal-imzalar>

istemiyorsa veya daha fazla çocuğa bakamayacağını düşünüyorsa) kürtajı onayladığını göstermişlerdir (1974). Sosyal hizmet uzmanlarının yaklaşık dörtte birinin böyle durumlarda kadının kürtaj yaptırmasının kesinlikle onaylanmadığı araştırmada ortaya konmaktadır. Yine aynı araştırmada, bir tecavüz durumunda bile kürtajı onaylayan sosyal hizmet uzmanı oranı sadece %88'de kalmaktadır. Kalan %12'lik grup ise bu soruya cevap vermemiş veya kesinlikle böyle bir durumda bile kürtajı onaylamadığını ifade etmiştir. Sosyal hizmet uzmanları açısından en büyük görüş birliği, annenin sağlığı söz konusuysa sağlanmış ve sadece katılımcıların %0,5'i böyle bir durumda bile kürtaja karşı çıkmıştır. Aynı araştırma bize kadın sosyal hizmet uzmanlarının ve daha genç katılımcıların kürtaj konusuna daha olumlu baktıklarını göstermektedir.

Daha yakın tarihli bir araştırmada ise, sosyal hizmet öğrencilerinin %23'ünün kürtajı cinayet olarak gördükleri ortaya koyulmuştur (Akers vd., 2008). Aynı zamanda araştırmacılar, dini inanca bağlılık ile kürtaja karşı olma arasında bekledikleri gibi bir pozitif ilişki olduğunu görmüşlerdir. Sosyal hizmet uzmanları ile ilgili yapılan başka bir çalışmada da, sosyal hizmet uzmanların dini inanışları ile mesleki tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir (Smith-Osborne ve Rosenwald, 2009). Araştırmacılar bu çalışmalarında özellikle dini inanç ile gerek eşcinselliğin yasallaşması ve eşcinsel hakları konusunda gerekse de kadınların kürtaj hakkı konusunda negatif bir korelasyon olduğunu göstermişlerdir. Buradan çıkartabileceğimiz en önemli sonuç aslında, toplumun bir parçası olan sosyal hizmet uzmanlarının tutumları konusunda mesleki rollerini öne çıkarmakta zorlandıkları ve bu araştırmaların bulgularıyla 2008 ve 2011 yıllarında yapılan Değerler Araştırmaları arasındaki ciddi benzerliktir.

Tam da bu noktada sosyal hizmet uzmanları önemli bir meydan okumayla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kişisel değerler mi yoksa mesleki etik ilke ve sorumluluklarımız, bir başka ifadeyle, profesyonel değerler mi uygulamalarımızda bizleri yönlendirecektir. Hemen tartışmanın başında Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin yayınlamış olduğu Sosyal Hizmet Uzmanı'nın Etik İlke ve Sorumluluklarına bakmak bu tartışma esnasında ufukumuzu açabilir (Shuder, 2002). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik İlke ve Sorumluluklarının en önemlilerinden birisi, müracaatçıların kendi kaderini tayin

hakkına inanmak ve bunu desteklemektir. Bu ülkemizde de dünyadaki diğer mesleki etik kodlarda da bu şekilde ifadesini bulan en temel etik ilkelerden birisidir.

Bunun yanında özellikle dünya ölçeğinde yaşanan tartışmaların etkisiyle Amerika Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW, 2006) 2006 yılında kürtaja ilişkin bir politika belgesi yayınlamıştır. Bu belgede Birlik özetle:

- İsteyen tüm kadınların sağlıklı koşullarda ve insan onuruna yakışır bir biçimde kürtaj hizmetine ulaşma hakkı olduğunu,
- Hükümetlerin kürtaja ilişkin tüm yasaklamalarının karşısında olduğunu ve kabul etmeyeceğini,
- Yine hükümetlerin kürtaj öncesi zorunlu bekleme süreleri ve/veya zorunlu danışmanlık alma gibi uygulamalarının karşısında olduğunu net biçimde açıklamıştır.

Her ne kadar kürtaja karşı duruş sergileyenler bunun etik dışı bir davranış olduğunu vurgulasalar, aile ve din kurumunu öne çıkarsalar, kürtaj ve sonrası için kadını yargılayıcı ve suçlayıcı bir tutum içinde olsalar da, konuyu objektif bir noktadan incelemek ve olası kürtaj yasağının ve/veya fiilen kürtaj yasağı anlamına gelecek çeşitli sınırlandırmaların sonuçlarının da bizler tarafından iyi düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereklidir. Öncelikle yukarıda da tartıştığımız mesleki etik ilkelerinin en önemlilerinden olan kadının kendi bedeni üzerindeki karar hakkını, kendi kaderini tayin hakkını savunmak sosyal hizmet uzmanlarının en önemli görevlerinden birisi olarak düşünülmelidir. Bunun yanında bu yasakla birlikte artacak olan yasa dışı kürtajlar veya kadınların kendi başlarına uygulayacağı yöntemler ve bunların sonuçları sosyal hizmet mesleğini doğrudan ilgilendirmektedir. Bu noktada kürtaj ile ilgili var olan durumu savunmak bir yerde kadının yaşam hakkını savunmak olarak bile görülebilir. Sağlıklı bir ortamda yapılan bir kürtajın anne için yaşamsal riskinin sadece 100000’de 0,2 ile 1,2 arasında olduğu bilinmektedir (Columbia University, 2012). Fakat olası bir yasal düzenleme sonrası kadınların yasa dışı ve sağlıksız yollara itilmesi ile bu oranın ne kadar yükselebileceğini tahmin etmek çok da zor değildir.

Sosyal hizmet uzmanlarının kürtaj konusundaki mesleki rollerine baktığımızda; Zastrow ve Kirst-Ashman dört temel mesleki rol tanımlamıştır (2010). İlk olarak sosyal hizmet uzmanının muktedir kılıcı (enabler) rolünden bahsedilebilir. Sosyal hizmet uzmanı kürtaj yaptırmak isteyen veya ne yapacağı konusunda henüz tam bir karar verememiş bir kadın ile karşı karşıya geldiğinde kadının kendi kararını alabilmesi konusunda kendisini güçlendirmesi ve karar verebilmesi konusunda desteklemelidir. Bir diğer mesleki rol ise eğitimci (educator) rolüdür. Burada sosyal hizmet uzmanının kadına ve/veya aileye kürtaj süreci, yöntemleri, olası sonuçları ve bundan sonraki istenmeyen hamileliklerden korunmak için geçerli doğum kontrolü yöntemleri ile ilgili bilgilendirmeler yapması esastır. Sosyal hizmet uzmanının üçüncü mesleki rolü aracılık (broker) olarak ifade edilebilir. Burada temel amaç kadın ile ihtiyaç duyulan hizmetleri bir araya getirebilmektir. Bir başka ifade ile kadın ile uygun hizmeti buluşturmadır. Bu hizmetler bir sağlık merkezi olacağı gibi kürtajın yapılmadığı durumlarda çocuğu evlatlık verme gibi seçeneklerin de değerlendirilebileceği sosyal hizmet kuruluşları olabilir. Ve son olarak da hemen her konuda olduğu gibi sosyal hizmet uzmanının savunuculuk (advocate) rolünden bahsetmek gerekir. Özellikle yukarıda da savunulduğu noktada sosyal hizmet uzmanının, kadının kendi kaderini tayin hakkının korunması, hükümetlerin kürtajı engelleyici veya sınırlandırıcı tutumlarına karşı mücadele bu konuda en önemli mesleki rol olarak düşünülmektedir.

Yine sosyal hizmet uzmanlarının özellikle kürtaj sonrasında önemli görevleri olduğunu da unutmamak gerekir. Literatür incelendiğinde; kürtaj sonrası gerek kadında, gerekse erkekte çeşitli psikolojik sorunların yaşanabileceği öngörülmektedir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2010). Özellikle kadınlarda kürtajdan sonra yaşanabilecek en önemli sorun olarak travma sonrası stres bozukluğunun bir türevi olarak kürtaj sonrası stres bozukluğu (Post Abortion Stress Disorder, PASS) karşımıza çıkabilmektedir. Barnard kürtaj olan kadınlarda üç ile beş yıl içinde travma sonrası stres bozukluğu semptomları gösterme oranını %19 olarak bildirmiştir (1990). Sosyal hizmet uzmanlarının bu noktada mikro ve mezzo boyutta çeşitli çalışmalar yapması, kadını ve aileyi güçlendirecek çalışmalar yürütmesi önemlidir. Yine bu noktada da sosyal hizmet uzmanının danışmanlık rolü, klinisyenlik rolü ve aracılık rolü karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Kürtaj her dönem dünyada en çok tartışılan konulardan olmakla birlikte ülkemizde de son günlerde yeni yasal düzenleme önerileri ile birlikte sıkça tartışılmaya başlanmıştır. Sosyal hizmet uzmanları açısından konunun mesleki ve etik boyutta tartışılması ve mesleki uygulamalara profesyonel kavramların yön vermesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Toplumun bir parçası olarak sosyal hizmet uzmanının kişisel değerleri ile profesyonel değerlerinin çatışması özellikle kürtaj gibi konularda karşımıza daha fazla çıkmaktadır.

Kürtaj ve devletin kürtaja yaklaşımı konusunda sosyal hizmet uzmanının mesleki rollerinden savunuculuğun, eğitimciliğin, aracılığın, muktedir kılıcılığın, klinisyenliğin ve danışmanlığın öne çıktığını söylemek mümkündür. Bu noktada kürtaj ile ilgili derinlemesine bilgili olmak, öncesi ve sonrasındaki sorunlarla başa çıkabilmek açısından sosyal hizmet uzmanları için oldukça önemlidir.

Yine sosyal hizmet uzmanları olarak yukarıda da saydığımız çeşitli etik kodlar ve ilkeler çerçevesinde kürtaj konusundaki duruşun netleştirilmesi ve gerekirse ülke içinde bir politika bildirgesi ile açıklanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Yukarıda da açıklanan sebeplerden sosyal hizmet uzmanlarının kürtaj konusundaki temel duruşlarının kadının kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde belirlenmesi gerektiği ve yine yukarıda anılan sebeplerden şu an tartışılan yasa metninin özellikle bekleme süresi, zorunlu danışmanlık ve hekimlere tanınan kürtaj yapmama hakkı ve kadına yönelik ciddi psikolojik şiddet içeren kalp sesi dinletme ve kürtaj videoları izletme gibi maddelerine kesinlikle karşı çıkılması gereklidir. (Cnntürk, 2012) Yine tüm bunların yanında doğum izninin arttırılması gibi kadınlar açısından oldukça önemli ve sonuna kadar savunulması gereken bir madde ile diğer maddelerin ayrıştırılarak farklı yasalar halinde görüşülmesi gerekliliği de kuşkusuz ki en önemli savunulacak noktalardan biridir.

Burada birçok noktada olduğu gibi mesleki profesyonelleri yetiştiren sosyal hizmet okullarına büyük bir görev düşmektedir. Bugün eğer akademik ortamlarda yetişen

sosyal hizmet uzmanları kürtaj gibi konularda tutumlarını toplumun diğer kesimlerinden farklılaştırıyor ve mesleki etik kodların öne çıkardığı ilkelerle uyuşamıyorlarsa, yukarıda saydığımız birçok mesleki rolü (savunuculuk gibi) hayata geçirmede etkin birer meslek elemanı olacaklarını ifade etmek oldukça zor gözükmektedir.

Kaynaklar

ASPB (2012). Aile Eğitim Programı, <http://www.aep.gov.tr/>, 11.04.2013.

Akers, L. S., Ely, G. ve Sparkes, L. D., (2008). Social Work Student Attitudes Toward Abortion, <http://www.uky.edu/programs/CREEK/Papers.html>, 09.03.2013.

Barnard, C., (1990). “The Long-Term Psychological Effects of Abortion”, Portsmouth, N.H: Institute for Pregnancy Loss.

BETAM (2011). Türkiye’de ve Dünya’da Değerler Araştırması, <http://betam.bahcesehir.edu.tr/tr/wpcontent/uploads/2012/05/ArastirmaNotu1331.pdf>, 08.05.2013.

CNNTURK (2012). <http://www.cnnturk.com/2012/saglik/08/16/kurtaj.isteyen.kadina.bebegin.kalp.sesi.dinletilecek/673247.0/index.html>, 28.08.2012.

Columbia University (2012). <http://www.columbia.edu/itc/hs/pubhealth/modules/reproductiveHealth/abortion.html>, 24.07.2012.

Dohoue, J. J. ve Lewitt, S. D., (2001). “The Impact Of Legalized Abortion On Crime”, *Quarterly Journal Of Economics*, 116 (2), 379-420.

Dominelli, L., (2002). *Feminist Social Work Theory and Practice*, Palgrave, New York.

Hendershor, G. E. ve Grimm, J. W., (1974). “Abortion Attitudes among Nurses and Social Workers”, *Amerikan Journal Of Public Health*, 64 (5), 438-441.

İstanbul Barosu (2012). “Üreme Sağlığı Yasa Tasarısı Hakkında Basın Duyurusu”, <http://www.istanbulbarosu.org.tr/detail.asp?CatID=1&SubCatID=1&ID=7675.>, 23.07.2013.

“Kürtaj Yasaklanamaz”, (2013). <http://www.kurtajyasaklanamaz.com/kategori/kurumsal-imzalar.>, 14.03.2013.

Moroğlu, N., (2012). “Kadınların Sağlıklı ve Güvenli Koşullarda Kürtaj Hakları Kısıtlanamaz; Karar Kadınlarındır”, www.tukd.org.tr/dosya/Istanbul_Barosu_14_Temmuz.ppt., 17.04.2013.

National Association of Social Workers (2006). *Family Planning And Reproductive Health 2006–2009* (7 b.), Washington, DC: NASW Press, 144.

Öztürk, A. B., (2013). “Kadına Mücadelede Neredeyiz? Feminist Sosyal Çalışma Bağlamında bir Değerlendirme”, Edt. Acar, H., Negiz, N., ve Akman, E., Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleri ile Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları (s: 195-206), Ankara: Maya Akademi.

Shuder (2002). Sosyal Hizmet Uzmanının Etik İlke ve Sorumlulukları, <http://www.shudernegi.org/etikilkeler.htm.>, 14.04.2013.

Smith-Osborne, A. ve Rosenwald, M., (2009). “Exploring The Relationship Between Religiosity And Political Deology Among Social Workers”. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work*, 28, 393–404.

TTB (2012). “Kadınların Sağlıklı ve Güvenli Koşullarda Kürtaj Hakları Kısıtlanamaz; Karar Kadınlarındır”, <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/kurtaj-3574.html.>, 18.01.2013.

Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. K., (2010). *Understanding Human Behavior and Social Environment*, Belmont CA: BrookesCole.

BİR SAĞLIK SORUNU OLARAK AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE “EKOLOJİK YAKLAŞIM”

Yrd. Doç. Dr. Filiz YILDIRIM

Arş. Gör. Duygu ÖZTAŞ**

Prof. Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU***

Özet

Aile içi şiddet insan haklarının ihlal edilmesi bağlamında küresel bir sorun olmanın yanı sıra aile bireylerini, aile dinamiklerini ve dolayısıyla toplumu tehdit eden önemli bir halk sağlığı sorunudur. Bilindiği gibi şiddet içeren davranışların kültürel kabulü, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak kadına ve kız çocuklarına atfedilen değer gibi pek çok faktör toplumsal alanda şiddet davranışını meşrulaştırmaktadır. Bunun yanı sıra biyolojik, psikolojik ve sosyo-ekonomik pek çok faktör aile içinde şiddet davranışının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aile içi şiddet öncelikle şiddete maruz kalan, şiddet uygulayan ve şiddete tanık olan aile bireylerinin sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle yaşam enerjisini tüketen, mental ve fiziksel sağlığı tehdit eden ve öz güveni yok eden aile içi şiddet; kalıcı yaralanmaya, kronik ağrıya, fiziksel engele, alkol ve madde bağımlılığına, çok sayıda hastalık riskini arttıran bir travma sürecine dönüşebilmekte ve hatta ölüme neden olabilmektedir. Bu çalışmada şiddetin ortaya çıkış koşullarını, bu koşulların birbiri ile ilişkisini, şiddetin nedenlerini ve aile sağlığı üzerindeki etkilerini açıklamak amacı ile bireysel faktörlerin yanı sıra çevresel faktörler de göz önünde bulundurularak ekolojik yaklaşım temel alınmıştır. Sonuç olarak şiddet gören, uygulayan ve şiddete tanık olan aile bireylerinin korunması ve şiddetin aile sağlığı üzerindeki etkilerinin en aza indirilmesi için ekolojik yaklaşımın temel alındığı çeşitli araştırma sonuçlarına dayalı olarak çözüm önerileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile içi şiddet, sağlık, ekolojik model.

“ECOLOGICAL APPROACH” TO PREVENT DOMESTIC VIOLENCE AS A HEALTH ISSUE

Abstract

· Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, fyildirim@ankara.edu.tr

** Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, dkaratas@health.ankara.edu.tr

*** Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, hablemit@gmail.com

Domestic violence is a public health issue which threatens family members, family dynamics and thus community as well as in the context of violation of human rights. Domestic violence is legalized among society due to the cultural acceptance of violent behaviors, gender discrimination that affects values of women and girls, and many more similar factors. Moreover, many biological, psychological and socio-economic factors lead to violent behaviors in the family. Domestic violence primarily affects the health of individuals who are exposed to violence, practice violence and witness violence. Domestic violence may consume life energy, threaten mental and physical health, and destroy self-confidence. Thus, it may cause permanent injury, physical disability, abuse of substance and alcohol and turn into a process of trauma which increases the risk of several illnesses. And also it may bring about death. The aim of this study is to explain the reasons of violence circumstances and to correlate relationships between these circumstances and to identify the reasons of violence by using the ecological approach as a base. As a conclusion, the solution suggestions which are based on the results of various academic researches by adopting the ecological approach were discussed with the aim of minimizing the effects of violence and to prevent the family members who are exposed to violence, practice violence and witness violence.

Key Words: Domestic violence, health, ecological model.

Giriş

Aile içi şiddet, insan haklarının ihlal edilmesi bağlamında küresel bir sorun olmanın yanı sıra aile bireylerini, aile dinamiklerini ve dolayısıyla toplum sağlığını ve yaşam kalitesini tehdit eden önemli bir halk sağlığı sorunudur (Dahlberg ve Krug, 2002). Kız çocuklarının öldürülmesi ve kasıtlı ihmali; “namus” adı altında öldürülme; zorla evlendirilme ya da resmi nikâhsız yaşamaya zorlama, kaçırılma ve başlık parası gibi nedenlerle toplum normlarına göre çeşitli ülkelerde farklılık gösteren şiddet olgusu aile bireylerinin sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (VAWOR, 2010). Davranışa ve eyleme dönüştüğü zaman şiddet; şiddeti uygulayan, şiddete maruz kalan ve şiddete tanık olan aile bireylerinin önce sağlık durumunu bozmaktadır. Kalıcı yaralanmaya, kronik ağrıya, fiziksel engele, alkol ve madde bağımlılığına kadar çok sayıda hastalık riskini arttıran bir travma sürecine dönüşen aile içi şiddet, aile yaşamına zarar vermekte ve hatta ölüme neden olabilmektedir. Ulusal ve uluslararası verilerde de belirtildiği gibi aile içinde kadınlar ve kız çocukları, genel olarak yetersiz fiziksel ve duygusal ilgi nedeni ile *ihmale*; anlayış, sevgi ve sempati göremedikleri için *duygusal ve psikolojik*

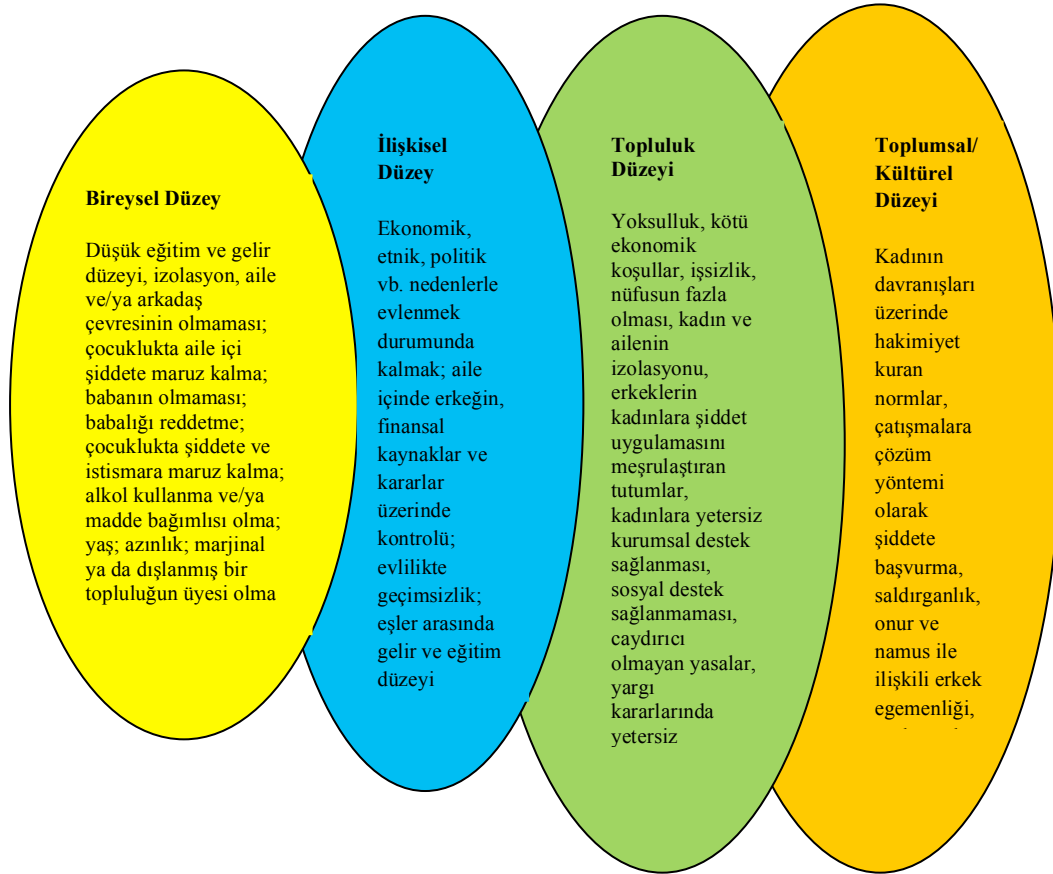
şiddete; tehdit, aşağılama, küçümseme, sindirme, bezdirme gibi *sözlü şiddete*; itip kakma, tokatlama, yaralama, dövme, yakma vb. biçimlerde *fiziksel şiddete*; fiziksel ve psikolojik şiddetin bir üst boyutu olan ensest, tecavüz ve fahişeliğe zorlama gibi çeşitli boyutlarda *cinsel şiddete* maruz kalmaktadırlar (Yıldırım, 1998). Nitekim Birleşmiş Milletler'in 2011 yılındaki 86 ülkeyi kapsayan araştırma sonuçlarına göre, kadınların %70'i fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmıştır (UN, 2011). Ülkemizde aile içi şiddet konusunda yapılan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, bu konuyla ilgili yapılmış en kapsamlı çalışma "Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması"dır (KSGM, 2009). Bu araştırma Türkiye'nin 12 bölgesindeki kentsel ve kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan kadınların aile içinde yaşamış oldukları şiddete ilişkin bilgi veren geniş çaplı bir örneklem üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya göre Türkiye'de kadınların, eşleri ya da birlikte oldukları kişiler tarafından en çok fiziksel şiddete maruz kaldıkları ve kadınlar arasında yaralanma oranının oldukça yüksek olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kadınların gerek fiziksel gerekse ruh sağlığı üzerinde şiddetin doğrudan ve dolaylı olumsuz etkileri olduğu; kadınların şiddet yaşaması ile bazı fiziksel ve ruhsal sorunlar arasında güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Fiziksel ya da cinsel şiddet yaşamış olan kadınlar arasında yaşamının herhangi bir döneminde intiharı düşünmüş olan kadınların oranının ise şiddet yaşamamış kadınların oranının 3 katı olduğu bulunmuştur (KSGM, 2009).

Bu çalışmada; bireysel ve çevresel faktörler dikkate alınarak bireyi çevresi içerisinde değerlendirme odağı ile; şiddetin ortaya çıkış koşullarını, nedenlerini ve aile sağlığı üzerindeki etkilerini belirlemek amacı ile ekolojik yaklaşım temel alınmıştır. Sonuç olarak; şiddet gören, uygulayan ve şiddete tanık olan aile bireylerinin korunması ve şiddetin aile sağlığı üzerindeki etkilerinin en aza indirilmesi için ekolojik yaklaşımın temel alındığı çeşitli araştırma sonuçlarına dayalı olarak çözüm önerileri tartışılmıştır.

Aile İçinde Şiddetin Ekolojisi

Heise tarafından geliştirilen ekolojik modelde, *bireysel (individual), ilişkisel (relationally), topluluk (community) ve toplumsal / kültürel (societal /cultural)* olmak üzere şiddete neden olan risk faktörleri 4 düzeyde açıklanmaktadır (Şekil 1.1) (1998). Buna göre *ekolojik modelin bireysel düzeyi* bireyin şiddete maruz kalma ya da şiddet uygulama riskini artıran biyolojik, demografik ve kişisel özelliklere (düşük eğitim düzeyi, izolasyon, aile ve/ya arkadaş çevresinin olmaması; düşük gelir düzeyi; çocuklukta aile içi şiddete ve istismara maruz kalma; babanın olmaması; alkol kullanma ve/ya madde bağımlısı olma; yaş; azınlık, marjinal ya da dışlanmış bir topluluğun üyesi olma) odaklanmaktadır. *Ekolojik modelin ilişkisel düzeyinde*, eş ya da diğer aile bireyleri ile olumsuz yönde gelişen ilişkilerin (ekonomik, etnik, politik vb. nedenlerle evlenmek durumunda kalmak, aile içinde erkeğin finansal kaynaklar ve kararlar üzerinde kontrolü, evlilikte geçimsizlik; eşler arasında gelir ve eğitim düzeyi farklılıkları, kadının, eşinin ailesi ile birlikte yaşaması) şiddet uygulama ya da şiddete uğrama riskini arttırdığı açıklanmaktadır. Bu bağlamda kadın ya da diğer aile bireylerine uygulanan şiddetin en önemli belirleyicisi aile içindeki çatışma ya da anlaşmazlık olmaktadır. Şiddet uygulayan kişi ya da kişilerin diğer aile bireyleri ile aynı evi paylaşması ya da rutin etkileşimler içinde olması sürekli şiddete maruz kalma ve şiddetin ortaya çıkma olasılığını arttırmaktadır. Ayrıca şiddete eğilimi olan aile üyeleri ve yakın arkadaşlar, şiddet uygulayan kişilerin şiddet davranışı göstermelerini ve şiddet içeren aktivitelere katılmalarını da etkileyebilmektedirler. *Ekolojik modelin topluluk düzeyinde* kadına ve aile bireylerine yönelik şiddet; yoksulluk, kötü ekonomik koşullar, işsizlik, nüfusun fazla olması, kadın ve ailenin izolasyonu, erkeklerin kadınlara şiddet uygulamasını meşrulaştıran ve normalleştiren tutumlar, kadınlara yetersiz kurumsal destek sağlanması ya da sosyal destek sağlanmaması, yasal yaptırımların caydırıcı olmaması, emniyet, mahkeme ve yargı kararlarını önemsememe gibi belirleyicilerle ilişkilendirilmektedir. Bu modele göre özellikle şiddet uygulayan ya da şiddet gören kişinin çevresindeki komşu, arkadaş gibi farklı toplulukların şiddete tepkisi, ekolojik modelin tüm düzeyleri üzerinde etkili olmaktadır. Nitekim komşuların sıklıkla değişmesi, nüfusun çeşitlilik göstermesi, dayanışmanın olmaması, nüfus yoğunluğu gibi göstergeler dolaylı olarak şiddet ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda yüksek düzeyde

işsizlik, asgari düzeyde kurumsal destek ve izolasyonun, şiddeti deneyimleme olasılığını artırdığı belirtilmektedir. **Ekolojik modelin toplumsal düzeyi** ise, toplumsal ve kültürel faktörlerin (kadının davranışları üzerinde hakimiyet kuran normlar, çatışmalara çözüm yöntemi olarak şiddete başvurma, saldırganlık, onur ve namus ile ilişkili erkek egemenliği, toplumsal cinsiyet temelli roller) şiddet eğilimini etkilediği gerçeğine dayanmaktadır (Heise, 1998; Johnson, 1997). Ekolojik modelin bu düzeyleri temelinde düşünüldüğünde aile içinde kadına ve aile bireyelerine yönelik şiddetin türleri ve yaygınlığı gelişmemiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde farklılık gösterirken, şiddetin kadın ve aile sağlığı üzerindeki etkileri ve sonuçları benzer olmaktadır.

Şekil 1. Ekolojik Yaklaşımına Göre Aile İçi Şiddete İlişkin Risk Faktörleri (Heise, 1998)

Bir “Sağlık Sorunu” Olarak Aile İçi Şiddet

Yapılan araştırmalarda da belirtildiği gibi kadınlar aile içinde itip-kakma, bir şeyi zorla yaptırma, tokatlama, yumruklama, fiziksel olarak zarar verme, tehdit etme, evdeki cisimleri fırlatma, kişiyi gizli takibe alma, kesici aletlerle yaralama gibi fiziksel şiddet içeren davranışlara maruz kalmaktadırlar (Akın vd., 2011; Altınay ve Arat 2007; Garcia-Moreno vd., 2012; VAWOR, 2010). Bu tür şiddete maruz kalan aile bireylerinin vücutlarında sıyrık, yara, morarma, yanık, ısırık, kemikte kırık-çıkık-çatlaklık, baş, göz ve kulakta yaralanma ve darp izleri gibi istenmeyen durumlar ortaya çıkmaktadır (Akın vd., 2011; Altınay ve Arat, 2007). Bununla birlikte aile bireylerinin kendilerini hasta hissetmeleri (illness) ya da fizyolojik hastalık (disease) riski de artmaktadır (Bilican, 2009). Şiddet, şiddete uğrayan aile bireyleri ve çocuklar üzerinde kısa ya da uzun süreli fiziksel, mental, cinsel ve üreme sağlığı problemlerine neden olabilmektedir. Nitekim şiddete uğrayan bireylerde aşırı alkol tüketilmesi, uyku ve yeme bozuklukları, anksiyete, intihar girişimi, istenmeyen gebelikler ve düşükler, cinsel ilişkiye zorlamaya bağlı olarak korunmasız cinsel ilişki sonrasında oluşan cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar görülebilmektedir (VAWOR, 2010). Ayrıca şiddete maruz kalan kadınların ve çocukların, şiddet ortamında psikolojik ve davranış problemlerini daha fazla yaşadıkları bilinmektedir. Yukarıda da açıklandığı gibi şiddetin aile bireylerinin sağlığı üzerinde ölümcül olmayan (fiziksel sorunlar, gastrointestinal bozukluklar, depresyon, kırıklar, vb.) ve şiddetin en ağır bedeli olan ölümcül sonuçlar da görülebilmektedir (Bilican, 2009). Şiddet uygulayan, şiddete maruz kalan ve şiddete tanık olan aile bireyleri (özellikle çocuklar) çoğu kez cinayet ya da intihar girişimlerinde bulunabilmektedirler (Garcia-Moreno vd., 2012; VAWOR, 2010). Şiddetin ölümcül olmayan ya da ölümcül sonuçları sadece aile bireylerini değil, aile bireylerinin yakın ve uzak çevreleri ile kurdukları ilişki ve etkileşimin kalitesini de etkilemektedir. Hatta çoğu zaman şiddete maruz kalan ve şiddete tanık olan aile bireyleri sağlığın bozulmasına bağlı olarak yaşamdan hoşnut olmamakta, toplumdan izole bir yaşam sürdürmek ya da yaşadıkları yerden sürekli başka bir yere göç etmek durumunda kalabilmektedirler.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde “Ekolojik Yaklaşım”

Ekolojik yaklaşım, şiddete ilişkin risk faktörlerinin belirlenmesi, şiddetin önlenmesi ve şiddete karşı koruma girişimleri ile müdahalelerin planlanmasında yaygın olarak kullanılmaktadır (Anders ve Christopher, 2011; Jonzon vd., 2007; Kaptanoğlu, 2012; Obasaju vd., 2009; Saunders, 2004; Stöckl vd., 2012; Zannettino, 2012). Aile içi şiddeti önlemede ekolojik yaklaşımın 4 düzeyi dikkate alınarak müdahaleler planlanmakta ve çeşitli koruma girişimlerinde bulunmaktadır. Buna göre ekolojik yaklaşımın *birinci düzeyinde (bireysel)* önleme müdahaleleri bireylerin tutum, inanç ve davranışlarını değiştirmeye odaklanmaktadır. *İlişkisel düzeyde* aile ve çocuklar, yakın arkadaş ve akranlar gibi yakın çevrenin ilişkilerinde olumlu etki sağlamaya yönelik girişimlere yer verilmektedir. *Topluluk düzeyindeki* müdahaleler ise okul, hastane, aile çevresi ve iş yeri ortamlarının aile içinde şiddete neden olan risk faktörlerini belirlemeyi ve bu ortamların olumsuz etkilerini azaltılmayı amaçlamaktadır. *Toplumsal düzeydeki* önleyici müdahaleler ise şiddet konusunda toplumun farkındalığını artırma; bu konuda sosyal politikaların geliştirilmesi; ateşli silahlar, yargı sistemi reformları gibi şiddete ilişkin kültürel, sosyal ve ekonomik faktörlere odaklanmaktadır (Sethi vd., 2004). Son yıllarda farklı ülkelerde ekolojik modelin bu dört düzeyi temel alınarak özellikle kadınların şiddete ilişkin baş etme becerileri kazanmaları için risk faktörleri belirlenmekte ve hatta müdahaleler gerçekleştirilmektedir (Anders ve Christopher, 2011; Kaptanoğlu vd., 2012; Zannettino, 2012). Örneğin Stöckl ve arkadaşları eş şiddetinin nedenlerini ve yaygınlığını belirlemek amacıyla Almanya’da bir araştırma yapmışlardır (2012). Bu çalışmada yaşlı kadınlara eşleri tarafından uygulanan fiziksel ve cinsel şiddetle ilişkili risk faktörleri ekolojik model temel alınarak belirlenmiştir. Krishnan ve arkadaşları Hindistan’ın güneyinde hamile kadınlar arasında aile içi şiddet konusunda boylamsal bir araştırma yürütmüşlerdir (2012). Bu çalışmada bireysel, durumsal (ilişkisel, aile ve topluluk) ve sosyo-kültürel faktörlere bağlı olarak hamilelik döneminde şiddetin ortaya çıkış koşullarına farkındalık geliştirmek ve şiddetle başa çıkma becerileri kazandırmak

üzere müdahale çerçevesi oluşturmak için ekolojik model, sosyal bilişsel teori ile birlikte kullanılmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre; aile içi şiddeti önlemek üzere olumlu değişimi sağlamak ekolojik modelin her bir düzeyinde gerçekleştirilecek etkili müdahaleler ile mümkündür. Ekolojik modele göre aile içi şiddeti önlemede amaç, şiddet başlamadan önce şiddeti engelleyebilmektir. Bu nedenle Dünya Sağlık Örgütü'nün de belirttiği gibi, ekolojik model temel alınarak birbirini destekleyen ve güçlendiren önleme stratejileri, şiddet davranışının nedenlerine ilişkin nitelikli araştırma ve kanıt temelli uygulama sonuçlarına dayandırılmalıdır (WHO, 2002). Şiddetin davranışa dönüşmesi üzerinde etkili olan faktörler çoklu düzeyde olduğu için yapılacak girişimlerin sistematik ve kapsamlı bir biçimde planlanması gerekmektedir. Bu anlamda ekolojik model, şiddete ilişkin risk faktörlerinin belirlenmesi ve şiddet davranışına neden olan çeşitli faktörlerin bütünlükçü bir biçimde analiz edilmesini sağlamaktadır. Ancak belirlenen her bir risk faktörünün şiddet davranışına dönüşmesi kesin olmamakla birlikte, şiddete maruz kalabilecek bireylerin şiddete karşı korunabilmesi için önlemeye ilişkin müdahalelerin bu modele dayandırılması gerektiği söylenebilir (CDC, 2009; Heise, 1998). Çünkü şiddet davranışının bireysel, ilişkisel, topluluk ve toplumsal dinamiklerinin birbirleri ile ilişkisini ortaya koyan bu modele göre şiddet, bu dört düzeydeki sadece bir faktörün sonucu olarak ortaya çıkmaz. Aksine bu modele göre; şiddet davranışı, bir bireyin şiddete ilişkin tutum, davranış ve tercihlerini etkileyen farklı düzeylerdeki faktörlerin etkisine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (WHO, 2002).

Aile içi şiddeti önleme; “şiddetin olmadığı, eşitliğe dayalı ilişkiler” kurulmasını sağlayan, “şiddete / istismara karşı” duruş sergileyen, “toplum kültürünü ve kadın haklarını destekleyen yasal ve politik çevre” oluşturmayı gerektirir. Böyle bir girişim sağlık, emniyet güçleri, eğitim, yargı, şiddete maruz kalmış olan kadınlar, kanaat önderleri, gençler, sosyal medya ve sivil toplum aktörlerinin çabaları ile mümkün olmaktadır. Çünkü şiddeti reddeden bir toplum kültürü oluşturabilmek için toplumsal farkındalığı artırmak ve olumlu yönde davranış değişimi sağlamak, böyle bir değişime

inanan bireylerin ve kurumların/kuruluşların ortak çabaları ile mümkündür (Körükçü vd., 2012; Michau vd., 2005).

Kaynaklar

Akın, A., Paksoy-Erbaydar, N., Gündoğan, S., Uysal, N., Mıhçıokur, S., Bayrakçeken, G. ve Türkçelik, E., (2011). “Kadına Yönelik Şiddete Hayır, Ankara İli Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı 2011-2015”, http://www2.bayar.edu.tr/cbukam/docs/AnkaraKY_Eylem_Planı.pdf, 24.05.2013.

Altınay, A. G. ve Arat, Y., (2007). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul: Punto Baskı Çözümleri.

Anders, M. C. ve Christopher, F. S., (2011). “A Socioecological Model of Rape Survivors’ Decisions to Aid in Case Prosecution”, *Psychology of Women Quarterly*, 35 (1), 92-106.

Bilican, V. G., (2009). “Türkiye’de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (2), 167-179.

Centers for Disease Control and Prevention (2009). “The Social-Ecological Model: A Framework for Prevention”, <http://www.cdc.gov/violenceprevention/overview/social-ecologicalmodel.html>, 24.05.2013.

Dahlberg, L. L.ve Krug, E. G., (2002). *Violence a Global Public Health Problem*, In Krug Etienne G., Dahlberg Linda L, Mercy James A, Zwi Anthony B. ve Lozano Rafael (Eds.), *World Report on Violence and Health*, Geneva: World Health Organization, 1-56.

Garcia M. C., (2012). “Understanding and Addressing Violence Against Women Health Consequences”, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77431/1/WHO_RHR_12.43_eng.pdf, 21.05.2013.

Heise, L. L., (1998). “Violence Against Women: An Integrated Ecological Framework”, *Violence Against Women*, 4 (3), 262-290.

Johnson, C., (1997). “Violence Against Women: Gender, Culture And Societies”, http://www.mdm-scd.org/files/GuidesVFF/GuideVFF_EN.pdf, 22.05.2013.

Jonzon, R., Dang-Vung, N., Ringsberg, K. C. ve Kranzt, G., (2007). “Violence Against Women in Intimate Relationships: Explanations and Suggestions For Interventions as Perceived by Healthcare Workers, Local Leaders, and Trusted Community Members in a Northern District of Vietnam”, *Scand J. Public Health*, 35, 640-647.

KSGM (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, KSGM, ICON Public Institute, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve BNB Danışmanlık Şirketi, Ankara: Elma Teknik Basım Yayıncılık.

Kaptanoğlu Y. İ., (2012). “What Puts Women at Risk of Violence From Their Husbands? Findings From A Large, Nationally Representative Survey in Turkey”, *Journal of Interpersonal Violence*, 27 (14), 2743-2769.

Körükçü, Ö. Öztunalı-Kayır, G. ve Kukulu, K., (2012). “Kadına Yönelik Şiddetin Sonlanmasında Erkek İşbirliği”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4 (3), 396-413.

Krishnan, S., Subbiah, K., Khanum, S. C., Prabha, S. ve Padian, N. S., (2012). “An Intergenerational Women’s Empowerment Intervention to Mitigate Domestic Violence: Results of A Pilot Study in Bengaluru India”, *Violence Against Women*, 18: 3, 346-370.

Michau, L., (2005). *Good Practice in Designing A Community-Based Approach to Prevent Domestic Violence*, Expert Group Meeting, UN Division for the Advancement of Women, UN Office on Drugs and Crime, 17-20 May, Vienna, Austria.

Obasaju, M. A., Palin, F. L., Jacobs, C., Anderson, P. ve Kaslow, N. J., (2009). “Won’t You Be My Neighbor?: Using An Ecological Approach to Examine the Impact of Community on Revictimization”, *Journal of Interpersonal Violence*, 24 (1), 38-53.

Saunders, D. G., (2004). “The Place of Typology of Men Who are Maritally”Violent Within A Nested Ecological Model: A Response to Holtzworth-Munroe and Meehan”, *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (12), 1390-1395.

Sethi, D., Marais, S., Seedat, M., Nurse, J. ve Butchart, A., (2004). *Handbook for The Documentation of Interpersonal Violence Prevention Programmes*, Department of Injuries and Violence Prevention, Geneva: World Health Organization.

Stölckl, H., Watts, C. ve Penhale, B., (2012). “Intimate Partner Violence Against Older Women in Germany: Prevalence and Associated Factors”, *Journal of Interpersonal Violence*, 27 (13), 2545-2564.

UN (2011). “Annual Report 2010-2011: UN Women”, http://www.unwomen.org/wpcontent/uploads/2011/06/UNwomen_AnnualReport_2010-2011_en.pdf., 26.05.2013.

VAWOR (2010). “The Facts About Domestic Violence, Violence Against Women Online Resources”, http://www.vaw.umn.edu/documents/inbriefs/domestic_violence/domestic_violence.html., 24.05.2013.

WHO (2002). “World Report on Violence and Health Summary”,

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf., 21 Mayıs 2013.

Yıldırım, A., (1998). *Sıradan Şiddet*, İstanbul: Boyut Yayınevi.

Zannettino, L., (2012). “.... There is no war here, It is only the relationship That makes us scared”: Factors having an impact on domestic violence in Liberian refugee communities in South Australia”, *Violence Against Women, Sage Journal*, 18 (7), 807-828.

TÜRKİYE’DE BELEDİYELER VE YERELDE KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİ ŞARTI KAPSAMINDA KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ

Öğr. Gör. Esin Benhür AKTÜRK^{*}

Öğr. Gör. Evin DOĞAN^{**}

Özet

Aile içi şiddet, hane içinde meydana gelen, tehdit, dayatma, kontrol içeren; psikolojik, cinsel, ekonomik, fiziksel zararlar sonucunda, insan haklarını ihlal eden her türlü eylem olarak tanımlanmaktadır. Özellikle kadının mağduriyetinin ön plana çıktığı aile içi şiddet, kadının varlığını, beden bütünlüğünü ve yaşama hakkını ortadan kaldıracak düzeye ulaşmaktadır. Şiddetin önlenmesi ve mağduriyetlerin giderilmesine dair karşı başta toplumsal alan olmak üzere siyasal, hukuksal ve ekonomik alanda bir dizi düzenleme ve işlevselleştirilmiş mekanizmalar gerekmektedir. Yerel yönetimler, şiddeti önlemeye ve mağduriyetleri gidermeye yönelik düzenlemelere ve oluşturulacak mekanizmalara ilişkin önemli bir rol üstlenme potansiyeli taşıyan birimlerdir. Avrupa’daki yerel ve bölgesel yönetimlerin yetkilerini kullanmak ve ortaklıklar oluşturmak suretiyle vatandaşları için daha fazla eşitliği hayata geçirme amacıyla hazırlanan Avrupa Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı, Türkiye Belediyeler Birliği’nin öncülüğünde gündeme gelmiştir. Cinsiyet eşitliği politikaları başta olmak üzere, şiddetin önlenmesine yönelik belediyelere sorumluluklar yükleyen şartname için Türkiye’deki belediyelerin altyapı hazırlama sürecine girmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile içi şiddet, yerel yönetimler, Avrupa Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı.

PROHIBITING VIOLENCE AGAINST WOMAN RIGHTS WITHIN TERMS EQUALITY OF MEN AND WOMAN BY LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY

Abstract

---

^{*} İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu, esin.akturk@sisli.edu.tr

^{**} İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu, evin.dogan@sisli.edu.tr

Domestic violence is defined as all kinds of actions happening in household, including danger, imposition and control; resulting in psychologic, sexual, economic, physical damages and violating human rights. Especially the domestic violence which victimization of women stands out, has reached the level eliminating the presence of women, the right to live. Social sphere being in the first place, a series of regulations in political, legal and economic fields and operationalized mechanisms are required regarding the prevention of violence and the elimination of victimizations. Local governments are units having the potential of taking an important role in terms of the regulations on preventing violence and eliminating victimizations. European Charter of Local Self Government which is prepared for the aim of putting more equality for citizens into the practice by means of exercising the local and regional authorities and constituting partnerships is brought to agenda under the leadership of Union of Municipalities of Turkey. Gender equality policies being in the first place, it has been expected that municipalities in Turkey enter into the process of preparing the basis for the charter assigning municipalities responsibilities regarding prevention of violence.

Key Words: Domestic violence, local authorities, European Charter of Local Self Government.

Giriş

Şiddet toplumsal yaşam içerisinde geçmişten günümüze karşılaşılan temel sorunlardan biridir. Zamana ve topluma göre değişebilen şiddet kavramı, daha çok baskı, zor, dayatma, aşağılama, hakaret, yok sayma, taciz, tecavüz, yaralama veya öldürme gibi eylemleri içermektedir. Etimolojik olarak bakıldığında şiddet, kuvvet, ihlal, yıkıcılık, planlılık, olumsuzlama vs. daha birçok bağlaşığı içermektedir (Dursun, 2011: 16). Şiddet, bireyin var olmak, yaşama ve beden bütünlüğünü koruma hakkını ihlal etmektedir. Aile içi şiddet ise aile içinde meydana gelen, cinsiyete dayalı, kadın üzerinde baskı ve üstünlük kurmayı amaçlayan, tehdit, dayatma, kontrol içeren; psikolojik, cinsel, ekonomik, fiziksel zararlarla sonuçlanan, kadının insan haklarını ihlal eden her türlü eylem olarak tanımlanmaktadır.

Şiddete ilişkin tanımlamalarda, -siyasal, sosyal veya kültürel alanda- “iktidar” olgusu dikkat çekmektedir. Şiddet ve iktidar birbirinden ayrı fenomenler olarak değerlendirilse de genellikle bir arada ortaya çıkmakta veya birbirini etkilemektedir. Arendt’in ifadesiyle şiddet iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıkmaktadır (Arendt, 2012: 63-

67). İktidar genel olarak, toplumsal ilişkileri yönlendiren ve belirleyen kuralların belli bir kişi veya grubun çıkarları uğruna diğerlerine dayatılması şeklinde tanımlanmaktadır. Şiddet ise iktidarın ve gücün korunması veya sürekliliğinin sağlanması için kullanılan zora dayalı yöntem olarak değerlendirilebilir. Amaç daha çok bedenler veya bireyler üzerinde “otorite” veya “hegemonya” kurmaktır. Hegemonya toplumun ekonomik, politik, kültürel ve ideolojik alanlarındaki baskınlıktır (Fairclough, 2003: 162).

Antonio Gramsci'nin hegemonya kuramı, her ne kadar sınıf temelli oluşturulmuş olsa da, özellikle baskı ve onay üzerinden tanımlandığında kadına yönelik şiddet konusunda da önem kazanmaktadır. Gramsci'ye göre, bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıf üzerinde uyguladığı etki hem baskı hem de rızaya dayalı hegemoniktir. İktidar ideolojinin dolayısıyla olanaklıdır ve hegemonya kavramında somutlaşır (Sancar, 2008: 31). Şiddette de benzer şekilde gerek bedensel gerekse düşünsel/ruhsal alanda bir hegemonya kurulması veya var olan hegemonyanın sürekliliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Yani egemenlik ve boyun eğme yani güç ilişkileri üzerinden kurulan hegemonya, kadına yönelik sözel, fiziksel veya psikolojik şiddette kendisini göstermekte ve süreklileştirmektedir. Toplumsal kuralları belirleyen erkek egemen ideolojinin de etkisiyle, erkeğin kadın üzerinde hakimiyet sağlamak amacıyla uyguladığı şiddet, bir otoriteyi kanıtlama ve egemenlik ilişkisini sürdürülme aracı olarak kullanılmaktadır.

Aile İçi Şiddet ve Yerel Yönetimler

Aile içi şiddetin kaynağına ilişkin akademik-kuramsal yaklaşımlarda ataerkil sistemden, ekonomik-siyasal yapılanmaya, inanç ve ideolojiden, insan doğasına kadar farklı tezler ileri sürülmüştür. Kültürel, yapısal veya etkileşimsel nedenlerle ortaya çıkan şiddet davranışına ilişkin, biyoloji, psikoloji, psikiyatri ve sosyoloji gibi farklı disiplinler kapsamında analizler yapılmıştır. Şiddete ilişkin farklı disiplinlerin yaptığı çözümlenmeler, şiddetin çok boyutlu ve karmaşık bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de sivil toplum örgütleri veya kadın hareketleri tarafından yapılan araştırmalar, kadına yönelik aile içi şiddetin boyutunu gözler önüne sermektedir. Örneğin, Kadın Dayanışma Vakfı’nın bir araştırmalarına göre, her 100 kadından 97’si en az bir kez şiddet görmektedir. Kadınlar aile içindeki şiddetle başa çıkmakta zorlanırken, yüzde 20’si silah, bıçak, makas gibi tehlikeli aletlerle tehdit altında yaşamlarını sürdürmektedir. (KDV-Kadın Dayanışma Vakfı, 2013) KAMER Vakfı’nın verilerine göre de, 23 ildeki merkeze 2010 yılında 3897 kişi aile içi şiddet nedeniyle başvuruda bulunmuş, çoğunlukla eş/birlikte olunan kişi veya baba/ağabey tarafından şiddet gördüğünü aktarmıştır. 2011 yılına ait veriler ise başvuru sayısının arttığını göstermektedir. Buna göre, 8389 kişinin aile içi şiddet nedeniyle başvuru yaptığı ve şiddet uygulayanların daha çok eş/birlikte yaşanan kişi ile baba/ağabey olduğu ortaya çıkmıştır. (2013) Sadece KAMER’e yapılan başvurular dahi aile içi şiddetin kadın üzerinde yarattığı mağduriyetin niceliksel örneğini oluşturmaktadır.

Aile içi şiddetin kadın üzerindeki yarattığı fiziksel veya psikolojik tahribatları dikkate alındığında toplumsal, yasal ve siyasal düzenlemelerin gerekliliği ortaya çıkacaktır. Sorunun giderilmesine yönelik eğitimle başlayan önlemler dizisi, yasal-hukuksal mevzuatların güçlendirilmesi veya sığınma evleri gibi koruma tedbirlerinin alınmasına kadar devam etmektedir. Kadın ve erkek arasında yasal ve fiili eşitliğin gerçekleşmesinin kadınlara yönelik şiddeti önlemede önemli bir unsur olduğu ayrıca özel ve kamusal alanda herkesin, özellikle de kadınların, şiddetten uzak yaşama hakkını korumak ve bu hakkı sağlamak amacıyla gereken yasal veya diğer tedbirlerin alınması gerektiği çeşitli uluslararası sözleşmelerde ifade edilmiştir.¹⁹

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi, başta merkezi yönetimler olmak üzere sivil toplum kuruluşları, demokratik kitle örgütleri, üniversiteler ve medyanın da dahil olacağı çok boyutlu mekanizmaların kurularak bütüncül bir yaklaşımın geliştirilmesini gerektirir. Oluşturulacak mekanizmalara veya örgütlenme modellerine örnek gösterilebilecek bir alan da yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler demokratikleşme ve katılımcılık açısından

---

¹⁹ Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin “Temel Haklar, Eşitlik Ve Ayrım Gözetmeme” başlıklı 4. maddesinin 1.fikrasında örnek gösterilebilir.

temel aktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Gerek örgütsel ve idari mekanizmada, gerekse de yürüttüğü hizmetlerde yerel yönetimlerin özellikle kadın erkek eşitliğini sağlayacak, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını uygulayacak kapasiteye sahiptir.

Yerel yönetimler, cinsiyet kotası ve pozitif ayrımcılık politikaları ile demokrasinin en önemli ayağını oluşturmakta ve temsilin niteliğini değiştirmeyi hedeflemektedir (Ayata, 2010: 156). Yerel yönetim birimleri bünyesinde oluşturulan eşitlik bürolarının yanı sıra kadınların katılımcı bireyler olmasını sağlayan hizmetlerin gerçekleştirilmesi, yerel kadın örgütlerinin kent konseylerine katılımının sağlanması, kadın meclislerinin kurulması, eşitlik birimlerinin oluşturulması, kadınlar için destek politikalarının üretilmesi, projelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi gibi bir dizi politika uygulama alanı bulunmaktadır.

Belediyeler Ve Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düzenlemeler

Türkiye’de yerel yönetimler ve cinsiyet eşitliği politikaları irdelenirken, öncelikle yerel yönetimlerin idari örgütlenme yapısını ortaya koymak gerekir. Yerel yönetimler, il özel idareleri, belediyeler ve köyler biçiminde örgütlenmektedir. Yerel yönetimlere ilişkin başlıca yasal mevzuatlarda 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5301 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu öne çıkmaktadır. Türkiye’de 81 İl Özel İdaresi, 16 adet büyükşehir olmak üzere 2947 adet belediyenin bulunmaktadır. Yerel yönetim birimlerinin veya yerel siyasetin temel aktörü olarak belediyeler kabul edilir. Belediyelerin sorumluluk alanları ise 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesinde “Kentsel altyapı, coğrafi ve kent bilgi sistemleri, çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık, zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans, şehir içi trafik, defin ve mezarlıklar, ağaçlandırma, park ve yeşil alan, konut, kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor, sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi...” şeklinde tanımlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusu, aile içi şiddet veya kadına yönelik şiddete ilişkin önleyici tedbirler, kadınları destekleyici, koruyucu düzenleme veya mekanizmaların oluşturulmasına dair düzenlemeler belediyelerin sorumlulukları veya görevleri arasında sınırlı ve yüzeysel biçimde yer almaktadır. 1580 sayılı eski Belediye Kanunu'nun 15/48. maddesinde, belediyelerin görevleri arasında "kimsesiz kadın ve çocukları koruma" başlığı yer almaktayken, 5393 sayılı yeni Belediye Kanunu'nda kadınlara dair düzenleme sadece "kadın ve çocuklar için koruma evleri açma" ifadesi altında yer bulmuştur. Oysa başta sığınma evleri, gerek aile içi şiddete ve genel olarak kadına yönelik şiddete karşı, temel koruma mekanizmalarından birini oluşturmaktadır. Mevcut yasal düzenlemeler sığınma evleri açma sorumluluğunu büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100 bini geçen belediyeler ile sınırlanmıştır. Kadına yönelik şiddet oranı dikkate alındığında, 35 ilde kadın sığınma evi bulunmamasına rağmen, yeni açılacak sığınma evi için nüfusun 50 binden 100 bine çıkarılması eleştirilere neden olmuştur.²⁰ Sığınma evlerinin sayısal yetersizliğinin yanı sıra, şiddete uğrayan kadın ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanamadığı, maddi yardım, hukuki yardım ve iş olanaklarının sağlanmadığı, şiddete uğrayan kadın ve çocukların bir süre sonra şiddete uğradıkları eve geri dönmek zorunda kaldığı gibi niteliksel sorunlar çeşitli kadın örgütleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından gündeme getirilmiştir.

Sığınma evlerinin yanı sıra yerel yönetimlerin aile içi şiddete ilişkin oluşturdukları önlemlere belediyelerin Tüm Belediye ve Yerel Yönetim Hizmetleri Emekçileri Sendikası (TÜMBELSEN) ile yaptıkları Toplu İş Sözleşmesi örnek gösterilebilir. Sözleşmenin "Sosyal Haklar" başlıklı bölümünde bulunan 24. maddenin a fıkrasında, "Sözleşmeden yararlanan belediye çalışanlarının ailesinin şikâyeti üzerine aile içi şiddet uyguladığı tespit edildiği durumlarda; söz konusu çalışanın sözleşme hükümlerinde yer alan mali ve sosyal yardımlardan elde ettikleri elinden alınarak, bunlar çalışanın eşine ödenir" ifadesi yer almaktadır. Aile içi şiddetin önlenmesine ilişkin yaptırımı içeren

---

²⁰ TBMM'ye Milletvekili Dilek Akagün Yılmaz imzalı soru önergesinde 20 kişilik sığınma evinde 70 ile 100 kişinin kaldığı, yatak sayısının yetersiz olduğu, kadın ve çocukların beton zeminde battaniye üzerinde yattığı, temizlik, kıyafet ve ilaç ihtiyaçlarının karşılanmadığı gibi sorunlar aktarılmıştır. 18 Mart 2013 tarihli yazılı soru önergesi yanıtlanmamıştır. http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.sorgu_yonlendirme, Erişim Tarihi: Mayıs 2013.

maddenin önemi, caydırıcı güç olarak “mali yaptırım”ın uygulanmasının dışında, aile içi şiddetin “özel alan”dan çıkarılıp, kamusal alanda ele alınmasıdır. Çünkü kadına yönelik şiddetin yaygınlığını net bir şekilde ortaya konulsa da, genel olarak aile içinde kadına uygulanan şiddet “özel alan”a ait görülmekte, yani kamusal alanın dışında tutulabilmektedir. Aile içi şiddete ilişkin “özel alan” yaklaşımı, üçüncü kişiler, kamu kurumları veya yasa koyucuların konuya ilişkin yetki alanının belirlenmesinde sorunlara neden olmaktadır. Özellikle soruna karşı müdahale söz konusu olduğunda “yetkisizlik” ileri sürülebilmektedir. Oysa kadınların aile içinde yaşadıkları şiddet olayları başta kadının insan hakları olmak üzere toplum sağlığına, ekonomik ve sosyal gelişmeye etkisi yadsınamaz bir gerçekliktir. Dolayısıyla aile içinde kadına yönelik şiddet sadece aile sorunu değil, başta kadınlar olmak üzere tüm toplumu etkileyen ciddi bir toplumsal sorundur.²¹

Türkiye’de il ve ilçe belediyeleri olmak üzere 221 belediye tarafından imzalanan Toplu İş Sözleşmesi, aile içi şiddeti önlemeye yönelik tedbir kapsamında değerlendirirse de, uygulamada sorunlarla karşılaşmaktadır. Sendikanın “Kadın beyanı esastır” söylemiyle düzenlediği madde, kadınların şiddet karşısındaki çekinceleri, korkuları ve kaygıları nedeniyle kimi zaman işletilememektedir. Zira yapılan araştırmalar, kadının şiddet konusundaki çekimser tavrını ve yaşadığı korkularla kaygıların sorunu dile getirmelerini engellediğini ortaya koymuştur. Örneğin yapılan bir araştırmada aile içi şiddete maruz kalan mağdurların ancak %35’i ifade edebildiği ve bunun sürelerinin 2-7 yılı bulduğu, mağdurların %80’inin ise “yapacak fazla bir şey yok” düşüncesi ile çaresizliği kabul ettiği ortaya çıkmıştır.²²

Belediyelerde aile içi şiddete ilişkin gerekli mekanizmaların oluşturulamaması, özellikle kadın çalışmalarını birimi, şiddete karşı kadın komisyonu gibi organların bulunmaması sözleşme maddesinin uygulanmasını engelleyebilmektedir. Çünkü şiddetin tespiti ve

---

²¹ Kadına Yönelik Şiddet El Kitabı, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları.

<http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/dosyalar/2008-Kadına-Yönelik-Şiddet-El-Kitabı.pdf>, Erişim Tarihi, Mayıs 2013.

²² Ahmet Ergin, Aile İçi Şiddet, <http://www.ailehekimince.com/aileicisid.htm>, Erişim Tarihi; Mayıs 2013.

dolayısıyla söz konusu maddenin işlevselleşmesi belediye yönetimlerinde “belirsiz” olarak görülmekte ve net bir tavrın gelişmesi engellenmektedir.²³

Avrupa Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı Ve Yükümlülükler

Yerel yönetimlerin cinsiyet eşitliği politikalarına dair somut projelerden biri Kadın Dostu Kent Projesi'dir. Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubu'nun girişimi ile başlatılan proje kapsamında, kentin sunduğu ekonomik, sosyal ve siyasi fırsatlardan kentte yaşayan herkesin eşit bir biçimde yararlanabileceği Kadın Dostu kentler oluşturulması hedeflenmiştir.²⁴ Türkiye'den projeye sadece İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon, Van illeri dahil olmuştur. Proje kapsamında belediyeler ve valilikler öncülüğünde çeşitli eğitim çalışmaları, raporlama süreçleri, anketler ve araştırma-geliştirme çalışmaları yürütülmüştür. Kadın Dostu Kentler Projesi'nin ardından belediyelerin gündemine Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı gelmiştir.²⁵ Avrupa'daki yerel ve bölgesel yönetimlerin yetkilerini kullanmak ve ortaklıklar oluşturmak suretiyle vatandaşları için daha fazla eşitliği hayata geçirme görevini edinmelerini amacıyla hazırlanan şartname, Kadın Erkek Eşitliği 5. Topluluk Eylem Programı çerçevesinde Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR) tarafından kaleme alınmıştır. Türkiye Belediyeler Birliği öncülüğünde belediyelerin imzasına sunulan Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı ile belediyelerin gerek yönetsel, gerekse hizmetler bağlamında bir dizi değişikliğe gitmek zorunda kalacaktır.²⁶ Çünkü şartnamenin “Kalıp Yargılarla Mücadele” başlıklı 6. maddesine göre, cinsiyetlerden birinin üstünlüğü ya da aşağılığı fikrine dayalı önyargılarla, uygulamaları ve dil ve görüntü kullanımıyla ve de kadın ve erkeğin kalıplaşmış rolleriyle mücadele etmeyi ve mümkün olduğu derecede önlemeyi taahhüt edeceği

²³ Sözleşmeye ilişkin veriler, Tümbel-Sen Uzmanı Evren Ergin tarafından 21.05.13 tarihinde yapılan görüşmede aktarılmıştır.

²⁴ Kadın Dostu Kent Projesi, <http://www.kadindostukentler.com/indextr.html>, Erişim Tarihi: Mayıs 2013.

²⁵ Bu belge Mayıs 2006'da Innsbruck'da düzenlenen CEMR genel kurulunda sunulmuştur. Kadın erkek eşitliği 5. Topluluk Eylem Programı çerçevesinde CEMR tarafından kaleme alınmıştır.

²⁶ Avrupa Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı, <http://www.tbb.gov.tr/basin-ve-yayin/duyurular/avrupa-yerel-yasamda-kadin-erkek-esitligi-sarti>, Erişim Tarihi; Mayıs 2013.

belirtilmiştir. Bu kapsamda belediyelerin eğitim ve benzeri araçlarla personeline kalıp yargısal tutumların ve davranışların saptanması ve tasfiyesinde yardımcı olacağı, bu bağlamda davranış standartlarını düzenleyeceği aktarılmıştır.

Avrupa Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı'nın Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet başlıklı 22. maddesinde şiddet konusuna ayrıca yer verilmiştir. Söz konusu madde ile, mağdurlar için özel destek yapılarının oluşturulması, esas olarak kullanılan tüm yerel dillerde o bölgede var olan hizmetlere dair kamuoyu bilgilendirme çalışmalarının yürütülmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, mağdurların saptanması ve desteklenmesi noktalarında profesyonel personelin gerekli eğitimi almalarını sağlaması, polis, sağlık ve konut makamları gibi ilgili hizmetler arasında etkili eşgüdümün temini, muhtemel ve gerçek mağdurlara ve faillere yönelik farkındalık yaratma kampanyalarının ve eğitim programlarının düzenlenmesi gibi tedbirler aktarılmıştır.

Avrupa Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı ile yerel yönetimlerin cinsiyet eşitliği konusundaki duyarlılık ve bilincini yükseltmek ve yerel siyaseti cinsiyet eşitliği açısından geliştirecek perspektifler oluşturmak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Şartnamenin uygulanması ve ilgili taahhütlerini gerçekleştirilmesi açısından öncelikle bir Eşitlik Eylem Planı'nın geliştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekmektedir. Türkiye Belediyeler Birliği öncülüğünde imzaya açılan şartnameye Kent Dostu Kentler'den Nevşehir, Trabzon ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri imza atarak taraf olmuşlardır. Son olarak Kars Belediyesi de şartnameye imza atan belediyeler arasına girmiştir. Şartnamenin uygulanabilirliği ve taahhütlerin yerine getirilmesi için belediyelere 2 yıllık bir hazırlık süreci verilmiştir. Türkiye Belediyeler Birliği'nin yetkili organlarınca yapılan çalışmalar kapsamında belediyelerin şartnameyi imzalaması veya uygulamaya koyması amaçlanmaktadır. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve politikalara yerleştirilmesi hedeflenmektedir.

Sonuç

Aile içi şiddet ve özellikle kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve koruyucu mekanizmaların oluşturulması için yerel yönetimlere önemli bir misyon yüklenmektedir. Kadın katılımını esas alan, cinsiyet eşitliği perspektifinin temel politikalara ve uygulamalara uyarlayan yerel yönetimler, toplumsal gelişme ve demokratikleşmenin öncü gücü olacaktır. Ancak Türkiye’de yerel yönetim birimlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya ve özelde aile içi şiddeti önlemeye yönelik mevzuatları ve politikaları ihtiyaçları karşılama konusunda yetersizlikler yaşamaktadır. Kadın-erkek eşitliği politikalarına ve de yerel hizmetlerin kadınların gereksinme ve sorunları dikkate alınarak gözden geçirilmesine hizmet edecek birimler yeterli oranda bulunmaktadır.

Yerel yönetim birimlerinde “kadın için destek politikaları komisyonu” ya da “cinsler arası eşitlik komisyonu” gibi “izleme - değerlendirme - politika üretme” birimleri mevcut ihtiyacı belirlemede önemli aktör olma potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca şiddete karşı, yerel yönetim birimlerinin temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ve kaynak dağılımlarını içeren bir stratejik plan oluşturması gerekmektedir. Söz konusu stratejik plana Avrupa Yerelde Kadın Erkek Şartı’nın eklenmesi ve taahhütlerin yerine getirilmesi, yerel yönetim birimlerini toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda örnek model haline getirecektir.

Kaynaklar

Arendt, H., (2012). *Şiddet Üzerine* (6b.), Çev. Bülent Peker, İstanbul: İletişim Yayınevi.

“Avrupa Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı”, (2013). <http://www.tbb.gov.tr/basin-ve-yayin/duyurular/avrupa-yerel-yasamda-kadin-erkek-esitligi-sarti.>, Mayıs 2013.

Ayata, A. G., (2010). *Gender Politics in Post-Soviet Societies: A Comparative Analysis of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan*, Central Eurasian Studies Society 2010 Annual Conference.

Dursun, Y., (2011). “Şiddetin İzini Sürmek, Şiddet Nedir?”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz 12.

Ergin, A., (2013). “Aile İçi Şiddet”, <http://www.ailehekimince.com/aileicisid.htm>., Mayıs 2013.

Fairclough, N., (2003). *Analysing Discourse Textual Analysis for Social Research*, Paperback.

“Kadına Yönelik Şiddet El Kitabı, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları”, (2008). <http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/dosyalar/2008-Kadına-Yönelik-Şiddet-El-Kitabı.pdf>., Mayıs 2013.

Kadın Dayanışma Vakfı (2013). <http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/>., Mayıs 2013.

KAMER Kadın Vakfı (2013). <http://www.kamer.org.tr/7.php>., Mayıs 2013.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2013). <http://www.tbmm.gov.tr>., Mayıs 2013.

Sancar, S., (2008). *İdeolojinin Serüveni, Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme* (2b.), İstanbul: İmge Kitabevi.

AİLE İÇİ ŞİDDET VE MEDYA: TELEVİZYONDA ŞİDDETİN GÖRÜNÜRLÜĞÜ VE YENİDEN ÜRETİLMESİ

Öğr. Gör. Tülay ÖZÜBEK

Özet

Aile içi şiddet dünyanın her yerinde varlığını sürdürmekte insanların ruh ve beden sağlığını tehdit etmektedir. Yeni yetişen bireylerin hayatla ilk tanıştıkları sosyal ortamın aile olduğunu göz önünde tutarsak, bu sağlıksız durum, bireylerin yanı sıra, yeni nesillerin yetişme sürecinde yarattığı zararlar tüm toplumsal yapıyı olumsuz etkilemektedir. Sosyal bilimciler ve araştırmacılar televizyonda şiddet eylemlerini izlemenin saldırganlıkla ilgili düşüncelerin uyarılmasına yol açacağını ve televizyonda şiddet içeren davranışların sergilenmesine bağlı olarak insanların şiddete karşı giderek duyarsız hale geleceğini ileri sürmektedirler. Bu araştırmamızda medyanın şiddet olaylarını nasıl gördüğü ve bu doğrultuda bu durumun toplumsal anlamda eksi ve artı etkileri irdelenmiş ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, televizyon, medya, aile.

DOMESTIC VIOLENCE AND MEDIA: PRESENTATION OF VIOLENCE ON TELEVISION AND IT'S RE-PRODUCTION

ABSTRACT

Domestic violence exists everywhere in the world. It is threatens people's mental and physical health. The first social environment family for children. Unhealthy condition in the family, the training of new generations of damage. This situation affects the entire social structure. Social scientists and researchers are monitor the actions of televised violence. Aggression would lead to the stimulation of ideas. As a result of television exhibiting violent behavior suggest that people would become insensitive to violence.

This study suggests, how violence in the media, accordingly, negative and positive results of this situation are examined and discussed in the context.

Keywords: Violence, television, media, family.

Giriş

Şiddet konusu ile ilgili yapılan araştırmalarda bu olaylara en çok televizyonlarda yer verildiği saptanmıştır (Alemdar ve Erdoğan, 1990:116). Şiddetin bu hızlı artışında medyanın etkisi nedir? Medya bu haberleri nasıl görüyor? Çoğu zaman bilinçlenmeye katkı sağladığı düşünülen şiddet haberleri, özellikle de görüntülü medyadaki haberler şiddeti yeniden mi üretiyor? Bu gibi sorular, medya-aile içi şiddet ekseninde yanıt bulunmasını gereken sorulardan bazılarıdır.

Medya-aile içi şiddet ekseninde değinilmesi gereken bir başka nokta ise bu haberler sunulurken medyanın kullandığı aktarım dilidir. Açık ya da örtülü bir anlatımla kadınlar, her zaman “korunmaya muhtaç, ahlakını muhafaza etmesi gereken, “kadın” olmaktan başka bir toplumsal rol taşıdığına inanılmayan, varlıklar olarak sunulmaktadır. Kadın haklarından öte insan hakları noktasından bakan cinsiyetler üstü, geleneksel bakışı bertaraf eden bir tavırla insan haklarının önemini vurgulayan haberler yapılması yeni kuşakların şiddet konusuna bakışını değiştirecektir. Kadınların şiddet görmeleri, çocukların ruhsal anlamda ciddi bir şiddete maruz kalmaları demektir. Çoğu zaman böyle bir aile ortamında bedensel şiddet görmeleri de kaçınılmazdır. Dolayısıyla aile içi şiddette bir domino etkisinden söz edilebilir.

Bu araştırmamızda, medyanın şiddet olaylarını nasıl gördüğü, aktardığı incelenmiştir. Özellikle televizyonda şiddet haberlerine ne şekilde yer verildiği üzerinde durulmuştur. Televizyonun, bireylerin saldırganlığına ve şiddete ilişkin eğilimlerine etkilerini içeren güncel araştırma sonuçlarına yer verilmiş ve veriler tartışılmıştır.

Aile İçi Şiddet

Şiddet günlük hayatta, kadın, aile, toplumsal yapı gibi konular işlenirken çok sık üzerinde durduğumuz bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla öncelikle bu kavramı tanımlamamız gerekir. “Genel anlamda şiddet sahip olunan güç veya kudretin, yaralanma ve kayıpla sonlanan veya sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba veya bir topluma karşı tehdit yoluyla ya da bizzat uygulanmasıdır.” (DSÖ, 1996). Başka bir deyişle şiddet, toplumun her katmanında bir bireyin medeni yollardan sorununu çözme konusunda yetersiz kaldığı ya da iktidarını kaybetme riski ile karşı karşıya kaldığı durumlarda başvurduğu bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal hayatta şiddet kavramını irdelediğimizde, hepimizin aklına ilk gelecek olan aile içi şiddettir. Bunun nedeni, ülkemizde ve dünyada aile içi şiddetin bireylerin ruh ve beden sağlığı için ciddi tehdit oluşturmasıdır. Aile içi şiddet çoğu zaman kronikleşmiş bir sorun olarak kadınların, çocukların, ailelerin hayatını yaşanamaz hale getirmektedir. Dünya sıralamasında aile içi şiddet oranlarına bakıldığında Türkiye'nin üst sıralarda yer alması, bu sorunun ülkemizde ne kadar ciddi bir öneme sahip olduğunu gösterir.

Washington Post gazetesinde yayınlanan 26 ülkede yapılan ‘aile içi şiddet’ araştırmasının sonuçlarına göre; Türkiye, ‘kadına yönelik şiddetin hoş görüldüğü ülkeler’ sıralamasında, Afrika ülkelerinin hemen ardından gelmektedir.²⁷ Bu bağlamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın, şiddet sonucu ölen kadın sayısına ilişkin verdiği rakamlar da oldukça çarpıcıdır. Verilere göre 2009-2012 yılları arasında aile içi şiddet olaylarında 2009 yılında 171, 2010 yılında 177, 2011 yılında 163, 2012 yılında 155 olmak üzere 666 kadın hayatını kaybetmiştir.²⁸

Araştırma sonuçlarına ilişkin örnekleri çoğaltmak mümkündür. Tüm araştırmalarda benzer rakamlar ve sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde kadınların birey olma sorunu ve eğitim sorunu gibi birçok sorundan kaynaklanan aile içi şiddet ülkemizde

²⁷ <http://www.haberturk.com/polemik/haber/840650-kadina-siddette-hosgoruluyuz>

²⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23326994.asp>

maalesef varlığı inkâr edilemez ve acilen daha işlevsel çözümler sunularak üstesinden gelinmesi gereken bir konudur.

Erkek Egemen Medya ve Kadın

“Kadının insan hakları mücadelesi” 18. yüzyıl sonlarında yükselmiş 19. yüzyıl boyunca sürmüştür. 1960’lı yıllarla birlikte bu mücadele, kadınların özgürlüklerine yönelik bir mücadeleye dönüşmüştür. Bu durum da kadına ilişkin medya çalışmalarını ve kamuoyu araştırmalarını beraberinde getirmiştir. Medyanın dil kullanımı, kadının cinsel bir obje olarak sunulması, iş hayatında kadının durumu, kadın-erkek eşitsizliği, aile içi şiddet gibi başlıklar üzerinden çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar arasında, medyada yer alan haber veya programlarda kadına ilişkin tanımlamalar ve kullanılan dil üzerine çözümler önemli bir yer işgal eder. Toplumsal olaylarda çoğunlukçu bir duruş sergileyen medyanın bu genel duruşunu irdelerken iletişim kuramlarını değinmemiz uygun olacaktır.

Alman sosyolog, Elisabeth Noelle-Neumann tarafından geliştirilen suskunluk sarmalı kuramı, kitle iletişim araçlarının kamuoyu üzerinde güçlü etkileri olduğunu, ancak bu etkilerin araştırma kısıtlamaları yüzünden geçmişte kestirilemediğini öne sürer (Tekinalp ve Uzun, 2006: 126). Suskunluk sarmalı, toplumda bireylerin düşüncelerini rahatça söyleyemediği, korkutulduğu, bireylerin yalıtılma korkusu yaşadıkları gibi bazı varsayımlara dayanır. Bu model, ayrıca iletişimin iletişimsizliğe yol açan etkisi üzerinde durur. Çünkü kitle iletişim araçları kişiler arası iletişimi engelleyen bir unsurdur.

Kamuoyunun düşünceleri, medyanın takındığı tavır doğrultusunda şekillenmektedir. Suskunluk sarmalı kuramı, insanların çoğunluktan farklı düşünerek dışlanacakları korkusunu taşımalarının onları sessizliğe yönelttiği üzerinde durur. Kendi görüşleri ile kamuoyu görüşlerinin tutarsızlığı durumunda ise daha fazla açıklama eğilimi göstermektedirler. Çoğunluğun fikrini öğrenmek için en uygun kaynak kitle iletişim araçları olduğuna göre bu araçların belirli konularda taşıdığı duruş, kamuoyunun genel

görüşü olarak algılanarak izleyicilerin fikrinin belirli bir yöne kaymasına neden olur (Oktay, 1998: 46).

Etkin izleyici, edilgen izleyici kuramlarında ise, kültür ve televizyon ilişkisini açıklamaya çalışan araştırmacılar büyük oranda iki temel noktadan hareket ederler. Bir grup araştırmacı televizyonu aktif bir etkileme aracı ve izleyiciyi etkiye açık edilgen bir mesaj alıcı olarak görür (Tekinalp ve Uzun, 2006: 115). Bir grup araştırmacı ise, izleyiciyi etkin olarak kabul eder. Örneğin John Fiske, izleyicinin televizyon karşısında sınırsız bir özgürlüğü olduğunu savunur. Fiske'ye göre izleyici istediği gibi anlamlandırma hakkına ve seçim yapma hakkına sahiptir. Televizyonun bir günah keçisi olarak görülmesi hatadır (Fiske, 1999, Tekinalp vd., 2006: 118).

Toplumların kitlesel yığınlar olarak görüldüğü ve yönlendirildiği medya yapısını en doğru karşılayan başlıca iletişim kuramları bunlardır. Her iki kuramda da görüldüğü gibi medya, hedefleri doğrultusunda mesajlarını şekillendirmekte ve izleyiciyi hedef kitleyi yönlendirmektedir. Sonuç olarak izleyici kitle, çoğunluktan yana olma eğilimi göstermekte, sessizliğe bürünmekte ve hatta zamanla aykırı fikirler taşıma eğilimini bile kaybetmektedir. Toplumların, medyadan daha doğru yararlanması ve bilinçlenebilmesi için öncelikle medyanın mesaj taşımadaki bu yapısını iyi kavraması gerekmektedir.

Medya için izleyici veya dinleyicisinin takdirini toplamak, desteklenmek son derece önemlidir. Medya da ekonomik sistemin bir parçası olduğundan, haber paylaşımında kurumsal çıkarlar ön plana çıkar. Medya şirketlerinin bu konuda etik değerleri geri plana atan tavrı, haber etiği başlığı altında çokça tartışılan bir konudur. Fakat her ne kadar tartışılıp üzerine araştırmalar yapılsa da, yakın bir zamanda Taksim Gezi Parkı eyleminde de gördüğümüz gibi, Türkiye medyasında olumlu bir değişimden söz etmek zordur.

Türkiye'deki kadın örgütleri, televizyon haberlerindeki özensiz dil kullanımını veya canlandırmaları eleştirmekte, gelenek, töre, namus sebep gösterilerek işlenen cinayetlere adeta meşruiyet atfedildiğini sıklıkla dile getirmektedir. Örneğin, "namus cinayeti"

teriminin yanlışlığına birçok kadın örgütü dikkat çektiği halde, bu tür meşrulaştırıcı ifadeler medyada sıklıkla yer alabilmektedir. Benzeri bir özensizlik, kıskançlık nedeniyle işlenen cinayetlerle ilgili haberlerde de karşımıza çıkmaktadır. Sözelimi, popüler bir gazete, karısını ve karısının sevgilisini öldüren “kıskanç koca”yla ilgili haberi şöyle başlık altında verebilmektedir: “fettan kadın iki erkeği birden yaktı”.²⁹ Sadece ölen sevgili ile hapse giden kocayı “kurban” olarak gören ve kadının da öldürülmüş olduğu gerçeğini büsbütün göz ardı eden bu haberde bütün suç, bu “fettan kadın”a yüklenmiştir. Kadınlarla ilgili bu tür haberlere televizyonda da sıklıkla rastlanmaktadır. Bu bağlamda, kadına şiddetin kaynağında ataerkil toplum yapısının önemli bir rol oynadığını söylemek yanlış olmaz. Buna bağlı olarak, erkek egemen medyanın tavrı da toplumun bu genel vahim durumuyla son derece uyumlu ve destekler niteliktedir.

Televizyonda Şiddetin Görünürlüğü ve Yeniden Üretilmesi

Bazı sosyal bilimciler, televizyonda şiddet eylemlerini izlemenin saldırganlıkla ilgili düşüncelerin uyarılmasına yol açacağı ve bunun davranışsal eğilimlere yayılmasıyla izleyenleri eyleme daha hazır hale getireceğini vurgulayarak medya-şiddet ilişkisini açıklamaktadır (Freedman vd., 1993). Yine bazı araştırmacılar, televizyonda şiddet içeren davranışların sergilenmesine bağlı olarak insanların şiddete karşı giderek duyarsız hale geleceğini ve bununla birlikte yeni saldırgan davranışları öğreneceklerini ileri sürerek eleştirmektedirler.

ABD’de 1950’lerden itibaren başlayan televizyondaki şiddet gösterimine ilişkin yapılan araştırmalarda ele alınan soru, medyadaki şiddet ile toplumdaki saldırgan davranışlar arasında nedensel bir ilişki olup-olmadığıdır. Bu araştırmalar iki yönlü gelişmiştir: Birincisi televizyonda şiddet içeren sahnelerin miktarı ve sıklığının saptanması amacıyla

---

²⁹ http://gazetesok.com/haber/arsiv_32162

yapılan içerik çözümlenmeleri, ikincisi de televizyondaki şiddetin çeşitli toplum kesimleri üzerindeki davranışsal etkisi.

Televizyonda şiddet, haber programları, diziler, aktüalite programları, spor programları, gündüz kuşağı, kadın programları ve hatta kimi zaman magazin programlarında bile karşımıza çıkmaktadır. Gerek çocuk ve gerekse yetişkinler için hazırlanan bu programlar gerilimi ve kavgayı makul gibi gösterirken genç ve taze beyinlere bilerek ya da bilmeyerek büyük zararlar vermektedir. 2000 yılında Amerikan Pediatri Akademisi tarafından yayınlanan rapora göre, “Televizyondaki şiddet sahneleri ile çocuklardaki agresif davranışlar arasında, akciğer kanseri ve pasif sigara içicileri arasında olduğundan daha yakın bir ilişki bulunmakta”dır (Media Resource Team of American Association of Pediatrics, 2001: 7–23). Televizyonun etkileri üzerinde yapılan araştırmalarda, özellikle çocuklar için hazırlanan programların diğer programlardan %10 daha fazla şiddet ögesi içerdiği saptanmıştır. Böylesine yoğun şiddet ögesine maruz kalan çocuklar bir süre sonra televizyondaki şiddetten etkilenerek saldırgan davranışlar sergilemeye başlamaktadır.

Bu bağlamda büyük bir tepkiyle karşılanan haber örneklerinden biri de Türkiye’de konuya ilişkin çeşitli tartışmalara yol açmıştır: Türkiye’nin yasal düzenlemelere rağmen önleyemediği kadına karşı şiddetin medyada yer alış biçimi yeni bir şiddet türü doğuruyor: Kadına şiddet pornografisi. Manisa’da 38 yaşındaki Şefika Etik kocası İbrahim Etik tarafından banyoda sırtından bıçaklanarak öldürüldü. İki çocuk annesi Şefika Etik, sığınma evine yerleşmiş ancak ‘barışma umuduyla’ eve dönmüştü. Habertürk gazetesi sürmanşetinde kadının sırtından bıçaklanmış, yarı çıplak halini gösteren fotoğrafı kullandı. Fotoğrafta ‘buzlama’ yapılmamıştı. Aynı görüntü görsel medyada da karşımıza çıktı. Haberin başlığı ‘kadına şiddette son nokta’ydı. İlk tepkiler sosyal medyada patlak verdi. Facebook ve twitter’da onlarca kullanıcı fotoğrafın bu şekilde kullanılmasını kınadı. Gazetenin bazı yazarları da twitter’a yazdıkları mesajlarla haberin verilmiş şeklini eleştirdi. Ardından kadın örgütleri, basın meslek örgütleri yazılı açıklama yaptı. Basın Konseyi de fotoğrafla ilgili resmi işlem başlattığını duyurdu.

Haber, şiddet haberlerinin nasıl verilmesi gerektiğine ilişkin yeni bir tartışmayı da ateşledi.³⁰

Aynı şekilde haber bültenlerinde de birçok şiddet görüntüsü yer almakta, RTÜK kaygısıyla görüntüler tamamen verilemese de, cinayetin öyküsü gerilim yüklü ve dikkat çekici bir dille izleyici ile paylaşılıp, bunun birlerin gerçek öyküsü olduğu duygusundan ve empati kurma fırsatı vermekten uzak bir şekilde şiddet adım adım normalleştirilmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye’de şiddet ile mücadele son derece ciddiye alınması gereken bir konudur. Nitekim AB Parlamentosu Türkiye Raporu dahi bu konuya eğilmekte ve Türkiye’yi eleştirmektedir. Gençler arasındaki her şiddet olayında failer, kendilerini bir dizi kahramanı ya da bir film yıldızı ile özdeşleştirdiklerini beyan etmişlerdir.

Şiddet içerikli programlara yönelik olarak, Davranış Bilimleri Enstitüsü klinik psikoloğu Şeniz Pamuk’un açıklamasında “Çocukların ve gençlerin bu programların etkisi altında şiddeti bir problemi çözme aracı” olarak gördüklerine ve gittikçe daha normal karşılamaya başladıklarına işaret etmektedir (Turan, 1996: 118).

Araştırma sürecinde, incelediğimiz tüm aile içi cinayet/şiddet haber örneklerinde gördüğümüz ortak noktalar şunlardır:

1.Cinayet işleyen ya da şiddet gösteren kişiye ilişkin verilen mesajlar,“şiddetin taraflarının “ailevi yakınlığı” (aile kurumuna saygı duymak kabul ettikleri bir tavırla aile içi suçlarda tarafsız bir tavır izlemek) vurgulamak ve bir sinir buhranı ile işlediği şeklindedir. Asla bir “katil portresi” çizilmemektedir.

---

³⁰ http://www.radikal.com.tr/turkiye/medyada_siddet_pornografisi-1065693

2.Kadına ilişkin ola ki ahlaki anlamda sakıncalı bir durum var ise, haberin eksenini kaymakta, olayın bir cinayet olduğu göz ardı edilmektedir.

3.Görsel anlamda, vahşi görüntülerin paylaşılmasına çoğu zaman bir sakınca görülmemekte, yayınlayan medya kuruluşları da maalesef ki ölen kişinin bireysel haklarına saldırıda bulunmama kaygısından uzaktır. Başka bir deyişle yaşarken saygı görmeyen kadın, kendi bedeni üzerinde söz sahibi olma hakkına öldüğünde bile sahip değildir. Bu çözümlenmeleri çoğaltmak mümkündür. Tüm haberlerin ortak noktası, eleştiriden uzak tarafsız bir dil kullanırken aslında şiddet normalleştirilmektedir.

Medyadaki sansürü sıkça eleştirdiğimiz bugünlerde, elbette medyanın şiddet haberlerini görmezlikten gelmesini beklemiyoruz. Fakat bu haberlerde şiddeti eleştiren bir alt metin kullanmadıkça, haberler bu bilinç ile hazırlanmadıkça sadece bir şiddet pornografisinden ibaret olduğunda bu haberciliğin topluma faydadan çok zararı olmaktadır.

Medya, televizyon şiddet haberlerini hazırlarken, paylaşırken hayal ettiğimiz dili ve ruhu kazanması için öncelikle, bilinçaltımızdaki kodları bir şekilde tahtından indirmemiz, değer ve önyargılarımızı gözden geçirmemiz gerekmektedir. Kayıtsız şartsız insan eşitliği prensibini içselleştiremezsek, eleştirdiğimiz örneklerin birçoğuna farkında olmadan katkı sağlarız, zemin hazırlarız.

Kaynaklar

Alemdar, Korkmaz, Erdoğan ve İrfan, (1990). *İletişim ve Toplum*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

“Bakan Şahin: 4 yılda 666 kadın öldürüldü”, (2013).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23326994.asp>, 20.05.2013.

DSÖ (1996). *Violence Against Women*, ABD.

“Fettan kadın, iki erkeği birden yaktı”, (2008). http://gazetesok.com/haber/arsiv_32162., 21.01.2008.

Fiske, J., (1999). *Understanding Popular Culture*, Routledge.

Freedman, J.L., Sears, D.O. ve Carlsmith J.M., (1993). *Sosyal Psikoloji*, Çev. Ali Dönmez, İstanbul: İmge Yayınevi.

“Kadına şiddette hoşgörülüyüz”, (2013).
<http://www.haberturk.com/polemik/haber/840650-kadina-siddette-hosgoruluyuz>., 01.05.2013.

Media Resource Team of American Association of Pediatrics (2001), *Media Violence*, 108 (5), 17–23.

Oktay, M., (1998). *Halkla İlişkiler Mesleğinin İletişim Yöntem ve Araçları*, İstanbul: Der Yayınları.

Tekinalp Ş, ve Uzun R., (2006). *İletişim Araştırma ve Kuramları*, İstanbul: Beta Yayınları.

Turan, E., (1996). *Ekranaltı Çocukları*, İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Tuduk, M., (2011). “Medyada Şiddet Pornografisi”,
http://www.radikal.com.tr/turkiye/medyada_siddet_pornografisi-1065693., 08.10.2013.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE AİLE TERAPİSİNİN ROLÜ

Öğr. Gör. Zeki KARATAŞ

SHU Fatih KILIÇARSLAN**

Özet

Kadına yönelik şiddet tüm toplumlarda yaygın bir sosyal sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Aile içinde yaşanan şiddet olaylarında ise genellikle mağdur kadına yönelik müdahaleler uygulanmakta, şiddeti ortaya çıkaran aile yapısı üzerinde durulmamaktadır. Hâlbuki aile karşılıklı ilişkiler açısından oluşan dinamik bir sistemdir ve şiddet gibi iç dengesini bozan ciddi bir sorunla karşılaştığında bütüncül bir müdahaleye ihtiyaç duymaktadır. Ailenin bozulan işlevselliğinin onarılmasında aile terapisinin pozitif katkı sağladığı görülmektedir. Aile terapisti yaklaşımında şiddet mağduru kadar, şiddet uygulayan ve şiddetten etkilenen diğer aile üyelerinin de katılımıyla ailedeki dengeyi ve uyumu bozan unsurlara bütüncül bir müdahale imkanı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile sistemi, aile terapisti, kadına yönelik şiddet.

THE ROLE OF FAMILY THERAPY

IN THE PREVENTION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN

Abstract

Violence against women is ongoing problem in all societies. In the case of family violence, certain interventions are applied which are generally concentrate on the women. However, family structure, that caused the violence, is neglected. Family is a dynamic system. When a family confronts the domestic violence, certainly needs an integrated intervention. Family therapy could be very helpful to improve functionality of family. In the approach of family therapy, alongside the aggrieved women, both the offender and other victims of domestic violence are scrutinized as a whole. In order to find a solution,

---

· Öğretim Görevlisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü, 0.533.922 54 12, zekikaratas@gmail.com

** Sosyal Hizmet Uzmanı, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 0.505.492 10 10, fkilicarslan34@gmail.com

certain constituents which are negatively affected stability and accordance in a family, integrated intervention is adopted.

Key Words: Family system, family therapy, violence against women.

Giriş

Küreselleşen dünyanın en küçük sosyal birimi olan aile dinamik yapısı gereği hem toplumun dönüşümüne katkı sağlamakta, hem de toplumsal dönüşümden etkilenmektedir. Bu çift yönlü ilişki nedeniyle aile sitemini meydana getiren unsurlar arasında kaçınılmaz olarak çatışma yaşanmaktadır. İki farklı bireysel ve kültürel özellikleri taşıyan kadın ve erkeğin yaşamlarını birleştirme kararıyla kurulan aile, daha sonra çocukların da katılmasıyla karmaşık bir sosyal organizasyona dönüşmektedir. Her sistemde olduğu gibi aileyi oluşturan bireyler birbirine bağlıdır ve bireylerden birinde meydana gelen değişim ailenin diğer üyelerini de etkilemektedir.

Sistem yaklaşımı açısından aileyi ele aldığımızda ailenin bütüncül yapısının onu oluşturan parçaların toplamından daha farklı olduğunu söyleyebiliriz. Haliyle bütünden izole olmuş bir şekilde bir parçada meydana gelen değişim yeniden dengeyi sağlama adına ailede dirençle karşılaşacaktır. Bu nedenle aile içinde yaşanan sorunlarda aileyi bir sistem olarak ele alan aile terapisi yaklaşımına ihtiyaç vardır. Sorunları bütüncül açıdan ele almayı gerektiren aile terapisi yaklaşımı tüm aile üyelerinin birlikte değerlendirildiği terapi ortamı nedeniyle bireysel terapilerden ayrılmaktadır. Bireysel terapilerde genellikle sorunun bireyden kaynaklandığı anlayışına dayanılarak bireyin düzeltilmesi ve işlevselliğinin artırılmasıyla ilgili çalışmalara ağırlık verilmektedir. Ancak bireyin mensubu olduğu aile içindeki rolüne, sorumluluklarına ve nasıl bir iletişim ağı içinde olduğuna bakılmaksızın tek başına ele alınması sağlıklı bir değerlendirme imkanı vermemektedir. Dolayısıyla kadına yönelik şiddet konusunda yapılan müdahalelerde aileyi bir bütün olarak ele almadan sadece şiddet mağduru kadın üzerinde çalışılması çözümün eksik kalmasına neden olmaktadır. Aile üleriyle teke tek çalışmak yerine aile içi ilişki örüntülerine odaklanılarak şiddeti ortaya çıkaran süreci sistem yaklaşımı açısından irdelemek daha çok fayda sağlayacaktır.

Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı

Genellikle kadın-erkek ilişkisindeki güç dengesizliği sonucu meydana gelen kadına yönelik şiddet, özel yaşam içinde gerçekleşmesi nedeniyle açığa çıkarılması zor bir toplumsal sorundur. Aile bireylerinin sosyal işlevselliğini ve yaşam kalitesini bozan şiddet, sonuçları itibarıyla bireyde kalıcı etkiler oluşturmaktadır. Yeterli iletişim donanımına sahip olmayan, öfkesini kontrol edemeyen ve dürtüsel hareket eden aile bireyinin kendisinden daha zayıf diğer aile bireyelerine uyguladığı her türlü fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik, cinsel baskı ve zorlama aile içi şiddet olarak tanımlanmaktadır. Aile içinde çoğunlukla kadın ve çocukların şiddete maruz kaldıkları bilinmekle birlikte, yetersizlikleri nedeniyle aileyle birlikte yaşayan yaşlıların ya da engellilerin de şiddete uğradıkları tespit edilmektedir. Şiddetin her türüsü mağdura acı vermekte ve yaralamaktadır. Fiziksel yaralanmaların etkisi kısa sürede iyileşse bile psikolojik incinmenin etkisi bazen bir ömür boyu sürebilmektedir. Özellikle cinsel saldırılarda mağdurun aldığı psikolojik ve sosyal yara bireyi intihara kadar götürebilmektedir.

Kadına yönelik şiddet coğrafi bölge, sosyo-ekonomik statü ve eğitim düzeyine bakılmaksızın tüm dünyada ve kültürlerde son derece yaygın görülen bir olaydır. 2013 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan kadına yönelik şiddetin küresel ve bölgesel yaygınlığıyla ilgili raporda küresel ölçekte tüm kadınların % 35'inin şiddete maruz kaldığı belirtilmiştir. Kadına yönelik şiddetin yaygın bir küresel sağlık sorunu olduğunun vurgulandığı raporda; hayatını kaybeden kadınların % 38'inin şiddet sonucu yakınları tarafından öldürüldüğü, şiddete uğrayan kadınların % 42'sinin ciddi anlamda yaralandığı tespit edilmiştir. Ayrıca şiddete maruz kalan kadınların şiddet mağduru olmayan kadınlara oranla depresyon yaşama, cinsel hastalığa maruz kalma ve alkol kullanma riskinin 1,5-2 kat daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (World Health Organization, 2013: 31).

Türkiye açısından kadına yönelik şiddet sorununun yaygınlığına baktığımızda gelişmekte olan ülkelere paralel bir durum sergilendiği görülmektedir. Göç sonucu kent

nüfuslarının kontrolsüz bir şekilde artması, sosyal sorunların aile yapısında çözümler meydana getirmesi, işsizlik ve yoksulluk gibi etkenlerin psikolojik uyumu bozması gibi nedenlerle aile içi şiddet olaylarında artış gözlenmektedir. Her geçen gün şiddet ve töre cinayetleri nedeniyle pek çok kadın dramatik bir şekilde hayatını kaybetmektedir.

2008 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde gerçekleştirilen "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması"nın bulguları şiddetin türünü, yaygınlığını, etkilerini ve nedenlerini göstermesi açısından önemlidir. Araştırmaya göre; ülkemiz genelinde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılan kadınların oranı % 39'dur. Hayatının herhangi bir döneminde duygusal şiddet yaşayan kadınların oranı % 43,9'dur. Sadece cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı % 15,3'tür. Fiziksel veya cinsel şiddetin birlikte yaşanma yüzdesi % 41,9'dur. Kentte fiziksel şiddet oranı %38 iken, kırdada % 43'tür. Yaşadıkları fiziksel şiddet sonucunda yaralanan kadınların oranı % 25'tir. En az bir kez fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış kadınlardan eğitimi olmayanların oranı % 55,7, lise ve üzeri düzeyde eğitim alanların oranı ise % 27'dir. Yaşadıkları şiddeti kimseye anlatamayan kadınların oranı % 48,5'tir. Şiddet yaşayan kadınların sağlık sorunları yaşama, intihar etmeyi düşünme ya da deneme olasılıkları en az iki kat artmaktadır. Her 10 kadından 1'i gebeliği sırasında fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Cinsel şiddet birçok durumda fiziksel şiddet ile birlikte yaşanmaktadır; kadınların % 42'si fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sadece eğitim düzeyi düşük olan kadınlar şiddete maruz kalmamaktadır. Eğitim düzeyi daha yüksek olan kadınlar arasında bile her 10 kadından 3'ü eşleri tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Evlenmiş kadınların hayatındaki en yaygın şiddet, eşlerinden gördükleri şiddettir. Kadınların % 7'si çocukluklarında (15 yaşından önce) cinsel istismar yaşadıklarını belirtmişlerdir (KSGM, 2010).

Aile içi şiddet sorunu kadının mağdur olması, eşler arası ilişkilere zarar vermesi ve ailenin savunmasız üyeleri olan çocuklar üzerinde olumsuz psikolojik etki bırakması nedeniyle üzerinde çok boyutlu çalışılması gereken bir konudur. Aile üyelerine psikolojik destek verilmesi yanında, bozulan ilişkilerin onarılması için aile oturumları

yapılması eğer şiddet tehlikeli boyutta ise kadın ve çocukların hukuki destek almaları önerilmektedir.

Bir Sistem Olarak Aile

Aile, içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevreden beslenen yapısıyla açık bir sistemdir. Çevresinden kendisine aktarılanlardan uygun olanları kabul eder, benimser ve dinamik yapısı nedeniyle de çevresini etkiler. Sistem yaklaşımı açısından aile; çevresiyle ve birbirleriyle ilişki ve etkileşim içinde bulunan parçaların oluşturduğu dinamik bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Yani toplum içinde yaşayan aile, kendi üyeleri ve dışındaki büyük sistemle karşılıklı bağılıkları sayesinde bir bütün olarak ayakta kalır. Anne, baba, çocuk gibi alt sistemlerden oluşan her ailenin bir işlevi, amacı vardır ve aile bu amaç etrafında şekillenir. Ancak dış sistemlerden aktarılan olumsuz değerler ya da iç dinamiklerden kaynaklanan işlevsizlikler nedeniyle ailede uyum sorunları ortaya çıkmaktadır (Aktaş, 2004: 37).

Sistem yaklaşımında aileyle ilgili dört temel unsurun varlığından söz edilmektedir: Aile yapısı, etkileşim, yaşam döngüsü ve aile fonksiyonları. Ailenin yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin yapılandırılmış ve esnek olması aile üyeleri arasındaki uyumu arttıran etkiye sahiptir. Katı ve düzensiz bir yapılanma içinde olan ailelerin problemle karşılaşma olasılıkları daha yüksektir. Katı ailelerde roller sert biçimde belirlenir ve aile üyeleri gücü elinde bulunduran otorite figürü tarafından yönetilir. Kuralların belirlenmesinde aile üyelerinin görüşlerine başvurulmaz. Düzensiz ailelerde ise kuralların belirgin olmaması sık sık tartışmalara yol açar ve kararların çok azı ailede onay görür. Esnek ve yapılandırılmış ailelerde, kurallar karşılıklı görüş alış-verişi yapılarak belirlenir ve problemler demokratik bir tarzda tartışılır. Güç tarafsız ve dikkatli bir şekilde kullanılır. Çocukların istekleri ve ihtiyaçları dikkate alınır, anlayışa dayalı disiplin yöntemi uygulanır (Nazlı, 2001: 32).

Bir mikro sistem olarak ailenin yaşam döngüsünün evresini ve tüm aile üyelerinin bireysel gelişim evrelerini bilmek önem taşır. Sistemdeki her üyenin diğerlerini ve

diğerlerinin de onu etkilemesi anlamına gelen *döngüsellik ilkesi* açısından aileye bakıldığında sorunun bireylerden değil, kişiler arasındaki ilişkilerden kaynaklandığı görülür. Dolayısıyla sorun veya belirti aile, yaşam döngüsündeki geçiş dönemlerine gereken uyarlamayı yapamadığında ortaya çıkar. Bu değişimlere evlilik, çocuk sahibi olma, boşanma, ölüm, göç, okul veya iş değişikliği, hastalık, kaza gibi örnekler verilebilir. Bu gibi değişiklikler yeni kurallar veya aile yapısı ile ilgili yeni anlaşmaları gerektirebilir (Tüzer ve Göka, 2002: 113).

Aile içi roller ve ilişkilerde değişimin yaşandığı, her dönemin kendine özgü iletişim biçimi ve çatışmalarının olduğu, evliliğin başlamasından eşlerin ölümüne kadar geçen aşamalı gelişim süreci *aile yaşam döngüsü (family life cycle)* olarak adlandırılmaktadır. Döngünün her aşamasında aile çeşitli sorunlarla yüz yüze gelir ve yeni beceriler elde ederek gelişir. Ailenin bu yeni durumlara uyum sağlayamadığı dönemlerde kriz yaşanır (Carr, 2006: 5).

Zastrow ve Kirst-Ashman (2007) geleneksel aile yaşam döngüsünü altı ana aşama halinde sınıflandırılarak kavramsallaştırmıştır. Her aşama aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve bireysel statü değişiklikleri açısından duygusal geçişlerle gerçekleşmektedir. İstisnai durumlar dışında genel olarak her aile, aşağıda belirtilen genel aşamalardan geçerek değerlerini bir sonraki kuşaklara aktarmak suretiyle ömrünü tamamlamaktadır:

1. Erkek ve kadının içinde doğup büyüdüğü aileden ayrılarak bağımsız bir birliktelik olan kendi ailesini oluşturmaya hazırlanması,
2. Evlenme sonucu çift yaşamına geçiş ve bireyselliğe karşı yeni bir kimlik oluşturulması,
3. Çocukların dünyaya gelmesi ve yetiştirilmesi,
4. Bağımsızlık mücadelesi veren ergen çocukların sorunlarıyla uğraşma,
5. Çocukların aile dışında yeni ilişkiler kurması, orta yaş krizi ve yaşın ilerlemesiyle birlikte sağlık sorunlarıyla başa çıkmaya çalışma,

6. Yaşlılığa uyum sağlamaya çalışma ve ölüme hazırlanma (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2007: 141).

Aile sisteminin bir diğer özelliği de dinamik etkileşim süreci içinde bir dengeye (homeostasis) sahip olmasıdır. Ailede istikrar aslında değişimden kaynaklanmaktadır. Özellikle hızlı değişimler yaşadığımız günümüzde, aileler kurallarını ve ilişkilerini yeniden düzenleyerek değişime uyum sağlamaya çalışmaktadırlar (Goldenberg ve Goldenberg, 2008: 84). Her sistemde olduğu gibi aile de kendi kendini düzenleme eğilimi içindedir ve değişimler çoğu zaman dirençle karşılaşır. Dolayısıyla aile içinde sorunlu bir bireyi aileden soyutlayarak değiştirmeye çalıştığımızda, aile içi ilişki örüntüleri değişmeyeceğinden bireyin yeniden eski haline dönmesi kaçınılmaz olur (Murdock, 2012: 408).

Şiddetinin psikolojik bir rahatsızlıktan mı yoksa güç gösterisinden mi kaynaklandığının tespit edilmesi önemlidir. Çünkü şiddetin bir güç gösterisi olarak uygulandığının anlaşılması sonrasında danışmanlık hizmetlerinin yanında hukuki mekanizmaların da devreye girmesi gerekmektedir. Şiddet davranışıyla güç ve kontrolün doğası arasındaki ilişkiyi açıklamak için suçlama, yalanlama ve aşağılama gibi sorumluluğun farklı boyutları üzerinde durulmaktadır. Aile yaşamında sıklıkla aşağılama ve yalanlamayı kullanan kişiler, eşlerine karşı şiddet davranışlarını inkâr etmekte ve bu davranışlarından sorumlu olmadıklarını iddia etmektedirler. Suçlama; şiddet sorumluluğunu kendisinin dışında bir kişiye ve bir şeye yükleme girişimi olarak tanımlanır. “Sen öyle yapmasaydın, bütün bunlar olmayacaktı...” gibi ifadelerle şiddet içeren davranışın nedeni karşı tarafa yüklenmeye çalışılmaktadır. Şiddet gibi yıkıcı davranışları sergileyen bireyler sorumluluğu üstlenme yerine genellikle aile üyelerini, kötü alışkanlıklarını, iş stresini, şeytanı, öfkelerini suçlarlar ve onların kurbanı olduğunu söylerler. Bu nedenle kavramsal olarak suçlama, eş suçlaması (mikro düzeyde), eşten başka bir şey veya başkasını suçlama (mezzo seviyesi) şeklinde ele alınmaktadır (Akın vd., 2012:176).

İnsanların acı gerçeklerden kaçınmak için psikolojik bir mekanizma olarak kullandıkları inkâr, bireylerin şiddet içeren davranışlarını ortadan kaldırma girişimi olarak

tanımlanmaktadır. Şiddet uygulayan çoğu erkek şiddet nedeniyle üzgün olduğunu belirterek, bir daha tekrarlanmayacağına dair sözler verir. Şiddet mağduru kadın şiddetin biteceğini düşünür ve dengesi bozulmuş aile sistemine geri döner. Şiddetin altında yatan nedenler ortadan kaldırılmadığı için çoğu zaman şiddet döngüsü yaşanmaya devam eder ve kronikleşir. Araştırmalara göre, şiddetin sorumluluğunu inkar eden kişilerin hukuki yaptırımlara ve terapi sürecine direnç gösterdikleri belirlenmiştir (Akın vd., 2012: 177).

Yeterince değer vermeme, hafife alma veya yaptığı şiddet davranışını önemsememe olarak tanımlanan aşağılama, mağdur kadının şiddeti dile getirmesini engelleyen temel nedenlerinden birisidir. Bazen kadının akraba çevresi de “kocandır, döver de, sever de” anlayışıyla yaklaşarak kadının yaşadığı şiddeti önemsizleştirme girişiminde bulunmaktadır. “Kol kırılır yen içinde kalır” gibi anlayışlar, şiddetin aile içinde gizli kalması gerektiğini öğreten bir değer olarak geleneksel toplum yapısında kabul görmektedir (Akın vd., 2012: 177).

Şiddet Vakalarında Aile Terapisi Yaklaşımı

Aile terapisi, ilginin tek bir birim olarak kabul edilen aile üzerine yönlendirilerek, uyum ve fonksiyonelliği artırma adına profesyonel terapist tarafından uygulanan bir müdahale yaklaşımıdır. Aile terapisi yaklaşımı genellikle kişilerin ve kişilerarası ilişki kalıplarının sistem içindeki etkisine ağırlık verir. Aile içi rol ve karşılıklı sorumluluklar açıklığa kavuşturularak uyum davranışları arttırılmaya çalışılır. Terapist sözlü ve sözsüz iletişimlere dikkat ederek, aile öyküsünden daha çok “şimdi ve burada” anlayışı üzerine yoğunlaşır. İnsanların sorunlarının ilişkisel boyutlarına odaklanan aile terapisi yaklaşımı psikoanalitik, yapısal, yaşantısal, stratejik ve bilişsel-davranışsal temelli kuramlara dayanmaktadır (Barker, 1995: 113). Nathan Ackerman’a göre evlilik terapisinin amacı, evlilikle ilgili duygusal sıkıntıyı ve yetersizliği azaltmak ve eşlerin her ikisinin birlikte ve bireysel olarak iyilik hallerini desteklemektir (Akdemir vd., 2006: 128).

Aile içinde eşler arasında iletişim sorunları yaşanması hem ilişki doyumunu azaltmakta hem de şiddeti tetiklemektedir. Evlilik terapisi için başvuran çiftlerle yapılan araştırmalara göre, iletişim çatışmaları en sık karşılaşılan sorunların başında gelmektedir (Litzinger ve Gordon, 2005: 412). Boşanmaların çoğu aile içi iletişim becerilerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Açık ve yeterli iletişimin olduğu evliliklerde ise eşlerin ruhsal açıdan doyum sağladıkları ve evliliği sürdürmeye daha istekli oldukları görülmektedir (Eskin, 2012: 227).

İyi niyetler ve sevgi ile başlanılan evlilik yaşantısı, uyum ve dengenin bozulması nedeniyle zaman içinde bir güç mücadelesine dönüşebilmektedir. Bu mücadele temelde her iki tarafın kendi kimliğini koruma çabasının gereğidir. Bu durum evlilik ilişkisinde yaşanması doğal süreçlerden biridir. Ancak bu mücadele güçlü olan tarafı yani erkeği şiddet uygulamaya yönlendiriyorsa eşler arası normal iletişim kesintiyi uğrar ve evlilik ilişkisi riske girer (Tarhan, 2006: 186). Şiddetin temelinde ilişki yönetiminde yeterli beceriye sahip olmayan erkeğin öfkesini kontrol edememesi yatmaktadır. Şiddet uygulamak asla çözüm olmadığı gibi, evlilik ilişkisini yıpratarak aile üyelerinin beden ve ruh sağlıklarına da zarar vermektedir. Dolayısıyla kadın tarafından sergilenen hiçbir davranış, şiddetin kabullenilmesi için gerekçe olmamaktadır.

Aile terapisi çalışmaları genellikle ailede sorun olarak görülen bireyi tedavi ettirmek amacıyla diğer üyelerin girişimde bulunması sonucu başlar. Psikolojik danışma kültürünün yaygın olmadığı Ülkemiz açısından bakıldığında aile üyelerinin birlikte terapi alma konusunda ikna edilmesi oldukça zordur. Özellikle aile şiddet durumlarında kadın yardım aramak için ilgili yerlere başvurmakta, çoğu zaman erkeğin görüşme ortamına çekilmesi mümkün olmamaktadır. Bu noktada erkeği terapi ve danışma ortamına katılmaya motive etmek için sosyal inceleme amaçlı ev ziyaretlerinde bulunulması önem taşımaktadır.

Eşler kendilerine özgü yaşam biçimi kalıpları ve ailelerinden getirmiş oldukları farklılaşma düzeyi ile evliliğe adım atarlar ve aile hayatı başlar. Aile, birincil samimi ilişkilerin yaşandığı bir ortam olması nedeniyle evlilik daha çok duygusal ve iç güdüsel güçler tarafından yönlendirilir. Eşlerin farklılaşma düzeyleri birbirlerine olan davranış

tarzlarını da etkiler. Farklılaşma düzeyinin düşük olması, gelecekteki problem riskini arttırır ve evlilikteki duygusal birleşmeyi (bağımlılık) derinleştirir. Eşlerden biri baskın (dominant) konumda olur ve kararları verir, diğer eş ise koşullara uyum sağlar (Nazlı, 2001: 74). Şiddet mağduru kadın erkek egemen aile yapısında yetişmesi nedeniyle eşinin dominant davranışlarına toleranslı yaklaşmaktadır. Nitekim Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması’na göre; toplumumuzda kadına yönelik şiddete destek verenlerin oranı % 16,4 olarak belirlenirken, kadının kocasından gelen şiddeti sineye çekmesi gerektiğini düşünenlerin oranı ise % 24,5’tir (ASAGEM, 2010: 120). Türk toplumunda aileyi koruma dürtüsünün yüksek olması, ailenin dağılmasına yol açacağı düşünülen şiddet gibi olayların kabul edilmesini kolaylaştırmaktadır.

Hümanist ve varoluşçu bir aile terapisti olan Virginia Satir, şiddet gibi aile yapısını bozan durumlarda iletişimin önemine vurgu yapmaktadır. Satir iletişimi, “*bir kişinin sağlığını ve başkalarıyla iletişimini etkileyen en önemli etken*” olarak görmektedir. Gerilimle karşılaşan insanların özgüvenlerinin zayıfladığını hissettikleri anda başa çıkmak için dört farklı iletişim kalıbı kullandıklarını belirtmiştir. Bu dört kategori; *suçlayıcı, yalvarıcı, hesapçı ve dağınk* iletişim tarzlarıdır. Bunların hepsi de, düşük kendilik değerinin sonucudur ve kırılabilirliği örtmeye çalışmaktadır (Satir, 2001: 87; Murdock, 2012: 411). Günlük yaşamda sorunlarla karşılaşıldığında genellikle ortaya çıkan sağlıklı iletişim tarzlarının aksine uygun ya da doğru iletişim; asıl üçlüyü oluşturan ‘*ben*’ (ben ne düşünüyorum/hissediyorum?), ‘*diğerleri*’ (diğerleri ne düşünüyor/hissediyor?) ve ‘*varolan durum*’ (durumun beklentileri ve ihtiyaçları neler?) açısından bireyin her boyutu önemsemesine ve kabul etmesine dayanır (Durak ve Fışiloğlu, 2007: 46). Satir, sağlıklı insanların *ölçülülük* esasına göre tutarlı davrandıklarını düşünmektedir. Yani beden dili, kelimeler ve ses tonu arasında uyum vardır. Uygun ve ölçülü olan insanların benlik saygılarının güçlü olduğunu, gizleyecek bir şeyleri olmadığı için de açık ve dürüst iletişime sahip olduklarını belirtmiştir (Murdock, 2012: 409).

Satir’e göre; aile terapisinin de danışmanın rolü, kolaylaştırıcı ve araştırmacı kişi olmaktır. Danışman aile üyelerinin kendilerini tanımalarına ve diğer üyeleri anlamalarına yardımcı olur. Aynı zamanda aile üyelerinin kendi potansiyel güçlü yönlerini,

yeteneklerini keşfetmelerini sağlayarak açık iletişim kurmaları konusunda rehberlik yapar (Nazlı, 2001: 117). Satir'in yaklaşımının temel unsuru *benlik saygısı ve kendilik değeridir*. Kendilik değeri, başkalarının fikirleri ne olursa olsun kişinin kendisine verdiği değerin düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Kendisine değer veren, benlik saygısı yüksek olan birey başkalarına da değer verir ve saygı duyar. Düşük kendilik değerine sahip olanlar kaygılıdırlar ve kendilerine güvenmezler (Murdock, 2012: 409). Şiddet mağduru kadının uzun süre şiddete maruz kalması nedeniyle benlik saygısının ve kendilik değerinin düştüğü görülmektedir. Şiddet uygulayan erkeğin ise öz güven eksikliği ve iletişim becerisinin zayıf olması nedeniyle güce başvurduğu bilinmektedir. Aile terapisi sayesinde iç gözü kazanan eşlerin kendi benliklerinde ve aile yaşantılarında yapısal değişimler gerçekleştirerek, yeni iletişim becerileri kazanmaları mümkün olmaktadır.

Bazı durumlarda aile bireylerinin başa çıkma kapasitesi ve bireylerarası iletişim gücü ve rol performansları yerinde olsa bile, sosyo-ekonomik kaynak yetersizliği ve güçlüğü ailenin temel rollerini yerine getirmesine engel olur. Bu şekilde ekonomik desteğe muhtaç olan ailelere sosyal hizmet müdahalesi ve aile danışmanlığı uygulanmasında yarar vardır. Aileye ayni-nakdi destek sağlamanın yanında, ailenin işlevselliğini arttırmaya yönelik rehberlik, eğitim ve savunuculuk gibi hizmetlerin de sunulması gerekmektedir (Aktaş, 2013: 104).

İçinde bulunduğu toplumun etnik ve kültürel değerlerini de kapsayan dış dünya ile ilişkileri yanında bir aile kendi iç ilişkileriyle de betimlenir. Aile içindeki *güç, yakınlık ve sınırlar* ailenin kurallarının ve prosedürlerinin oluşturulmasında etken olan birtakım inançların geliştirilmesini gerektirir. Güç konusu; sorumluluklar, karar verme, görevler, emirler ve taahhütler hakkında inançların geliştirilmesini gerektirir. Sınırlar konusu; kişisel alan ve mahremiyet hakkındaki inançları içerir. Yani kendilik sınırlarına karşı ailede paylaşılan etkinliklerdir. Yakınlık konusu; sevgi, sempati, destek, cinsel yakınlık gibi karşılanması gereken bir dizi duygusal ihtiyaçları ve görevleri içerir. Ailenin görevlerini yerine getirebilmesi için temel *kurallar* oluşturulmalı ve maddi ihtiyaçların karşılanması için bazı düzenlemeler geliştirilmelidir. Aile yaşamının tüm bu yönlerinin keşişme noktasındaki temel sorun, *cinsiyet rolleri* ve beklentileridir. Cinsiyete dayalı

rollerin gelişimi, iş bölümü, kimlik, etkinliklerin yapısı gibi konular, cinsiyet rollerinin nasıl algılandığından etkilenecektir (Dallos ve Draper, 2012: 8). Kadına yönelik şiddet konusu toplumsal cinsiyet anlayışı nedeniyle uzun yıllar aile içi mahrem mesele olarak algılanmış ve aile dışı müdahalelere kapanmıştır. Ataerkil aile yapısı gereği kuralları belirleme ve karar verme yetkisi erkeğe ait olduğundan kadının mağduriyetini dile getirmesi çoğu zaman mümkün olamamıştır. Yasal tedbirlerin arttırılması ve toplumsal farkındalığın gelişmesi sonucu aile içi şiddet olayları artık sosyal bir sorun olarak algılanmaktadır. Bu sayede şiddet en azından görünür kılınmıştır.

Planlı bir değişim süreci olan aile terapisi, aile üyelerinin katılımıyla gerçekleşmekte ve belli aşamaları izlemektedir. Virginia Satir ailelerle yapılan psikolojik danışma oturumları için üç aşama ön görmüştür. Ancak bu aşamaların tekrar tekrar dönüştürülerek yaşandığı belirtilmektedir. Birinci aşama olarak belirtilen *temas* aşamasında, acı içinde terapiye gelen aileler için bir umut ve güven atmosferi oluşturulmalıdır. İkinci aşama olan *kaos* aşamasında aile üyelerinden birisi riskli alana girer ve incinmişliğini, acısını, öfkesini dile getirir. Terapist duyguların açığa çıkmasını kolaylaştırmaya çalışır. Üçüncü aşamada *bütünleşme* yaşanır. Kaosu oluşturan konunun kısmen üstesinden gelinmiş olur ve aile varoluş şekline geçer. Bu aşamada ailenin önemli konuları bakımından bazı sonlandırmalar gerçekleşebilir (Murdock, 2012: 417).

İlk görüşme aile üyelerinin ve terapiye getirilen sorunun değerlendirilmesiyle başlar. Görüşme sürecinde, terapist ile aile üyeleri arasında güvene dayalı terapötik iletişim oluşturulur. Bu sayede aile ilişkilerinin içsel olarak işleyişinin birlikte araştırılması sağlanır (Worden, 2013: 17). Aile üyeleriyle ilk karşılaşmada iyi bir terapötik ilişki kurulabilmesi için, oturumda bulunan her bir aile üyesiyle temas kurulmaya çalışılmalıdır. Katılım, düzenleme ya da ilgi gereği terapist her bir aile üyesini açıklık ve sıcaklıkla karşılama sorumluluğu taşımaktadır. Ailenin hissettiği kaygının azaltılması adına bireylere odaklanan ilgi etkili olmaktadır. Aile üyelerinin kendilerini anlatabilmesi ve kaygılarını açıklayabilmesi için terapistin içerikle ilgili ayrıntılara çok fazla takılmaması gerekmektedir. Başlangıçta daha çok “*ne, niye, nerede, ne zaman*” soruları yerine, “*nasıl*” soruları sorularak aile süreci anlaşılmasına çalışılmalıdır (Corey,

2008: 479). İlk görüşme sonucunda hedefler belirlenir ve bir müdahale planı oluşturulmaya çalışılır.

İlk oturumda aile üyelerinin girişkenlikleri desteklenmeli ve sorunlarının çözümünde katılımcı rol üstlenmeleri sağlanmalıdır. Bu sayede ailenin sınırları, güç dengesi ve iletişim örüntüleri öğrenilebilecektir. Özellikle aile içi güç dengesini elinde tutmaya çalışan otoriter babanın diğer aile üyelerini kontrol çabası, annede ve ergen çocukta farklı güç odaklarının oluşmasını sağlamış olabilir. Ergen çocuk isyan etme ve ebeveynini dinlememe gücünü kullanabilir. Ne kadar baskı uygularsa uygulasin babanın bu tavrı değiştirme gücü yoktur. Anne ise sessiz kalarak oğlunun babaya karşı isyanını arttırma gücüne sahiptir. Bu nedenle terapist gücün açık ve örtük şekilleri konusunda dikkatli olmalı, aslında her aile üyesinin güç sahibi olduğunun farkına varmalıdır (Worden, 2013: 23).

Yapısal terapistler, ilk görüşme sonrasında ailenin yapısını değerlendirmeye çalışırlar. Aile yapısı; *“etkileşim örüntülerine, bu örüntüleri desteklemek üzere ortaya çıkan kurallar ve rollere ve bu kurallar ve rollerin sonucunda oluşan ittifaklara”* denir (Hackney ve Cormier, 2008: 265). Genogram ya da aile haritasının kullanıldığı bu aşamada annenin aile kökeni, babanın aile kökeni ve şimdiki aile olmak üzere üç kuşağın aile yapısına bakılır (Nazlı, 2001: 128). Şiddetin temel nedenlerinden bir tanesi de *modelleme* olduğuna göre, eğer birey şiddet sergilenen ortamda büyümüşse gelecek yaşantısında da şiddet kullanma olasılığı yüksektir. Sosyal öğrenme kuramına göre, kadınlara uygulanan şiddet strese karşı öğrenilmiş bir tepkidir. Kişi şiddeti bir çeşit stresle başa çıkma yöntemi olarak gözlemleyerek, model alarak, ebeveynleri arasında yaşanan şiddete tanık olarak ya da şiddetin birebir hedefi olarak öğrenir. Anne-baba ilişkisinde yaşanan şiddete maruz kalan çocuk, anneye sürekli şiddet uygulayan ‘saldırgan’ babayla özdeşleşmektedir (Page ve İnce, 2008: 84).

Terapist aileyle ilk karşılaşmasından itibaren ailenin işleyişiyle ilgili hipotezler oluşturmaktadır. Sonrasında terapist teorik bilgilerini kullanarak ailenin davranışlarını kavramsal kategorilere yerleştirmeye başlar. Klinik verilere dayalı olarak ailenin ihtiyaç ve problemlerine göre aileye özgü müdahale öncelikleri belirlenir. Bu aşamada ailenin

üstüne gitme konusunda acele edilmez, aile üyelerinin asıl sorunlarına hemen odaklanılmaz (Worden, 2013: 129).

İçsel ve dışsal gereksinimlerini karşılamaya çalışan aile sistemi, kendi hayat döngüsü doğrultusunda ilerlemektedir. Ailenin bütünlüğünün sürdürülebilmesi için istikrarın (morfoztaziz) sağlanması ve değişim güçlerinin (morfogeneziz) dengelenmesi gerekmektedir. Aile yapıları istikrarlı olma ve değişim güçlerini dengelemek için gelişmektedirler. İstikrarlı olma durumu süreklilik algısı oluşturur ve aile üyelerinin devamlılık ve aynılık olma hissine sahip olmalarına yardımcı olur. Aile geleneklerine bağlı olunması aile içinde ortaya çıkan davranışların tahmin edilmesini sağlar. Örneğin alkol bağımlılığı nedeniyle eşine ve çocuklarına kötü muamelede bulunan bir babanın olduğu ailede aile içi yapı tahmin edilebilir. Baba alkol kullanır, anneye ve çocuklara karşı kötü davranır, anne çocuklarını alıp kendi ailesinin yanına gider, babanın akli başına gelir, anneden özür diler. Bir daha asla yapmayacağına dair söz verir, anne eve döner ve aynı olaylar tekrar yaşanır (Worden, 2013: 134-135).

Değişim için sorundan daha çok çözüme odaklanmak gerekmektedir. Problemi ortaya çıkaran düşünce yapısıyla sorun çözülemeyeceği için, terapide sürekli sorunları konuşmak kısır bir döngü oluşturmaktadır. Problemler nedeniyle kurban pozisyonuna giren aile üyeleri çözüme katılım konusunda yüreklendirildiklerinde daha gerçekçi düşünmeye başlayacaklardır. Çözüm odaklı terapide; işe yarayan durumlara odaklanılır, aile üyelerinin çözümün gelişimine katkı vermesi sağlanır, somut ve ulaşılabilir hedefler belirlenir, ailenin kaynakları ve güçleri geliştirilir (Worden, 2013: 138).

Aile içi şiddet vakalarında, şiddet uygulayan erkeğin bilişsel süreçlerinde ve davranışlarında değişiklik yapılmasının gerekli olması nedeniyle bilişsel/davranışsal yaklaşımdan yararlanılmasında yarar görülmektedir. Bilişsel/davranışsal aile terapisinin altında yatan varsayımlar şunlardır: Birincisi, insanların ve ailelerin bütün davranışları öğrenilmiştir ve pekiştirilen davranışlar sürdürülür. İkincisi, hatalı davranışlar bilişsel süreçlere müdahale edilerek değiştirilmelidir (Nazlı, 2001: 167). Bilişsel müdahalenin genel amacı düşünce, algı ve inançlardaki hataları düzelterek veya değiştirerek duygusal

gerginliği ve buna eşlik eden katı davranış örüntülerini çözmektir (Hackney ve Cormier, 2008: 177).

Bilişsel-davranışçı aile terapisinde danışman eğitici rolünü ön plana çıkararak, kendi ilişkilerini değerlendirmeleri konusunda aileye model olmaya çalışır. Ailede değişimi gerçekleştirmek için bilişsel-davranışçı stratejilerden yararlanır ve ailenin kendi kaynakları harekete geçirilir. Şiddet yaşanan aileyle çalışılırken aşağıdaki hususlar gerçekleştirilmelidir (Nazlı, 2001: 170; Carlson vd., 2005: 46).

1. Özellikle şiddete neden olan iletişim sorunlarının ve bunları oluşturan şartların açık bir şekilde tanımlanması,
2. Aile etkileşimini olumsuz etkileyen davranışların sıklığı, süresi, boyutları ve hangi işlevleri engellediğinin belirlenmesi,
3. Şiddet davranışını sürdüren, azaltan veya arttıran etkenlerin ortaya çıkarılması,
4. Şiddet davranışını değiştirebilmek için kullanılacak bireysel ve çevresel kaynakların belirlenmesi,
5. Aile üyelerinin danışmaya ilişkin amaçlarının öğrenilmesi,
6. Amaçlara başarılı bir şekilde ulaşabilmek için kolaylaştırıcı ve engelleyici faktörlerin belirlenmesi.

Bilişsel-davranışçı terapide, duygusal ve davranışsal sorunların temelinde bireylerin sahip oldukları mantık dışı düşünce biçimlerinin yattığı düşünülmektedir. Sahip olunan bilişsel süreçler nasıl hissedildiğinin ve nasıl davranıldığıının belirleyicisidir. Terapide asıl olarak düşünme, karar verme, soru sorma, yapma ve yeniden karar verme vurgulanarak bilişsel ve davranışsal alan üzerine odaklanılır. Terapi bir öğrenme süreci olarak yeni becerilerin oluşturulduğu ve uygulandığı, yeni düşünme biçimlerinin geliştirildiği, problemle daha etkili başa çıkma yöntemlerinin kazanıldığı psiko-eğitsel bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir (Corey, 2008: 509). Terapi sürecinin etkili olabilmesi için danışmanın içeriği yansıtma, duyguları yansıtma, içeriği ve duyguları özetleme, kendini açma, yüzleştirme ve yorumlama gibi bazı becerilere sahip olması gerekmektedir (Nazlı, 2001: 209).

Sonuç ve Öneriler

Aile terapisi bireysel terapilerden farklı olarak aile sisteminin bütününe müdahale etmeyi ön gören yaklaşımı nedeniyle son yıllarda daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Kentleşme ve modernleşme sonucu aile yapısında meydana gelen değişim geleneksel dayanışma mekanizmalarının etkisini azaltmış ve aileler dışarıdan müdahalelere ihtiyaç hissetmeye başlamışlardır. Toplumun refah düzeyinin yükselmesi, demokrasi ve özgürlük anlayışındaki değişimlerin aile içi ilişkilere yansması gibi nedenlerle aileler daha açık sistemlere dönüşmektedir. Dinamik yapısı gereği sürekli değişen aile içi dengeleri istikrara kavuşturma adına, tüm üyelerinin katılımının sağlanacağı aile oturumlarında aile içi iletişim örüntüleri, rol dağılımları, kurallar, sorumluluklar ve güç dengeleri terapötik açıdan değerlendirilerek işlevselleştirilir.

Aile içi şiddet pek çok sorunda olduğu gibi eşler arası ilişkileri bozmakta, bireylerin ruh ve beden sağlığını olumsuz etkilemektedir. Şiddet, türüne ve yoğunluğuna göre her kadında farklı etki uyandırır da başlangıçta şok ya da hissizlik şeklinde tepkiler ortaya çıkmakta, gelecekte de benzer durumların yaşanma ihtimali düşüncesiyle korku ve kaygı duyulmasına yol açmaktadır. Şiddet kadını baskılayan, bağımlı hale getiren, öz güveni zedeleyen ve benlik saygısını zayıflatan etkisi nedeniyle kabul edilemez bir eylemdir. Özellikle şiddetin bir 'terbiye' biçimi olarak algılanması ve sosyo-kültürel bir değer olarak gelecek nesillere aktarılması, Ülkemiz açısından üzerinde çalışılması gereken önemli bir sorundur. Bu nedenle aile terapisi yaklaşımı şiddetin tüm aile üyeleri üzerindeki etkisine eğilmesi nedeniyle devreye sokulması gereken önemli müdahale yöntemlerinden birisidir.

Kadına yönelik şiddetin birincil sorumluları erkekler olması nedeniyle şiddeti önleme çalışmaları mutlaka erkekleri de kapsamalıdır. Konu hakkında hassasiyet gösterilir ve bilgi verilirse toplumda pek çok erkek, aile içinde, toplumda ve karar verici çevrelerde kadına yönelik şiddetin son bulmasında etkili işbirliği yapacaklardır. Ancak erkekler kadına yönelik şiddetin önemi hakkında daha az bilgi ve farkındalığa sahip olma eğilimindedir (Körükcü vd., 2012: 401). Aile terapisine şiddet mağduru kadının yanında

erkeğin de katılımı sağlanarak aile üyelerine karşı sergilediği olumsuz tutum ve davranışları hakkında iç görü kazanması sağlanmalı, sağlıklı iletişim becerileri geliştirmesi için desteklenmelidir.

Kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddet davranışı toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında erkek egemenliğine dayalı geleneksel yaklaşımların ürünü olduğu görülmektedir. Gerçi her geleneksel yaşam tarzını benimseyen erkeğin şiddet uygulayacağı düşünülmemelidir. Modern yaşam tarzını benimsemiş entelektüel insanlar arasında da aile içi şiddet olaylarının varlığı bilinmektedir. Şiddet tek başına ataerkil yaşam tarzı ile açıklanabilecek bir olgu değildir. Şiddet uygulayan aile bireyinin öz geçmişi kişilik yapısı, psikolojik durumu, sosyal statüsü, ekonomik şartları gibi pek çok değişkenin şiddet davranışı sergilemede etken rol oynadığı araştırma sonuçlarıyla ortaya konulmaktadır. Bu nedenle şiddet uygulayan bireylerin ruh sağlığı ile ilgili ciddi tahliller yapılmalı ve bağımlılık, stres, duygu durum ve kişilik bozukluğu gibi belirtiler varsa bunların tedavisi yoluna gidilmelidir. Ayrıca öfke kontrolü güçlüğü çeken eşler için öfke ve dürtü kontrolü eğitimleri almaları sağlanmalıdır.

Son yıllarda sosyal devlet anlayışında yaşanan değişim nedeniyle ülkemizde sosyal risklerin önlenmesine ve tedavi edilmesine yönelik kurumsal yapılanmalar gerçekleştirilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasıyla birlikte ailedeki sosyal risklere bütüncül bir açıdan yaklaşılarak sosyal hizmet sunumunun aile temelli gerçekleştirilmesi ön görülmüştür. Kadına yönelik şiddet konusunda ise yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılanmalar daha çok şiddet mağduru kadının aileden uzaklaştırılması üzerine kurgulanmıştır. Riskli durumlarda kadının şiddet ortamından uzaklaştırılması ve güvenliğinin sağlanması son derece önemlidir. Ancak şiddeti ortaya çıkaran aile yapısı disiplinler arası yaklaşımla bütüncül bir şekilde ele alınmadığında aile parçalanmakta ve toplum zarar görmektedir. Bu nedenle ülkemizde yaygınlaştırılan Sosyal Hizmet Merkezleri'nde aile danışmanlığı ve terapisi birimi oluşturularak sosyal risk altında olan ailelere yönelik müdahale programları hazırlanmalıdır.

Kaynaklar

- Akdemir, A., Karaoğlan, A., ve Karakaş, G., (2006). “Çift Terapisi”, *Türkiye’de Psikiyatri Dergisi*, 8 (2), 122-128.
- Akın, A., Gülşen, M., Aşut, S., ve Akca, M., (2012). “Yakın İlişkilerde Şiddet Sorumluluğu Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirliği”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 175-184.
- Aktaş, A.M., (2004). “Aile Terapisinde Sosyal Hizmet Yaklaşımı”, *Aile ve Toplum*, 2 (7), 33-42.
- Aktaş, A. M., (2013). *Ben ve Ailem*, Konya: Atlas Akademi.
- ASAGEM (2010). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*, Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğu Yayınları.
- Barker, R., (1995). *The Social Work Dictionary*. USA: NASW Press.
- Carlson, J., Len, S. ve Judith A., L., (2005). *Family Therapy Techniquet: Integration and Tailoring Treatment*, USA, Newyork: Routledge.
- Carr, A., (2006). *Family Therapy: Concepts Process and Practice*. England, Chichester: John Wiley ve Sons.
- Corey, G., (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*, Çev. T. Ergene, Ankara: Mentis Yayınevi.
- Dallos, R. ve Draper, R., (2012). *Aile Terapisine Giriş: Sistemik Teori ve Uygulama*, Çev. Ş. Kesici ve C. Kiper, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Durak Ş, E. ve Fışlıoğlu, H., (2007). “Film Analizi Yöntemi ile Virginia Satir Aile Terapisi Yaklaşımına Bir Bakış”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 10 (20), 43-62.

Eskin, M., (2012). “Evlilik Terapisi için Başvuran Çiftlerin Evlilik Doyumu ve Evlilik Terapisiyle Hakkındaki Görüşleriyle İlişkili Etmenler”, *Klinik Psikiyatri*, 15 (4), 226-237.

Goldenberg, H. ve Goldenberg, I., (2008). *Family Therapy: An Overview*. USA: Thomson Brooks/Cole.

Hackney, H. ve Cormier, S., (2008). *Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı* Çev. T. Ergene ve S. Aydemir Sevim, Ankara: Mentis Yayıncılık.

KSGM (2010). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet* (2 b.), Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.

Körükçü, Ö., Öztunalı K., G., ve Kukulu, K., (2012). “Kadına Yönelik Şiddetin Sonlanmasında Erkek İşbirliği”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4 (3), 396-413.

Litzinger, S. ve Gordon, K., (2005). “Exploring Relationships Among Communication, Sexual Satisfaction, and Marital Satisfaction”, *Journal of Sex ve Marital Therapy*, 31 (5), 409–424.

Murdock, N., (2012). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları*, Çev. F. Akkoyun, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Nazlı, S., (2001). *Aile Danışmanlığı*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Satir, V., (2001). *İnsan Yaratmak: Aile Terapisinin Başyapıtı*, İstanbul: Beyaz Yayınları.

Tarhan, N., (2006). *Kadın Psikolojisi*, İstanbul: Nesil Yayınevi.

Tüzer, V. ve Göka, E., (2002). “Aile Terapisinin Klinik Psikiyatriye Katkısı”, *Yeni Symposium*, 40 (3), 111-117.

Worden, M., (2013). *Aile Terapisi: Temelleri*, Çev. T. Akbaş, Adana: Nobel Yayınevi.

World Health Organization (2013). *Global and Regional Estimates of Violence Against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-partner Sexual Violence*, Geneva, Switzerland: WHO Document Production Services.

Page, A. ve İnce, M., (2008). “Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (22), 81-94.

Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K., (2007). *Understanding Human Behavior and the Social Environment* (7 b.), USA: Thomson Brooks Cole.

TÜRKİYE’DE AİLE İÇİ KADINA KARŞI ŞİDDETİN PSİKO-SOSYAL VE KÜLTÜREL DİNAMİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Kasım TATLILIOĞLU

Özet

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de aile içi kadına yönelik şiddet, mücadele edilmesi gereken ciddi bir toplumsal sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Ülkemizde kadına yönelik şiddet üzerine yapılan araştırmalara baktığımızda, kadına yönelik şiddetin yaygınlığını, kadının aile içi şiddet karşısındaki çaresiz kalışını, şiddete uğrayan kadının nasıl yardım alması gerektiği vb. konularında bilgisizliğini ve çaresizliğini görmekteyiz. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle yaşanan kadına yönelik şiddet, kadınların yakın çevrelerindeki erkeklerden, tanımadıkları erkeklere ve hatta aile içindeki kadınlara kadar uzanan geniş bir çevre içinde yaşanmaktadır. Diğer taraftan Türkiye’de namus adına işlenen cinayetlerle ilgili olarak özel veriler elde edilememektedir ve bu durum halen gizliliğini korumaktadır. Aile içi kadına karşı şiddet, yaygınlığı tam olarak bilinmeyen, aile mahremiyetinin bir unsuru olarak görülerek gizlenen, bu sebeple de mücadele edilmesi ve önlenmesi güç bir olgu olarak algılanmaktadır. Bu gelenekçi anlayış, kadının aile içi şiddete yıllarca boyun eğmesine ve çaresiz kalmasına yol açmıştır. Son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerin ve şiddete sıfır toleransın, toplumun sosyal dokusunu zedeleyen bu hazine duruma son vereceğini ümit ediyoruz. Bu alanda birçok kurum ve kuruluşun işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal bir sorun olan kadına yönelik şiddet; kadının bireysel ve toplumsal işlevlerini, özel yaşamını, işini ve diğer sorumluluklarını yerine getirebilmesinde, kadının güçlenmesi ve ilerlemesinde bir engel teşkil etmektedir. Kadının ilerlemesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması bir insan hakları sorunudur. Bu durum aynı zamanda, sosyal adaletin de temel bir şartıdır. Türkiye’de aile içi şiddet çalışmalarının araştırma alanına girişi oldukça yeni olup, 1980’li yıllardan sonra kamuoyunda kadın ve çocuk haklarına yönelik farkındalığın gelişmesi ile birlikte başlamıştır.

Bu çalışmada, ülkemizde aile içi kadına yönelik şiddet konusunda literatür taraması yapılarak, mevcut problem psiko-sosyal ve kültürel dinamikleriyle ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Şiddet, kadına karşı şiddet, şiddet mağduru, toplumsal cinsiyet.

THE EVALUATION OF PSYCHO-SOCIAL AND CULTURAL DYNAMICS OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN IN TURKEY

Abstract

As all the world, domestic violence against women in our country continues to exist as a social problem that should be struggled with. When we look at the studies on violence against women in our country, we see the prevalence of violence against women, woman's helplessness against domestic violence, and the ignorance of women on the issues how to take help when they are exposed to violence. The violence against women, due to gender roles, is committed by a wide environment ranging from the familiar men to the unfamiliar ones and even by the women in the family. On the other hand, specific data can't be obtained from the murders which are committed in the name of honor and this situation still protects its confidentiality. The prevalence of domestic violence against women is not known exactly due to the fact that it is considered as an element of family privacy. Therefore, it is a difficult matter of fact to struggle with and to prevent. This traditional attitude has led to women's submission and desperation against domestic violence for many years. We hope to put an end to this outraging situation with the recent legal regulations and zero tolerance to violence. Cooperation of many institutions and organizations on this issue is needed. Violence against women which is a social problem prevents women's individual and social functions, performances, prevents them to fulfill their responsibilities, and to conduct their private life. It also prevents women's empowerment and advancement. The advancement of women and gender equality is a human rights issue. This paper discusses the existing problem with psycho-social and cultural dynamics and reviews literature on domestic violence against women in Turkey. This issue is also a basic condition for social justice. Domestic violence in Turkey is relatively new field of research area. It began after 1980s with the development of public awareness of the rights of women and children.

Key words: Violence, violence against women, victim of violence, gender.

Giriş

Kadına karşı aile içi şiddetin sorun olarak algılanması oldukça yenidir. Günümüzde bireylerin şiddetten korunması, yani can ve mal güvenliğinin sağlanması, devletin yerine getirmesi gereken en temel görevlerden biridir. Özellikle kadın hareketinin çabaları sonucu aile içi şiddetin çok önemli bir bölümünü oluşturan kadına yönelik

şiddetin önlenmesi dünya ölçeğinde özel ve önemli bir sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. Kadına yönelik şiddet, “*en yaygın ve en utanç verici*” insan hakları ihlallerinden biridir. Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de kadına yönelik şiddet, mücadele edilmesi gereken ciddi bir toplumsal sorun olarak varlığını korumakta, vicdanlarda derin yaralar açmakta ve uzun bir zaman sürecinden geçerek günümüze kadar gelmiş ve halende gündemdeki yerini korumaya devam etmektedir. Bu durum hemen herkesi doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir (Kocadaş vd., 2010; Karınca, 2008; Şahiner, 2007: 33). Bu durum sadece bir kadın konusu olarak görülmemelidir. Kadının statüsünün güçlendirilmesi ve kadın-erkek eşitliği, bütün insanlar için politik, sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel güvenliği başarmanın ön koşuludur (Hodoğlugil ve Akın, 2003; Karınca, 2008). Pekin Eylem Platformu belgesinin, kadına yönelik şiddet ile ilgili bölümünde kadına yönelik şiddet; “*eşitlik, kalkınma ve barış hedefleri önündeki en önemli engellerden biri olduğu, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar ve sarsıntı çekme ile sonuçlanacak her hangi bir eylem olarak*” belirtilmiştir. Türkiye’de, son yıllarda sayısı artan aile bireyleri arasındaki anlaşmazlıklar, boşanmalar ve bazen ölümle sonuçlanan olaylar, bu yeni dönemin aileyi etkileyen boyutlarının henüz aile bireyleri tarafından doğru algılanıp içselleştirilememesiyle açıklanabilir (Karınca, 2008; Dursun ve Becerikli, 2008; Bozkurt-Gevrek, 2011). Şiddet, saldırganlık, terör ve kaos toplumun bütününe etkiler. Ancak, şiddet açısından en fazla risk altında olanlar 30 yaş altı çocuklu kadınlar, kız çocukları, adolesan kızlar ile HIV (+) kadınlar olmak üzere her yaştaki kadınlar, bütün çocuklar, yaşlılar, özürlüler, evsizler, mülteciler, göçmenler, etnik azınlık mensuplarıdır.³¹ Kadınlara yönelik aile içi şiddet temel insan hakları ve özgürlüklerin ihlali olup kadınlarla erkekler arasında eşit olmayan güç ilişkilerinin sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal bir sorun ve önemli bir halk sağlığı problemi olarak kabul edilmektedir. Bu problem sağlık hizmetleri, kolluk kuvvetleri, adalet hizmetleri, sosyal hizmetler gibi pek çok alanın ve disiplinin ortak çabalarıyla önlenebilecek bir sorundur (Korkut-Owen ve Owen, 2008: 4). 1985’te Nairobi’de gerçekleştirilen Üçüncü Dünya Kadın Konferansı’nda kabul edilen “Kadının İlerlemesi

---

³¹ Subaşı ve Akın, <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr>

İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejiler” belgesinde, kadına yönelik Şiddetin ulusal/uluslararası kalkınma, barış ve eşitlik önünde büyük bir engel olduğu da bu belge ile ilk kez vurgulanmış; böylece Şiddetin bu olgularla doğrudan ilişkisi görünürlük kazanmaya başlamıştır.³²

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, kadınların insan haklarını geliştirmek adına, kadını aile içi Şiddetten korumak, bireysel ve toplumsal bir farkındalığın oluşmasını sağlamak ve aile içi kadına yönelik Şiddetin azaltılması, önlenmesi ve nihai olarak da tümüyle ortadan kalkması için çalışan paydaŐların verimliliklerinin ve kapasitelerinin arttırılmasına katkı sunmaktır.

Araştırmanın Kavramsal erevesi

Temel Kavramlar

Şiddet

Şiddet en genel anlamıyla, “kişinin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar vermesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini içeren toplumsal, kamusal ve özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü ve ekonomik her türlü tutum ve davranış” olarak tanımlanmıştır.³³

Şiddet kavram olarak farklı bakış açılarıyla değerlendirilmekte ve aynı zamanda bir duygu ve davranış Şekli olarak da uzun bir tarihe sahiptir. Moses’e göre Şiddet, “*ya içgüdüsel ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde çok az deđerŐen, ya da sadece ve*

³² The Advocates for Human Rights, 2009; akt: Bozkurt-Şener, 2011: 25

³³ www.resmigazete.gov.tr; sayı: 28239, no: 6284

sadece çevre etkenlerinden kaynaklanan bir davranış”tır. (1996) İçli, Ögün ve Özcan’a göre ise, “bir kişinin başkasına acı vermek veya yaralamak kastıyla yaptığı davranış”tır. (1995) TDK, “yeğînlîk, sertlik, kaba güç, duygu ve davranışta aşırı güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet uygulama”; Kamus-ı Türkî, “sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma, kaba ve sert muamele, peklik, müsaadesizlik, sıkı ve ziyadelik” (Sami, 1987); Oxford English’de “bedene zor uygulama” (Hobart, 1996; akt: Ayan, 2010); Fransızca Türkçe Grand Dictionnaire’de “insanların ve nesnelere kaba kuvveti, yamanlık, zorluk, birine karşı zor kullanmak” (Kocabay, 2008); Polat’a göre ise, “insanın benzerlerine karşı giriştiği, onlarda önemli ya da önemsiz hasarlar veya yaralar oluşturan, saldırganlık veya hoyratlık ifade eden hareketler” (2001) olarak tanımlanmıştır. Köknel’e göre ise şiddet; genel olarak, “aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı” ı ifade etmektedir (1996).

Ev içi şiddet

Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddettir.

Kadına yönelik şiddet:

Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranıştır.

Şiddet mağduru

Bu kanunda Şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişiyi ve Şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişilerdir.

Şiddet önleme ve izleme merkezleri Şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat esasını yürüten merkezlerdir.

Şiddet uygulayan

Bu Kanunda Şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışları uygulayan veya uygulama tehlikesi bulunan kişilerdir.

Tedbir kararı

Bu Kanun kapsamında, Şiddet mağdurları ve Şiddet uygulayanlar hakkında hâkim, kolluk görevlileri ve mülkî amirler tarafından, istem üzerine veya resen verilecek tedbir kararlarını ifade eder.

Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik Şiddetin evrensel düzeyde kabul görmüş bir tanımı yoktur. Ne yazık ki aile içinde kadınlar kadar çocuklar da Şiddete maruz kalmaktadır. Şiddetin en yaygın biçimi erkeğin kadına ve çocuğa karşı uyguladığı aile içi Şiddettir. Aile içi Şiddet, aile bireylerinden birinin diğerlerine karşı fiziksel veya duygusal zarar oluşturacak şekilde, zorlamak, aŐađılmak, güç göstermek, öfke ve gerginlik boşaltmak amacı ile bir bireyden diğerine yöneltilen Şiddet davranışı olarak tanımlanmaktadır (Dunkle, 2004; Şahiner, 2007: 32-33). İstatistiksel veriler, yıllar geçtikçe Şiddet oranlarında da artış

olduğunu ortaya koymaktadır.³⁴ Aile içi kadına yönelik şiddet, sözel, fiziksel, ekonomik, psikolojik, sosyal ve cinsel şiddet şeklinde görülebilmektedir (Bozkurt-Şener, 2011: 9-12). Bireysel ve toplumsal düzeyde ortaya çıkan şiddet eylemleri geçmişte olduğu gibi bugünde tüm toplumların ortak sorunlarından biridir (Ayan, 2010: 12).

Kadına yönelik şiddet; “cinsiyete dayanan kadını inciten, ona ızdırap veren fiziksel, cinsel, zihinsel hasarla sonuçlanan veya sonuçlanma olasılığı bulunan, kamusal alanda ya da özel yaşamında ona baskı uygulaması ve özgürlüklerinin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranış”³⁵ şeklinde tanımlanırken, Karınca’ya göre; “aile bireylerinin yaralanmasına, sindirilmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekildeki hareket, davranış veya eylemler bütünü” (2008); Hagemann-White ve Bohn’a göre ise; “aile içinde gerçekleşen, kadın üzerinde hakimiyet ve baskı kurmayı amaçlayan, fiziksel-psikolojik-cinsel-ekonomik zararlarla sonuçlanan ya da sonuçlanması mümkün olan her türlü eylemi ve tehdit” (2007) şeklinde tanımlanmıştır. Aile içi kadına yönelik şiddet başlıca şu şekillerde görülmektedir:

- Dayak
- Kadını toplumdan ve sosyal ortamlardan izole etme
- Çocuklarını kadına karşı kullanma ve kışkırtma
- Her türden tehdit
- Kadına köle muamelesi yapma
- Korkutma
- Yıldırma, aşağılama, değer vermeme

³⁴ Karaaslan, indigodergisi.com, 30 Aralık 2011.

³⁵ WHO, 1996; www.tbmm.gov.tr; www.turkhukuksitesi.com

- Küçük düşürme
- Erkeğe oranla farklı davranma
- Farklı ücret ve iş koşulları uygulama.³⁶

Kadına Şiddetin Nedenleri

Araştırma sonuçları, kadına karşı aile içi şiddetin ülke genelinde yaygın bir biçimde yaşandığını göstermektedir. Aile içi şiddetin temelinde birçok sebepler vardır. Tarhan'a göre, ailedeki güven ve sevginin kaybolmaya başlamasıyla şiddet ortaya çıkar. Şiddet bir sonuç olup, sevginin azaldığı yerlerde saygı da azalmaya başlamaktadır (Tarhan, Tüm Yönüyle Şiddet Çalıştayı, 21.04.2012). Şiddeti tek bir neden doğurmaz. Son zamanlarda yapılan araştırma sonuçları göstermiştir ki, kadına yönelik şiddet, değişik faktörlerin birbiri ile ilişkisine odaklanmış olup, farklı kültürel bağlamlarda problemi anlamamızı zorunlu kılmaktadır. Aile içi şiddetin sürmesinde kültürel, ekonomik, hukuki ve politik nedenler birlikte değerlendirilmelidir (Khan, 2000: 8). Heise'nin yaptığı araştırma sonuçlarına göre, aile içi şiddete neden olan faktörler, çoklu ve karmaşık bir yapı sergilemektedir (1994: 135).

Türkiye'de yapılan araştırma sonuçlarına baktığımızda, eşi veya birlikte olduğu kişi(ler) den fiziksel şiddet yaşamış kadınlara şiddetin nedenleri sorulmuştur. Verilen cevaplar arasında en yaygın gerekçe olarak, kadınların %32'si tarafından "*erkeğin ailesi ile yaşanan sorunlar*" diye belirtmişlerdir. Bunu maddi sıkıntı, erkeğin iş sorunları, erkeğin işsiz olması ve evde yeterli gıda olmaması kategorilerini içeren "*ekonomik sıkıntılar*" (%22) ile erkeğin sinirli olması, kadını kıskanması, kadının ihanetinden şüphelenmesi, erkeğin ayrılmak istemesi, erkeğin dışarıda fazla zaman geçirmesi, erkeğin sorumsuz olması ve erkeğin başka bir eşinin olmasını kapsayan "*erkeklerle ilgili nedenler*" (%21) izlemektedir. Kadınların %18'i "*kadınla ilgili nedenler*" ve %13'ü "*çocuklarla ilgili sorunlar*" nedeniyle eşi veya birlikte olduğu kişi(ler)in kendilerine

³⁶ Subaşı ve Akın, www.huksam.hacettepe.edu.tr, 23.07.2013

şiddet uyguladıklarını söylemişlerdir. “*Kadınla ilgili nedenler*”, daha çok kadının şiddetten kendini sorumlu tuttuğu durumlarda geçerlidir. Kadının cinsel ilişkiyi reddetmesi, kadının erkeğin sözünü dinlememesi, kadının erkeği kıskanması, kadının ev işlerini aksatması ve kadının kendini suçlaması cevaplarını içermektedir. “*Erkeğin kötü alışkanlıkları*” ise, erkeğin alkol kullanması, kumar oynaması ve aldatması gibi durumlar için söz konusu olup kadınların %9’u tarafından eşlerinin kendilerine uyguladıkları şiddetin nedeni olarak gösterilmiştir (Akadlı-Ergöçmen vd., 2009).

Şiddetin nedenlerini çocukluğa dayandıran görüşlere göre, insanın çocukken karşılaştığı kötü muamelelerin bireyi davranış bozukluklarına ittiği böylece saldırgan davranışları arttırdığı vurgulanmaktadır. Çevredeki kötü rol modeller şiddet ve saldırganlığın kazanılmasında etkili olmaktadır (Bandura, 1977, Akt. Arı, 2010: 77). Toplumlardaki saldırganlık ve şiddet olaylarının artması da bireysel saldırganlığı arttırmaktadır. Örneğin ekonomik krizlerde yoğunlaşan toplumsal tepkiler bireysel bazda saldırganlık dürtülerini de şiddetlendirmektedir.³⁷ Diğer bazı araştırma sonuçlarına göre ise, şiddetin asıl kaynağı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın ve erkek arasında ataerkil toplum yapısı tarafından kaynaklanan asimetrik güç ilişkileridir (Mor Çatı, 1996; Logar, 2005: 17).

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi

Ülkemizde kadına yönelik aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için yürütülen çalışmalar son yıllarda yoğunlaştırılmış ve 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nin yayınlanması ile kadına yönelik şiddetle mücadele bir devlet politikası haline gelmiştir. Ülkemizde kadına karşı veya aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla reform niteliğinde olan “*4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun*” yürürlüğe girmiş olmakla birlikte, bu sorunun sadece yasal düzenlemelerle aşılamayacağı da bir gerçektir. Aile içi kadına yönelik şiddeti önleyici çalışmalardan biri risk faktörleridir. Amaç, risk faktörlerini fark ederek ve risk altındaki kişilere yönelik çalışmaları yaparak koruyucu faktörleri artırmaktır. Bu

³⁷ Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998: 10; Türkdoğan, 1985

alandaki hizmet götürecektir kişilerin aile içi şiddet hakkında farkındalıklarının olması önem taşımaktadır (Korkut, 2007). Şiddete uğrama olasılığı olan kişiler, en yakın aile mahkemesine başvurarak Ailenin Korunmasına Dair Kanun uyarınca bir koruma emri alabilirler.³⁸

Şiddete Uğrayan Kadınlarda Görülen Özellikler

Kadına karşı şiddetin fiziksel açıdan sağlık sonuçları, ruhsal (psikolojik) sağlık sonuçları ve ölümcül sonuçları olmak üzere üç şekilde görülmektedir Şiddetin insanlar üzerindeki etkileri bedensel, sosyal, psikolojik ve duygusal olabilmektedir (Khan, 2000: 10). Şiddete maruz kalan kişide çeşitli sakatlıkların ortaya çıkabilir, kırıklar, beyin kanamaları ve iç organ yaralanmaları sonucu ortopedik sorunlar yaşanabilir. Felçler, havale, zekâ özürlü ve çeşitli yetersizlikler görülebilir. Şiddet kadını intihara sürükleyebilmekte, cinayete kurban gitmesine neden olabilmektedir. Ayrıca şiddet, anne ölümlerini arttırmakta, HIV/AIDS vb hastalıkların yaygınlaşmasını da körüklemektedir (Şahiner, 2007: 31-32). Kısa ve uzun vadede düşünüldüğünde şiddetin etkileri kadının mesleki ve kariyer yaşamını olumsuz etkileyerek veya sona erdirmekte, onu yoksulluğa ve ekonomik bağımsızlığını kaybetmeye itmektedir. Eğer şiddet aile içinde yaşıyorsa, aile yaşamı tahrip olurken, çocuklar yoksulluk yaşayacak ve aile yaşamına olan güven ve inançlarını kaybedeceklerdir (WHO, 1996; KSGM, 2009; Amargi Kadın Akademisi, 2012). Sayıl'a göre, aile içi şiddet sonucunda, kaygı depresyon, travmatik stres bozukluğu, madde kullanımı ve intihar gibi birçok sorun ortaya çıkabilmektedir (1994: 172-175). ABD'de yapılan bir araştırma sonucuna göre, 1 yıl süre ile aile içi şiddete maruz kalan kadınların %59'unun ciddi psikolojik bunalımlar yaşadıkları tespit edilmiştir (UN, 2006).

Şiddete maruz kalan kadınların vücudu ve ruhu tahribat yaşarken şiddet mağduru erkeklerin bir kısmı da yaşam sevincinin yok olmasından, üzerlerine bir ağırlık çökmesinden söz etmişlerdir. Şiddet yaşayan çiftler bunu çocuklarına

³⁸ www.resmigazete.gov.tr, 7.9.1.2003

hissettirmediklerini, onları koruduklarını söyleseler de şiddetin yaşandığı ailelerde, çocuklar dâhil her birey yaşanan şiddetten şu veya bu şekilde payını almaktadır. Birçoğu uykusuzluk çekmekte, depresyona karşı ilaçlar kullanmakta, bunların yan etkilerinden şikayet etmekte, birçoğu korku ve endişe duygularından söz etmektedir. Şiddet altındaki kadınlar çoğu kez kendilerini aciz, güçsüz, daha önce yaptıkları birçok şeyi yapamaz bir durumda hissetmektedirler. Kadınların birçoğunda ruhsal ve fiziksel rahatsızlıklardan birlikte söz edilmiştir (Kardam ve Yüksel, 2009; Bozkurt-Gevrek, 2011). Şiddete uğrayan kadının değerleri, nitelikleri, kararları yok olmakta, “ben” duygusunu yitirmekte, benlik saygısı azalmakta, kimlik kaybı görülmekte, sağlık sorunları artmakta, girişimciliği gelişmediği gibi tam tersine kaybolmaya başlamaktadır. Şiddete uğrayan kadınlar kimlik ve düşünce geliştirmekte zorlanmakta ve toplumsal tavır alışlarda yer alamamaktadırlar. Sürekli olarak kocasından şiddet gören kadınlar bir süre sonra şiddeti artık içselleştiriyorlar. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırma Sonucuna göre (2003), kadınların %39.12’si şu durumlarda koca dayadığını haklı bulmuşlardır:

- . Yemeği yakmak
- . Kocaya karşılık vermek
- . Lüzumsuz para harcamak
- . Çocukların bakımını ihmal etmek
- . Lüzumsuz para harcamak
- . Cinsel ilişkiyi reddetme gibi durumlarda kocasının ona vurmasını ya da dövmesini haklı bulmaktadırlar (Dişsiz ve şahin, 2008).

Diğer taraftan İçli, Öđün ve Özcan’ın (1995) ve Tezcan, Yavuz ve Tunçkanat’ın (2009) yapmış oldukları araştırma sonuçlarına göre, şiddetin kùltürümüzde doğal karşılandığı sonucu elde edilmiştir. Kadına yönelik aile içi şiddetin en önemli sonuçlarından biri şiddetin kadının fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilemesi ve bunun da önemli bir halk sağlığı sorunu olarak karşımıza çıkmasıdır. Fiziksel ve cinsel şiddet yaşanması

sonucu oluşan yaralanmalar, şiddetin kadın sağlığına doğrudan etkisini göstermektedir. Şiddet uygulayan erkeklerde ise; düşük benlik saygısı, kıskançlık, kaybetme korkusu, güven duygusunda zayıflık, kişilik bozuklukları, aşırı kontrol isteği, istismar ve şiddetin olduğu ailelerde yetişmeleri, empati yeteneklerinin zayıf olması, madde bağımlılığının olması, erkek olmayı çok önemseme, ani huy değişmesi, aşırı duyarlık ve alınganlık, katı cinsiyet rol beklentileri vb görülebilmektedir.³⁹

Şiddetin Psiko-Biyolojik ve Sosyo-Kültürel Dinamikleri

Kadına karşı şiddetin psikolojik, biyolojik, sosyolojik ve feminist yönleri vardır. Kadına yönelik şiddet dünyada, bütün kültürlerde ve toplumlarda yaygın olarak görülen evrensel bir olaydır ve genel olarak toplumun erkek egemen yapısından kaynaklanmaktadır (Güler ve Tuncay, 2005). Psikolojik açıdan bakıldığında psikanalitik teoriye göre, onaylanan temel bir içgüdü olarak kabul edilen saldırganlık, başarı ve üstünlük sağlamak ve erkeklerde olumlu bir güç olarak cesaret, güçlü olmayı, enerjik, ataklık vs anlamına gelmektedir. Şiddete meyilli kişilik yapısına sahip kişiler, fiziksel şiddet ve saldırganlığı bir kontrol yöntemi olarak benimsemekte, fiziksel şiddet ve saldırganlığı model olarak almakta; çocukken istismar edilmiş ve madde kullanan bir kişilik özelliğine sahip olabilmektedirler. Diğer taraftan, psikotik bozukluklar (manik tip bipolar bozukluk, şizofreni, paranoid bozukluk gibi), nonpsikotik bozukluklar (post travmatik stres bozukluğu, borderline, antisosyal ve paranoid kişilik bozuklukları) ve uyuşturucu madde ve alkol kullanımı, kalabalık çevreler şiddet açısından potansiyel risk taşımaktadır. Ağır yoksulluklar, evlilikte yaşanan sorunlar da şiddeti tetiklemektedir. Ortamın aşırı sıcaklığı da şiddeti tetiklemektedir. Şiddet ve saldırganlığın belirtileri, zekâ geriliği, şizofreni, manik atak, paranoid gibi ağır ruhsal bozukluklar, antisosyal ve sınır kişilik bozukluklarıdır⁴⁰. Diğer bazı araştırmalarda, toplumca kadın ve erkeğe

³⁹ Subaşı ve Akın, <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr>; Gelles ve Conte, 1990: Akt: Korkut-Owen, Owen, 2008

⁴⁰ Şahiner, 2007: 37; Subaşı ve Akın, <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr>

atfedilen farklı özellikler, cinsiyetçi işbölümü yani geleneksel kadınlık-erkeklik kalıpları ve bu kalıpların doğal olduğuna dair inançlar bulunmaktadır (Bozkurt-Şener, 2011: 16). Şiddet ve yıkıcılık zayıf karaktere sahip bireyin özellikleri olarak öne çıkmaktadır (Ayan, 2010: 43) .

Türkiye’de ahlaki değerlerin korunmasından öncelikle kadın sorumludur anlayışı vardır. Şiddetin makul görülmesinde zaman zaman geleneksel namus ve cinselliğe bakış kültürün etkisinin etkin olduğu görülmektedir. Gurur kültürünün de yüksek olduğu kültürlerde şiddetin artmakta olduğu bilinmektedir.⁴¹ Diğer taraftan eşler arasında kaliteli bir sosyal iletişimin kurulamaması da önemli bir faktördür. Aidiyet duygusunun azalması şiddeti körüklemektedir.⁴² Karaaslan’a göre, kişilik bozukluğu olan, sosyopat, psikopat kişilerde şiddete eğilim fazladır (2011). Şiddet olayları ile her gelir ve eğitim düzeyinde, her yaşta, evli, bekâr ya da boşanmış kadınlar karşılaşabilmektedir ve kadınları en temel insan haklarından ve temel özgürlüklerinden mahrum etmektedir.⁴³

Tartışma ve Sonuç

Türkiye’de aile içi şiddete uğrayanların %90’dan fazlasını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Aile içi şiddet bürosu tarafından gerçekleştirilen 2012 ve 2013 yılı ilk dört ayını kapsayan bir anket çalışmasına göre, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı aile içi şiddette önemli bir yer teşkil etmektedir. Başsavcılık bünyesindeki şiddet bürosuna 7 ayda 5 bin başvuru yapılmıştır. Şiddet uygulayan şüphelilerin %81.2’si alkol, %9.2’si uyuşturucu madde kullandıkları tespit edilmiştir. Şiddet uygulayıp da alkol kullanmayanların oranı ise %9.2 oranında yer almıştır. Ayrıca, araştırma sonucuna göre, 2012 yılında Ankara’da aile içi şiddetle ilgili olarak, 8534 soruşturma yürütülmüştür. Şiddete uğrayanların %77’si kadınlar, %18’ini erkekler, %5’ini ise çocuklar oluşturmuştur. 30-40 yaş arasındaki erkeklerin daha çok eşlerine şiddet uyguladıkları görülmüştür. Şiddet gören mağdurların %57’sinin boşanma aşamasında

⁴¹ Erzurum şiddetin sosyal dinamikleri sempozyumu sonuç bildirgesi, 28-29 Haziran 2012

⁴² Tarhan, 21.04.2012, Tüm yönüyle şiddet çalışmayı

⁴³ KSGM, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı, 2008-2013; Resmi Gazete, 28239

olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, şiddete uğrayanların, %14'ünün üniversite mezunu ve hatta profesör kadınlarında olduğu, çocuklara uygulanan şiddetin de çok yüksek boyutlarda olduğu görülmektedir (Zaman Gazetesi, 31.05.2013). Türkiye'de yaşayan kadınların dörtte biri fiziksel şiddete uğramaktadır. Şiddete uğrayan kadınların dörtte üçü eşi tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre tecavüz ve taciz gibi cinsel saldırı suçlarında son beş yılda yüzde 30 artış meydana gelmiştir.⁴⁴

Kadın Dayanışma Vakfı'nın Ankara'daki gecekondualarda yaşayan kadınlar arasında yaptığı bir araştırma, kadınların % 97'sinin kocalarının saldırısına uğradığı (1995); Şahiner'in araştırma sonuçlarına göre kadınların ve eşlerinin eğitim düzeyi arttıkça kadına karşı şiddet oranı azalmakta (2007: 106); Kocacık'ın yaptığı araştırmada görüşülen 695 kadının % 54'ü ailelerinde şiddet gördüklerini, şiddet gördüğünü söyleyenlerin % 35,2'si en az 4 yıl ve daha fazla zamandır şiddete maruz kaldıkları (2001); Ankara Tabip Odası'nın yaptığı araştırma, kadınların yüzde 58'inin yalnızca kocalarından, nişanlılarından, erkek arkadaşlarından ve erkek kardeşlerinden değil, kadın akrabalar da dâhil olmak üzere kocalarının ailesinden de aile içi şiddete maruz kaldığı (2002); İlkaracan'ın yaptığı araştırma sonuçlarına göre, "Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki çeşitli kentlerde yaptığı araştırmada kadınların %45,7'sine kocalarının seçiminde danışılmadığını ve %50,8'inin rızaları olmadan evlendirildiği sonuçları elde edilmiştir (2000). Yıldırım'ın yaptığı araştırmada 112 kadın ile görüşülmüş, şiddete uğrayan kadınların %91,1'inin kocalarından, %8,9'unun babalarından şiddet gördüğü (1998); Sayın, Ziyalar ve Kahya'nın bir grup kadın üzerinde yapılan bir araştırma sonucuna göre, kadınların %63.5'inin cinsel tacizin bir türüne uğradıkları (2003); Ergin ve Bilgen'in (2001) Bursa'da halk sağlığı merkezlerinde yapılan bir araştırmada, kadınların %59'u şiddet kurbanı oldukları;

---

⁴⁴ Demirel, www.antoloji.com, 22.05.2013

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 599 kadın üzerinde yapılan bir araştırma, %57'sinin fiziksel tecavüze, %51'inin ise evlilik içi tecavüze uğradıkları tespit edilmiştir.⁴⁵

Kadına yönelik şiddet, kadınların üretimdeki istihdamlarının artırılması ve yoksulluğun azaltılması ile mümkün olabilir. Diğer yandan şiddet, kızların okullaşma korkularına arttırarak, eğitime erişebilmelerini ve çocukların eğitim ve refah düzeylerini olumsuz etkilemektedir.⁴⁶ Aile içinde kadına karşı şiddetin boyutları ve içeriği yerine göre değişse de konu gelişmiş ülkeler dâhil birçok toplumun ortak problemi olarak karşımızda varlığını sürdürmektedir. Kadına yönelik şiddet suçlarının pek çoğu, gizli saklı kalmaktadır. Kadınlar sonraki yaşamlarına duydukları güvensizlik ve güvencesizlik nedeniyle güvenlik güçlerine ve adalete başvurmamaktadırlar. Kadınların güvenli gelecek duygusunu edinmelerine gerek vardır. Kadınların şiddet olaylarını bildirmekten alıkoyan çeşitli unsurlar var: Misilleme yapılacağı korkusu, ekonomik olanaklarının olmaması, duygusal bağımlılık, çocuklar için kaygı duyma vb.⁴⁷

Aile içi şiddetten en fazla çocuklar etkilenmekte ve sonuçta, çocuğun ihmal ve istismar edilmesi çocuğun kişiliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Kişiliği olumsuz yönde etkilenen çocukların geleceği de tehlike altına girmektedir. Koruyucu, önleyici, erken müdahale, kurbanın yaşama tutunmasını sağlama ve sorumluluk verilmesi (Khan, 2000:15); kadının statüsünün yükseltilmesine yönelik çalışmaların yapılması; evlilik okulları ve ana baba okullarının kurulması, geleneksellikten kaynaklanan yanlış inanç ve kanaatlerin düzeltilmesi⁴⁸; aile içinde koruyucu ruh sağlığına yönelik çalışmaların yapılması; kadının obje olarak sunulduğu ve eşitliğe aykırı hukuki metinlerin gözden geçirilmesi, kadın sığınma evlerinden aile ortamına dönen kadının aile ve çevresinde yaşamına yönelik tehditlere karşı takiplerin yapılması (Logar, 2005:5); kadınlara karşı şiddet başta olmak üzere değişik konularda araştırma merkezleri kurulmalı; medyayı, kamuoyunu kadınlara karşı şiddet konusunda uyanık kılmak için bilgilendirme

⁴⁵ 2000-2005, Akt: Karaaslan, 2011, www.indigodergisi.com; TÜİK, 2009; Aile Araştırma Kurumu, Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet, 1997; TBMM, Töre ve Namus cinayetlerini araştırma raporu, 2006; www.turkhukusitesi.com, 22.05.2012

⁴⁶ www.who.int/bulletin/volumes.index.html, 30.07.2013

⁴⁷ <http://www.amargi.org.tr>; <http://www.amnesty.org.tr>

⁴⁸ www.who.int/violence_injury_prevention/en

kampanyalarına katılmaya teşvik etmeli; medya çalışanlarını bilgilendirmek ve şiddetle cinselliği ilişkilendiren programların olası sonuçları konusunda uyarılmalı; medyada sürekli, “şehvetli-seksi kadın” tiplerini yerine, kadınları, kültür, sanat, siyaset, ekonomi ve spor alanlarında fiziki güzellikleri ile değil, başarıları ile ön plana çıkarılmalıdır kriz ve problem durumunda ailelerin kolaylıkla yardım alabilecekleri "aile danışma merkezleri" veya bu yönde hizmet verecek "telefon hattı" kurulabilir.⁴⁹

Kaynaklar

“Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”, (2012). *Resmî Gazete*, 20.03.2012, 28239 sayılı ve 6284 no’lu <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>, 29.07.2013.

Akadlı-Ergöçmen, B. ve Türkyılmaz, S., (2009). *Sonuçlara Genel Bakış: Türkiyede Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Amargi Kadın Akademisi (2012). “Kadına Yönelik Şiddet: Nedenleri ve Sonuçları”, <http://www.amargi.org.tr>, 20.06.2012.

Aral, N. ve Gürsoy, F., (2001). “Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı”, *MEB Dergisi* Temmuz-Ağustos-Eylül, 151.

Arı, R., (2010). *Eğitim Psikolojisi* (5b.), Ankara: Nobel Yayınları.

Ayan, S., (2010). *Aile ve Şiddet. Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet* (1b.), Ankara: Ütopya Yayınevi.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2012). *“Türkiye’de Kadının Durumu”*,

⁴⁹ Aral ve Gürsoy, 2001; Dursun ve Becerikli, 2008; KSGM, 2009; KSGM, 2008, KSGM, 2007-2010; Rosenberg, 2004; Hürriyet Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, 2009; Korkut, 2004; Korkut-Owen ve Owen, 2008; Erzurum şiddet dinamikleri sempozyumu sonuç bildirgesi, 28-29 Haziran 2012

http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/2012/trde_kadinin_durumu_2012_nisan.pdf, Ankara.

Bozkurt-Gevrek, Ö., (2011). “Türkiye’de Aile İçi Şiddetle Mücadele Konusunda Disiplinlerarası Yaklaşım”, *İdarecinin Sesi Dergisi*, Eylül-Ekim sayısı.

Bozkurt-Şener, E., (2011). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Değerlendirilmesi*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.

Demirel, D., (2013). “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Olaylarına Rakamların Diliyle Bakış”, <http://www.antoloji.com/turkiye-de-kadina-yonelik-siddet-olaylarina-rakamlarin-diliyle-bakis-siiri/>, 23.07.2013.

Dişsiz, M. ve Şahin, H.N., (2008). “Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet”, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi*, 1 (1).

Dunkle C.B., (2004). *Close Kin*, Paperbecks Yayınevi, A.B.D.

Dursun, Ç. ve Becerikli, S., (2008). *Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları ve Medya: Olanaklar, Sorunlar ve Çözümler*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Garcia -Moreno, C. ve Charlotte, W., (2011). “Violence Against Women: An Urgent Public Health Priority”, *Bulletin of the World Health Organization*, 89 (2), 2.

Güler, N., Tel, H. ve Tuncay, F.Ö., (2005). “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 14-28.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği (2003). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, Ankara.

Hagemann-White, C. ve Bohn, S., (2007). *Protecting Women Against Violence, Analytical Study on the Effective Implementation of Recommendation Rec, 5 on the*

Protection of Women Against Violence in Council of Europe Member States, Strasbourg: CoE.

Heise, L., (1994). "Gender Based Abuse: The Global Epidemic. Republic Health", *Cad. Saúde Públ.*, Rio de Janeiro 10 (1), 136-138.

Hodoğlugil, N.Ş. ve Akın, A., (2003). "Cinsiyet Eşitliği, Barış Ve Gelişme Yolunda Pekin+5 Sonuçları ve Türkiye'de Durum", <http://www.turkhukuksitesi.com.>, 22.05.2012.

İçli, T., Öğün, A. ve Özcan, N., (1995). *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.

Karaaslan, F., (2011). "Psikiyatri Bakış Açısıyla Kadına Yönelik Şiddet", [http://indigodergisi.com/2011/12/turkiyenin-utanc-davasi/.](http://indigodergisi.com/2011/12/turkiyenin-utanc-davasi/), 30.07.2013.

Kardam, F. ve Yüksel, İ., (2009). *Aile İçi Şiddet Algısı: Niteliksel Araştırma Sonuçları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Karınca, E., (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Hukuksal Durum ve Uygulama Örnekleri*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Khan, M., (2000). *Domestic Violence Against Women and Girls*, Florence-İtalya: United Nations Children's Fund, Innocente Research Centre, Innocenti Digest no.6, Unicef, 1-13 June 2000.

Kocabay, Y., (2008). *Grand Dictionaire*, 7. Basım, Ankara: Okutman Yayıncılık.

Kocacık, F., (2001). "Şiddet Olgusu Üzerine", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 1-7.

Kocadaş, B., Özge ve Özbulut, (2010). *Gençlik ve Şiddet. Toplumsal Alanda Şiddetin Yükselişi*, Ankara: AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Araştırma-İnceleme Dizisi:78.

Korkut, F., (2007). *nleyici Rehberlik* (2b.), Ankara: Anı Yayınevi.

Korkut-Owen, F. ve W. Owen Dean., (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Köknel, ., (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar Yayınevi.

Logar, R., (2005). *The Austrian Model of Intervention in Cases of the Domestic Violence Cases*, Vienna-Austria.

Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı (1996). *Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul: Yn Matbaası.

Moses, R., (1996). *Şiddet Nerede BaŐlıyor?*, ev. Kul, A., İstanbul, 6, 23-30.

Polat, O., (2001). *ocuk ve Şiddet*, Der Yayınevi.

Prime Ministry General Directorate on The Status of Women, Resulting Report on The International Congress On, January, 28th-29th (2006). *Women in The Alliance Of Civilizations*, Ankara.

Rosenberg, M.B., (2004). *Şiddetsiz İletişim: Bir Yaşam Dili* (1b.), ev. Ően, G. ve Tuna, M., İstanbul: Sistem Yayınevi.

Şahin, A., “Aile İçi Sorunlarınıza Siz de Böyle mi Bakıyorsunuz?”, *Zaman Gazetesi*, 30.05.2013.

Şahiner, G., (2007). *Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Karşı Şiddetin Kadınların reme Sağlığına İlişkin Hizmetlerden Faydalanmasına Etkisi*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Sami, Ő., (1987). *Kamus-I Türki*, İstanbul: ağrı Yayınları.

Sayıl, I., (1994). “Bir Ruh Sağlığı Olarak Şiddet”, *Kriz Dergisi*”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/21/69/651.pdf>, 30.07.2013.

Şiddetin Sosyal Dinamiklerinin Anlaşılması ve Önleyici Stratejiler Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu (2012). *Sonuç Bildirgesi*, Erzurum.

Subaşı, N. ve Akın, A., “Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri Ve Sonuçları”, <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadinayonsiddet.pdf>., 23.07.2013.

Tarhan, N., (2012). “Aile: Son Sığınak mı?”, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Tüm Yönleriyle Şiddet Çalıştayı.

Tezcan, S., Yavuz ve Tunçkanat, (2009). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Sağlık Sonuçları, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis Araştırma Komisyonu (2008). “Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadın ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu”, Ankara: <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=5846>., 21.05.2012.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010*, Ankara.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). *Kadının Statüsü ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler*, Edt. A. Akın, Ankara.

T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı (2008). *Töre ve Namus Cinayetleri Raporu*, Ankara.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013*, Ankara.

T.C. Başbakanlık Kadının Statùsù Genel Mùdùrlùđù (2009). *Tùrkiye'de Kadına Yùnelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, Ankara.

T.C. Başbakanlık Kadının Statùsù ve Sorunları Genel Mùdùrlùđù (2001). *Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi*, Ankara.

United Nations General Secretary Report (2006). *Advancement of Women: In-depth study on all forms violence against*, A/61/122/Add., New York.

World Health Organization (1996). World Health Organization Consultation 5-7 February, *Violence Against Women*, FRH/WHD/96.27, Geneva.

Zaman Gazetesi, 31.05.2013.

KADINA ŞİDDETİ BESLEYEN KÜLTÜR VE ÇÖZÜM NOKTASINDA SOSYAL HİZMETLER

Yrd. Doç. Dr. Kemal ER

Özet

Birçok araştırmada da açıklandığı üzere, kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında kültürel öğeler en etkili etmenlerdendir. Bu çalışmada, şiddet gerçekleşikten sonra yapılması gerekenler üzerinde durulmamaktadır. Araştırmada açıklanan “yangın önleyici tedbirler” kapsamında, sosyal hizmetler açısından çözüm önerileri getirilmeye çalışılmaktadır. Bu makalede kadına şiddeti besleyen kültür ve çözüm noktasında sosyal hizmetler üzerinde yoğunlaşmıştır. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın içeriğindeki bilgilere dayalı olarak, şiddeti besleyen kültürel durumla mücadele anlamında sosyal hizmetler kapsamında çözümler önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, şiddet, sosyal hizmetler, kültür, eğitim.

THE CULTURE THAT SUPPORTS VIOLENCE AGAINST WOMEN AND THE SOCIAL SERVICES AT THE POINT OF SOLUTION

Abstract

As explained by many researches, the cultural elements are the most influential factors for the occurrence of violence against women. In this study, the needs to be done after the violence are not focused. In the scope of “fire prevention measures” explained in this research, it has been endeavoured to bring solution proposals in terms of social services. In this article, the culture that support violence against women and the social services at the point of solution are focused on. In the conclusion part, based on the information in the study, solutions in the context of social services in order to struggle with these cultural situations that trigger violence are proposed.

Keywords: Women, violence, social services, culture, education.

Giriş

Kadına yönelik şiddet konusundaki çalışmaların çoğunda, kültürel boyuta özellikle dikkat çekilmektedir. Yine, bilindiği gibi, insan davranışlarını bireyin yetiştiği aile, semt, okul, eğitim düzeyi, toplumun gelenek ve görenekleri, dini inançlar gibi etkenler yoğunlukla etkilemektedir. Yapılan incelemelerde, ailede sağlıklı ilişkilerin geliştirilmesi, toplumda şiddetin azaltılması ile ilgili hükümetlerin de devlet kurumları yoluyla çalışmalar yaptığı; konuyla ilgili yasal düzenlemeler yapıldığı ve söz konusu uygulamaların devam ettirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak, yapılan çalışmaların sorunun büyüklüğü karşısında yetersiz kaldığı, daha kapsamlı projelerin üretilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Buradaki çalışmada konu, kültürel anlamda yapılabilecek çalışmalarla şiddet olaylarının oluşmasını şiddet olayı gerçekleşmeden önleme açısından araştırılmaktadır. Söz konusu bakış açısı, “Toplam Kalite Yönetimi” çalışmalarından alınmış olan “önleme” yaklaşımı ile ilgilidir (Kovancı, 2004: 35-36). Önleme yaklaşımına, “yangın önleyici tedbirler” de denilebilir. Kısaca yangın önleyici tedbirlerle söylenmek istenen şudur: Bir yangın çıktığında yangını söndürmek, olabilecek can ve mal kayıpları düşünüldüğünde hesaplanamayacak kadar büyüktür. Oysa, yangın çıkmasını önlemenin maliyeti karşılayılamayacak kadar küçüktür.

Konu açısından da, şiddet olaylarını önlemede kadına yönelik şiddeti besleyen kültürde değişim gerektiği açıktır. Kültürel değişim dendiğinde de öncelikle akla, Milli Eğitim Bakanlığı kurumlarındaki öğrencilerin eğitilmesi gelmektedir. Ancak, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilk ve orta öğretimi mükemmelleştirseniz bile, bu eğitimin ailedeki kültürle paralel bir doğrultuda olması gerekmektedir. O nedenle buradaki çalışmada yetişkin eğitimi üzerinde durulmaktadır. Yetişkin eğitiminde de sosyal hizmet çalışmalarının gerekliliği öne çıkmaktadır. Çalışmada, öncelikle kadına şiddeti besleyen kültür üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Daha sonra kadına şiddet ile ilgili sosyal hizmetler kapsamında yapılanların bu günkü durumu incelenmiştir. Sonuç bölümünde

ise, önceki bölümlerde kaynak tarama yöntemiyle elde edilmiş veriler değerlendirilerek, sosyal hizmetler kapsamında yapılabileceklerle ilgili önerileri getirilmiştir.

Kadına Şiddeti Besleyen Kültür

Kadınlar ve erkekler arasında biyolojik anlamda farklılık bulunduğu bir gerçektir. Ancak, kadının kısıtlanması, ezilmesi ya da şiddete konu olması ise kültürel olarak inşa edilmektedir. Bu kültürel yapılanma, doğumla birlikte ve bebeklikten başlayarak ortaya çıkmakta, erkek ve kız bebeklere giyim kuşamlarından başlayarak farklı davranılmakta, büyüdüleri ailelerde ileride sahip olacakları rolleri öğretilmeye başlanmaktadır. Kadınlar ve erkekler yetişkin olup, toplumsal hayata geçtiklerinde de içinde buldukları toplumun kültürüne tabi olmaktadır. Örneğin kadın ve erkek benzer bir işe girdiklerinde bile kendilerine verilen görevler ve unvanlar arasında farklılıklar bulunmaktadır (Lorber, 2001: 19-25).

Kadının fiziksel olarak güçsüz olması, iş bölümünde erkeğin ailenin geçimini sağlaması, belirli zamanlarda yaşamış bazı topluluklar hariç olmak üzere, kadınların ezilmesi sonucunu getirmiştir. Berktaş'ın belirttiği gibi, kadın, farklı kültürlerde genelde olumsuz özelliklerle, kötü, şeytan, eksik olarak nitelendirilmiştir. Birçok medeniyette olduğu gibi, Antik Yunan'da kadın, doğanın karanlık yüzüyle ilişkilendirilmiştir. Yine, eski Mezopotamya'nın dişi cadıları, steplerle, dağlarla, yer altı dünyasıyla ilişkilendirilmektedir. Romalı soylu erkekler için kadınlar, "değişmez biçimde farklı ve daha aşağıydılar" (Berktaş, 2006: 132-133).

Birçok eski uygarlıkta kadın insan yerine konmazken, İslamiyet'ten önceki Türklerin kadın erkek eşitliği konusunda oldukça ileri gitmiş oldukları anlaşılmaktadır. M.Ö. 4000 yıl gerilere kadar giden Türkler ile ilgili tarihten elde edilen bilgilere göre, kadının temel nitelikleri "ana"lık ve "kahramanlık"tır. Kadın ata binmekte, silah kullanmaktadır (Savcı'dan Akt. Sağ, 2001: 12). Burada belirtilen "analık", kavrama yüklenen anlamlarda farklılık bulunmakla birlikte, birçok uygarlıkta görülen bir özelliktir.

“Kahramanlık” kavramına gelince bu kavram bilindiği üzere çoğu uygarlıklarda erkeklere atfedilen bir özelliktir. Örneğin halkını savunmak için korkusuzca savaşan bir erkeğin kahramanlık yaptığı söylenir ve bu durum erkeğin toplumdaki prestijini artırır. Aynı mantıktan yola çıkılarak, aynı nitelemenin kadın için de yapılması, doğallıkla kadının da toplumdaki yerinin ve haklarının genişleyeceği şeklinde yorumlanabilir.

Gökalp’in açıklamalarına göre, eski Türkler’de gelin ve damat mallarını birleştirmekte ve ortak bir ev sahibi olmaktadır. Ev, Araplar’da olduğu gibi yalnız kocanın değil, koca ile karının ortak malıdır. Bu nedenle evin erkeğine “ev ağası”, evin hanımına da “ev hanımı” denilmektedir (2001: 143). Yine, Gökalp’e göre, eski Türkler’de genel yetke, erkek ve kadında birlikte bulunmaktadır. Örnek olarak, bu durum Hakan buyruklarında da görülmektedir. Bir buyruk yazıldığı zaman, “hakan buyuruyor ki” diye başlarsa uygulanmamaktadır. “Hakan ve Hatun buyuruyorlar ki” şeklinde başlaması gerekmektedir. Hakan yanında Hatun olmadan bir elçiyi kabul edememektedir. Kadınlar da erkekler gibi mal mülk sahibi olabilmektedir. Çocuklar üzerindeki haklarda da erkekle kadın eşittir. Eski Türkler’de bir kadınla evlenilebilmektedir. Erkekler başka topluluklardan olan kadınları kuma olarak alabilmekte, ancak, kuma’ların ailede herhangi bir hakları bulunmamakta, kumalardan olan çocuklar mirastan yararlanamamaktadır. Kadınlar, hükümdar, vali, elçi, kale koruyucusu olabilmektedir (2001: 144-146). Gökalp’in açıklamalarından da anlaşıldığına göre, eski Türk’lerde kadınlar genel olarak erkekler karşısında farklı ve daha aşağıda görünmemekte, toplum içinde hem sosyal ortamlarda, hem de iş ortamında hayat mücadelesini birlikte omuz omuza gerçekleştirmektedirler. Bu konuda Gökalp, daha da ileri giderek aile yaşantısında Türklerin feminist bir bakış açısıyla hareket ettiğini söylemektedir (2001: 12).

Hinduizm dininde kadını aşağılama, baskı yapma ve zulmetme ibadet olarak görülmüştür. Kadına mülk edinme hakkı verilmemiştir. Kadın çalışabilir ancak, kazancını babasına, kocasına ya da dul ise oğluna vermek zorundadır. Yedi yaşında bir kız çocuk evlendirilebilir, sekiz yaşında bir kız çocuk ideal eş olarak görülür. Kadına boşanma hakkı verilmemiştir. Kocasına koşulsuz şekilde bağlanmak, itaat etmek

zorundadır. Herhangi bir konuda fikir ileri süremez; karar veremez; kitap ya da Hinduların kutsal metinleri olan Veda'ları okuyamazlar (Gürhan, 2010: 64). Burada yazılanlardan da anlaşıldığına göre, Hindistan örneğinde, kadına şiddetin en vahşi ve sapıkça bir şekilde yaşandığı anlaşılmaktadır.

Eski İran'da da, kadınlar açısından çok vahşice bir durum söz konusudur. İslamiyet'ten önce İran'da kadınlara erkekler köleleri gibi davranmaktadır. Burada kadınların kapalı bir yaşayışı vardır ve dünyadan habersiz durumdadırlar. Dinsel yasalara göre bir erkek, annesi, kız kardeşi, hala ve teyzesiyle, kardeş çocuklarıyla evlenebilmektedir. Dini yasalara göre, kadınları kocaları eşyalar gibi istedikleri gibi alıp satabilmektedir. Yine kocalar kadınları öldürmek ya da yaşatmak hakkına da sahip bulunmaktadır (Ağaoğlu, 1985: 24). Arabistan'da kadınların durumu daha da kötüdür. "Arap ailesinde kız çocuğunun dünyaya gelişi, o aile için kötü bir belirti, Tanrının bu aileye olan gazabının en açık bir ifadesi idi. Arap kızını diri diri kumlara gömer, bir köle gibi satar, dilerse, herhangi bir ev hayvanı ile değiş tokuş edebilirdi." Hazreti Muhammed'in peygamber olarak ortaya çıktığı sıralarda, Arabistan'da poligami, en yüksek derecesinde bulunmaktadır. O dönemde varlıklı Arapların hemen hepsi 15, 20, 100 kadın dahi alabilmektedir. Bu kadınlar, ne eşlerinden ne de erkek akrabalarından miras vb. hiçbir hak alamamaktadır. Kız babaları daha doğuştan, ileride kadınlık yapmak üzere, onları istediğine vaat edebilmektedir (Ağaoğlu, 1985: 24-25).

İslamiyet ile birlikte ise, kızların öldürülmesi yasaklanmış; evlenme ve boşanma yasal kurallara bağlanmış; kadına ilk kez miras hakkı ve mal edinme hakkı tanınmıştır (Doğramacı'dan Akt. Sağ, 2001: 15). Ancak, bilindiği gibi, her ne kadar İslam ile birlikte kadınların öldürülmesinin önüne geçilmiş ve kadın haklarında bir gelişme olmuş olsa da, erkek egemen kültüre göre uygulanan İslami uygulamalarda miras hakkı başta olmak üzere, kadınlar zamanımız da dâhil olmak üzere ezilmiş, sindirilmiştir. Yine, söz konusu durum ile ilgili sorunun İslam'dan kaynaklanmadığı, İslami sistemi de yorumlayan erkek egemen kültürden kaynaklandığı açıktır.

İslam'ın kadına bakışı ile ilgili yapılan çalışmalarda, genelde Nisa Suresi 34. Ayete atıf yapılmaktadır. Nisa Suresi 34. Ayette şöyle denilmektedir: "Allah'ın kimini kimine

üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, mallarından sarf etmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihayet dövün. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allah yücedir. Büyüktür” (Diyanet İşleri Başkanlığı, 1988: 83). Burada özellikle dikkat çeken “dövmek” kelimesinde İslam uzmanları arasında tam bir uzlaşma yoktur. Bunlardan bir kısmı “dövmek” kelimesini aynı anlamda anlamakta, bir kısmı ise daha farklı açıklamaktadır. Örnek olarak Yaşar Nuri Öztürk, kelimenin Arapça kökünden yola çıkarak, “1) Onları evden çıkarın 2) Onları buldukları yerin dışına gitmek zorunda bırakın 3) Onları dövün” anlamlarının çıkarılabileceğini bildirmekte, “onları dövün” şeklinde çevirmenin ise kabul edilemeyeceğini savunmaktadır (Öztürk'ten Akt. Vidinli, 2012: 430). Bakara suresi, 2/187' ye bakıldığında ise, Vidinli'nin yorumuna göre, “Kur'an' da, eşler arasında sevgi ve merhametin var olması, Allah'ın varlığının bir delili olarak sunulmaktadır. Hz. Peygamberin hayatına bakıldığında da, onun kadınlara, çocuklara ya da herhangi bir canlıya karşı sözlü ya da fiili şiddet uygulamadığı görülmektedir. Hz. Peygamberin bir hadisine göre; ‘Müminlerin iman bakımından en olgun olanları ahlakı en güzel olanlarıdır. Sizin de en iyileriniz, hanımlarına iyi davrananlardır’ denmiştir” (Vidinli, 2012: 431). Görüldüğü gibi din söz konusu olduğunda farklı yorumlar dikkat çekmektedir. Söz konusu duruma göre, her yorumcu kendisini haklı çıkarmaya çalışmaktadır.

Osmanlı döneminde kadının toplumdaki ve ailedeki durumuna bakıldığında ise, “haremlik selamlık” ifadesinin yerini bulduğu görülmektedir. Bu tanıma göre, kadının kocası ve evlilik ilişkisine giremeyeceği çok yakın akrabaları dışında kalan erkeklerle konuşması yasaklanmıştır. Osmanlı kadını, özellikle Osmanlı şehirlerinde, tüm yaşantısını hareme kapatılmış olarak geçirmektedir. Osmanlı kadınının tüm işi çocukların bakımı ve ev işlerinden oluşmaktadır (Doğramacı, 2000: 5). Osmanlı toplumunda kadının durumunu açıklamak için örneklenebilecek bir diğer sorun ise, çok eşlilik evlilik mekanizmasıdır. İslam dininin buradaki yorumuna göre, erkeğe dört kadına kadar evlenebilme hakkı verilmiştir. Kocasını bir başka kadınla daha evlenen

kadın için yapılabilecek tek şey bu duruma katlanmaktır. Çünkü tersi durumda çok daha zor durumda kalması ve toplumsal statüsünün zayıflaması söz konusudur (Doğramacı, 2000: 56-57). Yine Osmanlı toplumunda kadını zor durumda bırakan bir diğer durum ise, ekonomik haklardan yoksunluğudur. Kadın ailenin ve kendisinin ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu değildir. Kadınların ihtiyaçlarının karşılanması, aile bütçesiyle ilgili kararlar dâhil olmak üzere, aile ve kadın hakkındaki kararlar baba, erkek kardeş ya da koca tarafından verilmektedir (Doğramacı, 2000: 49).

Osmanlı döneminde kadın haklarına yönelik çalışmaların Tanzimat dönemi ile birlikte başladığı anlaşılmaktadır. Bu döneme ait bazı önemli gelişmeler şunlardır: 1843 yılında, Tıbbiye Mektebi bünyesinde kadınlar ebelik eğitimi almaya başlamış; 1847’de kız ve erkek çocuklara eşit miras hakkı tanıyan İrade-i Seniye Kanunu yayınlanmış; 1858 arazi kanunnamesi ile mirasın kız ve erkek çocuklar arasında eşit paylaşılması kanunlaştırılmıştır. 1870’de Kız Öğretmen Okulu açılmış, 1876’da “Kanun-i Esasi” ile kız ve erkek çocuklar için eğitim zorunlu hale getirilmiştir. 1908’de ikinci meşrutiyetten sonra ise, örneğin 1913’de kadınlar ilk kez devlet memuru olarak çalışmaya başlamış, 1914’de Darülfünun’da karma eğitime geçilmiştir (Köşgeroğlu, 2008: 211-212). Buraya kadar yer alan bilgilerden, Osmanlı Devleti’nde kadın haklarının oldukça kısıtlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, 19.yy’ın ortalarından başlayarak kadınlara bazı önemli hakların verilmeye başlaması zamanın şartları değerlendirilirse oldukça dikkat çekicidir. Bu gelişmeler Atatürk’ün devrimlerine temel olması açısından da değerlendirilebilir.

Tüm bunlarla birlikte, kadın haklarıyla ilgili kanun yapmadan daha önemli olanın, kanunlarla toplumun kültürünü kaynaştırmak olduğu sosyolojik bir gerçektir. Halen de ülkemizde kanunlarla toplumun kültürünün uyuşmamasının sıkıntıları çekilmektedir. Bu noktada, örneğin miras hakkı ile ilgili olarak kanunlarımızca kadınlara mirastan erkeklerle eşit haklar verilmesine rağmen; dini inanç, gelenek ve göreneklerin bahane edildiği bazı uygulamalarda, erkekler fiziki ya da psikolojik baskılarla, kadınlara miras haklarını ya hiç vermemekte veya sembolik olarak vermeye devam etmektedir.⁵⁰ Bu

---

⁵⁰ Kadına miras hakkını hiç vermeme ya da kısıtlı vermeye ilgili, internet ve kütüphane taraması yapıldığı halde, Türkiye’de yapılmış güncel bilimsel araştırma verisine rastlanmamıştır. Ancak, basın taramalarında, halktan insanlarla konuyla ilgili bilimsel çalışma sayılmayacak görüşmelerde,

durum, dini inancın ve geleneklerin bir parçası olarak görülmekte, mirastan bir kadının eşit hak istemesi ağır bir şekilde aşağılanmasına sebep olabilmektedir.

Yine, Avrupa'daki duruma bakmak açısından, tarihsel süreçten örnekle 16. ve 17. Yüzyıllar dönemi ele alındığında, her kadın bir erkeğin denetiminde olmak durumundaydı. Kadınların kendi başlarına oturma, seyahat, toplanma ve örgütlenme hakları oldukça kısıtlanmıştı. Kadınların kendi başlarına sözleşme hakkı yoktu (Pellizzon, 2009: 354-355). 19.yy'da ise, kadının erkeğe olan tabi olma konumu bilimsel olarak açıklanmaya çalışıldı. Ancak, kadının durumu eskiden olduğu gibi, İncil'deki Havva menkıbesi ve günah kavramıyla desteklenmiyor; kadınlarla ilişkilendirilen akıl yürütmeye yeteneksizlik ve duygusal bozukluk eğilimi şimdi "bilimsel olarak" kanıtlanıyordu (Pellizzon, 2009: 376). Daha da ilerisi, 19.yy'da kadına belirli bir seviyeye kadar dayak atmanın meşrulaştırıldığı görülmektedir. Bununla ilgili Yalom'un ifadesiyle, "bir erkeğin karısını başparmağı kadar büyük olmayan ince ve kısa bir sopayla dövmesine izin veren yaygın bir yasa olan 'parmak kuralı' on dokuzuncu yüzyılda İngiltere ve Amerika'nın çoğu bölgesinde varlığını sürdürdü" (Yalom, 2002: xvi).

Yine, yaşanan tarih diliminde Hindistan örneğinde, Mohanty, kadına şiddet ile ilgili köktendinci Hindu kültürüyle ilgili uygulamalarda, "Amniyosentez gibi prosedürlerle cinsiyetin önceden belirlenip, kız bebeklerin bilerek katledilmesi ve son dönemdeki sati (kadınların kocalarının cenazelerinde yakılan ateşte kendilerini kurban etmeleri) vakalarıyla ilgili korkunç hikâyeler ana akım Amerikan medyasında bile yer buldu" demektedir (2008: 189). Burada verilen örnekler, kadına şiddetin kültürel boyutuyla yaşanan insanlık dışı uygulamaların büyüklüğünü gözler önüne sermektedir.

Yine Kandiyoti'nin açıkladığı gibi, devlet destekli kökten dinciliğin de etkisini artırdığı durumlarda, ataerkil otoritenin, akraba da olmadıkları halde, kadınların kamusal alanda nasıl giyinip nasıl davranacaklarına kadar denetlemeye çalıştığı görülmektedir. Bu

---

vatandaşların önemli sayılabilecek bir kısmında bu eşitsiz anlayışın sürdürüldüğü görülmüştür. Kadın erkek eşitliğiyle ilgili böyle önemli bir konuda bilim insanlarının araştırmalarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

durum, kamusal otoritenin yaptırım yetkisinin erkeklere verilmesi anlamına gelmektedir. Örnek olarak Pakistan ve İran’da din adamları, “polis ya da bunu ‘kendine iş edinen’ erkek yurttaşların, kadınların giyimleri ve davranışları üzerinde genellikle hane halkı ve yakın komşularca uygulanan denetimi uygulama yetkisini ele geçirdikleri görülmektedir” (2007: 112). Burada da görüldüğü üzere, erkek egemen kültür kadına şiddetin en önemli sebeplerindendir. Bu durum, kökten dinci uygulamalarla birleştiğinde şiddetini daha da artırmaktadır. Kuşkusuz burada verilen örneklerden yola çıkılarak, dinlerin toplumlar için zararlı kurumlar olduğu ya da kutsal kitapların kadına şiddete izin verdiği şeklinde bir yoruma ulaşılamaz.

Toplumsal kültürün algılanması ise, kadınların ve erkeklerin cinsel kimlikleriyle ilgili rol beklentileri öğrendikleri sosyalleşme sürecinde gerçekleşmektedir. Geleneksel kültürün etkisinde gerçekleşen toplumsallaşma süreci, çocukluğundan başlayarak kadınlara her türlü zorluğa boyun eğmesi gerektiğini öğretmektedir. Kadının temizlik yapmak, çocuk bakmak, yemek pişirmek gibi birincil görevleri vardır ve kariyer yapacak bile olsa, birincil görevlerini ihmal etmemek zorundadır. Söz konusu durumlarla ilgili rolleri, kadınlara yetişme çağında sürekli telkinlerle öğretilmektedir. Bu telkinlerden bazıları şöyledir: “Evlilik bir gül bahçesi değildir. Kötüleri iyi yapacak sensin. Analık ve eşlik birinci görevindir. Sen kadınsın alttan al. Anasın çocuklarının hatırı için idare edeceksin” (Aktaş, 2006: 43-44).

Konuyla ilgili olarak, toplumsal değerlerle ilgili bir araştırmada yer alan çalışmayla ilgili önemli veriler ise şöyledir: Burada yer alan, 2012 Değerler Atlasına Göre, 1996 yılında “erkekler kadınlardan daha iyi siyasetçi olurlar görüşüne katılanlar % 66 iken, 2011’de %71” olarak ölçülmüştür. “Henüz ilkokula gitmeyen bir çocuk annesi çalışırsa bundan zarar görür” diyenlerin oranı Türkiye’de % 80 iken, en düşük Danimarka’ da % 9, en yüksek Azerbaycan’da % 85 ve Almanya’da % 50 olarak görünmektedir. “Ülkede işsizlik varsa erkeğe öncelik vermeyi onaylayanlar”, en yüksek olarak, Azerbaycan’da % 80, Türkiye’de % 60 ve en düşük olarak, Danimarka’da % 2, Almanya’da da % 15’tir. “Kadın her zaman kocasına itaat etmeli” görüşüne katılanlar, Türkiye’de erkek-kadın genel ortalaması % 64’tür. Bu fikri erkeklerin % 69’u, kadınların % 59’u, 18 – 24

yaş arası grubun % 56'sı, 50 + yaşta olanların % 71'i, Diplomasızların % 76'sı, İlkokul seviyesinde olanların % 70'i, Orta-lise seviyesinde olanların % 60'ı, üniversite mezunu olanların % 51'i desteklemektedir. Yine bu araştırmada, Inglehart ve Norris'in cinsiyet eşitliği ölçeğinden verilen örnekte de, olumsuz anlamda Türkiye 60 ülke arasında 48'inci sırada bulunmaktadır. Burada bir diğer bulgu ise, "kişilerin kendilerini 'dindar' olarak tanımlama oranlarının en düşük ve en yüksek olduğu Avrupa ülkeleri" arasında Türkiye, en dindar ülkeler arasında yer almaktadır. Bazı Avrupa ülkelerindeki değerlendirmeye göre, "insanların çoğuna güvenilebilir" cevabı verenlerin oranı, Danimarka, İsveç ve Norveç'te % 71'in üstünde bir değere ulaşılırken, bu oran Rusya'da % 30, Türkiye'de ise % 12 seviyesindedir (Esmer, 2012: 1-53). Burada görülen istatistikî değerler kadına bakış açısının kültürle ilişkisini resmetmekte, ayrıca, ülkemizdeki durumu da başka bir açıklamaya yer bırakmayacak netlikte ortaya koymaktadır.

Yukarıda da görüldüğü gibi, kadına bakış açısının bir diğer boyutunda baskıcı kültürler bulunmaktadır. Baskıcı kültürler, tıpkı gelişmek için güneşe ihtiyaç duyan bir bitkinin güneşinin engellenmesi gibi; toplumdaki kadın ve erkeklerin gelişmesine ve mutlu bireyler olmalarına engel olmaktadır. Burada da aslan payı, baskıcı kültüre en fazla maruz kalmakta olan kadınlara düşmektedir. Söz konusu durum, Turan'ın araştırmasında da görüldüğü gibi, demokratikleşmeyle çok yakından ilişkilidir. Demokratikleşmenin gerçekleşmediği baskıcı toplumlar da, cinsel kimlik de, aşağılanan, utanmayı gerektiren bir "günah keçisi" konumuna itilmektedir. "Oysa demokratik toplumlarda birey, içsel dünyasını nasıl ortaya çıkaracağına düşünsel-duygusal üslubunu özgürce şekillendirebilir, benliğinin içsel göndermeleriyle sosyal hakikatler arasında kimliğinin özgün yorumlarına ulaşabilir" (2001: 450).

Yine, kadına yönelik şiddette, ataerkil kültürün baskın bir rolü olduğu anlaşılmaktadır. Ataerkillik, erkeklerin doğal yapılarının bir özelliği olarak daha akılcı ve güçlü oldukları varsayımına dayandırılmaktadır. Demez'in tanımına göre, "Ataerkillik", "toplumda soyun aktarılması, mirasın devredilmesi ve ekonomik güce sahip olma ile çocuklar ve kadınlar üzerinde tam yetkiye sahip olma gibi temel görevlerin erkeklerle

verilmesi anlamına gelir” (2005: 61). Buraya kadar verilen örneklerden de anlaşıldığı gibi, aile içinde özellikle kadına yönelik olarak ortaya çıkan şiddet, dini inanç, gelenek ve göreneklerin erkek egemen toplumsal sistem tarafından yorumlanmasıyla ilgilidir. Erkek egemen toplumsal yapı tarafından oluşturulan kültürel sistemde, kaynağında hangi kültürel öge olursa olsun, kadının ezilmesine sebep olacak şekilde yorumlanmaktadır. Söz konusu yapının sonucu olarak da, böyle bir ailede yetişen gençler açısından da ailedeki ilişkiler sağlıklı olarak gerçekleşmemektedir. Seidler’in açıkladığı gibi, aile ile gençler arasında iletişim kopuk olduğunda, örneğin genç bir adam, kendisini izole edilmiş olarak görmekte, karşılaştığı sorunları anne ve babasıyla paylaşamamaktadır. İletişimin kopuk olması sonucu, gençler, örneğin uyuşturucu ve cinsellikle ilgili konuları arkadaşlarıyla konuşabildikleri halde aileleriyle konuşamamaktadır (2006: 101). Tahmin edileceği gibi, ailede iletişim ortamının olmamasının bedeli ise, gençlerin karar vermede zorlandıkları noktalarda bedeli çok ağır olan sorunlarla karşılaşılması sonucunu doğurmaktadır.

Çağımızda, fizik bilimlerde, insan aklını zorlayan gelişmeler yaşanmaktadır. İnsanlar teknolojiyi kullanma konusunda, söz konusu gelişmelere çok çabuk bir şekilde uyum sağlamaktadır. Oysa sosyal bilimlerde yaşanan gelişmeler ise, hoşgörülü ve barışçı bir toplumda yaşama anlamında, aynı paralelde topluma yansımamaktadır. Aynı durum paralel olarak kadın sorunlarına da yansımaktadır. Konuyla ilgili olarak, sosyal bilimcilere de örnek olacak şekilde, Mustafa Kemal Atatürk’ün bakış açısı oldukça yol göstericidir. Atatürk şöyle demektedir: “İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan oluşur. Kabil midir ki, bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki, bir cismin yarısı toprağa bağlı kaldıkça, diğer yarısı göklere ulaşabilsin” (Köşgeroğlu, 2008: 211).

Anlaşılacağı gibi kadına yönelik şiddette, erkeklerin ve kadınların eşit gelişme olanaklarına sahip olması gerekliliği öne çıkmaktadır. Bunu sağlamak için ise, evlilik öncesinde, çiftlerin aile içi iletişim, ev, evlilik, eş olma sorumlulukları vb. konularda eğitime alınmaları, çocuk sahibi olmadan da annelik, babalık ve çocuk yetiştirme gibi konularda eğitim almaları desteklenmelidir. Burada incelenen araştırmada da

yorumlandığı gibi, “araç kullanabilmek için eğitim gerekirken aile müessesesi kurma ve çocuk yetiştirme konusunda hiçbir eğitim öngörülmemiş olması önemli bir eksiklik olarak düşünülmelidir” (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2011: 55). Burada da belirginleştiği gibi, aile içinde kadına yönelik şiddet en temelde kültür ile ilişkilidir. Daha sağlıklı bir toplum isteniyorsa, bunun yolunun şiddet kültürü yerine; insanların haklar bakımından eşit olması temelinde, barış, hoşgörü, sevgi, saygı gibi olumlu değerlerle yüklü bir kültür konmasından geçebileceği açıktır. Bu bölümde kadına şiddeti besleyen kültür incelenmeye çalışıldı. Aşağıdaki bölümde de, makalenin amacı doğrultusunda, sorun sosyal hizmetler açısından değerlendirilmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Kadına Şiddet

Kadına şiddet ile ilgili olarak, Sosyal Hizmetler kapsamında kültürel boyutta üretilebilecek çözümlere odaklanabilmek için, öncelikle sosyal hizmetlerin ne olduğuna ve daha sonra da sosyal hizmetler ile ilgili yapılanlara bakmak gerekmektedir. Bunun sonucunda konu belirginleştirilerek, yapılanlardan farklı olarak sosyal hizmetler kapsamında neler yapılabileceğine yoğunlaşmak olanaklı olacaktır.

İncelenen bir tanıma göre, “Aileye yönelik sosyal hizmetlerin amacı, aile yaşamının güçlenmesine, korunmasına, aile sorunlarının önlenmesi ve çözümüne, aile üyelerinin aile birliği içinde sağlıklı gelişme ve doyurucu hayat sürmelerine, ailenin toplumda uyumlu bir birim olarak işlemesine yardımcı olmaktır” (Yıldırım ve Yıldırım, 2008, 236). Buradaki tanımdan da anlaşıldığı üzere, sağlıklı bireylerin de sağlıklı ailelerde yetişebileceği göz önüne alındığında, ailede olumlu ilişkileri gerçekleştirecek kültürel ortamın oluşumuna katkı anlamında, dolayısıyla kadın sorunları açısından sosyal hizmetlerin konuyla direkt ilgisi bulunmaktadır.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla, sosyal hizmetler kapsamında devlet kurumlarının ve sivil toplum örgütlerinin mücadele ettikleri görülmektedir. Bakanlık seviyesinde çalışmalar “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı” tarafından

yürütülmektedir. Bakanlığa bağlı olarak yürütülen çalışmalar arasında, araştırmada üzerinde durulan kadına yönelik şiddeti kültürel gelişmeyle önleme açısından da çalışmalar yapılmaktadır. Buradaki uygulamalardan amaç, “toplum ve ailenin gelişmesi için; bireyin katılımcı, üretken ve kendine yeterli hale gelmesi amacıyla koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici işlevlerini, gerekirse diğer kuruluşlar ve gönüllülerle işbirliği içerisinde sunmaktır. Bakanlığa bağlı kurumlarda ⁵¹ meslek edindirme amaçlı eğitimler yanında, “Anne-Çocuk Eğitim Programı” (içeriğinde eşler arası çatışma çözme eğitimi, grup çalışmaları ve kişisel çalışmalar bulunmakta), “Kadının İnsan Hakları eğitimi programı” (bu program kapsamında, seminerler, konferanslar, paneller, söyleşiler ve eğitim programları düzenlenmekte) gibi konularda eğitimler yapılmaktadır (Özberk, 2008: 56-57).

Yine 2009 yılında yapılan bir araştırmada, SHÇEK'lere bağlı olanlar dahil olmak üzere, toplam 49 adet kadın sığınma evi olduğundan bahsedilmekte ve ülke nüfusu göz önüne alındığında bu sayının çok yetersiz bulunduğu, ayrıca buraların sadece barınma olanağı vermesinin kadınların ayakta durabilmeleri açısından yetersiz olduğu vurgulanmaktadır (Jansen vd., 2009: 167). Bugünkü durumda, şiddet gören kadınlara sahip çıkma noktasında, “İlk Kabul Birimleri”, “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri”, “Sosyal Hizmet Merkezleri”, “Kadın Konuk Evleri” kapsamında hizmetler verilmektedir. Kadın Konuk Evleri'nin şu anki kapasitesiyle ilgili bilgi almak için, Aile ve Sosyal Politikalar

---

⁵¹ Burada kurumlarla nitelenen, alıntı yapılan araştırmanın yayın tarihinde görev yapan Aile Danışma Merkezleri ve Toplum Merkezleri kaldırılmış, görevleri Sosyal Hizmet Merkezlerine (SHM) devredilmiştir. İlgili düzenleme şöyledir: 28554 sayılı resmi gazetede yayımlanan 09 Şubat 2013 tarihli Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği'yle, 7/10/2007 tarihli ve 26666 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği ile 11/7/2000 tarihli ve 24106 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Toplum Merkezleri Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Bunların görevleri yapısal bir değişimle sözü geçen yönetmelikle Sosyal Hizmet Merkezlerine devredilmiştir (KSGM, 09 Şubat 2013 Tarihli, 28554 Sayılı Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği, Madde 32, 31.05.2013).

Yine konuyla ilgili yapılan önemli bir çalışma da, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri'nin açılmasıyla ilgilidir. 20 Mart 2012 tarih ve 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 14. Maddesiyle Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin açılacağı hükme bağlanmıştır. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri ile “şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amaçlanmış ve 14 pilot ilde çalışmalarına başlamıştır (KSGM, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri, <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/22931/Siddet+Onleme+%C4%B0zleme+Merkezleri>, 31.05.2013).

Bakanlığı'na yapılan bilgi isteme başvurusu üzerine, 17.04.2013 tarihli gelen cevapta "kadın konukevleri" ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu cevaba göre: Ülkemizde Bakanlığa bağlı 84 kadın konukevi vardır ve toplam kapasiteleri 2200'dür. Yerel yönetimlere bağlı 32 kadın konukevi hizmet vermektedir ve toplam kapasiteleri 779'dur. Bir tane de 18 kişi kapasite ile, sivil toplum örgütlerine bağlı kadın konukevi bulunmaktadır (KSGM, 2013).⁵² Bu bilgi paragrafta yer alan 2009 ve 2013 yılları arasındaki gelişmeyi göstermesi açısından önemlidir.

Kadın konukevlerinin yeterliliği konusu bir sosyal hizmetler yöneticisiyle görüşme yapılarak, öğrenilmek istenmiştir. Bu amaçla Antalya ilimizde bulunan bir sosyal hizmetler yöneticisiyle 30.05.2013 tarihinde bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede, zor durumda kalan kadınların başvurularına yeterli cevap verilip verilemediği sorulmuştur. Kendisinden alınan bilgilere göre, bu günkü durumda, kadın konuk evlerine başvuran kadınlarla ilgili müracaatlara yetişilemediği durumlarda, başka devlet kurumlarının misafirhanelerinden yararlanılabildiği; gerektiği durumlarda otellerden dahi yararlanılabildiği, devletin bu konuda maddi kaynak olarak tam olarak destek olduğu bilgisi alınmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'de barınma sorunu anlamında, bir kadın zor durumda kalıp gerekli başvuruları yaptığında sorun yaşanmadığı belirginleşmektedir.⁵³ Yukarıdaki satırlarda belirtilen sosyal hizmet yöneticisine, barınma dışında kadınların meslek edinmeleri, psikolojik destek görebilmeleri, sosyal çalışmacıların verdiği hizmetlerden faydalanabilmeleri, konuyla ilgili eğitimler/seminerler verilmesi durumu da sorulmuştur. Bu soruya alınan cevapta, bu alanlarla ilgili de çalışmalar yapıldığı, ancak, çok daha geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu, en önemli bir sorunun da beklenen çalışmaları yürütebilecek yeterli sayıda uzman personel bulunmasında yaşandığı bilgisi alınmıştır.

Yine sosyal hizmetler kapsamında KSGM tarafından yapılan iki çalışma öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal

---

⁵² KSGM (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü)

⁵³ Şiddet gören kadınların büyük çoğunluğu, uğradığı zulme rağmen, söz konusu merkezlere ulaşmasında karşılaştığı bürokratik zorluklar, buralara ulaşmada geleneklerin etkisi, eğitimsizlik, muhtaç olma korkusu gibi etmenler sebebiyle metinde belirtilen kurumlara ulaşmamaktadır. İlgilenenler bu konuyu diğer araştırmalardan takip edebilirler. Ancak, çalışmada konunun odağını dağıtmamak için yer verilmemiştir.

Eylem Planı 2007-2010'da hazırlanmıştır. Söz konusu eylem planı, Avrupa Birliği'nin mali katkısı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun teknik desteği ile, KSGM tarafından yürütülen “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. Burada eylem planında yer alan, araştırmayla ilgili önemli başlık “Farkındalık Yaratma ve Zihniyet Dönüşümünün Sağlanması” başlığıdır (KSGM, 2006: 26). İkinci çalışma ise, “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015” in hazırlanmasıdır. Birinci eylem planında yer alan, “Farkındalık Yaratma ve Zihniyet Dönüşümünün Sağlanması” başlığı ikinci eylem planında da yer almaktadır. 2012-2015 eylem planında, önemli farklılık olarak eğitim konusunun daha da vurgulandığı görülmektedir. Buradaki eylem planında, konuyla ilgili olarak, önleyici tedbirler kapsamında, “kadına yönelik şiddeti doğuran ve pekiştiren olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması amacıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında, toplumsal farkındalık yaratmak ve zihniyet dönüşümünü sağlamak” hedef olarak belirlenmiştir. Bu hedefi gerçekleştirebilmek için de, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sendikalar, üniversiteler, meslek kuruluşları, medya ve STK temsilcilerine yönelik olarak eğitim, seminer, atölye çalışması vb. etkinliklerin işbirliğiyle düzenlenmesi konusunda bir çizelgeyle plan hazırlandığı görülmektedir (KSGM, 2012: 23-24).

Yine buradaki araştırma açısından, konuyla ilgili olarak çalışan sosyal hizmetler uzmanlarının ve devlet görevlilerinin görüşleri önemlidir. Yapılan bir araştırmada konu açısından önemli bulunan bazı sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine burada yer verilmiştir. Bir sosyal hizmet uzmanı şöyle demektedir: “Sığınma evinde yani kadın konuk evinde sadece barınma olanaklarının karşılanması yeterli değil. Orda kadınların üretken hale gelmesi, boş vakitlerin değerlendirilebileceği çalışmaların olması, bir meslek sahibi değillerse ki, biraz önce dediğim gibi çoğu meslek sahibi değil, mesleğe yönetilmeleri için bir takım iş imkanlarının da olması lazım” (Jansen vd., 2009: 167).

Bir diğer sosyal hizmet uzmanı ise şöyle söylemektedir: “Ailelerde de o geleneksel yapımızdan kaynaklı cinsiyet ayrımcılığının bir kere ortadan kaldırılması lazım. Yani kızlara ayrılan işlerle erkeklere ayrılan işlerin ailede çok belirgin olması ne yazık ki

körüklüyor. İşte erkek çocuklara hiç iş yaptırılmayıp hep kız çocuklarının edilgen, evde her işe koşan kişiler olarak, ordan, eğitim ordan başlarsa kadınlarımız da hep başkalarının hizmetinde, evlendiği zamanda çocuklarının kocasının hizmetinde insanlar olarak kendilerini görüyor. Yani eğitim çok önemli” (Jansen vd., 2009: 178).

Yine konuyla ilgili olarak bir hâkimin görüşleri şöyledir: “Bu insanları ki benim iddiam evliliklerden önce, evlilik okullarının açılması lazım. Hani ehliyet alırız ya, işte okula gideriz, 45 gün... Devam ederiz, orda şoförlüğü öğrenmeye çalışırız, hem teorisini hem pratiğini. Şimdi evliliğin ne olduğunu iyi anlatmak lazım. Evlilikte misyonu nedir, sorumlulukları nedir? ...” (Jansen vd., 2009: 180).

Yukarıda alıntılanan araştırmadan faydalanılarak, bazı sosyal hizmet uzmanlarının ve bir hâkimin görüşlerine yer verilmiştir. Buradaki açıklamalara göre de şiddeti besleyen kültürel ortam, eğitimle ilgili eksiklikler ve kadının ekonomik olarak bağımsız olamaması dikkat çekmektedir. Bir diğer önemli sorun kaynağının ise, ülkemizdeki kadınların birçoğunun yetiştiği kültürel ortamdaki kaynaklı olarak, birey olmaya, kendi ayakları üstünde durmaya çalışmamasından kaynaklı olduğu anlaşılıyor.

Araştırmanın bu bölümünde sosyal hizmetler kapsamında şu anki durumda nasıl çalışmalar yapıldığı ve yeterlilik düzeyleri belirginleştirilmeye çalışılmış, daha sonra ise, özellikle konuyla ilgili alanda çalışanların sorunlarla ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Burada ortaya çıkan sonuç şudur ki, kadına yönelik şiddet ile ilgili başta devlet kurumları olmak üzere önemli çalışmalar yapılmaktadır.⁵⁴ Ancak, şu anki durumda yapılanlar, sorunun büyüklüğü karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu araştırmada da iddia edildiği gibi, özellikle de sorunun kaynağında bulunan kültürel sorunlar ve ekonomi bağlantılı sorunlar çok daha büyük çaplı, tüm ülkede yaygınlaştırılması gereken çabaları gerekli kılmaktadır. Aksi halde sorunun kaynağında olan başta kültürel durumla mücadele etmedikçe kadına şiddet artarak devam edecektir.

---

⁵⁴ Konuyla ilgili en etkili çalışan kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’dır. Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sorunun çözümü ile ilgili çok sayıda devlet kurumu ile ilgili işbirliği protokolleri imzalamıştır. Bu protokollere araştırmanın sınırlarını aşacağından yer verilmemiştir.

Sonuç

Araştırmanın buraya kadar olan bölümlerinden de anlaşılacağı üzere, kadına yönelik şiddette en önemli unsur ekonomik boyutla ve toplumsal kültürle ilgilidir. Ekonomik boyut şiddet kültürünün üretilmesi açısından kuşkusuz büyük bir öneme sahiptir. Ancak, konumuz gereği burada özellikle kadına şiddet kültürü üzerinde durulmuştur. Şiddet kültürü, güçlünün güçsüze yaptığı zulüm anlamında zamanımızda da artarak devam etmektedir. Bu zulümden de en fazla payı kadınlar ve çocuklar almaktadır. Günümüzde Anayasanın verdiği görev paralelinde önceden de yer verildiği gibi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yoğun çalışmaları olduğu, yasama anlamında da önemli çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Tüm yapılan çalışmalara rağmen ise, sorunun daha da arttığı anlaşılmaktadır. Milliyet gazetesinin 08 Kasım 2009 tarihli haberinde, Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in açıkladığı istatistiklere göre, 2002'den 2009'a kadar kadın cinayetleri yüzde 1400 oranında artmıştır. Kaybedilen bir canı bile geri getirmek için trilyonlar yetmeyeceğine göre, giriş kısmında bahsedilen “yangın önleyici tedbirler” kapsamında kültürel değişme ve gelişme paralelinde yapılması gerekenlerin önemi belirginleşmektedir.

Her sorunun çözümünde en önemli unsur, sorunu çözmek için başvurulan yöntem ve yaklaşımla ilgilidir. Buradaki çalışmada da belirtildiği gibi, sorunun çözümünde giriş kısmında açıklanan “yangın önleyici tedbirler” yaklaşım olarak önerilmektedir. Kadına yönelik şiddeti önlemek için, öncelikle toplumda yaşayan insanların sağlıklı yetiştirilmesi önem taşımaktadır. Bunun da yolu, evrensel insan haklarına saygılı, hoşgörülü, barışsever, çağdaş ülkeler demokrasileri ilkelerini benimsemiş bir toplumdan geçmektedir. Çünkü bu tür değerlerle donanan insan ne kadına ne erkeğe hiçbir insana şiddet uygulayamayacaktır. Bunu sağlayabilmek için de, kuşkusuz milli eğitim sisteminin her kademesinde, yükseköğretimde, barış ve hoşgörüyü içselleştirmiş, demokrasi ve insan hakları tarihinin gelişimini de içine alan, konu uzmanları tarafından hazırlanacak, uygulamayı da içine alan bir eğitime ihtiyaç olacaktır.

Çalışmada da değinildiği gibi, kadına şiddet artarak devam etmektedir. Bu durum, sorunun çözümü için devleti yönetenlerin çok kapsamlı bir kültürel seferberlik

anlayışıyla konuya eğilmesini zorunlu hale getirmektedir. Burada da yetişkin eğitimi gündeme geleceğinden, diğer kurumlar yanında en fazla bir sorumluluk “Sosyal Hizmetlere” düşmektedir. Sosyal hizmetler kapsamında muhatap olarak ise, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı görünmektedir. Ancak, bahsedilen kapsamda Bakanlığın daha faydalı olabilmesi için, personel ve yapı anlamında daha fazla bir genişlemeye ihtiyacı olacağı açıktır.

Yine, çözüm noktasında öneriler anlamında, özellikle de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın da katkılarıyla şunlar düşünülebilir: Konuyla ilgili olarak, kültürel değişim ve gelişime katkı sağlamak için hali hazırda devam eden eğitimler yaygınlaştırılabilir. Kültürel gelişmeyle ilgili, sosyal hizmet projesi kapsamında, milli eğitim ve üniversiteler gibi devlet kurumlarıyla yapılan ortak çalışmalar, bir seferberlik başlatma anlayışıyla çok daha genişletilerek yürütülebilir. Yine, Silahlı Kuvvetlerde de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı işbirliği ile yürütülen eğitim programları bulunmaktadır. Ancak, her Türk gencinin askere gittiği ve askerlikte geçen sürenin oldukça uzun bir süreyi kapsadığı göz önüne alınırsa, söz konusu eğitim programları çok daha kapsamlı, etkili hale getirilebilir. Örnek olarak, bu eğitimlerin süreleri uygulamalı çalışmaları içerecek şekilde uzatılabilir; eğitimlerin içeriği demokrasilerin gelişim tarihini, insan hakları evrensel ilkelerini vb. içine alacak şekilde genişletilebilir. Bu eğitim programı hazırlanırken konu hakkında çalışan bir uzmanlar grubundan faydalanılabilir. Ayrıca, bu eğitimler, kısa süreli eğitimler olarak, aldığı eğitimleri askerlere aktaran subay, astsubaylar yerine, özellikle de yetişmiş sosyologlarca verilebilir. Bir diğer öneri olarak, medyada şiddet kültürünü pekiştiren olumsuz yayınlar denetlenebilir. Medya çok geniş olanaklarıyla olumlu yönde kültürel değişim ve gelişim için kullanılabilir. Özellikle medyada kadınları aşağılayan, insan ve birey kimliği yerine cinsel kimliğiyle öne çıkarılan, üretimin değil tüketimin sembolü haline getirilen, kendi ayakları üstünde duramayan, sürekli erkeğin gerisinde ve eve kapatılmış rollerde gösterilen kadın imajı yerine, eşitlik temelinde bir kültür gelişimine dönük kadın imajlarına ağırlık verilebilir.

Sonuç olarak araştırma bir öneriyle sonlanmaktadır. Ancak, söz konusu öneri üzerine, çok kapsamlı ve geniş katılımlı olmak üzere, uzman ve taraf gruplarla çalışmaların yapılması gereği ortada durmaktadır. Bu yolla hem üretilecek çözümlerle ilgili çalışmalar yapılabilir, hem de alanda yer alan/alacak uzmanların ihtiyaç duyacakları bilgi dokümanlarının hazırlanmasına katkı sağlanmış olabilir. Yine, sözü edilen boyutta çalışmaların devlet desteği olmadan gerçekleştirilemeyeceği de açıktır.

Kaynaklar

- Ağaoğlu, A., (1985). *İslamiyet'te Kadın*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınevi.
- Aktaş, A. M., (2006). *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara: Elma Yayınevi.
- Berktaş, F., (2006). *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Demez, G., (2005). *Kabadaydan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi (1b.)*, İstanbul: Babil Yayınevi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (1988). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Doğramacı, E., (2000). *Women in Turkey and the New Millennium (1b.)*, Ankara: Semih Ofset.
- Esmer, Y., (2012). "Türkiye'de Değerler Atlası", [http:// www. bahcesehir. edu.tr/ files/files/ATLAS%20SUNUM%202_10_2012%20\(2\).pdf](http://www.bahcesehir.edu.tr/files/files/ATLAS%20SUNUM%202_10_2012%20(2).pdf), 29.03.2013.
- Gökalp, Z., (2001). *Türkçülüğün Esasları*, (1b.) Haz. Mahir Ünlü, Yusuf Çotuksöken, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Gürhan, N., (2010). "Toplumsal Cinsiyet ve Din", *e-Şarkiyat İlimi Araştırmalar Dergisi*, 4, <http://www.e-sarkiyat.com/makaleler/4.sayi/4.pdf>, 22.05.2013.

Jansen, H., Üner, S. vd., (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, KSGM, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Kandiyoti, D., (2007). *Cariyeler, Bacılar, Yurттаşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* (2b.), Çev. Aksu Bora vd., İstanbul: Metis Yayınevi.

KSGM (2006). “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010”, http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/Pdf/kadinayonelikailaicisiddetlemucadeleulusaleyemplanı.pdf, 18.03.2013.

KSGM (2012). “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015” http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/2012/kadina_yonelik_sid_2012_2015.pdf, 12.03.2013.

KSGM (2013). “09 Şubat 2013 Tarihli, 28554 Sayılı Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği Madde 32”, <http://www.aile.gov.tr/tr/html/2176/Mevzuat.>, 31.05.02013.

KSGM (2013). “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri”, <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/22931/Siddet+Onleme+%C4%B0zleme+Merkezleri.>, 31.05.2013.

Kovancı, A., (2004). *Toplam Kalite Yönetimi Fakat Nasıl?* (3b.), İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Köşgeroğlu, N., (2008). *Kayıtlara Geçilsin Kadın Var Sıkıştırılmış Alanlardan Yaratıcı Alanlara Kadın* (1.b), İstanbul: Anfora Yayınevi.

Lorber, J., (2001). *Night to His Day: The Social Construction of Gender* (1b.), Man and Masculinity, Der. Theodore F. Cohen Canada: Wadsworth.

Mohanty, C. T., (2008). *Sınır Tanımayan Feminizm* (1b.), Çev. Hatice Pınar Şenoğuz, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Özberk, E., (2008). “Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Sunulan Hizmetler, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi”, KSGM, <http://www.aileicisiddet.net/egitim/set/Siddete-Maruz-Kalan-Kadınlar-Sunulan-Hizmetler.pdf>, 09.07.2013.

Pellizzon, S. M., (2009). *Kadının Konumu Nasıl Değişti Feodalizmden Kapitalizme* (1b.), Çev. İhsan Ercan Sadi ve Cem Somel, Ankara: İmge Yayınevi.

Sağ, V., (2001). “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk”, Doç.Dr. Feramuz AYDOĞAN’ın Anısına, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 9-23, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/89.pdf>., 12.03.2013.

Seidler, V. J., (2006). *Transforming Masculinities Man, Cultures, Bodies, Power, Sex and Love* (1b.), New York: Routledge.

Turan, S. K., (2001). *T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ailede Bireyin Eğitimi - İmajlar ve Cinsel Kimlikler 1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu (2000’li Yıllarda Aile Hizmetleri)*, Hacettepe Üniversitesi Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara: Can Yayınevi.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (2011). “Kadına ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddet İnceleme Raporu”, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/29_05_2012.pdf., 18.03.2013.

Vidinli, F. H., (2012). “Dini Metinlerin Yorumu Bağlamında Kadına Karşı Şiddet”, *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*, Cilt I, Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, 428 – 432.

Yalom, M., (2002). *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*, Çev. Zeynep Yelçe ve Neşenur Domaniç, İstanbul: Çitlenbik Yayınevi.

Yıldırım N. ve Yıldırım, K., (2008). *Sosyal Hizmete Giriş* (1b.), Adapazarı: Sakarya Yayınevi.

**AİLE İÇİ ŞİDDETİN BİR BOYUTU OLARAK KADINA YÖNELİK ŞİDDET:
TOPLUMSAL ALGI VE TUTUMLAR**

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ASLAN

Öğr. Gör. Selim ŞEKER**

Özet

Türkiye’de aile içi şiddet kavramından genelde evli eşler arası anlaşmazlıklar ve bu anlaşmazlıklar nedeniyle erkeğin kadına uyguladığı şiddet anlaşılmaktadır. Oysa bilindiği gibi şiddetin cinsel, ekonomik, sosyal, psikolojik şiddet şekilleri vardır. Ancak gerek kamuoyunda gerek basında kadına yönelik uygulanan şiddet türlerinden daha çok fiziksel şiddet üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşım kadına dair toplumsal algı ile yakından ilişkilidir. Sosyolojik bir kavram olarak algı, bireyin olay, olgu ve mensubu olduğu toplumun diğer üyeleri hakkında geliştirdiği bakış açısıdır. Sosyalleşme ile kazanılan bu bakış açısı toplumun hâkim değer ve tutumları tarafından şekillenmektedir. Türkiye’de kadına dair hâkim bakış açısı da bu şekilde oluştuğu kuşkusuzdur. Bu nedenle aile içi şiddetin bir boyutu olarak kadına yönelik şiddeti kadına dair toplumsal algı ve tutumlar ile bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Makale üç kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak, toplumsal algı ve tutumların oluşum şeklinin teorik çerçevesini tartışmak ve bu teorik çerçeve ışığında kadına dair Türkiye’de mevcut toplumsal algı ve tutumlar analiz edilecektir. Bu analiz için üç temel kaynaktan yararlanılacaktır. Birincisi bu konuda gerek resmi gerek özel kamuoyu araştırmaları veri sonuçlarıdır. İkincisi basına yansıyan kadına yönelik şiddet konusundaki görüş ve düşünceler. Üçüncü kaynak üniversite öğrencileri üzerinde yapılan anket sonuçlarıdır. Ardından bu algı ve tutumların kadına yönelik şiddeti nasıl etkilediği somut örneklerden hareketle açıklamaya çalışılacaktır. Sonuç kısmında bu konuda yapılması gereken önerilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal algı, kadın, şiddet, toplumsal cinsiyet.

**SOCIAL PERCEPTION AND ATTITUDES OF VIOLENCE
AGAINST WOMAN AS EXTENT OF DOMESTIC VIOLENCE**

· Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü, maslan2003@gmail.com

** Siirt Üniversitesi, selim.seker56@gmail.com

Abstract

Domestic violence in Turkey is understood as violence against woman, due to the disputes between spouses. As we know there are different sorts of violence (sexual, economic, social, psychological, etc.) practiced against woman, from which only the physical violence draws the attention of the public opinion and the media. This is closely related to social perception of woman. As sociological concept the perception is the point of view that a person develops about the events and facts as well as about the others. It is gained through socialization is shaped by the dominant values and attitudes of the society. There is no doubt that the dominant point of view about woman in Turkey is developed in this way. That why the violence against woman is studied in relation with social attitudes and perception about woman. The present study consists of three parts: Firstly, we will discuss the theoretical framework social perception and attitudes and then analyze the existing social perception and attitudes about woman in Turkey. We will analyze the existing social perception and attitudes in Turkey by using three main sources. One is the data coming from both official and private researches made on this subject. Second source is the point of views about violence against woman appeared media. The third source is the results of the survey conducted among the university students. Finally we will try to explain, through the concrete examples, how these perception and attitudes affect the violence against woman. In conclusion we will make some suggestions for prevention of the violence against woman.

Key Words: Social perception, woman, violence, gender.

Giriş

Türkiye’de genelde evli eşler arası anlaşmazlıklar sonucu erkeğin kadına uyguladığı şiddet olarak anlaşılan aile içi şiddet fiziksel olduğunda dikkat çekiyor. Oysa bilindiği gibi şiddetin cinsel, ekonomik, sosyal, psikolojik şiddet şekilleri vardır. Ancak gerek kamuoyunda gerek basında çıkan haberlerde kadına yönelik uygulanan tüm bu şiddet türlerinden daha çok fiziksel şiddet üzerinde durulmaktadır. Bunun kadına dair toplumsal algı ile yakından ilişkili olduğu kanısındayız. Bu yüzden çalışmamızda öncelikle kadına yönelik şiddete ilişkin toplumsal algı ve tutumlar ile bunların nedenleri üzerinde durmaya çalışıldı. Bu çalışma, üç ana bölümden meydana gelmektedir. İki kısımdan oluşan ve kavramsal çerçeveyi kapsayan birinci bölümde toplumsal algı ve tutumun nasıl oluştuğunu ele aldıktan sonra kadına yönelik şiddetin sonuçları irdelenmeye çalışılacaktır. İkinci bölümde; ülkemizde söz konusu algı ve tutumların bir

yansımaları olarak bazı örnek olay üzerinde durularak bu konuda dile getirilen bazı düşünce ve pratikler üzerinde eleştirel bir bakış açısı geliştirildi. Üçüncü bölümde; Siirt Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan ve açık uçlu sorulardan oluşan bir anket çalışmasının sonuçları ışığında öğrencilerin kadına yönelik şiddete ilişkin algı ve tutumları değerlendirildi. Sonuç kısmında kadına yönelik şiddette yansımaları bulan toplumdaki hâkim kadın algısının değişmesi konusunda birtakım önerilerde bulunulacaktır.

Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet Algısı

Toplumsal Cinsiyet, toplumun verdiği roller, görev ve sorumluluklar, toplumun bireyi nasıl gördüğü, algıladığı ve beklentileri ile ilgili bir kavramdır. Bu kavrama göre, iki cins arasındaki davranış farklılıklarının kaynağı biyoloji (*seks*) değil, (*culture*) kültürdür. Cinsiyete bağlı farklılıklar biyolojiktir; ancak toplumsal cinsiyet, bir kültürün kadına ve erkeğe atfettiği ve telkin ettiği tüm özellikleri kapsar. Başka bir deyişle, “toplumsal cinsiyet”, kadınlık ve erkeklik özelliklerinin kültürel olarak aldığı biçimi anlatan bir kavramdır.

Kadınlara uygulanan şiddetin temelinde, kadınların *eğitim, sağlık, çalışma yaşamına katılım, siyaset ve karar alma mekanizmalarına katılım*da yaşanan “toplumsal cinsiyet eşitsizliği” vardır. Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)’nin birinci maddesi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını içermektedir. Kadınların belirtilen haklardan yararlanma ve kullanma talepleri şiddete maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Şiddet bir davranıştır. Davranışlar tutumların bir sonucudur. Tutum bir bireye atfedilen bir eğilimdir. Bu eğilim, davranışı ortaya çıkaran uyarıcıları yorumlayan ve bilişsel değerlendirmeleri sağlayan algı zeminedir. Tutumlarımızın çoğunu başka insanlardan ve kurumlardan (anne-baba, öğretmen, medya) ediniriz. Başka bir deyişle, başkalarının

dışa vurduğu tutumları (taklit, model alma, pekiştirme, cezalandırma) benimseyerek kendi tutumumuz haline getiririz.

Toplumsal cinsiyet ve algı konusunda dünyanın birçok yerinde kadına ilişkin tutum ögesine dönüşen atasözleri, kadına karşı şiddete dair verdikleri mesajlar bir hayli şaşırtıcıdır:

-Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etme. (Türkiye)

-Gonklar gibi kadınların da düzenli olarak dövülmeleri gerekir. (ABD)

-Dövülen kadın daha iyi bir zevce olacaktır. (Kore)

-Bir öküze ya da bir kadına kıymamazlık etmeyin. (Burma)

-Yük arabasının çivileri ve bir kadının kafası, ancak iyi vurulduğunda işler. (Hindistan)

-Tanrı zevcesini dövenin rızkını arttırır. (Rusya)

-Bir kadın, bir köpek ve bir ceviz ağacı, bunları ne kadar çok döverseniz o kadar iyi olur (tüm Avrupa)

Öte yandan, atasözleri kocalara dayak atılmasını salık vermez. Bu konuya neredeyse hiç değinmezler; değindiklerinde de bu durum büyük hayret uyandırmaktadır:

-Karısı tarafından yere serilen bir erkek bir daha kalkamaz. (Kumik dili, Rusya)

-Zevce kocasına vurduğu zaman yalnızca Tanrının yardımı dokunur. (İbranice)

Çok şükür, durum tamamıyla iç karartıcı değil. Şiddetin kendini haklı çıkarmasına karşı gelen birkaç atasözü de bulunabilmektedir:

-Sefil adamlar dışında kimse karısını dövmez. (Arapça, Lübnan)

-Bir kadını kırbaçlamak bir erkeğe şan getirmez. (İsveççe)

-Ancak toplum nezdinde itibarlı bir konumu olmayan adam evde karısını döver (Bengalce, Hindistan)

-*Karınızı dövmeniz size şeref getirmez. (Makedonya)*⁵⁵

Bu konuda yapılmış olan birçok araştırma toplumun sahip olduğu kadına yönelik şiddet algısını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu araştırmalarda örneğin kadın mağdur / kurban erkek mağdur eden saldırgan olarak ele alınmaktadır. Bu ele alış biçimi kadın ve erkek hakkındaki yaygın algıyı şekillendirdiği kuşkusuzdur. Bu algı şekli erkek ve kadının toplum içindeki konum ve rollerini tayin etmede de etkili olmaktadır. Bu algı, *Toplumsal Cinsiyet* çerçevesinde kadından itaatkâr, kocasının lafından çıkmayan, dili kısa ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına annelik yapmayı, erkekten ise sözünü dinleten aile lideri, eşi ve çocuklar üzerinde mutlak hâkimiyet kurması, evin maddi ihtiyaçlarını karşılaması beklenmektedir. Türkiye’de 2009 yılında kadına yönelik aile içi şiddet konusunda yapılan bir araştırmada, görüşülen erkeklerin neredeyse tümü kadınların da önemli bir kısmı toplumun kendilerine atfettiği rollere sahip çıktığı, bu roller yerine getirilmediği durumlarda eşler arasında huzursuzluk ve anlaşmazlıkların çıktığı / çıkacağı ve bu huzursuzluğun kadına yönelik şiddet olarak yansıdığı / yansiyacağını belirtmişlerdir.⁵⁶

Toplumsal Cinsiyet ve Kadına İlişkin Tutumlar

Herhangi bir grup veya azınlık hakkında toplumun geri kalanların sahip olduğu algı onlara karşı sergilenen tutumları da belirler. Sosyal psikolojik bir kavram olan tutum kısaca şöyle tanımlanmaktadır: “Bireye atfedilen ve onun psikolojik bir obje ile ilgili olan düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir. Tutumlar genelde bireysel olarak ele alınmakla birlikte grup tutumundan da söz edilebilir. Tutum doğrudan gözlenebilen bir özellik değil, bireyin davranışlarından yapılan bir çıkarsamadır” (Kağıtçıbaşı, 2010: 110). Kısaca tutum bireyin davranışlarına yansıyan bir durumdur.

Tutumlar farklı şekillerde oluşmaktadır. Tutum oluşturma birinci şekli kişi ya da

---

⁵⁵ Mineke Schipper’in, *Erkek Acı Çeker Kadının Ruhu Duymaz: Dünya Dillerinden Atasözleriyle Kadınlar* isimli kitabının tanıtım yazısı, *BirGün*, 08.03.2013.

⁵⁶ H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü (2009), *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara, s. 103-81.

grup hakkında bilgi edinmektir. Grup hakkında öğrenilen bilgiler negatif, örneğin grup üyelerinin pis, aptal, uğursuz, tehlikeli vb. ise onlara karşı bu sıfatlara uygun olumsuz tutum sergilenecektir. Buna **klasik koşullanma** yoluyla olumsuz tutumların oluşması denir. Ancak birey, önem verdiği bir kişinin, örneğin annesinin, söz konusu grup hakkında saygılı ve kabul edici bir tutumla konuştuğunu görürse, onu model alarak olumlu bir tutum geliştirebilir. Tutum geliştirmenin diğer bir yolu da **bilişsel yaklaşımdır**. Buna göre örneğin çocuk deneyimleri sonucu insanların fiziksel özellikleri, kıyafetleri, konuşmaları, hareketleri ve davranışları konusunda bir beklenti seti (şema) oluşturarak, buna uymayan biriyle karşılaştığında kaygı duyacak; ondan uzaklaşmayı ve olumsuz tutum sergilenmeye yönelecektir. Tutum oluşturmanın başka bir yöntemi de **sosyal temastır**. Bunun gerçekleşmesi için gruplar eşit statüde olmalı, ortak amaçları bulunmalı, aralarında rekabet olmamalı ve toplumsal normlarca onaylanmalıdır. Tutum geliştirmenin dördüncü şekli ise **ayrıntılılandırma** yöntemidir. İnsanlar, tutum objesi hakkında kendilerine ayrıntılı bilgilere ulaşırsa, bu bilgileri ayrıntılı olarak inceleyebilirlerse ve buna yetecek zamanları ve donanımları varsa merkezi yolu izlerler; yüksek bir bilişsel işlemle tutumlarını oluştururlar ya da değiştirirler. Buna imkân yoksa yani yetenekleri, becerileri, zamanları ve bilgileri sınırlıysa çevresel yolu izlerler ve yüzeysel ipuçlarından hareketle tutumlarını oluştururlar. Bu şekilde davranan bireyler yüzeysel bir değerlendirme ile mevcut kestirme yolları kullanarak çabucak yanlı, önyargılı ve ayrımcı tutum ve davranışları sergilerler (BÖDB-Başbakanlık Özürlüler Dairesi Başkanlığı, 2009: 33-35).

Türkiye’de kadına ve ona karşı yapılan şiddet konusunda açıklanan düşünce ve yorumlar hem kadına hem kadına yönelik şiddete ilişkin önyargılı, ayrımcı ve suçlayıcı tutumlar ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Bu tutumlarda ayrıca kadına karşı şiddet uygulayan erkeği mazur, hatta “haklı” gösterme, çabası da sezilmektedir. Elbette toplumun tümü böyle bir tutuma sahip değil. Ancak kısmen kadın da dâhil olmak üzere toplumun her kesiminden onay alan, kadını suçlama eğilimi taşıyan bu tutumların belirleyici olduğu kuşkusuzdur. Bu bağlamda kadına yönelik taciz ve tecavüz girişimleri konusunda görüş bildiren akademisyen ve ilahiyatçı Orhan Çeker’in şu sözleri anlamlıdır: "Kardeşim sen dekolte giyinirsen bu tür çirkinliklerle karşılaşman sürpriz

olmayacaktır. Tahrik ettikten sonra sonucundan şikâyet etmen makul değildir. Bu konuda suçu işleyenleri savunduğum anlaşılmasın. Elbette işlenen suç son derece iğrençtir. Lakin bu suçun işlenmesinde dekolte ve tahrik edici kıyafetler giyinen kadının da etkisi küçümsenmeyecek kadar büyüktür. Bu konuda tabii ki erkek suçludur ama kadının da suçu göz ardı edilirse meseleyi çözümde yanlış adım atmış oluruz."⁵⁷

Benzer değerlendirmeler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 1997-1998 yıllarında hazırlayıp kendi web sayfasına koyduğu kitaplarda kadına karşı şiddeti onaylayan, kadına, aileye ve cinsel yönelimlere karşı oldukça sorunlu ifadeler yer verildi. 2011 yılında çıkan tepkiler üzerine müdürlüğün İnternet sayfasından kaldırılan söz konusu kitaplarda şu ifadelere yer veriliyor: "Unutmamak lazımdır ki dayak olayı sebepsiz ortaya çıkmaz. Kliniğimize yapılan başvurular göstermiştir ki eşlerden birinin gergin, sinirli anında karşısındaki genellikle anlayışla sevgiyle cevap vermemektedir." "Baba akşam eve gelmiştir. Evde yemek hazır değildir. Anne yemek yapması gerektiği halde yapmamıştır (...) Büyük şehirlerde bir de trafik karmaşasından kurtulup eve gelebilmek hakikaten meseledir. Hâl böyle olunca aile reisinin eve geldiği zaman kızmaya en müsait olduğu zamandır. Neden? Çünkü yorgunluk vardır, açlık vardır, günün gerginliği vardır..." Aynı kitaplarda aldatma konusunda da yine aldatılanın sorumluluğuna dikkat çekiliyor: "Eşin ilgisizliği uzun süre devam edip, çeşitli uyarılara rağmen ilgisizlik önlenemeyince, uyarı yapan, eşini ikinci plana itmek zorunda kalmıştır." Bu ifadeler Taraf gazetesi tarafından "kadına yönelik şiddetin önüne geçmek amacıyla yasa tasarısı hazırlayan, medyadan orduya çeşitli alanlarda kadın konusunda yeni bir anlayış yerleştirmeyi hedefleyen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinden alıntılanmıştır".⁵⁸

Daha önce de ifade edildiği gibi, bu bakış açısı toplumun önemli bir kesimi tarafından kabul görmektedir. Bunun en tipik örneği Ağrı'nın Hamur ilçesinde neredeyse ölüme terk edilen ve bakımsızlıktan nihayetinde ölen Melek Karaaslan vakasıdır. 2012 yılının

⁵⁷ "İlahiyat Profesörü: Dekolte Giyen Tecavüzü Hak Eder", *BİA Haber Merkezi* 16.02.2011.

⁵⁸ "Bakanlık Kitaplarında Kadına Şiddete Onay: Dayak Sebepsiz Olmaz", *Taraf*, 14.10.2011.

Nisan ayı başlarında birlikte yaşadığı eşinin ailesi tarafından tuvalete kapatılan Melek Karaaslan abisi ve polisler tarafından kapatıldığı yerden çıkarıldı.

2004 yılında 16 yaşında görücü yoluyla evlenen Melek Karaaslan, evliliğinden kısa süre sonra eşinden ve ailesinden şiddet görmeye başladı. Evliliğinden 3 yıl sonra ilk çocuğu oldu. Ancak dayak yediği bir gün dışarı atıldı. Evin dışında tek başına doğurduğu çocuk öldü. Melek o saatten sonra psikolojik bunalıma girdi. Davranışları bozulmaya başlayan Melek, eşinin ailesinden daha fazla şiddet görmeye başladı. Melek babası Kasım Levent tarafından Çağlayan Köyü'ne götürüldü. Ancak araya giren aile büyükleri, "Namus meselesidir, kadının yeri kocasının yanındır" diyerek genç kadını kocasının evine geri yolladı. Eşinin evine dönen Melek, gördüğü şiddet karşısında tuvaletini dahi tutamaz hale geldi. Ailesi Melek'i en son olaydan 3-4 ay önce görmüş, ondan sonra da bir daha haber alamamıştı. İstanbul'da çalışan Melek'in ağabeyi Reis, Ağrı'ya dönüşünde ailesinin haber alamadığı kardeşini görmeye gittiğinde onu tuvalette yatarken buldu. Tedavi için hastaneye kaldırılan Melek Karaaslan birkaç gün sonra hayatını kaybetti.⁵⁹

Kadına dair hâkim toplumsal algının olumsuz sonucu olan şiddete maruz kalan ve yaşamını yitiren ikinci vaka Van'da sınıf öğretmeni olarak görev yapan Gülşah Aktürk olayıdır. 27 yaşındaki Gülşah Aktürk, Van Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nde işçi statüsünde çalışan eski erkek arkadaşı 36 yaşındaki Hakan Başar'dan ayrıldıktan sonra, tehditlerine maruz kalması üzerine, ailesinin yanına gittiği Konya'da 6 Aralık 2012 günü Hakan Başar tarafından öldürüldü. Gülşah Aktürk, yaşadıkları karşısında anne ve babasının da tavsiyesiyle Van Valisi ile görüşmek talebiyle dilekçe verdi. Ölümünden önce bıraktığı vasiyet şeklindeki mektubunda valilikte karşılaştıklarını şu şekilde anlatmaktadır: "Ölümlerle tehdit ve hırsızlık gibi olaylara muhatap kaldığımdan ve

---

⁵⁹ "Aile İçi Şiddetin Son Kurbanı Melek Oldu", *Radikal*, 25.07.2012. 2004 yılında 16 yaşında görücü yoluyla evlenen Melek Karaaslan, evliliğinden kısa süre sonra eşinden ve ailesinden şiddet görmeye başladı. Evliliğinden 3 yıl sonra ilk çocuğu oldu. Ancak dayak yediği bir gün dışarı atıldı. Evin dışında tek başına doğurduğu çocuk öldü. Melek o saatten sonra psikolojik bunalıma girdi. Davranışları bozulmaya başlayan Melek, eşinin ailesinden daha fazla şiddet görmeye başladı. Melek babası Kasım Levent tarafından Çağlayan Köyü'ne götürüldü. Ancak araya giren aile büyükleri, "Namus meselesidir, kadının yeri kocasının yanındır" diyerek genç kadını kocasının evine geri yolladı. Eşinin evine dönen Melek, gördüğü şiddet karşısında tuvaletini dahi tutamaz hale geldi. Ailesi Melek'i en son olaydan 3-4 ay önce görmüş, ondan sonra da bir daha haber alamamıştı. İstanbul'da çalışan Melek'in ağabeyi Reis, Ağrı'ya dönüşünde ailesinin haber alamadığı kardeşini görmeye gittiğinde onu tuvalette yatarken buldu. Tedavi için hastaneye kaldırılan Melek Karaaslan birkaç gün sonra hayatını kaybetti.

bunların bir güvenlik sorunu olmasından ötürü, annem, babam ve ben bu durumu ildeki güvenliği sağlamakla mükellef en büyük mülki amir olan Van Valisi ile görüşmek istedik. Kendisinden görüşme talep ettik. Vali bizimle bizzat görüşmeyip bizi milli eğitimden sorumlu valiye yönlendirdi. Milli eğitimden sorumlu vali Zafer Coşkun, bizi görüşmeye aldı. Durumu anlattık, hayatımın tehlikede olduğunu söyledik o da bana, en kötü ihtimal öleceğimi, ölümün hak olduğunu kaçış olmadığını, hiç olmadı istifa edebileceğimi yanımda biber gazı ile gezmem gerektiği gibi hiç de duyarlı olmayan, bizi daha da demoralize eden tavsiyelerde bulundu. Hatta 'böyle abuk sabuk insanlarla arkadaş olan kızlarımızda hata' diyerek kısmen beni suçladı".⁶⁰ Gülşah'ın ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, devlet yetkililerinde de hâkim olan tutum kadını suçlu, erkeği ise mazur göstermektir. Benzer tutum ve anlayış Denizli'de yakın akrabası tarafından 15 yaşında iken tecavüze uğrayan H.İ.'nin davasında sergilenmiştir.

H.İ. 2013 Şubat ayı sonlarında Denizli'de yakın akrabası Ahmet Çınar tarafından tecavüze uğradı. Olayın öğrenilmesi üzerine babası mahkemeye başvurdu. Denizli adliyesinde açılan H.İ.'in çocuğa yönelik cinsel istismar davasına bakan savcı, tecavüz sanığı Ahmet Çınar'ı değil, mağdur çocuğu sorgularken, sanığın tutuklanması talebini de reddetti. Sanığa tek bir soru bile sormayan savcı duruşma boyunca mağdur çocuğa şu soruları sordu: "Niye hiç tanımadığın birine amca diyorsun?", "Olay sırasında telefonun neden kapalıydı?". Avukatlar, mağdur çocuğun cep telefonuna sanık Çınar tarafından gönderilen "Kimseye söylemedin değil mi?" şeklindeki mesajı sordu. Ancak sanık, bu mesajla ilgili soruyu yanıtsız bıraktı. Avukatlar ikinci kez aynı soruyu sorunca, hâkim, "Sanık gerekli cevabı vermiştir" diyerek, avukatlara müdahale etti. Ailenin gösterdiği iki tanığın ifadeleri, mağdurun anlatımlarını doğrulamasına rağmen mahkeme heyeti 5 saat süren davanın sonunda davayı 3 Temmuz 2013 tarihine erteleyerek sanık Ahmet Çınar'ın tutuksuz yargılanmasına karar verdi.⁶¹

Ayrıca, Atatürk Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Fatma Geçikli'nin de dile getirdiği gibi, kadına yönelik şiddetin kaynağı olan ve toplumun ağırlıklı olarak sahip

---

⁶⁰ "Devlet 'en fazla ölürsün' dedi, öldü!", *T24.com.tr*, 08.12.2012.

⁶¹ *Birgün Gazetesi* 08.05.2013; *Evensel* 08.05.2013.

olduğu bu algının altında kültür yatmaktadır. Geçikli'nin de işaret ettiği gibi kültürümüzde var olan “Kadının sırtından sopayı karnından sıpayı eksek etmeyeceksin”, “Saçı uzun akli kısa”, “Kadın erkeğin çarığıdır”, “Kızını dövmeyen dizini döver” gibi atasözü ve deyimlerin kadına yönelik şiddetin kültürel meşru zeminini oluşturmaktadır. Bu nedenle Geçikli “bu gibi atasözü ve deyimleri kaldırmak, değiştirmek” gerektiğini çünkü “bu kültürel kodlar erkeğin kadına şiddet uygulamasına zemin hazırladığını, bu gibi kültürel kodlar nedeniyle kadınlarımız zarar” gördüğünün altını çizmektedir”.⁶²

Kadına Yönelik Şiddet ve Sonuçları

“Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun yayınladığı bir rapora göre 2012 yılının ilk altı ayında 92 kadın erkekler tarafından öldürüldü. Öldürülen kadınların 29’u boşanma, ayrılma, reddetme ve kıskançlık gibi sebeplerle öldürülürken, 11’i işsizlik ve krizin tetiklemesiyle, 8’i intihar veya intihar süsü verilerek, 6’sı çocuğunu veya başka bir kadını korumak istediği için, 3’ü aile meclisi kararıyla, 2’si cinsiyet kimliği, 22’si tecavüz sonrası öldürüldü. Ayrıca 2012 Eylül ayı itibariyle fiziksel ve duygusal şiddete uğrayan 5 bin 9 kadın İstanbul Barosu kadın hakları merkezine başvurdu.⁶³” Sadece bu veriler kadına yönelik şiddetin hangi boyutlarda olduğunu öğrenmek için yeterlidir.

Dünya Sağlık Örgütü şiddeti, sahip olunan fiziksel güç ya da kudretin, tehdit yoluyla ya da doğrudan kendine, bir başka insana, bir gruba ya da topluma karşı yaralanma, fizyolojik hasar, gelişme bozukluğu ya da gerilikle sonuçlanacak ya da sonuçlanma olasılığı yüksek bir biçimde uygulanması olarak tanımlamaktadır. Şiddet güç kullanarak vurma ve kötü davranma eylemi olarak tanımlansa da; genel anlamıyla huzur karşıtı olup, onu bozan veya tartışmaya açan eylemler bütünü olarak, fiziksel ya da fiziksel olmayan davranışları içeren, fiziksel ve ruhsal acı ve zarar veren saldırgan eylemlerdir (BKSGM-Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006: 89).

Güçlüden güçsüze doğru sahip olunan güç ya da kudretin egemenlik kurma amacıyla

⁶² “Kadına şiddetin temelinde kadını aşağılayan atasözleri var”, cihan.com.tr, 08.03.2013.

⁶³ “Kadına Yönelik Şiddet Toplumsal Sorun”, <http://www.aktuelsikoloji.com>, 29.11.2012.

kullanılması olarak da ifade edilebilen kadına yönelik şiddet; Birleşmiş Milletlere bağlı uluslararası kuruluşlar ile kadın haklarını savunan STKları tarafından geniş bir tanımlı yapılmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletlerin 85. Genel Oturumunda kabul edilen *Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge*'nin birinci maddesinde kadına karşı şiddet şu şekilde tanımlanmaktadır: "İster kamusal ister özel alanda olsun kişiyi tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemidir" (UN-United Nations, 1993).

Öte yandan bu konuda yapılan çeşitli araştırmalar, kadınların eğitim durumlarına ve sosyoekonomik yapılarına göre şiddete maruz kalma oranları değişse de toplumun her kesiminde kadına yönelik şiddetin yaygın olarak uygulandığını göstermektedir (BKSGM, 2006: 97). Ancak kadın statüsünün çok düşük olduğu toplumlarda kadına yönelik şiddetin daha az olduğu saptanmaktadır. Çünkü "öğrenilmiş çaresizlik" gereğince, geleneksel toplumlarda erkeklerin kadınlar üzerindeki otoritesi mutlak ve bu durum kadınlar tarafından da "öğrenilmiş toplumsal cinsiyet" kabul gördüğünden dolayı erkekler kadınlar üzerine otorite kurma hakkını öngörmekte ve bu itaatin dışına çıkılmasını, itaatsizlik edilmesini ve kadının bu rollerini yadsıması geleneksel olarak ayıplanacağından, erkeklerin ataerkil toplumlarda kadın itaatini sürdürmesi için şiddete başvurma gereği duyulmamaktadır.

Kadınlar, şiddetin her türüyle karşılaşmaktadır. Kadın intiharları, kadını intihara zorlama, kız çocuklarına yönelik çeşitli biçimlerde ortaya çıkan şiddet, kadının eşinden kaynaklanan şiddet, yaşlı kadınların yaşadıkları şiddet, kadınların sokakta yaşadıkları cinsel taciz, kapkaç şeklinde yaşanan şiddet, kadına yönelik olarak politikalar aracılığıyla oluşan şiddet, kadınların çalıştırılmaması, iş yaşamında düşük ücretle çalıştırılması, kadınların karşılaştığı şiddet türlerindedir (BKSGM, 2006: 100).

Ülkemizde kadın suç işlediğinde, örneğin eşini aldattığında veya evli olmayan genç kızlar erkeklerle flört ettiğinde, bir cezalandırma şekli olarak erkek kadına karşı çoğunlukla ölümle sonuçlanan şiddete başvurmaktadır. Oysa aynı şekilde erkek benzer

bir fiilde bulunduğunda kadın en fazla mahkemeye başvurarak boşanma davası açmaktadır. Örneğin 2007 yılında Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığının töre ve namus cinayetleri konusunda hazırladığı raporda 2002-2007 yılları arasında kadına yönelik işlenen cinayetlerin % 52'si kadını cezalandırma yöntemi olarak işlenmiş olan ve geniş anlamda namus kavramı içine giren cinayetlerdir. Raporda bu cinayetlerin faillerinin pişmanlık duymadıkları gibi işlenen suçun geleneksel kalıplarla belirlenen namus anlayışı çerçevesinde toplumsal ve bireysel varoluş olarak algılandığı belirtilmektedir (BİHB-Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2008: 5). Aynı konuda yapılmış olan başka bir araştırmada kişilik bozuklukları ile psikolojik kaynaklı depresyon ve bunalım halleri dışında kadına yönelik şiddetin sosyokültürel kaynakları şöyle sıralanmıştır:

Kadınların toplum içinde yasal, sosyal, politik ve ekonomik eşitliklerini sağlama fırsatını sınırlayan, erkeklerin hâkimiyetine ve kadına yönelik ayrımcılığa yol açan “kadına yönelik şiddet” toplumun erkek egemen yapısından kaynaklanmaktadır. Erkek egemen siyasal, toplumsal ve ekonomik yapılar aile içi şiddeti beslemekte ve kadınlara şiddetten korunma ve kurtulma yollarını kapatmakta önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla aile içi şiddeti üreten dinamikler, yalnızca aile içindeki ilişkilerden değil, toplumsal yapı içerisinde kadını ayrımcılığa uğratan ve onu erkeğe bağımlı kılan mekanizmalardan kaynaklanmaktadır. Erkeğin, yasalardan ve toplumun ataerkil yapısından kaynaklanan kadına göre üstün konumu da şiddeti besleyen diğer bir faktördür (BKSGM, 2006: 90).

Kamuoyu Araştırmaları Ve Basında Yer Alan Haber Ve Yorumlarda Kadın Ve Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Toplumsal Algı

Gerek kadının toplumdaki konumu hakkında gerek kadına yönelik şiddet konusunda yapılan araştırma sonuçları bu sorunun önemli oranda toplumda hâkim olan kadına dair algı ve tutumlarından kaynaklandığını göstermektedir. Türkiye'de kadınla ilgili toplumsal algıyı en iyi yansıtan kavram “namus” kavramıdır. Bu kavram kadınları otonom üyelerden çok mensubu oldukları gruba ait bireyler olarak görülmelerine neden

olmaktadır. Kadının her türlü davranışından kendini doğrudan sorumlu gören grubun erkek üyeleri de kendilerini hem kadını savunmakla hem toplumsal normlara karşı davranan kadınları cezalandırmakla yükümlü görmektedir. Bu bağlamda erkeğin kadına karşı uyguladığı şiddet kadının gösterdiği “yanlış davranışın” önüne geçmenin bir yöntemi olarak görülmektedir. 2009 yılında kadına yönelik aile içi şiddet konusunda yapılan bir araştırma çerçevesinde görüşülen bir erkeğin şu ifadesi söz konusu cezalandırma yöntemini onaylamaktadır: “[erkek] mecbur kalabilir, şöyle kalır yani hanımı onun dediğini yapmıyorsa, ...affedersin kötü yoldaysa; aldığını, hanımına verdiğini hep sağa sola harcıyorsa, adam getirdiği yani o erkek görmüyorsa...” (HÜNEE-Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009: 108). Bu ifade de görüldüğü gibi kadın ıslah edilmesi ve kötü yoldan alıkonulması gereken birey erkek de onu engelleyen ve ıslah eden kişidir. Erkeklerin çoğu kez şiddeti uygulayan kadınların da şiddete maruz kalanlar olması şiddetin hem erkekler hem kadınlar tarafından öğrenilmiş bir davranış olduğunu göstermektedir (HÜNEE, 2009: 108).

Nitekim grup kültürünün hâkim olduğu toplumumuzda, erkek olsun kadın olsun, bireyin grup dışı otonom davranması hala kabul görmemektedir. Erkek baskın toplumsal ilişkilerin belirleyici olduğu bu toplumsal ortamda kadından gruba tam bir uyum göstermesi istenmektedir. Hatta bu uyum zayıflıktan çok bir olgunluk olarak görülmektedir. Bu uyumu göstermeyen kadınların çok ağır bir şekilde cezalandırıldıkları basına yansıyan vakalardan da anlaşılmaktadır. Bu bakış açısının en açık uygulamasını eşini aldatmakla suçlanan veya eşinden boşanmak isteyen kadınlara karşı uygulanan şiddet ve öldürme olaylarında rastlamaktayız⁶⁴. 1 Mart 2013 tarihinde Hatay'ın Dörtyol ilçesinde kucağındaki bebeğiyle birlikte öldürülen Diyarbakırlı Fatma Mercan, bir hafta sonra 6 Mart 2013 tarihinde Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde kayınpederi tarafından öldürülen ve ailesinin cenazesine sahip çıkmayı reddettiği Meltem Özdaş, eski sevgilisi tarafından takip edilerek 6 Aralık 2012'de Konya'da öldürülen genç öğretmen Gülşah Aktürk olayları söz konusu uygulamaya ilişkin birkaç

---

⁶⁴ Ayrıca bkz. Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü (2009), *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet...* a.g.e. ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM) ile Dicle Üniversitesinin Mayıs 2012'de ortaklaşa 300 kadın nezdinde yaptıkları Çocuk Yaşta Evlilikler konulu yayınlanmamış araştırma.

örnektir. 2006 yılında Van Kadın Derneği (VAKAD)'nin Van ilindeki genç kadın intiharları konusunda hazırladığı rapor sosyokültürel değerlerin yansıması olan bu bakış açısının kadınları nasıl umutsuzluğa ittiğini ve yaşamlarına son vermek zorunda bıraktığını ortaya koymaktadır (2006).

Öte yandan hâkim kültürel anlayış ve değerler çerçevesinde yetiştirilen kadının kendisi de uğradığı şiddeti süreç içinde içselleştirdiğini belirtmek gerekir. Ancak bu durum eğitim düzeyi düşük olan kadınlar arasında daha yaygındır. Örneğin TBMM'nin 2006 yılında bu konuda yaptığı bir araştırma ülkemizde kadınların büyük bir kısmının (15-49 yaş arası kadınların % 39'u) şiddeti içselleştirmiş olduğunu ve normal olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Kadına ilişkin hâkim sosyal tutum ve algının hem şiddetin içselleştirilmesinde hem meşrulaştırılmasında önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekir. İşin daha da kötüsü eşinden şiddet gören kadınların yarısından fazlasının (%52) aynı şiddeti kendi çocuklarına uygulamasıdır (DBB-Diyarbakır Bağlar Belediyesi, 2010: 47). Aile içinde şiddet gören erkek çocuklar daha sonra evlendiklerinde eşlerine aynı şiddeti uygulamaktadır. Bunun en önemli nedeni erkek olsun kadın olsun “küçük yaşlardan itibaren şiddete tanık oluşları onları şiddet karşısında öğrenilmiş bir çaresizlik durumuna koymaktadır. Kadınlar açısından bakıldığında annelerinden öğrendikleri biçimde hareket edebilmekte, şiddeti bir kader olarak kabul etmeye yönelebilmektedirler” (HÜNEE, 2009: 108).

Bu konuda yapılan araştırmalar kadına yönelik şiddete karşı mücadelede karşılaşılan en önemli güçlüklerden birinin şiddetin büyük oranda *Aile içi ve mahrem* bir konu olarak algılanmasından kaynaklandığını göstermektedir. Bu araştırmalara göre söz konusu anlayış nedeniyle kadınlar uğradıkları şiddete karşı yasal/yargısal süreci başlatma konusunda girişimde bulunmaktan çekinmektedir. Örneğin Gezici Araştırma şirketinin kadına yönelik şiddet konusunda yaptığı bir araştırmada kadınların yarısından fazlasının şiddete uğrasa dahi polise gitmeyeceğini söylemiştir (GAŞ-Gezici Araştırma Şirketi, 2013). 2012 Temmuz ayında Ağrı'nın Diyadin ilçesinde kocasından gördüğü kötü muamele ve bunun yol açtığı hastalıklar sonucu yaşamını yitiren Melek Karaaslan olayı buna tipik bir örnektir.

Öte yandan ekonomik yoksunluk kadınları şiddetten daha fazla etkilemektedir. Kadının bir birey olarak kendi başının çaresine bakması, örneğin çalışması, toplum içinde yaygın bir kabul görmediğinden, çoğu zaman ekonomik olarak erkeğe bağımlı kalmakta ve dolayısıyla ihtiyaçlarının karşılanmasını erkekten istemektedir. Kadının maddi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan erkeğin ise toplum içindeki konumu sarsılmakta gururu incinmektedir. Yoksulluk içinde yaşayan erkekler, tükenme duygusu ve ailenin geçimini sağlama konusunda oluşan kültürel beklentiyi karşılamakta yetersiz kalmaları nedeniyle, yaşadıkları stresi yaşamlarının her alanına yaymaktadır. Örneğin Aralık 2010'da Diyarbakır Bağlar Belediyesinin yaptırdığı araştırmaya göre aylık hane geliri bin TL'nin altında olan kadınların yarısından fazlası eşinden şiddet görmektedir. Araştırma Diyarbakır'da yaşayan evli kadınların % 78'inin ev hanımı olduğunu, bu kadınların ekonomik yoksunluğun yol açtığı erkeğe bağımlı yaşamak zorunda kalmalarından dolayı uğradıkları şiddete karşı çıkamadıklarını da ortaya koymaktadır. Ancak Gezici Araştırma merkezinin anket sonuçlarının da gösterdiği gibi, çalışmak isteseler bile kadınların %51'i eş veya yakın akraba baskısı nedeniyle çalışmamaktadır. Aynı şirketin bir yıl önce yaptığı benzer anket çalışmasında bu oran %55,8'dir (GAŞ, 2013).

Kadının kendisine ilişkin algısı konusunda dikkat çekilmesi gereken diğer bir nokta da hem Diyarbakır Bağlar Belediyesinin hem Gezici Araştırma şirketinin yaptığı araştırmalarda evli veya boşanmış kadınların yarısından fazlasının (evli kadınların % 54,5'i boşanmış kadınların % 56,8'i) erkeğin himayesi olmadan yaşamakta zorlanacaklarını dile getirmeleridir. Ayrıca her iki araştırmada hem evli hem boşanmış kadınların 4/3'ü ev işlerinden kendilerinin sorumlu olduğunu onaylamaktadır.

Bir algı şekli olarak kadının kendini erkeğe bağımlı hissetmesi yanında eşi olarak erkeği de kendine ait görmekte, başka kadınlarla birlikte olması riski karşısında onun her türlü davranışını denetim altına tutmaya çalışmaktadır. Kıskançlık olarak yansıyan bu davranışın şiddetin nedeni olduğunu söyleyen evli bir erkeğin şu ifadesi bunun göstergesidir: "Valla hep kıskançlık ben ona şiddet gösteririm... Farz et ki ben dışarıda oturuyorum. Bir şeyle uğraşırım. Gelir 'işte sen buna baktın, sen şuna bakıyorsun, bu sana bakıyor!' Ben sinirleniyorum, dövüyorum" (HÜNEE, 2009: 128). Benzer

davranışlar tersi yönünde de söz konusudur; yani erkeğin eşini kıskanması. Ancak sorun her iki durumda da kıskançlığın bedelini kadının şiddet görerek ödemesidir. Çünkü bazı kadınların da dile getirdiği gibi, her iki durumda da erkekler eşlerini kendi malları olarak gördükleri için onlara şiddet uygulamaktadır. “Kadın itaat ettiği, onun için belirlenmiş kurallara uyduğu, hiçbir koşulda eşinin üzerine gelmediği sürece şiddet uygulanacak bir durum yoktur. Ancak bunlar olmadığı zaman, hele bir de kadın hesap soruyorsa [erkeğe] göre şiddetin yolu açılmıştır” (HÜNEE, 2009: 128-130). Ayrıca şiddet gören kadın bunu kolay kolay çevresi ile de paylaşmıyor. Çünkü toplumda “demek ki bir hatası var ki eşinden şiddet görüyor” algısı hâkimdir.

Bu araştırma sonuçlarının da ortaya koyduğu gibi çocukların annesi olarak kadın toplumun gözünde ailesi için fedakârlık etmesi, zorluklara katlanması, erkeğine boyun eğmesi, ödün vermesi gereken kişidir. Ailenin dağılmaması, yuvanın yıkılmaması için yine fedakârlık yapması gereken kadının kendisidir. Üstelik çalışarak kazandığı para ile geçinme imkânından yoksun olan kadınlar şiddet veya geçimsizlik nedeniyle eşinden ayrılmak istediğinde sığınacağı tek yer olan baba evine de kabul edilmemektedir. Kızın ayrılması ailenin toplum içindeki saygınlığına hâle getireceği endişesi ile ölüm tehdidi altında olsa bile ailesi ona sahip çıkmamaktadır. Bunun en tipik örneği 17 Şubat 2013 tarihinde Diyarbakır’ın Bismil ilçesinde eski eşinin babası tarafından öldürülen ve ailesi cesedini almayı reddettiği için Diyarbakır’da kimsesizler mezarlığına gömülen Meltem Özdaş vakasıdır.

Eşlerden birinin diğerini aldatması durumunda da adil olmayan erkek egemen bir yargılama söz konusudur. Bu yargılama biçimi aynı zamanda toplumun kadına yönelik şiddet konusundaki algısını da yansıtmaktadır. Toplumda diğer konularda olduğu gibi bu konuda da hâkim algı kadın eşini aldatıyorsa, cezalandırılmayı (bazen ölümlerle) hak eden “utanç verici bir fiil”, erkek eşini aldatıyorsa cezalandırma bir yana erkeğin “gurur duyduğu bir eylem” olarak görülmektedir. “Kadın her zaman saklar, çok ayıplanır. Erkekler için hiç öyle bir şey değildir. Aralarında övünme kaynağıdır” (HÜNEE, 2009: 138). Türkiye’de cinsel veya fiziksel şiddet gören kadınların yarısına yakını (% 49), ayıplanma, küçümsenme veya toplum içindeki konumlarının sarsılacağı kaygısıyla, yaşadıklarını kimseyle paylaşmamaktadır (HÜNEE, 2009: 86).

Öte yandan şiddet gören kadınlar için bir umut kapısı olarak açılan sığınma evlerinin varlığı da toplumdaki kadın algısını yansıtmaktadır. Bu algıya göre söz konusu evler “çaresiz” “kimsesiz” “yardıma muhtaç” kadınlar için kurulmuştur. Dolayısıyla sığınma evleri varlığı şiddete karşı kendisini koruyamayan, ailesinin de bu konuda yardımcı olmadığı kadınlarla adeta özdeşleşmiştir. Ayrıca söz konusu kadınların sayısının çok olmasından dolayı var olan sığınma evleri ihtiyaca cevap vermekte yetersiz kalmaktadır.⁶⁵

Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddet Algısı (Siirt Örneği)

Araştırma Yöntemi

Araştırmanın bu bölümü, 2012-2013 öğretim yılı yaz döneminde Siirt Üniversitesinde farklı bölümlerde okuyan öğrenciler arasından tesadüfen ve gönüllü olarak seçilmiş kişilere “açık uçlu” sorularla ulaşılan verilere dayanmaktadır. Veriler, 50 kadın, 50 erkek olmak üzere toplam 100 kişinin açık uçlu sorulara verdikleri nitel cevapların gruplandırılarak değerlendirilmesi sorucunda aşağıda verilen tablolar elde edilerek analiz edilmiştir.

Bulguların Analizi ve Değerlendirme

Bu tabloların analizi sonucunda aşağıda verilen bulgular saptanmıştır. Tablo 1’den de anlaşıldığı gibi kadına yönelik şiddete kadının da suçlu (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum) olduğunu düşünenlerin (kadın % 11, erkek % 20) toplam oranı % 31’dir. Kadınların şiddete uğrarken kesinlikle suçu olmadığını düşünenlerin oranı ise % 59’dur. Aynı soruya fikir beyan etmeyenlerin oranı (kadın % 3, erkek % 7) % 10’dur. Fikir beyan etmeyenleri kadına şiddet uygulamalarında sesiz kalmaya eğilimli olduğu, dolayısıyla duruma göre davranış sergileyebilecekleri anlamında yorumlanacak olursa kadına şiddete karşı olmadıkları anlaşılabilir.

---

⁶⁵ Bu konuda bkz. “Kadın Süründürme Evi”, *Taraf*, 03.03.2013.

Tablo 1: Kadının Uğradığı Şiddette Sorumluluğu Olduğuna Dair Algı Hakkındaki Değerlendirmeler

Soru: “Kadın Şiddete uğramışsa bunda kadının da suçu vardır.” Yargısı hakkında ne düşünüyorsunuz?									
Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Fikrim Yok		Toplam 100	
Kadın %	Erkek %	Kadın%	Erkek%	Kadın %	Erkek%	Kadın %	Erkek %	Kadın	Erkek
2	6	9	14	34	25	1	9	50	50

Bu şekliyle tablo değerlendirildiğinde kadına yönelik şiddette kadının da payı olabileceğini düşünenlerin oranı (kadın % 14 erkek % 27) % 41’dir. Bu oranlar üniversite öğrencisi oranı olduğu düşünüldüğünde, kadına yönelik şiddetin önemini sürdürdüğü ve “geleneğin” eğitim düzeyi yükseldikçe de büyük oranda devam ettiği ve eğitimin / bilimsel düşüncenin yer yer bazı konularda ataerkilliğe yenik düştüğü anlaşılabilir.

Araştırmada sorulara verilen cevaplardan bazı ifadelerde kadına yönelik şiddette kadınların da neden suç ortağı olduğu şu sözlerle beyan edilmektedir:

-Diyarbakırlı erkek bir öğrenci her ne kadar kadına yönelik şiddetten toplumu ve resmi idareyi de sorumlu görüyorsa da kadının da bunda payının olduğunu şu sözlerle savunmaktadır: “Kadın da eşine saygı sevgiyi göstermelidir. Kadının herhangi bir toplumda eşini küçük düşürücü veya aşağılayıcı bir üslup kullanmaması lazımdır.”

-Siirtli bir bayan öğrenci kadının şiddete uğramasında kendisinin de sorumlu olduğunu şöyle açıklamaktadır: “Kadın şiddete uğramışsa bunda kadının da erkek kadar suçu vardır. Çünkü kadın kendini ezdirmiştir. Kendi hakkını aramasını bilmemiştir ki şiddete maruz kalmıştır.” Ona göre kadını şiddetten koruyacak en önemli şey eğitimidir. “Eğitim görmüş bir kadın hakkını aramasını bilir. Bu yüzden kendi benliğiyle eğitimini tamamlayıp bir meslek sahibi olursa şiddete uğrayamaz.”

Şiddete karşı çıkan ve ankete katılanların bazıları ise kadına yönelik şiddetin nedenlerini şöyle açıklamaktadır:

- Mardinli bayan öğrenci: “Bazen kadının da suçu olabilir ama şiddete başvurulacak kadar değildir. Mesela sırf yemek soğuk diye kadın dövülür mü? Ya da sırf yemek tuzlu olmuş çay geç gelmiş diye kadın dövülür mü? Ben bunu gördüm biliyor musunuz sırf yemek tuzlu diye erkek kadını dövebiliyor... Kadın o kadar şiddete maruz kalır ki artık bir alışkanlık olur; dayak yediğinde ya da küfür işittiğinde hiç tepki vermez kabullenir, çünkü çocukları vardır o çocuklarını bırakıp ta bir yere gidip kendi hayatına bakamaz ki ve şiddete maruz kalan hangi kadına niye katlanıyorsun diye sorduğunuzda hepsinin vereceği cevap hemen hemen aynıdır: “çocuklarım için... benim yaşım geçti ben bu saatten sonra mutlu olmasam da olur” der.

- İdilden bayan öğrenci: “Erkeklerin zorbalıklarını üzerlerinde deneyecekleri bir zayıf varlık olarak kadınları görmek”. Ona göre şiddet “şiddet yanlılarının kendilerini haklı gösterecek daha doğrusu göstermeye çalıştıkları bir savunma mekanizması[dır].”

-Siirtli erkek öğrenci: “Kadın şiddet için bir materyal olarak görülmektedir.”

Öte yandan “Kadına yönelik şiddetin nedenleri nelerdir?” sorusuna verilen cevaplarda “Eğitimsizlik” % 22.65 oranı ile hem kadınlar (% 24.09) hem de erkekler (% 21.42) arasında en başat neden olarak görünmekle beraber; kadına şiddet uygulanmasını etkileyen nedenler arasına “gelenekler” olarak ifade edilen “toplumsal cinsiyet” belirleyicileri olarak “namus- aldatma” ve “gönülsüz evliliklerle” sonuçlanan görücü usulü evlilikler de eklendiğinde “gelenekler” oranı (% 19.88, % 4.19, % 8.83) % 33’e ulaşarak birinci nedene yükselmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedeni “eğitim” faktörü olarak düşünülse de buna özellikle kadınlarda eğitim, siyasal katılım, istihdam, şiddet konularında geleneklerin engelleyiciliği hesaba katıldığında, geleneklerin eşitsizliğin temel nedeni olduğu daha da netleşmektedir.

Tablo 2: Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri

Soru: Kadına yönelik şiddetin nedenleri nelerdir? (birden fazla şık)						
Nedenler:	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Eğitimsizlik	20	24.09	21	21.42	41	22.65
Gelenekler	17	20.4	19	19.38	36	19.88
Ekonomik	16	19.27	16	16.32	32	17.67
İletişimsizlik	12	14.45	20	20.40	32	17.67
Gönülsüz evlilikler	7	8.43	9	9.18	16	8.83
Alkol/Kumar	5	6.02	5	5.10	10	5.52
Namus/Aldatma	4	4.81	4	4.08	8	4.19
Kültür Farkı	2	2.04	4	4.08	6	3.31
Toplam	83	100	98	100	181	100

Araştırmada sorulara verilen cevaplardan bazı ifadelerde kadına yönelik şiddetin nedenleri şu sözlerle beyan edilmektedir:

-Urfa'nın köyünden bayan bir öğrenci: "En büyük neden aldatmadır. Onun dışında uygun olmayan davranışları sergilemesi, eşinin sözünden çıkması, evini çekip çevirmemesi, çocuklarına bakamaması..."

-Bayan bir öğrenci: "Benim bile erkek arkadaşımdaya dayak yediğim olmuştur. Ama suç bende, onlayken başka biriyle cinsel ilişki yaşadım bizi yakaladı. Sonuçta haklıydı..."

-Diyarbakırlı bayan öğrenci: "kadınların erkek çocuk doğurmaması"

-Batmanlı erkek öğrenci: "Kadın Allah (c.c.) tarafından bize emanet olarak bırakılmıştır.... İslami temellerin eksik olduğu toplumumuzda kadına şiddetin tavan yapması tabii ki kaçınılmazdır. Kadın eşya gibi görülüyor, alınıp satılıyor ve her türlü işkenceden geçiyor..."

-Vanlı erkek öğrenci: "Kadınlara yönelik hakların verildiği toplumlarda kadına yönelik şiddetin arttığını gözlemliyorum. Bu da kadınların hak, hukuk ve özgürlük kavramlarını farklı algılamasından doğuyor. Örneğin bir kadına özgürsün deseniz, çıplaklığa meyleniyor."

Araştırmada elde edilen verilerin en sevindirici tarafı ise, "Şiddete maruz kalan bir kadın ile karşılaştığımızda ne yaptınız/yaparsınız?" sorusuna verilen cevaplar arasında

“eşler arasına girilmez” ve kadına yönelik şiddeti **aile içi mahrem konu** olarak değerlendiren toplumun hâkim algısının kısmen de olsa kırıldığı saptanmıştır.

“Şiddete maruz kalan bir kadın ile karşılaştığınızda ne yaptınız/yaparsınız?” sorusuna “görmemezlik” kalkanının arkasına sığınmayarak, “onunla konuşur, gerekli yerlere başvurmasını sağlarım (% 50)”, “hemen gerekli yerlere bildirimini yaptım/yaparım (% 12)” şeklinde “müdahale edebileceğini belirten” cevapların toplamı % 62 oranındadır.

Tablo 3: Şiddet Maruz Kalan Bir Kadınla Karşılaşıldığında Yapılacaklar

Soru: Şiddete maruz kalan bir kadın ile karşılaştığınızda ne yaptınız/yaparsınız?	Kadın %	Erkek %	Toplam %
Onunla konuşur, gerekli yerlere başvurmasını sağlarım.	33	17	50
Kadını incitmeden nasıl konuşacağımı bilemedim / bilemem.	6	8	14
Bu aile içi özel bir sorundur.	2	11	13
Hemen gerekli yerlere bildirimini yaptım/yaparım.	8	4	12
Hiçbir şey yokmuş gibi davrandım. Oradan uzaklaşıyorum.	1	2	3
Diğer	4	3	7

Buna karşın ankete katılanların % 14’ü “kadını incitmeden nasıl davranacağını bilemediğinden” duruma kayıtsız kaldığını / kalacağını beyan etmişlerdir. Ancak bunun dışında genel olarak sonuçlara bakıldığında özellikle üniversite gençliği arasında kadına karşı şiddete karşı anlamlı bir duyarlılığın varlığına, gerektiğinde müdahale ederek mağdura yardımcı olma düşüncesinin hâkim olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç ve Öneriler:

Gerek bu konuda daha önce yapılmış ve bu çalışma çerçevesinde incelediğimiz araştırmalar, gerek bizim üniversite gençliği üzerinde yaptığımız anket çalışması Türkiye’de toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir kadın algısının hâkim olduğunu göstermektedir. Nedeni, yeri, şekli ne olursa olsun kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran bu algı, sosyal öğrenme temellidir. Bu nedenle kadına yönelik şiddete karşı verilen

mücadeleden sonuç alabilmek için her şeyden önce toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması ve toplumsal cinsiyette hakkaniyet algısının yerleştirilmesi ile mümkün olabilir.

Bilindiği gibi, kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran değer yargıları, kadına yönelik şiddeti alışkanlık haline getiren bir sosyal öğrenmedir. Bu örüntü ve onu oluşturan (bilişsel duygusal-davranışsal) unsurlar iyileştirilmedikçe, kadına yönelik küresel nitelik kazanan şiddete karşı sadece yasa ve polisiye önlemlerle uzun vadede sonuç almak güç gözüküyor.

Toplumsal cinsiyette hakkaniyet, erkeklere ve kadınlara karşı adil, hakkaniyetli ve doğru davranma algısıdır. Bu algı, kadını ikinci plana iten, kadına şiddeti meşru gören atasözleri ve deyimlerin değiştirilmesi, sorumlulukların bölüşülmesi, her türlü ulaşım ve kontrol etmede ve faydalanmasında adil ve hakkaniyet çerçevesinde davranılması, kadının toplumsal statüsünü yükseltip şiddeti en aza indirmeye yardımcı olabilir.

Kaynaklar

“Aile içi Şiddetin Son Kurbanı Melek Oldu”, (2012). *Radikal*, 25.07.2012.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (2012). *Çocuk Yaşta Evlilikler*, Yayınlanmamış Araştırma.

“Devlet 'En Fazla Ölürsün' Dedi, Öldü!”, (2010). <http://www.t24.com.tr>, Diyarbakır Şiddet Araştırma Raporu, Diyarbakır: Diyarbakır Bağlar Belediyesi, 08.12.2012.

H. Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

“H.İ. davasında adalet yerini bulmuyor”, *Evrensel*, 08.05.2013.

Gezici Araştırma Şirketi (2013). *Türkiye’de Kadın Profili Araştırması*.

“İlahiyat Profesörü: Dekolte Giyen Tecavüzü Hak Eder”, *BİA Haber Merkezi*,

16.02.2011.

Kağıtçıbaşı, Ç., (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Evrim Basın Dağıtım.

“Bakanlık kitaplarında kadına şiddete onay: Dayak sebepsiz olmaz”, *Taraf*, 14.10.2011.

“Kadına şiddetin temelinde kadını aşağılayan atasözleri var”, (2013). <http://www.cihan.com.tr>, 08.03.2013.

“Kadın Süründürme Evi”, (2013). *Taraf*, 03.03.2013.

“Kadına Yönelik Şiddet Toplumsal Sorun”, (2012). <http://www.aktuelsikoloji.com>., 29.11.2012.

“Kadına Şiddetin Temelinde Kadını Aşağılayan Atasözleri Var”, (2012). <http://www.cihan.com.tr>, 08.03.2013.

Schipper M., (2013). *Erkek Acı Çeker Kadının Ruhunu Duymaz: Dünya Dillerinden Atasözleriyle Kadınlar*, İstanbul: NTV Yayınları, *Bir Gün*, 08.03.2013.

“Tecavüz Sanığı Değil Mağdur Çocuk Sorgulandı”, (2012). *Birgün*, 08.05.2013.

T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı (2008). *2007 Töre ve Namus Cinayetleri Raporu*, Ankara.

T. C. Başbakanlık Özürlüler Dairesi Başkanlığı (2009). *Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor*, Ankara.

United Nations (1993). *Declaration on the Elimination of Violence Against Women, 85th Plenary Meeting*.

Van Kadın Derneği (2006). *Van İntiharları ve Nedenleri Üzerine Bir Rapor*.

YAYIN KURALLARI:

1. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi yılda iki kez (Haziran ve Aralık aylarında) yayınlanır.
2. Özgün çalışmaların yayınlandığı hakemli bir dergidir. Dergiye gönderilen makaleler daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Bu konuda telif haklarına ilişkin doğabilecek hukuki sonuç ve sorunlar tamamen yazar(lar)a aittir.
3. Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak farklı dillerde yazılmış çalışmalar da Yayın Kurulunun onayı ile yayınlanabilir.
4. Dergiye gönderilen çalışmalar ilgili alandaki üç hakemin değerlendirmesine sunulur. Editör ve hakemler makaleleri edebi ve bilimsel açıdan değerlendirir. Yazar(lar) hakemin ve editörün belirttiği düzeltme önerilerini yerine getirmek zorundadır. Çalışmanın kabulü için üç hakemden ikisinin onayı gereklidir. Dergi, gönderilen taslaklarda düzeltme yapma, yayımlama ya da yayımlamama haklarına sahiptir.
5. Dergiye gönderilen makale taslakları yayımlansın ya da yayımlanmasın iade edilmez. Yayımlanmış makalelerin yayın hakları Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisine aittir. Yazarlara telif ücreti ödenmez.
6. Makale taslakları ve yazılar Microsoft Word dosyası şeklinde elektronik olarak sbd@nisantasi.edu.tr adresine gönderilmelidir. Görsel içerikli makaleler CD halinde “Abdi İpekçi Caddesi No.89 Bayrampaşa, İSTANBUL” adresine posta yoluyla gönderilebilir.
7. Gönderilecek makalelerin formatı şu şekilde olmalıdır: Times New Roman yazı tipi, 12 punto ve 1,5 satır aralığı. Sayfa yapısı sol tarafta 3,5, diğer kenarlarda 2,5 cm boşluklu olmalı, sayfa numarası sağ alt köşede yer almalıdır.
8. Metin düzeni aşağıdaki gibi olmalıdır: İlk sayfada; başlık, yazar isim(ler)i, bağlantılı kurumun açık adresi, irtibat telefonu, e-posta adresi, Türkçe ve İngilizce özet (abstract) yer almalı, devam eden sayfalarda metnin ana bölümü, varsa dipnotlar, kaynaklar, tablolar ve ekler bulunmalıdır. Tablolar ve şekiller numaralandırılmalı, tabloların açıklamaları tabloların üstünde ve şekillerin açıklamaları şekillerin altında verilmelidir.
9. Makale taslağı toplam 20 sayfayı geçmemeli, Türkçe ve İngilizce özetlerin her biri

en fazla 200 kelime olmalı, altlarında yer alacak olan anahtar kelime sayısı altıyı geçmemelidir.

10. Özette makalenin konusu, amacı, kapsamı, yöntemi ve ulaşılan sonuçlar hakkında kısaca bilgi verilmelidir.

11. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

12. Kaynak gösterirken, metin içi kaynak gösterme (APA) yöntemi kullanılmalıdır. Yani kullanılan kaynaklar ana metinde, parantez içinde, yazarın soyadı, basım yılı ve sayfa numaraları ile belirtilir: (Soyad, Yayın yılı: Sayfa numarası).

13. İçeriğe veya herhangi bir konuya ilişkin bir açıklama gerekli olduğu takdirde, bunların dipnotları sayfa altında verilmelidir. Metnin içinde numaralandırılan bu dipnotlar, sayfa altında numara sırası ile verilmelidir. Yanında açıklamayla verilecek olan bu tür dipnotlarda da metin içi referans yöntemi (APA) kullanılır.

14. Bir kaynaktan yapılan doğrudan alıntı metin içinde çift tırnak içinde gösterilir.

15. Referans gösterirken, yazar ismi metin içinde geçmiyorsa parantez içinde yazarın soyadı ve kaynağın basım yılı belirtilir: (Wallerstein, 2000).

16. Belli bir sayfa söz konusuysa, soyad ve yayın tarihine ek olarak sayfa numarası da yazılır: (Foucault, 1999: 13).

17. Yazar adı metin içinde geçiyorsa, parantez içinde yalnızca kaynağın basım yılı ve sayfa numarası yazılır: (1997: 42).

18. Referans gösterirken birbirini takip etmeyen sayfalar virgülle ayrılarak belirtilir: (Beck, 1999: 32, 54 ve 62). Birbirini takip eden sayfalar şu şekilde belirtilir: (Berman, 2001: 34-39 ve 43-47).

19. Çift yazarlı kaynaklarda her iki yazarın soyadı da belirtilir: (Hardt ve Negri, 2001: 24).

20. İki'den fazla yazarlı kaynaklarda "vd." ifadesi kullanılır: (Huisman vd., 2002).

21. Aynı yazarın, aynı yıl yayımlanmış birden fazla eseri kullanılıyorsa, ayrımı belirtmek için basım yılının sonuna sırasıyla a, b, c gibi harfler eklenir: (Zizek, 1991a), (Zizek, 1991b) gibi.

22. Aynı konuda birden fazla kaynak referans gösterilecekse kaynaklar birbirinden noktalı virgül ile ayrılır: (Habermas, 2002: 27; King, 1991: 19).

23. Bir kurum referans gösterilecekse metin içerisinde kısaltmayla verilmelidir: (DPT, 1989: 145). Kısaltma hakkındaki açıklama ilk defa referans gösterilirken sayfanın

altında verilmelidir.

24. Kaynaklar listesinde, sadece metin içerisinde referans gösterilen kaynaklara yer verilmeli ve bunlar soyada göre alfabetik sırada dizilmelidir. Kaynaklarda bir yazarın birden fazla eseri yer alacaksa, basım yılına göre eskiden yeniye doğru bir sıralama yapılmalıdır.

25. **Kitap:** Aktaş, A.M., (2006). *Aile içi Şiddet: Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara: Elma Yayınevi.

26. **Çeviri Kitap:** Bauman, Z., (1995). *Yasak Koyucular ile Yorumcular*, Çev. Kemal A., İstanbul: Metis Yayınları.

27. **İki Yazarlı Kitap:** Keat, R. ve Urry, J., (2001). *Bilim Olarak Sosyal Teori*, Çev. Nilgün Ç, Ankara: İmge Yayınları.

28. **Dergide Makale:** İrem, N., (1999). “Muhafazakar Modernlik, ‘Diğer Batı’ ve Türkiye’de Bergsonculuk”, *Toplum ve Bilim*, 82 (22), 141-179.

29. **Derleme Kitapta Çeviri Makale:** Hall, S., (1998). “Eski ve Yeni Kimlikler”, Anthony D.K., (der.) içinde, Çev. Gülcan S. ve Ümit H.Y., İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları, 63-96.

30. **Tez:** Karadişoğulları, E., (1995). *Dergâh Mecmuası*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

31. **Gazete Yazısı:** “İsyân Dalgası Anadolu’da”, *Milliyet*, 05.06.2013.

32. **İnternette Yazarı Belli Olan Yazı:** Belge, M., (2013). “Yeni Salvo”, <http://www.taraf.com.tr/murat-belge/makale-yeni-salvo.htm>., 01.06.2013.

33. **İnternette Yazarı Belli Olmayan Yazı:** “Wikipedia’da Çapulcu Başlığı Açıldı”, (2013). http://www.radikal.com.tr/turkiye/wikipediada_capulcu_basligi_acildi-113684., 05.06.2013.

34. **Kurum Yayınları:** DPT (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1990-1994*, Ankara.

NIŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
YAYIN HAKLARI DEVİR FORMU:

Yayımlanması halinde .....
başlıklı eserin tüm yayın haklarının, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisine
aktarılmasını; dergide yayınlanan makalenin tüm hukuki sorumluluğunun ise
yazar/yazarlara ait olduğunu beyan, kabul ve taahhüt ederim(z). .../.../2013.

Yazar(lar)ın Adı Soyadı :	İ m z a s ı :	K u r u m u :
1.	.....	.....
2.	.....	.....
3.	.....	.....
4.	.....	.....
5.	.....	.....

TRANSFER OF COPYRIGHT:

In the event of its publication we, as the writer(s) of the article titled .....
..... transfer all of its copyrights to Nişantaşı University
Journal of Social Sciences, .../.../2013.

Name/Surname of Writer(s)	S i g n a t u r e :	I n s t i t u t i o n :
1.	.....	.....
2.	.....	.....
3.	.....	.....
4.	.....	.....
5.	.....	.....

İLETİŞİM / CONTACT INFORMATION:

Nişantaşı Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Dergisi

Adres Abdi İpekçi Cad. No 89 Bayrampaşa 34030 - İSTANBUL
Telefon 0 (212) 210 1010
Faks 0 (212) 565 2525
E-posta sbd@nisantasi.edu.tr

EDİTÖRLER KOMİSYONU ADINA

Doç. Dr. Serap İNCAZ
Araş.Gör. Hazar DÖRDÜNCÜ

NIŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
HAKEM DEĞERLENDİRME FORMU

Makalenin Adı					
Makalenin Yazar(lar)ı					
İnceleyen Adı ve Soyadı					İmza : Tarih :
Kurumu					
GENEL DEĞERLENDİRME*	5	4	3	2	1
1. Makale, ilgili bilim dalına katkı yapabilecek nitelikte midir?					
2. Makale başlığı içeriğe uygun mudur?					
3. Özet ve anahtar kelimeler içeriğe uygun mudur?					
4. Yazının dili ve semboller anlaşılabilir midir?					
5. Yazıda kullanılan veriler ve araştırma yöntemi amaca uygun mudur?					
6. Sonuçlara objektif bir biçimde erişilmiş midir?					
7. Bulguların uygulamaya aktarımı irdelenmiş midir?					
8. Konuyla ilgili kaynaklar güncel ve yeterli midir?					
9. Şekiller metne uygun ve anlaşılabilir midir?					
10. Tablolar metne uygun ve anlaşılabilir midir?					

5. Çok iyi 4. İyi 3. Orta 2. İyi değil 1. Hiç iyi değil

*HAKEMİN DİKKATİNE

Bu sayfada, makalenin daha iyi bir hale gelmesi için gerekli gördüğünüz hususları maddeler halinde kısaca açıklayabilirsiniz.

SONUÇ (X işaretleyiniz)

☐	Olduğu gibi yayımlanabilir.
☐	Küçük düzeltmelerle yayımlanabilir.
☐	Önemli değişikliklerin yapılması zorunludur.
☐	Kesinlikle yayımlanamaz.

**NİŞANTAŞI UNIVERSITY
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES
REFEREE EVALUATION REPORT**

Name of the article					
Autor(s) of the article					
Name and surname of the referee				Signature :	
				Date :	
University/Institute					
GENERAL EVALUATION*	5	4	3	2	1
1. Does the text have the necessary features which will contribute to the relevant scientific field?					
2. Is the subject title compatible with the context?					
3. Are summary and key words compatible with the context?					
4. Are the language used in the text and symbols clear enough?					
5. Is research technique used in the text regarding data compatible with the objective?					
6. Was an objective approach maintained when reaching results?					
7. Are the data verified to see if they are applicable?					
8. Are the references related to the subject current and adequate?					
9. Are the figures perceptible and consistent with the text?					
10. Are the tables perceptible and consistent with the text?					

5. Very good 4. Good 3. Fair 2. Poor 1. Very poor

*TO THE ATTENTION OF REFEREE

In this page, you shall explain briefly the subjects considered necessary item-by-item in order to whip the article into a proper shape.

RESULT (X mark)

☐	The article can be published as it is.
☐	The article can be published with a few corrections.
☐	The article shall be modified significantly.
☐	The article cannot be published.

